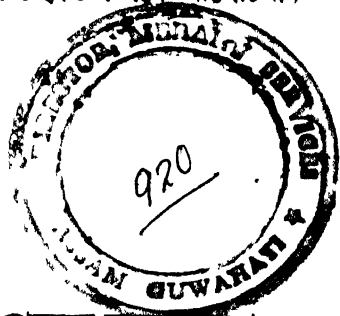

জীৱন কবিতা আৰু মৰকাত

(মৰকাত বন্ধুৰ জীৱন-কাহিনী আৰু
সাহিত্য কৃতি সম্পৰ্কে আলোচনা)

প্ৰফুল্ল চন্দ্ৰ বৰুৱা

ষ্টুডেণ্টচ্ ষ্ট'ৰচ্

কলেজ হোষ্টেল ৰোড
গুৱাহাটী : ৭৮১০০১

প্রকাশক :

শ্রীনিবেশ চন্দ্র দত্ত

ইউভেন্টচ্ ষ্ট'বচ্

কলেজ হোস্টেল বোড

গুরাহাটা—৭৮১০০১

পরিবেশক :

ভাবতী বুক ষ্টল

জি. এফ. রৌড

গোলাঘাট—৭৮৫৬২১

প্রচ্ছদ : পূর্ণেন্দু পত্রী

প্রথম প্রকাশ :

ফেব্রুয়ারী : ১৯৯০

মূল্য : ২৫.০০ টাকা

মুদ্রক :

পান্নালাল এণ্ড কোং

২৮বি, অবিনাশ ঘোষ লেন

কলিকতা—৬

অনুভবণিকা

অধ্যাপক নৱকান্ত বৰুৱাই 'হে অবণ্য হে মহানগৰ' লিখি আমাৰ সাহিত্য-জগতত আলোড়ন সৃষ্টি কৰা মুহূৰ্ত্তৰে পৰা আজিলৈকে তেওঁৰ সাহিত্য-পৰিক্ৰমাৰ বিষয়ে বৰ কম আলোচনা হোৱা নাই। তেওঁ মানুহজন, তেওঁৰ সৃষ্টি—এই দুয়োটা বিষয় কাৰো অপৰিচিত হৈ থকাও নাই। তথাপি এই ক্ষুদ্ৰ পুথিখনত তেওঁৰ জীৱন আৰু সাহিত্য-শিল্পৰ এটি সামগ্ৰিক পৰিচয় দিয়াৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। ইয়াত আমি সমালোচকৰ তুলাচনীও ব্যৱহাৰ কৰা নাই, সাধাৰণ অনুয়াগীৰ দৃষ্টিৰে মাথোঁ বিষয়সমূহত আলোকপাত কৰিছোঁ। ঠিক একে দৃষ্টিৰেই কিছু বছৰৰ আগতে লিখিছিলোঁ 'চৈয়দ আব্দুল মালিক' নামৰ পুথিখনো।

অধ্যাপক শ্ৰীবৰুৱা ডাঙৰীয়াই তেখেতৰ বিষয়ে লিখিবলৈ অনুমতি দিয়াত অনুগৃহীত হ'লো। তত্পৰি এই ব্যস্ত লেখকজনে কেইবাদিনো সান্ধাং দি জীৱন আৰু সৃষ্টি আৰু চিন্তাৰ বিষয়ে অনেক সৰুৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দি যি স্নেহ আৰু অনুগ্ৰহ দেখুৱালে তাৰ বাবে মই কৃতজ্ঞ।

বিশেষভাৱে কৃতজ্ঞ কবি-পদ্মী শ্ৰীমতী বীণা বৰুৱাৰ ওচৰত—যি গৰাকীয়ে তেখেতৰ স্বামীৰ অনেক লেখা-মেলা বিভিন্ন কাকত-আলোচনীৰ পৰা সঘনো সংগ্ৰহ কৰি ৰাখিছে আৰু সেইখিনি আমাক ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ দিছে।

উল্লেখযোগ্য, শ্ৰীহোমেন বৰগোহাঞি সম্পাদিত পষেকীয়া 'সুত্ৰধাৰ'ৰ নৱকান্ত বৰুৱাৰ বিষয়ে প্ৰকাশিত বিশেষ সংখ্যাটিয়ে আমাক বহুত তথ্যৰে বাট দেখুৱাইছে। তত্পৰি যিসকল লেখক-সমালোচকৰ বক্তব্য উদ্ধৃত কৰিব লগা হৈছে সেই সকলৰ ওচৰতো কৃতজ্ঞ হ'লো।

কিতাপখনত সন্মুখৰ পাঠক সমাজে হয়তো তেখেতসকলৰ প্ৰিয় কবিৰ বিষয়ে কিছু খবৰ পাব—জীৱনৰো, শিল্পৰো, চিন্তাৰো; তাৰ উৰ্ধত কিবা পাব বুলি ক'বলৈ মই সমৰ্থ নহ'লো। বোধকৰোঁ, 'পথা অনুসাৰে' উৰাৰ বাধ্যবাধকতাৰ বাবেই।

কিতাপখনৰ পাণ্ডুলিপিটো প্ৰস্তুত কৰি দিছে গৃহিণী শ্ৰীমতী বেণু
বৰাই। সৰু-সুৰা কামত সহায় কৰি দিছে আমাৰ কনিষ্ঠা কন্যা শ্ৰীমতী
নয়নভৰা (য়ুন)ই।

পশ্চিমবংগৰ প্ৰসিদ্ধ কবি আৰু চিত্ৰশিল্পী শ্ৰীপূৰ্ণেন্দু পত্নীদেৱে
প্ৰেচ্ছদপটটি আঁকি দিয়াত উৎসাহ বোধ কৰিছোঁ। সম্ভ্ৰান্ত পুথি
প্ৰকাশক গুৱাহাটীৰ 'ষ্টুডেন্টচ্'ষ্টব'চ্'ব'ৰ্ভূপক্ৰই ধৰতকীয়াভাৱে ছপাশালৰ
পৰা পুথিখন সাজু কৰি উলিয়াই অনাৰ বাবে বিশেষ প্ৰশংসা আৰু
ধন্যবাদৰ পাজ।

দেবগাঁও

৪ জামুৱাবী '১০ চন

ইতি

বিনীত ভাৱে

প্ৰফুল্ল চন্দ্ৰ বৰা

- শৈশৱৰ কবিতা আৰু কবিতাৰ শৈশৱ/১
- 'স্বপ্নৰ ভবান পূৰ্ণ, পুৰুষৰ, ঐখৰ্য অসীম'/১২
- কবি আৰু তেওঁৰ পৃথিবীখন/২৭
- আকাশ, পৃথিবী আৰু জীৱনৰ শিল্প/৪৫
- 'কলঙ্ কপিলী দিঙ্গুৰ পাবত ককাৰ্দ্দেউতাৰ হাড়'/৭৭
- চিন্তাৰ পথাৰত নতুন সীবলু/১০৬
- সাহিত্য-শিল্প প্ৰসংগত নৱকান্ত-চিন্তা/১১৮
- 'খেলক শিশুৰ দলে, পৃথিবীৰ চোতালে চোতালে'/১২৬

পৰিশিষ্ট :

(ক) নৱকান্ত বৰুৱাৰ হস্তাক্ষৰ/১৩৫

(খ) নৱকান্ত বৰুৱাৰ

(১) এটি লেখা :

সাক্ষৰতাৰ বোজা/১৩৬

(২) দুটি কবিতা :/১৪৬

(স্বগতঃ, প্ৰথম শীল)

(৩) দুটি গীত/১৪২

(গ) নৱকান্ত বচনাৱলী/১৫০

ଜୀବନ
କବିତା
ଆଂକ
ନବକାନ୍ତ

শৈশৱৰ কবিতা আৰু কবিতাৰ শৈশৱ

“হে আকাশ, তুমি—

আমাক দিহাহি তোমাৰ আকাশ অৰুণি—

মহা জীৱনৰ ইংগিত আমি সাৰ্থক কৰি তোলোঁ।

হে আকাশ তুমি আকাশ পিয়ালী প্ৰাণৰ কামনা স্তনা।”

(প্ৰাৰ্থনা : আকাশৰ প্ৰতি : মুকলিত)

শৈশৱৰ কাহিনীও কবিতাবেই।

ক্ৰমঃ এক কাব্যিক যাত্ৰাৰ সাধুবথাই এই জীৱন।

আৰু সেই কবিতাৰ কঠীয়াতলি আছিল নগাঁৱৰ ঘৰখনেই।
পঢ়াশলীয়া জীৱনত নৱকান্তই আখৰৰ জখলাইদি কবিতালৈকে
উঠিছিল। জীৱনৰ প্ৰথম ৰচনা আছিল এটি কবিতাই। পাঠশালাত
পঢ়োঁতে তেতিয়াৰ দিনত প্ৰথমমান শ্ৰেণীলৈকে ছাত্ৰক কাগজত
লিখিবলৈ দিয়া নহৈছিল। নৱকান্তই ‘চিলেথ’তে লিখিলে এটা এধান-
মানি কবিতা। নন্দ তালুকদাৰে সেইবাবে হেনো “চিলেঠীয়া কবি” বুলি
কৈছিল। এতিয়া কবিয়ে শৈশৱৰ সেই কথা স্মৰণ কৰে, কিন্তু ভাৱে—
সেইটোতো একো কবিতা বা পদ্য নাছিল। অ’ব-ত’ব, আৰ-তাৰ শব্দ
আৰু পংক্তিবৰে সজোৱা হৈছিল সেই প্ৰথম কবিতা।

কৈশোৰতো কবিতা।

হাইস্কুলত হাতে লিখা আলোচনী ‘অৰ্ঘ্য’ উলিয়াইছিল। আন
এখন আলোচনী আছিল ‘কুঁহি’। ‘কুঁহি’তে কিশোৰ কবিয়ে কবিতা
লিখিলে প্ৰেমক লৈ ; প্ৰেম মানে ঠিক প্ৰেমৰো নহয়, প্ৰেমৰ উল্লেখ
মাত্ৰ আছিল। প্ৰেম সম্পৰ্কীয় ছটানে এটা শব্দনে পংক্তি মাথোঁ
আছিল। সেয়া কবিৰ ক্লাছ এইটৰ কথা। কবিৰ আন্ধেয় শিক্ষাগুৰু
প্ৰাণনাথ শৰ্মা ছাৰে কথাটো বৰ ভাল নাপালে : এই বয়সত এনে কবিতা
কিয় লিখিছ ?

‘ছাব’ৰ অমুশাসনমূলক মন্তব্যত ব্যৰ্থিত হ’ল কিশোৰ কবি নৱকান্ত। কিন্তু ভৱতৰণ শৰ্মা নামৰ বন্ধুজনে আশ্বাস দিলে, লগৰ সমনীয়াইও দিলে একেই আশ্বাস : ‘ছাবে কৈছে, কণক দিয়া। তুমি তোমাৰ কাম কবি যোৱা।’

সেইদিনাই তেওঁ হুখতে লিখিলে ছাবক উপলক্ষ্য কবি আন এটি কবিতা :

..... কবিতাৰ পৰশ নাপাই

কবি গ’ল মোক উপহাস.....ইত্যাদি।

আন এগৰাকী শিক্ষা-গুৰুক চাবলৈ দিছিল আন এখন কবিতাৰ বহী। ছাবক কবিয়ে অমুৰোধ কৰিছিল, কবিতাকেইটাৰ ভাল-বেয়া চাই-চিতি শুধবাই দিবলৈ। বহুত দিনৰ মূৰত সেইজন ছাবে কবিতাৰ বহীখন ঘূৰাই দি কৈছিল : ‘এয়া বিশেষ একো ভাল কবিতা হোৱা নাই। কিন্তু কবিতাতো আন বচনাৰ নিচিনা নহয়। ইয়াক শুধবাব নোৱাৰি। এয়া একেবাৰে তোমাৰ নিজৰ বস্তু।’

—সেইবাৰ কবিৰ এক নতুন ধাৰণা হ’ল কবিতাৰ সম্পৰ্কে।.....

কবিৰ আক’ তেতিয়াই বৰ মন গৈছিল, ছপাৰ আখৰত নিজৰ এটা কবিতা চাবলৈ। সেয়াও অৱশ্যে পলম নহ’ল। সেই সময়ত ড° বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাই সম্পাদনা কৰিছিল শিশু আলোচনী ‘অকণ’। তাতেই নৱকান্তৰ ছপা হৈ ওলাল এটি অকণমানি কবিতা ‘অকণ’।

নগাঁৱৰ ঘৰখনতেই আছিল কবিতা আৰু সাহিত্য-চৰ্চাৰ অমুকুল পৰিবেশ। এটা ঐতিহ্যবাহী, সংস্কৃতবান পৰিয়ালত কবিৰ জন্ম। কিন্তু ঘৰখনৰ কথা কবি বৰুৱাইতে সজ্ঞাস্ত বা আচাৰস্তু বুলিলে দেখোন ভাল নাপায়। সজ্ঞাস্ততো হয়েই। নৱকান্তই আজিও বিনয়েৰে কয় : ‘সঁচাই আমি হুখীয়া মানুহ আছিলোঁ।’

একেখন ঘৰতে ওপজা আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ ছগৰাকী প্ৰসিদ্ধ কবি-সাহিত্যিক দেৱকান্ত বৰুৱা-নৱকান্ত বৰুৱা। নৱকান্তৰ আন এগৰাকী অগ্ৰজ জীৱকান্ত বৰুৱাবে লগ লাগি নৱকান্তই অমুবাদ কৰিছিল

ইংৰাজ কবি বাৰ্লথৰ ছুটিমান কবিতা। ছয়োজনেই তেতিয়া আছিল
হাইস্কুলৰ ছাত্ৰ।.....

অসমীয়া মানুহে গুৰি-গোপ্তীও বিচাবে, ইতিহাসৰ সন্তোদো লয়।
হয়তো ইতিহাসৰ আঁত বিচাৰি বংশ-পৰম্পৰাক কেন্দ্ৰ কৰি গৌৱৰ কৰাৰ
প্ৰয়োজন এই বকুৱা পৰিয়ালৰ হোৱা নাই। তথাপি আমাৰ ইতিহাস
জনাব কৌতূহল অপাৰ :

বৃঞ্জী প্ৰসিদ্ধ খৰঙি বকুৱাৰ বংশলতাৰ এতিয়াও আঁত হেৰাই যোৱা
নাই।

আহোমৰ দিনৰ কথা।

নগাঁৱৰ কলিয়াবৰ আৰু দৰঙৰ চতিয়া অঞ্চলকে সম্বন্ধতঃ খৰঙি বোলা
হৈছিল। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰ আৰু দক্ষিণ—ছয়োপাবে সমানে বিস্তৃত
আছিল খৰঙি। ছয়ো পাবে একে নামৰ দুখনকৈ ঠাই। সিপাবে
জামুগুৰি আৰু ইপাবে কলিয়াবৰ অঞ্চলৰ গাঁৱৰ নামবো মিল। ইপাবে
শাকমুঠিয়া, বৰভগীয়া—সিপাবেও।

এই অঞ্চলৰে বকুৱা হ'ল খৰঙি বকুৱা। পূৰ্ব পুৰুষ কানাই আতাৰ
তিথি পাতে মাঘৰ শুক্লা দ্বিতীয়াত। তিথিৰ যোগেদিয়েই ভিন ভিন
ঠাইত সিঁচৰতি হৈ থকা খৰঙিৰ এই পুৰণি বকুৱা পৰিয়ালটোৱে সংযোগ
বন্ধা কৰি আহিছিল। পৰম্পৰা অনুসৰি কানাই আতাৰ এজন নাতিয়েক
আছিল জয়ধ্বজ। সিপিনে গড়গাঁৱতো অৰ্গদেউ আছিল জয়ধ্বজ।
জয়ধ্বজৰ (কানাই আতাৰ নাতি) পৰিবাৰে দহজন পুত্ৰৰ বাবে বজাৰ
পৰা দহোটা বাব ল'লে। আৰু সেইজন বজাৰ দিনতে দহঘৰ বকুৱা
ছিছাপে সংস্থাপিত আৰু প্ৰতিষ্ঠিত হ'ল খৰঙিতে। তেওঁলোকৰ জ্যেষ্ঠ
জনৰ নাম আছিল ময়ূৰধ্বজ। তেওঁৰেই প্ৰকৃততে প্ৰথমজন খৰঙি বকুৱা
খাত। প্ৰকৃততে মানুহঘৰ আছিল আদিত্যে উজনিৰ।

ইংৰাজৰ শাসন আৰম্ভ হওঁতে খৰঙি বকুৱাৰ এই পৰিয়ালটো সেই
সময়ৰ নগাঁও জিলাৰ পুৰণিগুদামলৈ উঠি আহে। তাৰ পিছত নগাঁও

চহৰ জিলাৰ সদৰ হোৱাত জীৱিকা সূত্ৰে নগাঁৱলৈ উঠি আহে বৰুৱা-
সকলৰ পৰিয়াল।.....

“কিমান সপোন সৰি গ’ল তাৰ কোনে বাখে খতিয়ান ?

কলং কপিলী দিঙ্গুৰ বুকুত ককাদেউতাৰ হাড়।

বুঢ়ী আইতাৰ কলিজাবে গজে বন নহকৰ ফুল।”

(পলস : নৱকান্ত বৰুৱা)

‘ককাদেউতাৰ হাড়’ৰ বৰ্ণনাৰ মাজতো আছে খৰঙি বৰুৱাৰ ইতিহাসৰ
ৰেঙনি। সেয়া অৱশ্যে কাহিনীৰ প্ৰয়োজনত লিখা ইতিহাস আৰু
কিছদস্তীৰ সাধু :

...“গতানুগতিক বংশ পৰম্পৰাৰ আমনি লগা অহংকাৰ। সেই
অহংকাৰ অতীতৰ। অতীতৰ অহংকাৰেই আন নাম কিজানি বুৰঞ্জী।
এই বুৰঞ্জীত হয়তো এদিন সত্য আছিল এই অহংকাৰৰ দৰেই।
আইতাইঁতৰ কলংপাৰৰ জীৱন জীয়াই আছিল অতীতক লৈ।”

(ককাদেউতাৰ হাড়)

কিন্তু একে উপন্যাসৰে কাহিনীৰ বৰ্ণনাত নৱকান্তই লিখিছে—
...“আগৰ যুগৰ মানী মানুহ হিছাপে ইংৰাজ চৰকাৰৰ পৰা পোৱা মোজা
কিটাও এওঁলোকে চলাই খাব নোৱাৰিলে।”

পূৰ্বোক্ত উপন্যাসত উল্লিখিত খৰঙি বৰুৱাৰ ঘৰৰ নিৰাময় মৌজাদাৰ
নৱকান্তৰ ককাদেউতাক সন্তু বৰুৱাবেই জীৱনৰ আৰ্হি বুলি জনা যায়।

আৰু বহুতো সন্ত্ৰাস্ত অসমীয়া পৰিয়ালৰ কাহিনীও ইয়াৰে অমুকপ।
এনেকৈয়ে ইতিহাসৰ নিৰ্মাণ হৈ আহিছে, পৰিয়ালৰে।

আকৌ ‘ককাদেউতাৰ হাড়’ৰ সামৰণি অধ্যায়ৰ ভাষাবেই ক’ব পাৰি
খৰঙি বৰুৱাৰ ঘৰৰ আজিৰ ইতিহাসো। অৱশ্যে সেই কথাও প্ৰয়োজ্য
সকলো মধ্যবিন্ত পৰিয়ালৰ ক্ষেত্ৰতে—“সামন্ত যুগৰ ডা-ডাঙৰীয়া, বা
বিষয়াধিকাৰ এনেকৈয়ে লাহে লাহে জীৱিকা অৰ্জনকাৰী মধ্যবিন্ত
শ্ৰেণীৰ ৰূপ ল’লে।”.....

কবিৰ পিতৃ নীলকান্ত বৰুৱাই নগাঁৱতেই খিতাপি লৈছিল। কবিৰ মাতৃ স্বৰ্ণলতা বৰুৱানী ডিব্ৰুগড়ৰ। নীলকান্ত বৰুৱাই কলিকতাৰ জেনেৰেল এচেম্বলি কলেজত পঢ়িছিল, তাৰ পিছত কটন কলেজত। তেওঁ আছিল বিধৱা মাতৃৰ প্ৰথম সন্তান। ঘৰুৱা অৱস্থাৰ বাধ্যবাধকতাত কলেজ এৰি চাকৰিত সোমাইছিল—শিক্ষা বিভাগৰ চাকৰি। প্ৰথমতে সহ-পৰিদৰ্শক ৰূপে বৰপেটা আৰু গুৱাহাটীত চাকৰি কৰিলে। ঘোঁৰাত উঠি ফুৰি চাকৰি চলাই থকা অসুবিধা হোৱাত পিছলৈ নগাঁৱৰ চৰকাৰী হাইস্কুলত শিক্ষকতা কৰিবলৈ ল'লে। ১৯৩৯ চনত অৱসৰ আৰু ১৯৪৪-ত নীলকান্ত বৰুৱাৰ মৃত্যু হয় নগাঁৱতে। নীলকান্ত বৰুৱাৰ চাৰিপুত্ৰ দেৱকান্ত (১৯১৪), শিৱকান্ত, জীৱাকান্ত আৰু নৱকান্ত। নৱকান্তৰ জন্ম গুৱাহাটীত হ'লেও (১৯২৬ চন, ২৬ ডিচেম্বৰ) শৈশৱ-কৈশোৰৰ আৰু প্ৰথম যৌৱনৰ দিনবোৰ কটাইছিল নগাঁৱতে। ভাল শিক্ষক আৰু শাস্ত্ৰ ভ্ৰমলোক ৰূপে পিতৃ নীলকান্ত বৰুৱাৰ সমাজত এক মধুৰ ভাৱমূৰ্তি আছিল। বাবীত শাক-পাচলিৰ খেতি কৰা আৰু ফুলৰ বাগিচা কৰাত মানুহজনৰ খুব চখ আছিল। সকলোতকৈ নিজৰ বাবীৰ ফুল কবি নীলকান্ত বৰুৱাই নিজৰ ঘৰত খোৱাৰ উপৰিও আনকো বিলাইছিল। ড° বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাই আমেৰিকাৰ পৰা 'প্ৰফেচৰ বৰুৱাৰ চিঠি'তো লিখিছিল মানুহজনে বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ লাওৰ খেতি কৰাৰ কথা।

ঘৰখনত থকা সাহিত্য-সংগীত প্ৰীতিয়েই বোধহয় দেৱকান্তৰ পৰা নৱকান্তলৈকে আটাইকিজন ভাতৃক সাহিত্যানুৰাগী কৰি তুলিছিল। দেৱকান্ত-নৱকান্তৰ কবি সত্তাই জীপ পাই উঠিছিল। ল'ৰালি কালতে, হাইস্কুলত পঢ়োতে নৱকান্তই নিজৰ ঘৰতে পঢ়িবলৈ পাইছিল ৰবীন্দ্ৰ নাথ, বংকিমচন্দ্ৰ, শৰৎ চন্দ্ৰ, নজৰুল ইচলাম, সত্যেন্দ্ৰনাথ দত্ত আদি ৰচনাৱলী আৰু অনেক বঙলা ভাষাৰ কিতাপ-আলোচনী।

চতুৰ্থ দশক।

ওচৰৰে বালিকা স্কুল এখনতে কবিৰ শিক্ষাৰম্ভ হৈছিল। তাৰ

পিছত চৰকাৰী মজলীয়া স্কুল। তেতিয়াও সেই স্কুলক বঙলা স্কুলেই বোলা হৈছিল। প্ৰধান শিক্ষক উপাৰ্জন শইকীয়াৰ বঙলা স্কুলতে ক, খ আৰু প্ৰথম মান শ্ৰেণীলৈকে পঢ়িলে নৱকান্তই। ল'ৰালিৰ শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰীসকল গুৱন তামূলী বাইদেউ, কমলাকান্ত বৰদলৈ, যামিনী দাস, তুলসী শৰ্মা আদিলৈ আজিও মনত পৰে। ভালকৈ মনত পৰে— যামিনী দাস ছাৰে কোৱা সাধুকথাবোৰৰ কথা, আৰু যে তেখেতে লিখিছিল এখন সাধু কথাৰ কিতাপ, তাৰ কথা।

১৯৩৩ চনত প্ৰথম শ্ৰেণীৰ পিছতে নগাঁও চৰকাৰী হাইস্কুলৰ ক্লাছ থিতু নৱকান্তৰ নাম ভৰ্তি কৰা হৈছিল। তেতিয়াৰ প্ৰধান শিক্ষক বামেশ্বৰ বৰুৱা আৰু সহকাৰী প্ৰধান শিক্ষক ব্ৰজদয়াল বিছা-বিনোদৰ স্মৃতি কবিৰ মনত আজিও সজীৱ। হাইস্কুলীয়া জীৱনৰ স্বৰ্ণীয় শিক্ষকৰ ভিতৰত আছিল তোষেশ্বৰ শৰ্মা আৰু দেউতাক নীলকান্ত বৰুৱা। ক্লাছ টেনত প্ৰধান শিক্ষকৰূপে পোৱা ইন্দ্ৰেশ্বৰ বৰঠাকুৰে স্কুলখনৰ হেনো চেহেৰাকে সলনি কৰি পেলাইছিল। সেইজন শিক্ষকৰ শিল্প আৰু সংগীতৰ প্ৰতি আগ্ৰহ আৰু শ্ৰেণীত শিক্ষকতাৰ আদৰ্শ নৱকান্তৰ বাবে জীৱন-ব্যাপি মূল্যবান আৰু পাথেয় হৈ পৰিছিল। হাইস্কুলত অসমীয়া, ইংৰাজী, বুৰঞ্জী, ভূগোল—এই বিষয় কেইটাকে কবিৰ ভাল লাগিছিল। প্ৰাইমেৰী স্কুলত দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় শ্ৰেণীত নপঢ়াৰ হেতুকে অংকৰ লগত কবিৰ সম্পৰ্ক শিথিল হৈ থাকিল। ভগ্নাংশৰ অংক হেনো কবিৰ আৰু জীৱনতেই শিকা নহ'ল। এতিয়াও তেওঁ আক্ষেপ কৰে, গোটেই হাইস্কুলীয়া জীৱন অংকত বৰ 'কেঁচা' হৈ থাকিলো বুলি। কবিৰ আৰু আক্ষেপ : মই বহুতো যোগ্য শিক্ষকৰ অযোগ্য ছাত্ৰ আছিলোঁ।

কিন্তু তেতিয়াই মফিজুদ্দিন আহমদ হাজৰিকা, চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা, আনন্দ চন্দ্ৰ আগৰৱালা, চুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মা আৰু যতীন্দ্ৰ নাথ ছবৰাৰ কবিতা খুব ভাল পাইছিল। ইংৰাজী পাঠ্যক্ৰমৰ LAHIRI'S Selected Poems' খনৰ আনকি পাঠ্যক্ৰমৰ অতিৰিক্ত কবিতাবোৰো

ভালকৈ পঢ়ি পেলাইছিল। ১৯৪১ চনত মেট্ৰিকুলেশ্বনত উত্তীৰ্ণ হয়
নগাঁও চৰকাৰী হাইস্কুলৰ পৰাই।

শৈশৱ-কৈশোৰৰ সেই স্বপ্নময় দিনবোৰৰ কথা ভাবিলে আজিও
স্বাভাৱিকতেই এক 'নষ্টালজিক' ভাৱত কবি বিভোৰ হয়। লুইতৰ
সিপাৰে চতিয়াটলৈ যাওঁতে মৰনৈখন দেখি তেওঁ আকুলিত হৈছিল।
ঘৰলৈ ঘূৰি আহি লিখিবলৈ ল'লে এটা কবিতা; কবিতা মানে
ককাইদেৱক শ্ৰীদেৱকান্ত বৰুৱাৰ 'ওলগ' নামৰ কবিতাটোৰ ছবছ
অনুকৰণ কৰি লেখা এটা নতুন কবিতা—

“স্বৰ্গৰ সপোন মোৰ মাটিৰ মহিমা স'তে
মিলি য'ত বচিছে উৰ্বশী”... ..

নৱকান্তই লিখিলে—

‘স্বৰ্গৰ সপোন মোৰ মিলিছে মাটিত
বাঁহীৰ সুৰত মই হ'লো হৰষিত
আকুল সুৰত মোৰ মিলি গ'ল প্ৰাণ .....’

বিনয়ী কবিয়ে এতিয়া অকুপণভাৱে কয়, হৰিনাৰায়ণ দস্তবৰুৱাৰ
পাঠ্যপুথিত থকা কবিতা এটিৰ (...‘গীত গাবি সুললিত / শুনি হ'ম
হৰষিত / আহ পখী আহ’ /) ‘হৰষিত’ শব্দটি আনি কবিয়ে হেনো
ছন্দ মিলাইছিল। তেতিয়া হেনো নৱকান্তৰ ধাৰণা হৈছিল—বন্ধকান্ত
বৰকাকতি, দেৱকান্ত বৰুৱা আদিয়ে কবিতা বা পদ্য ‘বনায়’ যেতিয়া
তেৱোঁতো কিবা নহয় কিবা প্ৰকাৰে কবিতা ‘বনাবলৈ’ চেষ্টা কৰিব
পাৰে। সেই কবিতা পঢ়ি চাই দেৱকান্তই হেনো হাঁহিলে মাত্ৰ। কিন্তু
ভয় লাগি গৈছিল নতুন কবিৰ।

নৱকান্তৰ হাইস্কুলীয়া ছাত্ৰ জীৱনৰ দিনৰ কথা। তেতিয়া স্বৰাজৰ
আন্দোলনত টলমল দেশৰ মাটিত সকলো মানুহৰ মন উগ্ৰু হৈ পৰিছিল
অনাগত ভৱিষ্যতৰ বন্ধনমুক্ত দিনৰ প্ৰতি। স্বাধীনতাই আছিল
একমাত্ৰ স্বপ্ন। নীলকান্ত বৰুৱাৰ ঘৰখনতো মুক্তি আন্দোলনৰ চৌৰ

স্পৰ্শ। তাত্ত্বে আকৌ ঘৰখনত কবিতা-আবৃত্তি, সাহিত্য-অধ্যয়ন সাধাৰণ
 নিয়মৰ কথা। অনেক মাহুহৰ সংযোগ। সেই দিনত গীতিকাৰ মলিন
 বৰাৰ লগতো সেই ঘৰৰ স্বাভাৱিকতে নিবিড় সম্পৰ্ক। নৱকান্তই
 ইতিমধ্যে ক্লাছ নাইন মানতে লিখি উলিয়াইছিল এখন কবিতাৰ পুথি—
 'মুক্তি'। আশা আছিল, পুথিখন ছপা কৰি উলিয়াব। মলিন বৰাই
 পঢ়ি চাই মৰমেৰে পাতনি লিখি দিলে কবিতাবেই—

‘কেঁচা তেজ ঢালি   নেপাগে কবিব
 মুক্তিৰ কাৰণে বাঙালী ধৰা,
 অহিংস বস্তুৰে   জ্বলালে প্ৰদীপ
 জলিব মুক্তিৰ মুক্তি তৰা।’

নতুন কবিয়ে ভাবিছিল মুক্তি আন্দোলনৰ সময়তে প্ৰকাশ পাব তেওঁক
 'মুক্তি' কাম্বাই। কিন্তু নহ'লগৈ।

কবিতা-আবৃত্তি, অমুকৰণ, কল্পনা আৰু কিছু অধ্যয়ন আছিল
 তেতিয়াৰ এই কবি ছাত্ৰৰ পথৰ সম্বল। নৱকান্তই অৱশ্যে উপলব্ধি
 কৰিছিল, 'শেৱালি'ৰ কবি বৰকাকতি আৰু ইতিমধ্যেই নতুন বিষয়-বস্তু
 আৰু ছন্দেৰে অভিনৱ কবিতা লিখি জনপ্ৰিয় হোৱা কবি দেৱকান্ত ডাঙৰ
 কবি বুলি। দেৱকান্ত বৰুৱাই তেতিয়া বেণাৰসত পঢ়ে। ঘৰলৈ
 আহোঁতে তেওঁ লিখা কবিতাৰ বহীখন মেলি নৱকান্তই পঢ়ি চায়। শব্দ-
 ছন্দ-সংগীতেৰে প্ৰাণোচ্ছল সেই অপূৰ্ব কবিতা দেখি বিস্ময়াভিভূত হৈ
 পৰে নতুন কবি। আৰু বৰ মন যায় তেনেকৈয়ে কবিতা লিখিবলৈ।

আৰু এক সংযোগ ঘটিছিল : কবিতা আৰু দৰ্শন আৰু আত্মীয়তাৰ
 সংযোগ। বৰুৱা পৰিয়ালৰ অতি ঘনিষ্ঠ আৰু আত্মীয় দাৰ্শনিক কবি
 বঙ্ককান্ত বৰকাকতিৰ সংযোগ-সংস্পৰ্শ নৱকান্তৰ জীৱনৰ এক অমূল্য
 সম্পদ। সেই যে দাৰ্শনিক ভাৱৰ কবি জন, আপোন মনে কিবা এটা
 ভাৱত বিভোৰ হৈ থাকে, ববীশ্ৰনাথৰ জীৱন আৰু দৰ্শনৰ দ্বাৰাই প্ৰভা-
 ৱিত, ববীশ্ৰ কাব্যৰ মুগ্ধ কবি বঙ্ককান্ত—তেওঁৰ মুখৰ পৰাই নৱকান্তইভে.

আশৈশৱ শুনিবলৈ পাইছিল ববীশ্ৰনাথৰ কবিতা আৰু দৰ্শন সম্পৰ্কে অনেক কথা, অনেক মধুৰ কাছিনী। প্ৰকৃততেই নৱকান্তৰ শৈশৱ অৱধি ববীশ্ৰ সংযোগৰ সেতু আছিল কবি বৰকাকতি।

দাৰ্শনিক ভাৱৰ গহীন অথচ সবল মনৰ মানুহজন নৱকান্তইতৰ বাবে সাইলাখ সেই ‘কবিৰ স্থান’ নামৰ কবিতাটিৰ মানুহজনেই। . . . .
 “ৰাজ দৰবাৰত/নাই নিমগ্ন/বুধি ভাৰসা/নোসোধে হাঁয় ; /সকলোৱে কৰে/কবিকে গোপন/কবিৰ আসন/সভাত নাই। . . . .”

সেই গৰাকী বস্তুকান্তই নৱকান্ত বকুৱাইতৰ ঘৰত—“মোকোলাই ধৰে/মুকলি কবিয়ে/মুকলি হিয়াৰ/বজ্জাই তাঁৰ।” . . . . .

তেতিয়াৰ দিনতে বহুত কথাই বুজাই থাকে বৰকাকতিয়ে—ববীশ্ৰ কাব্য-দৰ্শনৰ পৰা হেভলক এলিচৰ তত্ত্বলৈকে।

কলিকতাত পঢ়িবলৈ যোৱা বৰকাকতিয়ে স্বৰাজৰ আন্দোলনৰ সময়ত প্ৰতিষ্ঠা হোৱা নেছনেল কলেজত পঢ়িবলৈ গৈছিল। পঢ়া নহ’ল, মুক্তি আন্দোলনত লাগিল। ঘৰলৈ আহি মৌজা চলালেহি। গান্ধীজীৰ “হিন্দ স্বৰাজ” অসমীয়ালৈ ভাঙিছিল আন্দোলনৰ কালতে। নৱকান্তই সেইখন পঢ়ি অনুপ্ৰাণিত হৈছিল।

নৱকান্তই তেতিয়া ইটো-সিটো কবিতা লিখে আৰু কবি বৰকাকতিক চাবলৈ দিয়ে। কবিতাবোৰ পঢ়ি চাই দাৰ্শনিক কবিয়ে এদিন নৱকান্তক ক’লে, (সেইদিনা চন্দ্ৰগ্ৰহণ আছিল), তুমি এটা কাম কৰা, তুমি প্ৰকৃতিক লৈ কবিতা লিখাচোন।

নৱকান্তই বুজিবলৈ টান পালে : প্ৰকৃতি মানে ?

: প্ৰকৃতি মানে গছ, লতা, তৃণ, ফুল, নদী, পৰ্বত, আকাশ, জ্ঞান, তৰা এইবোৰ। —কবিয়ে বুজাই ক’লে।

সেইদিনাই ৰাতিলৈ নৱকান্তই প্ৰকৃতি বিষয়ক কবিতা এটা লিখিয়েই পেলালে : বিষয় ‘চন্দ্ৰগ্ৰহণ’। কবি তেতিয়া ক্লাছ ‘এইট’ৰ ছাত্ৰ।

সেই দিনবোৰৰ কথা নৱকান্তই এতিয়া কৃতজ্ঞতাৰে সোঁৱৰে। আৰু
তেওঁ কয় : বৰকাকতি মোৰ জীৱনৰ অংশ স্বৰূপ বুলি ক'ব পাৰি।

বৰকাকতিয়ে কোৱা কথাবোৰৰ উপৰিও সেই সময়ত তেনেকুৱা
এটা পৰিয়ালত জন্ম হোৱা এজন ল'ৰা হিছাপে নৱকান্তইতে ববীশ্ৰনাথৰ
পৰা বাধাকৃষ্ণলৈকে, গান্ধী-নেহৰু স্বৰাজৰ আন্দোলনৰ পৰা কবিতা
সংগীতলৈকে অনেক কথাই জনাটো প্ৰয়োজন হৈ পৰিছিল। বহুত
কথা জানিবই লাগিব, বহুত কিবা-কিবি পঢ়িবই—এনে এটা ভাৱৰ সৃষ্টি
হৈছিল। পিছলৈ নৱকান্তৰ উপলব্ধি হৈছিল, সেয়া যেন 'অকালপকতা'ৰ
চিন। তেওঁলোক যেন সেই পৰিবেশত একপ্ৰকাৰ 'অকালপক' হ'বলৈ
বাধ্য হৈ পৰিছিল।

কিন্তু খেলা-ধূলাত নৱকান্তৰ কোনো দিনেই পাবদৰ্শিতা নাছিল।
চুটি চাপৰ ল'ৰাজনৰ সমস্যা এটাও হৈছিল। বয়স হৈ আহিছিল সঁচা ;
কিন্তু একৈলগৰ সমন্বীয়া ছাত্ৰৰ দৃষ্টিত তেওঁ আছিল সক ল'ৰা, আৰু
তেওঁতকৈ সকবোৰৰ দৃষ্টিত ডাঙৰ ল'ৰা। তেওঁৰ হেনো দুয়ো ফালেই
খাপ খাব নোৱৰা অৱস্থা হৈছিল। সেই কাৰণে জীৱনত 'elemental
lonliness' এটা থাকি গ'ল বুলি কবিয়ে আৰ্জিও কয়। তেওঁ গীতো
গাইছিল, কিন্তু গায়ক হ'ব নোৱাৰিলে। সৰুতে এখন নাটকো লিখিছিল
—মেঘনাদ বধৰ কাহিনীৰে। নাম ৰাখিছিল 'কঙ্কচ্যুত'। সেই বয়সৰ
পৰাই কবিয়ে হেনো পৰিহাৰ কৰি চলে সকলো প্ৰকাৰৰ উগ্ৰতা।
আনকি উগ্ৰ ৰঙো ভাল নাপায়, দূৰৈৰ পৰা চাবলৈ ভাল পায় জীৱনক,
সমাজক।

কংগ্ৰেছৰ নেতৃত্বত স্বৰাজৰ কামত লাগি মেট্ৰিকুলেশ্বনৰ পিছতেই
ককাইদেৱেক দেৱকান্ত এদিন জেললৈ গ'ল। দেউতাক নীলকান্ত
বৰুৱা তেতিয়া চৰকাৰী চাকৰিয়াল। অথচ কংগ্ৰেছী আন্দোলনৰ প্ৰতি
আন্তৰিক সমৰ্থন। মাক স্বৰ্গলতা বৰুৱানীয়ে তেতিয়াৰে পৰা যি
শুধ বগা খন্দৰ পিন্ধিবলৈ ল'লে, ওবে জীৱন তাকেই পিন্ধিলে।
নৱকান্তইতে তেতিয়া খাদী বঙচুৱা কুৰ্তা পিন্ধি স্বৰাজৰ 'জয়'

দি ফুৰিছিল। আচলতে সেই দিনত তেওঁলোকৰ ঘৰখনৰ বাবে, আন
বহুতো পৰিয়ালৰ দৰেই কংগ্ৰেছ হৈ পৰিছিল জীৱনৰ সৰ্বস্ব—way
of life-ৰ নিচিনা। কাৰণ কংগ্ৰেছ তেতিয়া এটা দল বুলি নহয়—এটা
‘মুভমেন্ট’ এই অৰ্থত।

স্বৰাজৰ আন্দোলনত টলমল দেশৰ মাটি তেতিয়া বাঙালী হৈ পৰিছে
কনকলতা, ভোগেশ্বৰীহঁতৰ বুকুৰ তেজেৰে। দেৱকান্ত বৰুৱাহঁতৰ
স্বৰখনো সমানেই উন্মুখ হৈ পৰিছে স্বৰাজৰ স্বপ্নত, আন বহুতো পৰিয়াল,
ডেকা-গাভৰুৰ মনো। সেইবোৰ নৱকান্তই চকুৰ আগতে ঘটি থকা
দেখিছে, বহুত কাহিনীও শুনিছে, পঢ়িবও পৰা হৈছে, আৰু লাহে লাহে
বাঢ়ি আহিছে উপলক্ষি। তেতিয়া তেওঁ কৈশোৰ অতিক্ৰম কৰিছে।
ইতিমধ্যেই ছাত্ৰ কংগ্ৰেছ হৈছে, ছাত্ৰ সন্মিলন হৈছে, ছাত্ৰ ইউনিয়ন
হৈছে। কিন্তু ছাত্ৰ হৈয়ো তেওঁ সেইবোৰত প্ৰত্যক্ষভাৱে জড়িত
হৈ পৰা নাই। অথচ সংযোগ নথকাও নহয়। এটা প্ৰত্যয়বো জন্ম
হৈছিল ঠিক সেই মুহূৰ্তবোৰতেই—কেৱল লেখাটোৱেই যেন তেওঁৰ
বাবে নিৰূপিত ক্ষেত্ৰ হ’ব।.....

নগাঁৱৰ নগৰীয়া জীৱন। আৰু বংশ-পৰিয়ালৰ পুৰণি ঠাই
পুৰণিগুদামৰ গাঁৱৰ জীৱনৰ পৰাও তেওঁলোকৰ পৰিয়াল বিচ্ছিন্ন হৈ পৰা
নাছিল। গতিকে নৱকান্তই জীৱনৰ আগ বয়সত নগৰৰ দৰেই গাঁৱৰ
জীৱনো ওচৰৰ পৰাই পাইছিল। শেষলৈ কবিৰ চিন্তা-চৰ্চা সাহিত্য
কৰ্ম প্ৰধানকৈ নগৰকেন্দ্ৰিক হ’লেও তেওঁৰ সৃষ্টিত গাঁও আৰু গাঁৱৰ
জীৱন একেবাৰেই নোহোৱা হৈ যোৱা নাই।

“এয়েই চিনাকি গাঁও, কুঁৱলীৰ কাগজত

জাপানী ছবিৰ মায়া বিজুলী বাঁহৰ।

বহুতো অতীত সনা পথাৰৰ বাটে বাটে

উশাহ উপচি পৰা চিনাকি সৌৰভ

ববাব ফুলৰ আৰু তোমাৰ চুলিৰ আৰু সেমেকা_নবাৰ”.....

কবিৰ কিছু কবিতাত, কপিলী পৰীয়া সাধু, ককাদেউতাৰ হাড় আৰু
গড়মা কুঁৱৰীত এৰি অহা গাঁৱৰ ছবি বহুতো আছে।

‘স্বপ্নৰ ভঁৰাল পূৰ্ণ, পুৰুষৰ, ঐশ্বৰ্য অসীম’

“হুফ্‌সা হুলৰ তাৰ স্ৰবতিৰ কল্পনা অসীম”

নেদেখা তৰাৰ স্বপ্নি—

তাৰে তাৰ জীৱনৰ আকাশ বঢ়ায়।”

শাস্তিনিকেতন।

নৱকান্তৰ যৌৱনৰ চাবিটা বছৰৰ সাধনাৰ ক্ষেত্ৰ শাস্তিনিকেতন। কবীন্দ্ৰ ববীন্দ্ৰনাথে সৃষ্টি কৰা বিশ্বভাৰতী হৈ পৰিছিল বৌদ্ধিক, বিজ্ঞায়তনিক সাধনা আৰু শিল্প আৰু সংগীতৰ চৰ্চাৰ কেন্দ্ৰ। আচলতে নৱকান্তই ১৯১৩ চনত মেট্ৰিকুলেশ্বন পৰীক্ষা পাছ কৰাৰ নাম ভৰ্তি কৰিছিল কটন কলেজতে। কিন্তু সন্নিপাতত ভুগি বহুত দিন শয্যাগত হ’বলগা হৈছিল আৰু পঢ়া-শুনাত বিৰতি ঘটিল। তাৰ পিছত দুবছৰ জীৱনৰ অমূল্য সময় হেৰাই গ’ল। এই সময়তে নৱকান্ত আছিলগৈ উত্তৰ লক্ষ্মীমপুৰৰ এগৰাকী সম্পৰ্কীয় বায়েকৰ ঘৰত। ঘৰৰ পৰা আঁতৰি থকা এই সময়ছোৱাতো সাহিত্যৰ লগত সম্পৰ্ক বিচ্ছিন্ন হৈ যোৱা নাছিল। লক্ষ্মীমপুৰতে পোন প্ৰথম লগ পাইছিল তেতিয়াই চুটিগল্প আৰু কবিতা লিখি জনপ্ৰিয় হৈ উঠা ডেকা সাহিত্যিক চৈয়দ আব্দুল মালিকক। তেওঁৰ সংস্পৰ্শই কবিক উৎসাহিত কৰিছিল।

ইফালে বিয়াল্লিশত স্বাধীনতা আন্দোলনৰ প্ৰবল ধুমুহা। সেই সময়তে পুলিচে নগাঁৱৰ ঘৰখনত খানা-তালাচ কৰি কিছুমান কাগজ-পত্ৰ লৈ গৈছিল। লগতে নিছিল তৰুণ কবিৰ কিছুমান ৰচনাৰ পাণ্ডুলিপিও। তেতিয়া দেৱকান্ত বকরা আন্দোলনৰ সক্ৰিয় নেতা। বেণাৰসৰ পৰা স্নাতক আৰু আইন পাছ কৰি আহি কেইদিনমান মাথোন তেওঁ ওকালতি কৰিছিল। দুবাৰকৈ জেললৈ যাবলগা হ’ল। সবহভাগ সময় তেওঁ

গুৱাহাটীত কংগ্ৰেছ আকচতে থাকে, পাৰ্টিৰ সৰ্বকালীন সক্ৰিয় কৰ্মী ৰূপে ইতিমধ্যেই পৰিচিত হৈ পৰিছে। তাৰ মাজতে সাংবাদিকতা; প্ৰথমতে ‘অসমীয়া’ আৰু ‘দৈনিক অসমীয়া’ৰ লগত জড়িত; পিছলৈ ‘নতুন অসমীয়া’ৰ সম্পাদক হয়গৈ। ‘সাগৰ দেখিছা’ৰ স্বৰ্ণীয় কবিতাবোৰ তেওঁৰ জীৱনৰ যৌৱনৰ দিন আৰু স্বাধীনতা আন্দোলনবোৰ শীৰ্ষ বিন্দু পোৱাৰ সময়তে লিখা।.....

..... “নীল বৰুৱাৰ পুতেকে কলংপাৰত বুলি লিখা পত্ৰ ছটামান পঢ়িছিলোঁ, কলঙৰ কালিকা কিবা ধৰিব পাৰিছেনে নাই চাইছিলোঁ। পিছে নাই, কলঙৰ কথাচোন তাত নায়েই, কিবা ডেকা-গাভৰুৰ মেল হে চোন।”... ‘ককাদেউতাৰ হাড়’ৰ আইতাজনীৰ হতুৱাই নৱকাস্ত বৰুৱাই এইদৰে কোৱাইছে—‘সাগৰ দেখিছা’ৰ কবিতাৰ বিষয়ে।

স্বাভাৱিকতেই স্বাধীনতা আন্দোলনৰ সময়ত ঘৰখনৰ আৰ্থিক সচ্ছলতা নাছিল।... নৱকাস্তৰ আৰু পুনৰ কটন কলেজলৈ পঢ়িবলৈ যোৱা নহ’ল। সেয়ে সেইবাৰ শাস্তিনিকেতন। দেউতাক অৱসৰ প্ৰাপ্ত শিক্ষক। ’৪৩ চনত নৱকাস্তই শাস্তিনিকেতন অভিমুখে যাত্ৰা কৰিলে। ইয়াৰ এটা কাৰণো আছিল, সেই কালত শাস্তিনিকেতনত পঢ়িবলৈ যোৱাটো অসম্ভৱ: গুৱাহাটীত পঢ়াতকৈ কম খৰচী। তাতে আকৌ নৱকাস্তৰ শাস্তিনিকেতনত পঢ়াৰ প্ৰবল আগ্ৰহ। কম খৰচৰ কথাটোৱে সেয়ে কেইবাজনো ছাত্ৰক শাস্তি নিকেতনলৈ যাবলৈ প্ৰেৰণা যোগাইছিল। তেতিয়া হেনো শাস্তিনিকেতনত পঢ়োঁতে মাহেকত সৰ্বমুঠ খৰচ হৈছিল মাত্ৰ ৩২ টকা। তাৰেই প্ৰবাসী ছাত্ৰৰ খোৱা-বোৱা—খোৱাৰ খৰচ পৰ্যন্ত জোৰা মৰিছিল। সেই সময়ত নৱকাস্তৰ দেউতাকৰ মাহিলি পেঞ্চন আছিল মাত্ৰ ৫০ টকা। নৱ বৰুৱাই সেই দিন, সেই প্ৰসংগ স্বৰণ কৰিছে এনেকৈ : “দেউতালৈ মনত পৰে, মাহে ৩২ টকা দিব লাগে শাস্তিনিকেতনৰ খৰচ। দেউতাই পেঞ্চন পায় মাত্ৰ ৫০ টকা। ককাইদেউ কেইজনো আৰ্থিকভাৱে সচ্ছল নাছিল। তথাপি তেওঁলোকে পঠিয়াইছিল মোক শাস্তিনিকেতনত পঢ়িবলৈ। মোৰ জীৱনৰ গতিপথ

কিৰ্জানি আন ধৰণৰ হৈ গ'লহেঁতেন—যদি শাস্তিনিকেতনত মই নপঢ়িলোহেঁতেন।” (দেশে দেশে মোৰ দেশ)।

শাস্তিনিকেতনত পঢ়োঁতে নৱকান্তই ইমানেই মিতব্যয়ী হ'বলৈ চেষ্টা কৰিছিল যে আনকি পূজাৰ বন্ধতো ঘৰলৈ অহা নাছিল। শাস্তিনিকেতনৰ পৰা কিছু দূৰতে জামছেদপুৰত থকা বংশৰ এজন ককাইদেৱেক শ্ৰীলক্ষ্মী কুমাৰ বৰুৱাৰ ঘৰতে থাকেগৈ। (এওঁ ড° বিবিষ্ণি কুমাৰ বৰুৱাৰ ককায়েক আৰু ডাঃ ললিত বৰুৱাৰ ভায়েক ; তাত 'মাইনিং ইঞ্জিনিয়াৰ' হৈ আছিল।) গৰম বন্ধতহে তেওঁ ঘৰলৈ আহিছিল। কবি শাস্তিনিকেতনত থাকোঁতেই ১৯৪৪ চনত দেউতাক নীলকান্ত বৰুৱা ঢুকায়।

কিছু আধিক টনাটনি হ'লেও শাস্তিনিকেতনৰ দিনবোৰ কিন্তু সহজে কটোৱাত কবিৰ অসুবিধা নহৈছিল। মেচত বাকীকৈয়ে চলিছিল বহুত দিনলৈকে। পৰীক্ষাৰ আগে আগে মেচৰ খবচ, পৰীক্ষাৰ ফীজ দিলেও চলি গৈছিল। আনকি তেওঁ বি. এ. পৰীক্ষা দিয়াৰ ঠিক আগে আগে তেতিয়াৰ শাস্তিনিকেতনৰ অধ্যক্ষ অনিল চন্দই তেওঁক মাতি নি কৈছিল : তুমি চিন্তা কৰিব নালাগে। ইউনিভাৰচিটিত আমি ইতিমধ্যে তোমাৰ পইছা দি দিছো। তুমি পিছত 'আশ্ৰম'ৰ পইছা দি দিলেই হ'ব।

শাস্তিনিকেতনত এই ক্ষেত্ৰত কঠোৰ নীতি-নিয়ম নথকাৰ বাবেই বহুতো ছাত্ৰৰ পঢ়া-শুনা চলাই থকাত সুবিধা হৈছিল। তাৰ তিতা-মিঠা অভিজ্ঞতাবে কবি নৱকান্তই লিখিছিল সেই কবিতাটো—'ডন-কুইকচ'ট' : এটা আত্মজীৱনীয় মূলক কবিতা—

“পৰিচয় মোৰ কলেজৰ ছাত্ৰ

বহুত দিনৰ ফীজ যদিও বাকী।

কিন্তু মই যে প্ৰেমিক, ইনটেলেকচুৱেল প্ৰেমিক।

এবাৰ বাহিবলৈ চাওঁ

জোনটো দেখোঁ

বিধৱাৰ দৰে বগা ডাৱৰৰ কাপোৰ পিন্ধা ।

বিধৱা আইলৈ মনত পৰি হঠাতে মনত পৰে

কাইলৈ ফীজ নিদিলে নহ'ব পৰীক্ষা দিয়া ।”

নৱকান্তৰ লগত সেইবাৰ শাস্তিনিকেতনলৈ অসমৰ পৰা চাৰিজন ছাত্ৰ গৈছিল । সেই সকলৰ ভিতৰত প্ৰিয়ধৰ বৰুৱা, নৱকান্ত বৰুৱাৰ মতে, সবাতোকৈ ‘আৰ্টিষ্টিক’, ৰঙিয়াল আৰু প্ৰতিভাবান আছিল । খুব ধেমেলীয়া ৰঙিয়াল, অৱশ্যে একোতেই ‘চিৰিয়াছ’ নাছিল । প্ৰিয়ধৰ বৰুৱাৰ অকাল মৃত্যু কবিৰ বাবে অতিশয় মৰ্মস্তুদ ।

শাস্তিনিকেতনৰ পৰা নৱকান্তই বুৰঞ্জী, বঙলা ভাষা (দ্বিতীয় ভাষা), অসমীয়া (ভাৰ্ণেকুলাৰ) আৰু লগতে ইংৰাজীত অনাৰ্ছ লৈ বি. এ. পাছ কৰে ১৯৪৭ চনত । তাত অসমীয়া বিষয়টো ছাত্ৰই নিজেই পঢ়িব লগা হৈছিল ।

তাত বঙলা ভাষাৰ এগৰাকী অধ্যাপক আছিল প্ৰবোধ চন্দ্ৰ সেন আৰু ইংৰাজী সাহিত্যৰ এগৰাকী অধ্যাপক আছিল কৃষ্ণ কুপালনী । এই দুগৰাকী অধ্যাপকৰ ওচৰত বিশেষকৈ প্ৰবোধ চন্দ্ৰ সেনৰ ওচৰত ছন্দ-অলংকাৰ সম্পৰ্কীয় জ্ঞানৰ বাবে ঋণী বুলি আজিও শ্ৰীবৰুৱাই অনুভৱ কৰে । কবিয়ে নিজৰ ‘অসমীয়া ছন্দ শিল্পৰ ভূমিকা’ আৰু ‘কবিতাৰ দেহ-বিচাৰ’ গ্ৰন্থ দুখন ৰচনাৰ মূল প্ৰেৰণা আচলতে শিক্ষা গুৰু প্ৰবোধ চন্দ্ৰ সেনৰ সান্নিধ্যৰ পৰাই লাভ কৰিছে ।

সঁচাই কলিকতা আৰু শাস্তিনিকেতনে নৱকান্তৰ জীৱনৰ গতিয়েই সলনি কৰি দিলে । তাতেই শ্ৰীকুমাৰ বন্দোপাধ্যায়, প্ৰবোধ সেন, প্ৰিয়বৰ্জনে সেন, অমিয় চক্ৰবৰ্তী আদি অধ্যাপকসকলৰ মধুৰ সান্নিধ্য লাভ কৰে । ড° সুনীতি কুমাৰ চট্টোপাধ্যায়ৰ প্ৰত্যক্ষ ছাত্ৰ হোৱাৰ সুযোগ ঘটে ইংৰাজীত ‘বি’ গ্ৰুপ লোৱাৰ বাবে । কবিয়ে আজিও ভাবিয়েই এক পুলক অনুভৱ কৰে, গৌৰৱ বোধ কৰে শাস্তিদেৱ বোৰ, ক্ষিত্তিমোহন সেন, বিধু শেখৰ শাস্ত্ৰী, অবনীন্দ্ৰ ঠাকুৰ আৰু বামকিংকৰ

বেইজৰ দৰে প্ৰসিদ্ধ শিল্পীসকলক নিচেই কাষৰ পৰা পোৱাৰ সময়বোৰ
 স্মৰণ কৰি। নৱকান্ত বৰুৱা আৰু তেওঁৰ বন্ধু অমিতাভ চৌধুৰীয়ে
 বামকিংকৰ বেইজৰ ভাস্কৰ্যৰ ফটোগ্ৰাফবোৰ এলবামত গোটাবলৈ চেষ্টা
 কৰিছিল। সেয়া ১৯৪৮ চনৰ কথা। কিন্তু ভবা মতে কাম হৈ
 নুঠিলগৈ।

শাস্তিনিকেতনতে আচলতে নৱকান্তৰ কাব্যিক জীৱনৰ, সাহিত্যিক
 জীৱনৰ প্ৰথম সোঁপান ৰচনা হয়। তেওঁ সেই পৰিমণ্ডলৰ মাজতে নতুন
 কবিতা লিখাৰ আৰম্ভণি আৰম্ভ হয়। বঙলা ভাষাতো তেওঁ লিখিব
 পাৰিছিল লিখিছিল। শাস্তিনিকেতনৰ ছাত্ৰসকলৰ মাজত সংগঠিত
 'সাহিত্যিক' নামৰ সাহিত্যসমিতিৰ তেওঁ ছুবোৰো সম্পাদক নিৰ্বাচিত
 হৈছিল। লাহে লাহে সুন্দৰকৈ বঙলা ভাষা আয়ত্ত কৰি পেলাইছিল।
 কবিয়ে অনুভৱ কৰে, নাৰী আৰু শিশুৰ সংস্পৰ্শই যিকোনো ভাষা
 আয়ত্ত কৰাত যথেষ্ট সুযোগ দিয়ে। জীৱনৰ অভিজ্ঞতাই কবিক তাকেই
 শিকাইছে। ঠিক সেইদৰেই আলিগড়ত পঢ়োঁতে উৰু শিকাৰ সুযোগ
 ঘটিছিল।

শাস্তিনিকেতনত পোৱা আন এটা বিৰল সুযোগ হ'ল ভাৰতৰ বিভিন্ন
 প্ৰান্তৰ পৰা আৰু বিদেশৰ পৰাও অহা বিভিন্ন ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মাজত হোৱা
 সংযোগ। চীনা ছাত্ৰও আছিল। তেতিয়াই নৱকান্তৰ সৰ্বভাৰতীয়
 দৃষ্টিভঙ্গী এটাই গঢ় লৈ উঠিছিল। তেওঁ লক্ষ্য কৰিছে, তামিল কবি
 সুব্ৰহ্মণ্য ভাৰতীৰ বিষয়ে ভাৰতবৰ্ষ জুৰি কবি গৰাকীৰ শতবৰ্ষ পালনৰ
 সময়তহে মানুহৰ দৃষ্টিলৈ আহিছে। কিন্তু তেওঁলোকে পঞ্চম দশকত
 শাস্তিনিকেতনৰ ছাত্ৰ হৈ থাকোঁতেই সুব্ৰহ্মণ্য ভাৰতীৰ কবিতা জনাৰ
 সুযোগ ঘটিছিল। ১৯৪৪ চনতে চোভিয়েত লেখক মিখাইল চল'কভৰ
 ৰচনাৰ লগত পৰিচয় হোৱাৰো সুযোগ হৈছিল তাতেই। এবাৰ
 সৰোজিনী নাইডু আহোঁতে তেওঁ বক্তৃতাত উল্লেখ কৰিছিল কবি খলিল
 জিব্ৰানৰ কথা। শাস্তিনিকেতনৰ পুথিভঁৰালত জিব্ৰানৰ কিতাপ
 নাছিল। কিন্তু তাতেই থকা এজন ছাত্ৰই খলিল জিব্ৰানৰ উৰু লৈ

অনুবাদ হোৱা এখন কিতাপ আনি দিলে—‘উচুনে কথা’। বিভিন্ন ঠাইৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ সংযোগৰ ফলতেই এয়া সম্ভৱ হৈছিল।

নৱকান্তৰ শৈশৱ-কৈশোৰত বন্ধুকান্ত বৰকাকতিৰ সংস্পৰ্শৰ উপৰিও নগাঁৱত থকা ব্ৰাহ্ম সমাজ আৰু সেই সমাজৰ ববীন্দ্ৰ সংগীতৰ চৰ্চাও ববীন্দ্ৰ সংযোগৰ আন এটা কাৰণ আছিল। আজিও নৱকান্ত বৰুৱাই কৃতজ্ঞতাৰে সোঁৱৰণে, তেওঁৰ শাস্তিনিকেতনত অধ্যয়ন আৰু সেই সূত্ৰে ববীন্দ্ৰ কাব্য আৰু সাহিত্য-দৰ্শনৰ লগত হোৱা সংযোগৰ বাবেই ১৯৬২ চনত ববীন্দ্ৰ শতবাৰ্ষিকীৰ সময়ত চোভিয়েত দেশ ভ্ৰমণৰ সুযোগ পাইছিল।

নৱকান্তৰ নিজৰ বৰ্ণনাত শাস্তিনিকেতনৰ স্মৃতি: .....“বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পাঠ্যক্রমৰ উপৰিও আমি কেইজনমান অবঙালী ছাত্ৰই বিশেষকৈ পঢ়িছিলোঁ ববীন্দ্ৰ-সাহিত্য—পঢ়াইছিল ওমৰ খৈয়ামৰ অনুবাদক কাস্তিদা’ই—কাস্তিচন্দ্ৰ ঘোষ। .....শাস্তিনিকেতনত থাকি আমি আটাইকেইজন ছাত্ৰই মোটামুটি বঙলা বুজিছিলোঁ, অলপ ক’বও পাৰিছিলোঁ। মোৰ মাতৃভাষা অসমীয়া, বঙলাৰে সৈতে আখৰবোৰ মিলে, তাতে অসমৰ প্ৰসিদ্ধ ববীন্দ্ৰ-প্ৰভাৱযুক্ত কবি বন্ধুকান্ত বৰকাকতি আছিল আমাৰ পৰিয়ালৰ বন্ধু। আমাৰ ঘৰত সকলোৱে বঙলা পঢ়িছিল—কাস্তিদা আৰু অগ্ৰাণ্ড শিক্কক আৰু বন্ধু সকলৰ সাহচৰ্যত বঙলা মোৰ ধাত্ৰী ভাষা যেন হ’ল। আমি বুজিছোনে নাই চাবলৈ কাস্তিদা’ই আমাক ববীন্দ্ৰনাথৰ গীত বা অগ্ৰাণ্ড অংশ ইংৰাজীলৈ অনুবাদ কৰিবলৈ দিয়ে। মই অলপ অচৰপ অসমীয়ালৈকো অনুবাদ কৰোঁ। অবাস্তৱ যেন লগা এইবোৰ কথা কৈছোঁ এই কাৰণেই যে মই প্ৰথম বাৰ চোভিয়েত ভ্ৰমণ কৰিবলৈ সুযোগ পাওঁ ববীন্দ্ৰ জন্ম শতবাৰ্ষিকী উপলক্ষ্যে। ..... ময়ো অৱশ্যে ববীন্দ্ৰনাথৰ কিছু কবিতা, নাটক আৰু গীত অনুবাদ কৰিছোঁ। হয়তো শাস্তিনিকেতনৰ প্ৰাক্তন ছাত্ৰ আৰু ববীন্দ্ৰনাথৰ অনুবাদ আৰু ববীন্দ্ৰ চৰ্চাৰ বাবেই মোক নিৰ্বাচিত কৰা হৈছিল।” (দেশে দেশে মোৰ দেশ)

নৱকান্ত বৰুৱাই ববীন্দ্ৰ জন্ম শতবাৰ্ষিকী উদ্‌যাপনৰ সময়ত অসম প্ৰকাশন পৰিষদে প্ৰকাশ কৰা 'Towards Universal Man' নামৰ কবিত্বপুৰণ গুৰুত্বপূৰ্ণ ঔঠৰটা বিষয়যুক্ত গ্ৰন্থখন 'বিশ্ব মানৱক আভিমুখে' নাম দি অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰে। অধ্যাপক বৰুৱাৰ সেই অনুবাদ কৰ্মটিৰ যোগেদি অসমীয়া সাহিত্যত ববীন্দ্ৰনাথৰ চিন্তা-ধাৰাৰ সূক্ষ্মৰ প্ৰকাশ ঘটে।

শাস্তিনিকেতনত থাকোঁতেই নৱকান্তই ববীন্দ্ৰনাথৰ বিখ্যাত 'বাছিয়াৰ চিঠি' পঢ়াৰ সুযোগ পাইছিল। সেই সম্পৰ্কে অতি তাৎপৰ্যপূৰ্ণ মন্তব্য দি শ্ৰীবৰুৱাই কৈছে : “এজন ভাববাদী কবি হৈয়ো তেখেতে কি সূক্ষ্ম আৰু অন্তৰ্ভেদী দৃষ্টিৰে দেখা পাইছিল এই দেশখনৰ ভৱিষ্যত। মামুহৰ অৰ্থনৈতিক আৰু সাংস্কৃতিক গাঁথনিটো ৰূপান্তৰিত কৰিবৰ বাবে এই দেশখনে কৰা পৰীক্ষাক তেওঁ বুলিছিল “এটা নতুন মানৱীয় পৰীক্ষা।”... ..

সকতে ব্ৰাহ্ম সমাজত শুনা ববীন্দ্ৰ সংগীতৰ প্ৰতি অনুৰাগ শাস্তিনিকেতনত স্বাভাৱিকতে বৃদ্ধি পাইছিল। আচলতে নৱকান্তই শাস্তিনিকেতনৰ 'শিক্ষা ভৱন'ত নিয়মীয়া ৰূপে ভৰ্তি হোৱা ছাত্ৰ আছিল। পুৱা বেলাতে 'শিক্ষা ভৱন'ৰ পাঠ্যৰ কাম শেষ ক'ব তেওঁ আবেলি 'কলা ভৱন'লৈ যায়। সেই পৰিবেশে নৱকান্তৰ কলাশুলভ মনটোৰ সৃষ্টিশীলতাক জাগ্ৰত কৰি দিয়ে। তেওঁ তাত ছবি আঁকিবলৈ শিকে। 'কলা ভৱন'তে জীৱনত প্ৰথম বাৰৰ বাবে লগ পাইছিল প্ৰসিদ্ধ শিল্পী নন্দলাল বসু। নৱকান্তই উপলব্ধি কৰিছিল, সিমান ডাঙৰ সেইসকল শিল্পী-সাহিত্যিক-সংগীতজ্ঞই নিজে যে কিমান ডাঙৰ সেই কথা যেন ভাবিবলৈকে আজৰি নাপাইছিল। লগ পাইছিল পণ্ডিত প্ৰাচ্যবিদ ক্ষিত্তিমোহন সেনক—যি শিশুৰ দৰে ধেমালি কৰিছিল।

এদিনৰ কথা।

শিল্পী নন্দলাল বসুৰ ওচৰলৈ গৈ নৱকান্তই ছবি আঁকাৰ হাবিয়াসক

কথা প্ৰকাশ কৰিলে। নন্দলাল বন্দুৱে ক'লে : তুমি কি জানা
আঁকাচোন বাক।

নৱকান্তই পেলিল এডালেৰে সদায় আঁকিবলৈ ভাল পোৱা
'লেণ্ডস্কেপ'—এটা পাহাৰ, এখন নদী, দুজোপামান গছ-গছনি, চৰিফুৰা
এটা হৰিণা পোৱালী লাহে লাহে আঁকি দিলে। ঘাঁহ-বনেৰে ঢাকিও
দিলে হৰিণা পোৱালীৰ ভবি কেইখন।

নন্দলাল বন্দুৱে হেনো একো নক'লে ; মিচিকিয়াই মাথোন
হাঁহিলে।

শিল্পী গৰাকী ভিতৰলৈ উঠি গৈ 'ডিজাইন'ৰ 'কাৰ্ড' কিছুমান আনি
নৱকান্তৰ হাতত দি ক'লে : এইবোৰ চাই চাই অভ্যাস কৰিবা আৰু
মধুকৰৰ ওচৰত প্ৰথমতে অলপ শিকিবা।

গুজৰাটী ছাত্ৰ মধুকৰ আছিল 'কলা ভৱন'ৰ ওপৰ শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰ।

নৱকান্তই প্ৰথম দুবছৰ চিত্ৰকলাত কিছু মনোনিৱেশ কৰিছিল,
আঁকিছিল দুই-চাৰিখন চিত্ৰ। তেওঁ 'অৰ্ণামেণ্টেল' অৰ্থাৎ আলংকাৰিক
চিত্ৰ, আল্পনা দিয়া চিত্ৰ আঁকি ভাল পাইছিল। কবিয়ে তেওঁৰ
পোন প্ৰথম কাব্য-গ্ৰন্থ "হে অৰণ্য, হে মহানগৰ"ৰ প্ৰথম যিটো বেটুপাত
নিজে অংকন কৰিছিল সেয়া আছিল আল্পনাৰ টেকনিক।

বি. এ. পঢ়োঁতে অনাৰ্ছৰ শ্ৰেণীবোৰ আবেলিও হৈছিল। সেয়ে
পিছলৈ আবেলি আৰু 'কলা ভৱন'লৈ চিত্ৰকলা শিকিবলৈ যোৱা
নহ'ল।

এতিয়া সেই প্ৰসংগ ওলালে কবি বৰুৱাই কয় : ভালেই হ'ল
বুদ্ধিছা, কাৰণ বহুমুখী প্ৰতিভা হোৱাৰ সমান আৰু ট্ৰেজেদি নাই।
তাৰ পৰা বন্ধা পৰিলোঁ।

তেওঁ আৰু কয় : ব্ৰাছেৰে ছবি আঁকা নহ'লগৈ সঁচা। কিন্তু
শৰুৰে ছবি আঁকাৰ সামৰ্থ্য কিছু হয়তো হ'লগৈ।

অৱশ্যে নৱকান্ত বৰুৱাই অনেক ছবি আঁকিছিল আৰু নম্ৰা কবি
ভাল পাইছিল। যুগাৰ কাপোৰত তেওঁ ছবি আঁকিছিল—ঠিক জাপানী-

সকলে পাটৰ কাপোৰত ছবি আঁকাৰ দৰে। শাস্তিনিকেতনৰ 'কলা ভৱন'ৰ শিক্ষা আৰু প্ৰভাৱতেই আঁকিছিল—তেওঁৰ পোন প্ৰথম 'কাব্য-গ্ৰন্থ' 'হে অবশ্য হে মহানগৰ'ৰ বেটুপাত; নিজৰ প্ৰথম উপন্যাস 'কপিলী পৰীয়া সাধু' (প্ৰথম সংস্কৰণ) ৰ বেটুপাত, ড' বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্যৰ 'ৰাজপথে বিঙিয়ায়', ড' প্ৰফুল্ল দত্ত গোস্বামীৰ 'শেব ক'ত' (উপন্যাস), শ্ৰীপৰাগ চলিহাৰ 'চাৰি হাজাৰ বছৰৰ অসম', আৰু কটন কলেজত অধ্যাপনা কৰি থকা সময়তে এবাৰ 'কটনিয়ান'ৰ বেটুপাত নৱকান্ত বৰুৱাই আঁকিছিল। পিছলৈ তেওঁ চিত্ৰ-শিল্প পৰিহাৰ কৰাত তেওঁৰ হয়তো একো ক্ষতি হোৱা নাই, কিন্তু অসমৰ চিত্ৰ-শিল্প জগতে এগৰাকী সম্ভাৱনাপূৰ্ণ শিল্পীৰ অৱদানৰ পৰা বঞ্চিত হ'ল।.....

১৯৪৭ চনত ইংৰাজীৰ অনাৰ্ছেৰে নৱকান্তই শাস্তিনিকেতনৰ পৰা বি. এ. পাছ কৰিলে।

সেই বছৰতে কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ত ইংৰাজীৰ এম. এ. শ্ৰেণীত তেওঁৰ নাম ভৰ্তিও কৰা হ'ল। হোষ্টেলতো 'চীট'ৰ যোগাৰ হ'ল। কিন্তু ঠিক সেই মুহূৰ্ততে তৰুণ নৱকান্ত এক কৰুণ পৰিস্থিতিৰ সন্মুখীন হ'ল। দুটা মৰ্মাস্তিক ঘটনা ঘটি গ'ল তেওঁৰ চকুৰ আগতে। নগাঁৱৰে দুজন ল'ৰাক তেওঁৰ সৌজন্মতে শাস্তিনিকেতনত ভৰ্তি কৰোৱা হৈছিল। দুয়োৰে অভিভাৱক আছিল নৱকান্ত বৰুৱাই। কিন্তু মাত্ৰ বাইশ দিনৰ ব্যৱধানতে দুয়োজন ছাত্ৰৰ অসুখ হৈ অকাল আৰু আকস্মিক মৃত্যু ঘটিল—এজনৰ শাস্তিনিকেতনত আৰু আন জনৰ কলিকতাত। শাস্তিনিকেতনত মৃত্যু হোৱা ল'ৰাজনৰ অসুখৰ খবৰ পাই তেওঁ ল'ৰালবিকৈ কলিকতাৰ পৰা গৈছিল, কিন্তু ল'ৰাজনক নাপালেগৈ, শেষকৃত্যও ইতিমধ্যেই শেষ কৰা হৈছিল।

শাস্তিনিকেতনতে তেওঁৰো জ্বৰ আৰম্ভ হ'ল। প্ৰকৃততে শাৰীৰিকভাৱে ক্লান্ত হৈ পৰা নৱকান্তই মানসিকভাৱে আঘাত পালে বেছি। কলিকতাত হোষ্টেলতো অস্বস্তি বোধ কৰিবলৈ ধৰিলে। তাৰ পিছতেই কলিকতাৰ এখন হস্পিটেলত মৃত্যু হ'ল উল্লিখিত আন

জন ল'বাব। এটাৰ পিছত এটাকৈ মৃত্যুৰ কৰুণ ঘটনাই তেওঁক ইমানেই বিচলিত কৰিলে যে তেওঁ নগাঁৱৰ ঘৰলৈ আহি শাৰীৰিকভাৱে সুস্থ হৈ উঠিও পুনৰ কলিকতালৈ যাবলৈ মানসিকভাৱে প্ৰস্তুত হ'ব নোৱাৰিলে। এক মৃত্যুৰ বিভীষিকাই তেওঁৰ মন অহৰহ আৱৰি থাকিবলৈ ধৰিলে। জীৱনত প্ৰথম বাৰৰ বাবে দেখা পোৱা নিমন্তলা ঘাটৰ শ্মশানৰ দৃশ্য আছিল তেওঁৰ বাবে অতিশয় ভয়াবহ আৰু নিৰ্মম। তেওঁ ভাবিলে কলিকতাই আৰু তেওঁক মুণ্ডজিব।

গুচি আহিল ঘৰৰ ল'ৰা ঘৰলৈ—নগাঁৱলৈ। কিছুদিনলৈ পঢ়া-শুনা বন্ধ। চাকৰিৰ সন্ধানত ব্যস্ত হ'ল এইবাৰ। কলিয়াবৰ হাইস্কুলৰ সহকাৰী শিক্ষকৰ পদ এটাৰ বাবে দৰ্খাস্তও কৰিলে। কিন্তু তেতিয়া পৰিয়ালৰ চেষ্টাত নৱকান্তক এম. এ. পঢ়াৰ বাবে পুনৰ মানসিকভাৱে প্ৰস্তুত কৰা হ'ল। কিন্তু তেওঁ প্ৰস্তাৱ দিলে, কলিকতাত আৰু নহ'ব। অন্ত বিশ্ববিদ্যালয়ত হয়তো তেওঁ চেষ্টা কৰি চাব পাৰে। তেতিয়া বেণাৰস হিন্দু বিশ্ববিদ্যালয়ৰ কথাই প্ৰথমতে ওলাইছিল। কিন্তু তাত যে নৱকান্তৰ সমনীয়া আৰু চিনাকি অসমীয়া ল'ৰাবোৰ ইতিমধ্যেই বহুত আগবাঢ়ি গৈছিল; আৰু তেওঁতকৈ কনিষ্ঠ ছাত্ৰয়ো অসমৰ পৰা গৈ তাত পঢ়িছিল। গতিকে বেণাৰসত পঢ়াটো হ'ব তেওঁৰ বাবে পৰম অস্বস্তিকৰ কথা। ঠিক তেতিয়াই ওলাল আলিগড় মুছলীম বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰসংগ। মাকেও ক'লে, ককায়েক দেৱকান্তই যেতিয়া বেণাৰসত ইতিমধ্যেই পঢ়ি আহিল, গতিকে নৱকান্তই আলিগড়তে পঢ়িলে বেয়া নহ'ব।

মনৰ দৃঢ়তাৰে সেইবাৰ নৱকান্ত গ'ল আলিগড়লৈ। তাতো বাছি ল'লে অসমীয়া ছাত্ৰ নথকা এটা হোষ্টেল। মাজু ককাইদেৱেক শিৱকান্ত বৰুৱাৰ অৱস্থা তেতিয়া সজ্জল; তেওঁৰ নৱকান্তৰ আলিগড়ত পঢ়াৰ খৰচ বহন কৰিব পৰা অৱস্থা।

বি. এ. পঢ়োঁতে হোৱা ইচলামীয় ইতিহাসৰ জ্ঞানে নৱকান্তক আলিগড় বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰিবেশক ভাল লগা কৰিছিল। তাতেই

সাম্ৰিক্য পাইছিল তেতিয়াৰ উপাচাৰ্য ড° জাকিৰ হুছেইনৰ দৰে
 স্বৰ্গীয় সুলভ ব্যক্তিক। নৱকান্তই এতিয়া স্মৰণ কৰে, সেই দিনৰ
 বিশ্ববিদ্যালয়ৰ এগৰাকী উপাচাৰ্যৰ ভাৱমূৰ্ত্তিৰ কথা, ব্যক্তিত্বৰ মধুৰতাৰ
 কথা, তেওঁলোকৰ প্ৰশাসনীয় দক্ষতা আৰু ছাত্ৰৰ প্ৰতি থকা আন্তৰিক
 স্নেহৰ কথা। 'প্ৰিভিয়াচ' পাছ কৰি 'ফাইনেল' শ্ৰেণীত নাম লগাবলৈ
 যাওঁতে আকৌ পলম হৈ গৈছিল নৱকান্তৰ। পোনেই দেখা
 কৰিছিলগৈ এখন খেলৰ পথাৰত অতি ব্যস্ত মুহূৰ্তত উপাচাৰ্য ড°
 জাকিৰ হুছেইনক। উপাচাৰ্য গৰাকীয়ে মন দি শুনিছিল, নৱকান্তৰ
 আবেদন। আৰু প্ৰো ভি. চি.ক লগ পাবলৈ কৈছিল সিহঁতৰ
 কাৰ্যালয়ত। মনৰ খু-চুৱনি নমৰিল নৱকান্তৰ—ক'তনো মনত থাকিব
 চাগে', উপাচাৰ্য গৰাকীৰ, সিমান সৰু কথা এটা। —সেইবাবে পিছ-
 দিনা পুৱাতেই আকৌ গ'ল উপাচাৰ্যৰ ওচৰলৈকে। তেওঁক দেখিয়েই
 উপাচাৰ্যই ক'লে : তোমাকতো কালি মই প্ৰো ভি. চি. ৰ ওচৰলৈহে
 যাবলৈ কৈছিলো।

: নহয় ছাৰ, আপোনাক আকৌ এবাৰ সোঁৱৰাই দিবলৈ
 আহিছিলো। —ইংৰাজীতে ভয়ে ভয়ে কৈছিল নৱকান্তই।

: ইয়াততো একো সোঁৱৰাব লগা কথা নাই। তুমি তেওঁৰ তালৈ
 যোৱা।

.....নৱকান্ত সেইবাব গ'ল প্ৰো ভি. চি.ৰ ওচৰলৈ। এজন
 খাদিমৰ যোগেদি লগ পালে তেওঁক। ভিতৰৰ পৰা ওলাই আহি
 উদ্দেশ্যৰ কথা কোৱা মাত্ৰকে ক'লে : অ' অসমৰ পৰা অহা ল'ৰাজন
 তুমিয়েইনে কি ?

খিঠৈ খিঠৈ দৰ্শাস্ত্ৰখন হাতৰ তনুৱাতে লৈ তেওঁ লিখি দিলে নাম
 ভৰ্তিৰ কাৰণে অমুমোদন জনাই।

আচৰিত হৈছিল নৱকান্ত।

ড° জাকিৰ হুছেইনৰ সেই স্মৃতি কবিয়ে পাহৰি যোৱা নাই

জীৱনতেই। পিছতো ৰাষ্ট্ৰপতি ড° হুছেইনক তেওঁ লগ পাইছিল।
 দেৱকান্ত বৰুৱাৰ বোগেদি সেই সংস্পৰ্শ পুনৰ ঘটছিল।

অলপতে তেওঁ উপাচাৰ্য জাকিৰ হুছেইনৰ কথা লিখিছে—
 .....“কৌম’ আৰু ‘দীন’—দেশ আৰু ধৰ্মত তেওঁৰ অচলা মতি।
 তাৰ লগতে ‘ইলুম’ আৰু ‘বহম’—বিজ্ঞা আৰু দয়া। কেয়ামতৰ দিনা
 তেওঁৰ বাবে স্বৰ্গৰ দুৱাৰ মুকলি হৈ থাকিবই। কিন্তু আৰু এখন স্বৰ্গত
 তেওঁ সদায় উজ্জ্বল হৈ জ্বলি থাকিব—ছাত্ৰদলৰ হৃদয় স্বৰ্গত।”
 (নৱকান্ত বৰুৱাৰ মেল : সূত্ৰধাৰ)

আলিগড় মুছলীম বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ড° অমলেন্দু বসু, অধ্যাপক ফুকল
 হাচান, অধ্যাপক হবিব, হাদি হাচান আদি বিভিন্ন বিভাগৰ অধ্যাপক
 সকলৰ সংস্পৰ্শ আছিল সদায়েই প্ৰেৰণাদায়ক। নৱকান্ত বৰুৱাই
 তাতেই শূনি তন্ময় হৈছিল পাৰ্চীৰ অধ্যাপক হাদি হাচানে গণিতজ্ঞ
 ওমৰ খায়ামৰ বিষয়ে দিয়া অগতানুগতিক ধৰণৰ বক্তৃতা।

তেতিয়া তাত ছাত্ৰ আছিল দুটা দলত বিভক্ত—এটা নিৰীশ্বৰবাদী
 ধৰণৰ বামপন্থী চিন্তাধাৰাৰ—অৱশ্যে কমিউনিষ্ট বুলিও পৰিচিত নহয়,
 আনটো তাৰ বিপৰীত মোল্লা পাৰ্চী। হিন্দু ছাত্ৰও যথেষ্ট সংখ্যক
 আছিল। নৱকান্তই তাতেই পাইছিল আববীৰ অধ্যাপক আলিমক—
 যিজন আছিল কমিউনিষ্ট। তেনেকুৱা বিপৰীতধৰ্মী বহুত কথাৰ
 লগতে নৱকান্ত আলিগড়ত অভ্যস্ত হৈ পৰিছিল; তেতিয়াৰ আলিগড়
 মুছলীম বিশ্ববিদ্যালয়ে কেমব্ৰীজ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ আৰ্হি হেনো বহুক্ষেত্ৰত
 অনুকৰণ কৰিছিল। আমোদজনক কথা, আলিগড় মুছলীম বিশ্ববিদ্যালয়ৰ
 ছাত্ৰৰ জ্যেষ্ঠতাৰ (Seniority) বিষয়টো;—আচলতে এজন ছাত্ৰই
 কোন শ্ৰেণীত পঢ়িছে—প্ৰিভিয়াট নে ফাইনেল সেয়া হেনো গুৰুত্বপূৰ্ণ
 কথা নাছিল; কোনে কিমান বেছিদিন তাত কটাই দিছে সেয়াহে
 আছিল জ্যেষ্ঠতাৰ মাপকাঠি। নবাবৰ ল’ৰাৰ পৰা সাধাৰণ পৰিয়ালৰ
 ল’ৰালৈকে ‘কচ’ম’পলিটান’ হোষ্টেলৰ অনেক ধৰণৰ ছাত্ৰ বন্ধুৰ সংস্পৰ্শৰে
 উমাল আছিল সেই দিনবোৰ। হিন্দীৰ উপৰিও কিছু উৰ্দু ভাষা

জনাবো সুযোগ হৈছিল আলিগড়তেই। তদুপৰি তাত তেওঁক সকলোৱেই বোদ্ধ বুলিয়েই ভাবিছিল; কাৰণ তেওঁৰ আচৰণ আন হিন্দু ছাত্ৰতকৈ বেলেগ আছিল। সাধাৰণতে পূজা-পাতল, মন্দিৰ আদিলৈ তেওঁ নগৈছিল। তাতে আকৌ পঢ়া কোঠাত বাধিছিল বুদ্ধৰ মূৰ্তি—ঠিক মূৰ্তিও নহয়, কোনোবা পত্ৰিকাৰ পৰা আলফুলকৈ কাটি অনা বুদ্ধৰ এখন ধুনীয়া ছবি।

সেই বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰাই ১৯৫৩ চনত ইংৰাজীত এম. এ. পাছ কৰিলে যদিও আক্ষেপ থাকি গ'ল নৱকান্তৰ, জীৱনৰ কেইবাটাও বছৰ যেন অবাতে নষ্ট হৈ গ'ল আগতেই। কবিয়ে আঞ্জিও অমুভৱ কৰে, তেওঁৰ জীৱনৰ সৃষ্টিশীলতাৰ প্ৰক্ৰিয়াটো আবস্ত হৈছিল শাস্তিনিকেতনত, কিছু বিকাশ হৈছিল কলিকতাত আৰু আলিগড়েও জীৱনক বহুত দি গৈছিল।

আগতেই ভাবিছিল, শিক্ষকৰ ঘৰৰ ল'ৰা যেতিয়া, শিক্ষকতাকে কবিম বুলি। সেয়াও বহুত দিনলৈ স্বপ্ন হৈ নাথাকিল। এম. এ. পাছ কৰাৰ পিছতে উত্তৰ প্ৰদেশৰ শিকোহাবাদ এ. কে. কলেজত ইংৰাজী সাহিত্যৰ অধ্যাপক হ'ল। কলেজখনত বেছি ভাগ ছাত্ৰই তেতিয়া আছিল 'যাদৱ' সম্প্ৰদায়ৰ, অধ্যাপকৰো সৰহ ভাগ যাদৱেই।

ক্লাছলৈ সোমাই যাওঁতেই ছাত্ৰই সুধিছিল: মাষ্টৰ চাহাবৰ মাতৃভাষা কি ?

মস্তিষ্ক হৈছিল এইবাবেই যে কলেজতো ইংৰাজী পঢ়ুৱাওঁতে হিন্দীতহে বুজাব লগা হৈছিল। একোটা প্ৰতিশব্দ বিচাৰি পোৱাই কঠিন হৈ পৰিছিল। কিন্তু দুশ টকা দৰ্মহাবে ইংৰাজী অধ্যাপকৰ চাকৰিটো বেয়া লগা নাছিল।

১৯৫৩ চন।

মাতৃ স্বৰ্ণলতা বৰুৱানীৰ পৰা এখন চিঠি গ'ল নৱকান্তলৈ। যোৰহাটৰ জগন্নাথ বৰুৱা কলেজত ইংৰাজী অধ্যাপকৰ পদ এটা খালি

হৈছিল—সেয়ে আছিল চিঠিৰ বাৰ্তা। তেওঁ অসমলৈ গুটি আহিল আৰু ১৯৫৩ চনৰ চেপ্তেম্বৰ মাহত যোগদান কৰিলেহি জে. বি. কলেজৰ চাকৰিত।

নৱকান্ত বৰুৱা আছিল যোৰহাটলৈ—কবি অমূল্য-বৰুৱাৰ কৰণ স্মৃতি বিজড়িত যোৰহাট। কবিয়ে যোৰহাটত পালে সাহিত্য-সংস্কৃতি চৰ্চাৰ এক অমুকুল পৰিবেশ। মিত্ৰদেৱ মহন্ত, আনন্দ চন্দ্ৰ বৰুৱা, চৈয়দ আব্দুল মালিক, আৰু ছাত্ৰ, ষতি নাৰায়ণ শৰ্মা আদিৰ সাহচৰ্যৰ নিৰ্গুণতাৰে ভৰা যোৰহাটৰ সেই দিনবোৰ। কবি বৰুৱাৰ বাবে সেয়া এতিয়াও মধুৰ সোঁৱৰণীৰ দিন। কেইবাগৰাকীও ইতিমধ্যে হেৰাই গৈছে। মালিকৰ লগত থকা আত্মীয়তাই বৰুৱাক প্ৰেৰণা যোগাইছিল লিখিবলৈ। কবি হিছাপে তেওঁ ইতিমধ্যেই প্ৰতিষ্ঠিত হৈছে—‘হে অৰণ্য হে মহা নগৰ’ৰ উপৰিও ‘বামধেমু’ আৰু অন্যান্য কাকত-আলোচনীত প্ৰকাশিত কবিতাৰ যোগেদি। যোৰহাটৰ স্মৃতি নৱকান্ত বৰুৱাৰ বাবে নেউজীয়া হৈ আছে তাহানিৰ ‘সাহিত্য সেৱী চ’ৰা’ৰ বাবেও। এই ‘চ’ৰা’য়েই তেওঁক ১৯৫৫ আৰু ১৯৫৬ চনত বছৰৰ শ্ৰেষ্ঠ কবি ৰূপে অভিহিত কৰি অভিনন্দন পত্ৰ দিছিল। কিন্তু যোৰহাটত কবিৰ সবহদিন থকা নহ’ল।

আকৌ নতুন অধ্যায় এটা আৰম্ভ হ’ল। ১৯৫৪ চন। নৱকান্ত বৰুৱাই কটন কলেজত যোগদান কৰিলে। অধ্যাপক জীৱকুমাৰই কটন কলেজত অধ্যাপনা আৰম্ভ কৰাৰ সময়ত অসমীয়া সাহিত্যত ‘বামধেমু’ যুগৰ পয়োভৰ। বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্যৰ সম্পাদনাত ‘বামধেমু’ত তেতিয়া সাহিত্যৰ নতুন-নতুন বিষয় আৰু আংগিকৰ পৰীক্ষা-নিৰীক্ষা চলিছে। অসমীয়া সাহিত্যত তেতিয়া কেৱল ইংৰাজী সাহিত্যৰে নহয় পাশ্চাত্য দেশ সমূহৰ বিশেষকৈ ইউৰোপীয় বিভিন্ন দেশৰ সাহিত্য-কৰ্মৰ আলোচনা-সমালোচনাৰ সময়। অসমীয়া সাহিত্যত বিশেষকৈ কবিতাৰ ক্ষেত্ৰত চিত্ৰকল্প, প্ৰতীকবাদ, নতুন আংগিক, বিষয় আৰু ছন্দসজ্জাৰ পয়োভৰ চলিছে। তেতিয়া নৱকান্ত বৰুৱা প্ৰমুখ্যে কবিসকলৰ কবিতাই

কেৱল আলোড়ন সৃষ্টিয়েই কৰা নাই, আধুনিক অসমীয়া কবিতাৰ এটা শক্তিশালী বুনিয়াদো প্ৰতিষ্ঠা কৰিছে। কটন কলেজ আছিল তৰুণ সকলৰ নতুন চিন্তা-চৰ্চাৰ কেন্দ্ৰ, বিশেষকৈ 'কটনিয়ান'ক কেন্দ্ৰ কৰি এচাম প্ৰতিশ্ৰুতিসম্পন্ন কবি-সাহিত্যিক সদায় তাৰ পৰাই ওলাই আহিছে। নৱকান্ত বৰুৱাৰ দৰে অধ্যাপকৰ আগমনে স্বাভাৱিকতে কটনৰ ছাত্ৰ সমাজক উল্লাহিত কৰিছিল।

শ্ৰীহোমেন বৰগোহাঞি প্ৰমুখ্যে এচাম ডেকা সাহিত্যিকৰ তেতিয়া অধ্যাপক বৰুৱাৰ প্ৰতি আছিল অসীম আকৰ্ষণ : “আমি কলেজত পঢ়ি থকাৰ সময়ত নৱকান্ত বৰুৱা যোৰহাটৰ জগন্নাথ বৰুৱা কলেজত ইংৰাজী সাহিত্যৰ শিক্ষক হৈ আছিল। আমি যেতিয়া বাছনি পৰীক্ষা দি উঠি বি. এ. ফাইনেল পৰীক্ষালৈ সাজু হৈছো, তেতিয়া খবৰ পালো যে নৱকান্ত বৰুৱা কটন কলেজলৈ শিক্ষক হৈ আহিছে। খবৰটো শুনি মন বেয়া লাগি গ'ল। আমি কলেজ এৰিবৰ সময়তহে তেওঁ আহিব পায়নে ?..... এদিন ৰাম গগৈ আৰু মই তেওঁক দেখা কৰিবলৈ গ'লো। আমি তেওঁক ছাৰ বুলিহেই সম্বোধন কৰিছিলো, কাৰণ আমি তেতিয়াও কটন কলেজৰ ছাত্ৰ। কিন্তু তেওঁ আমাক ছাৰ বুলিবলৈ নিদিলে আৰু আমাকো ছাত্ৰ বুলি স্বীকাৰ নকৰিলে। অৰ্থাৎ বয়সৰ যথেষ্ট ব্যৱধান থকা সত্ত্বেও প্ৰথম দিনাৰ পৰাই তেওঁৰ লগত মোৰ সমনীয়া বন্ধুত্বৰ সম্পৰ্ক স্থাপিত হ'ল।”—(আত্মানুসন্ধান : হোমেন বৰগোহাঞি)

১৯৫৪ চনৰ পৰা ১৯৬৪ চনলৈ কটনত অধ্যাপনাৰ পিছত '৬৪ পৰা '৬৭ চনলৈ অধ্যাপক বৰুৱাই অসম মাধ্যমিক শিক্ষা পৰিষদত ইংৰাজী শিক্ষাৰ বিষয়া ৰূপে যোগদান কৰিছিল। কিন্তু '৬৭ চনত পুনৰ কটন কলেজলৈ প্ৰত্যাবৰ্তন। আৰু তাৰ পৰাই ১৯৮৪ চনত উপাধ্যক্ষৰূপে তেওঁ অৱসৰ ল'লে। কিন্তু তেওঁৰ বাবে বাট চাই আছিল সমৃদ্ধৰ বিশাল পথাৰখনে, বিপুল পৰিক্ৰমাই।

কবি আৰু তেওঁৰ পৃথিবীখন

“মাহুহৰ বন্ধু আছে, খুব সঁচা, পিতৃ আছে, আছে পৰিজন ।

আপোন দেখেৰে গঢ়া আছে তাৰ উত্তৰ পুকুৰ ।

তথাপি সি একান্ত নিৰ্জন ।”

(বৈশাখন)

গুৱাহাটীৰ শিলপুখুৰীৰ এটা সৰু গলিয়েদি গৈ পোৱা যায় কবি নৱকান্ত বৰুৱাৰ ঘৰ । সেই সৰু অথচ আটোমটোকাৰি ঘৰখন । বৰুৱাই ১৯৬৪ চন মানতে সজাইছিল সেই ‘আচাম টাইপ’ৰ ঘৰটো । যোৱা পঁচিশ বছৰত ঘৰটোৰ বিশেষ একো পৰিৱৰ্তন নহ’ল । কিন্তু সৰু ঘৰখনক, সৰু বাৰীখনক বৈশিষ্ট্য এটা, চৰিত্ৰ এটা দিছে কবিয়ে নিজে । বছৰৰ বাৰ মাহেই অনেক ফুল আৰু ফুলগছেৰে ঠাই খাই থকা বাগিচাখন কবিৰ নিৰ্ভৰববীয়া চেষ্টাৰ ফল । অনেক টাবত কবিয়ে সঘতনে ডাঙৰ-দীঘল কৰিছে বিভিন্ন ঠাইৰ পৰা সংগৃহীত বিবিধ ফুলৰ পুলি । কবি আৰু কবি পত্নী দুয়ো ব্যস্ত থাকে ফুলনিখন চিকুণকৈ ৰখাত । কিছু ব্যতিক্ৰম ধৰণৰ অথচ সহজ-সৰল ঘৰ-বাৰীত লক্ষ্য কৰা যায় এক শৈল্পিক স্পৰ্শ । ঘৰৰ সন্মুখৰ চোতালত কবিয়ে সজাই লৈছে ইটা-চিমেন্ট আৰু শিলেৰে বন্ধোৱা পাৰেৰে এটি সৰু কৃত্ৰিম পুখুৰী । পানীৰ তলৰ টাবত কই দিছে ভেঁট ফুল আৰু তাত জীয়াই ৰাখিছে সৰু সৰু মাছ । ঘৰৰ কাষৰে গৰালত পুহিছে বিভিন্ন ঠাইৰ পৰা সংগ্ৰহ কৰা বং-বিৰঙৰ কেইটামান কাছ । সেই সৰু বাগিচাতেই আছে শিল্পী প্ৰণবেন্দু বিকাশ ধৰে ক্লেপ মেটেলেৰে সাজি উলিওৱা এটা কেঁচা । ডুইং কমৰ শাস্ত্ৰ নিবিবিলি পৰিবেশত সুদৃশ্য একুৰিয়ামত কবিয়ে সঘত্নে পুহিছে অনেক সোণালী-ৰূপালী মাছ । কবিয়ে হেনো এবাৰ চকুৰ অসুখ হওঁতেই আবস্ত কৰিছিল সেই দৰে

মাছ পোহাৰ অভিযাস। তেওঁৰ লগত কথা পাতিলেহে উপলব্ধি কৰিব পৰা যায়—তেওঁ কেৱল সুন্দৰ সুন্দৰ মাছকেই তেওঁৰ প্ৰিয় একুবিয়ামৰ বাবে সংগ্ৰহ কৰা নাই, বিভিন্ন মাছৰ বিষয়ে তেওঁ সংগ্ৰহ কৰিছে অনেক তথ্য। একুবিয়ামৰ কাষত বহি ‘এনচাইক্ল’পেডিয়া’ৰ পাত লুটিয়াই চিন্তা কৰি তন্নয়ন হৈ থকা কবিক দেখিছোঁ। গছ-লতা-ফুল মাছ আদিক তেওঁ আলহী বুলিয়েই জ্ঞান কৰে। অসমৰ বাহিবলৈ য’লৈকে যায়, তাৰ পৰাই একুবিয়ামৰ বাবে মাছৰ পোৱালি সংগ্ৰহ কৰে। প্ৰাণ্টিকৰ বাপ্তিত মাছৰ পোনা সংগ্ৰহ কৰি আনে, লাগিলে বেলেবেই আহক বা পেনেবেই আহক। ব্যস্ততাপূৰ্ণ, জনাকীৰ্ণ মহানগৰীত এইদৰেই তেওঁৰ প্ৰিয় প্ৰকৃতিক নিচেই কাষৰ পৰা পোৱাৰ প্ৰয়াস কৰে কবিয়ে। ঘৰৰ বেৰত ওলমি আছে তেওঁৰ প্ৰিয় ছুই-চাৰিখন চিত্ৰ আৰু শিল্প-কৰ্ম আৰু সংগৃহীত দেশী-বিদেশী কিছুমান পুতলা। পঢ়া-কোঠাত আছে বুদ্ধ মূৰ্তি—বুদ্ধ যে কবিতা প্ৰিয়।

শিল্পপুখুৰীৰ সেই সৰু পথটোৱেদি বাৰিষা প্ৰায়েই অহা-যোৱা কৰাটোৱেই সমস্যা হৈ পৰে। একেবাহে কেইবাদিনো পথটো পানীত ডুবি থাকে। ‘পূৰ্বাচল’ কাকতত বৰুৱাই লিখিছিল—

“বিলত নগৰ হয়, নগৰত নৈ বয়,
ধোদে তাৰ বান্ধে ৰাজআলি।”

“বিনন্দ চন্দ্ৰ বৰুৱাই গড়গাঁৱৰ বিষয়ে লেখা এই কাঁকি কবিতা গুৱাহাটীৰ বিষয়ে লেখা বুলি চলাই দিব পাৰি। বিল পুতি নগৰ কৰাৰ প্ৰতিফল ঈশ্বৰে নিদিলেও প্ৰকৃতিয়ে দিয়ে। ..... গুৱাহাটীৰ বানপানীৰ কথা আহিনৰ পৰা মানুহৰ মনত নথকা হয়— আকৌ পিছৰ বানপানী মুঠালৈকে। ধূলিৰ দিনত বোকাৰ কথা আৰু পানীৰ সময়ত মাটিৰ কথা গুৱাহাটীৰ মানুহে নাভাবে।” (ক’ৰ পানী ক’লৈ যায়)

নৱকান্ত বৰুৱাৰ সেই আটোমটোকালি ঘৰৰ মজিয়াত বাৰিষা এজাক

বব্বুণ হ'লেই পানী সোমায়। মহানগৰৰ বানপানী—সকলোকে
একাকাৰ কৰে।

এলময়ত কবিয়ে নিশা বহুত সময় কটাই দিছিল আকাশৰ তৰা
চাই চাই। —এনেয়ে তৰা চোৱা নাছিল, তাৰ বাবে এটা সংযোগো
ঘটিছিল। ..... “সেই সময়ত মোৰ ‘হৰি’ আছিল Sky gazing,
বহুতো তৰা চিনি পাইছিলো—শহুৰ দেউতাই মোক এটা make
shift (কাম চলা) দূবীণো সাজি দিছিল। Theodolite-ৰ চুঙাত
microscope-ৰ eye piece লগাই দি। তাৰে চাইছিলো আৰু
বজু-বাজুৰ ঘাইকৈ শিশুসকলক দেখুৱাইছিলো শনিগ্ৰহৰ আঙঠি,
বৃহস্পতিৰ উপগ্ৰহ, শুক্ৰগ্ৰহৰ কাঁচি জোনৰ দৰে ৰূপ।” .... (দেশে
দেশে মোৰ দেশ)

—এই মানুহজন, কবি নৱকান্ত বৰুৱাৰ শহুৰেক স্বৰ্গীয় লক্ষ্মীনাথ
দাস—যিজন কবিক সাজি দিছিল তৰা চোৱা দূবীণ—বিৰল
প্ৰতিভাবান মানুহ আছিল। তেওঁ আছিল—“সীতাহৰণ” কাব্যৰ ৰচয়িতা
কবি ভোলানাথ দাসৰ পুত্ৰ। কটন কলেজত মাত্ৰ অলপদিন পদাৰ্থ
বিভাৰ অধ্যাপক হৈ আছিল—এই “বিজ্ঞানেৰে ওমলা চিৰশিশু” ধৰণৰ
মানুহজন। কবি পত্নী বীণা বৰুৱা তেওঁৰেই কন্যা।

বীণা বৰুৱাৰ সাদৰ অভ্যৰ্থনাত সেইখন ঘৰত কোনো মুঞ্চ নহৈ
নোৱাৰে। কেৱল কবিৰ ফুলনিখনৰ সৌন্দৰ্য বন্ধাতেই, ঘৰখনৰ সাজ-
সজ্জাতেই নহয়, কবিৰ বৌদ্ধিক আৰু সাংস্কৃতিক জীৱনৰ প্ৰাত্যাহিক
কামবোৰো নিয়াৰিকৈ চলাই যায় শিল্পী ও কবি পত্নীয়ে। কবিৰ বহু
দিনৰ আগতে কোনোবা কাকতত ওলাই যোৱা এটা কবিতা বা প্ৰবন্ধৰ
টুকুৰা এটাও সযতনে কাটি-কুটি, কেতিয়াবা ‘জেৰাল্ড’ কবাই ফাইলত
ৰাখি থৈছে মানুহগৰাকীয়ে। কবিয়েও কেতিয়াবা কাপোৰত কুল
তোলাৰ বাবে (এমত্ৰইদাৰী) নিজেই ধুনীয়াক ফুলৰ নজ্জা কৰি দিছে
পত্নীক। কবি পত্নীয়ে গোঁৱৰ অমুন্ডৰ কৰে—নৱকান্ত বৰুৱাই
হেনো নিজৰ বিয়াৰ জোৰোণৰ অলংকাৰৰ বাবে সোণাৰিক নিজেই
ফুলৰ নজ্জা আঁকি দিছিল।

বিয়াৰ আগতে লগ পাৰ্জতে এদিন হেনো নৱ বৰুৱাই তেওঁক ক'লে : 'মই তোমাক বিয়া কৰাব খুজিছোঁ।'

তেতিয়া বীণা দাসে কবিক বিস্মিত কৰি সুধিলে : 'কিয়' ?

কবিয়ে এতিয়াও কয় : 'আজিলৈকে মই এওঁৰ সেই প্ৰশ্ন 'কিয়' টোৰ উত্তৰ দিব নোৱাৰিলো বৃহছা।'

কবিৰ ছুই কছা আইনু আৰু জুমুকাৰ নাম আছে কবিৰ গীততো। ইতিমধ্যে ছয়োৰে বিয়া হৈ গৈছে সাহিত্য সংস্কৃতিৰ লগত জড়িত যথাক্ৰমে উদয়ন হাজৰিকা আৰু অধ্যাপক প্ৰদীপ আচাৰ্যৰ লগত। এফালৰ পৰা চালে এই দম্পতিৰ ঘৰখন এতিয়া অকলশৰীয়া। কিন্তু পুৱাৰ পৰা গধূলিলৈকে ঘৰখন বিয়াঘৰসদৃশ, মালুহেৰে উছলি-মুছলি। নাজানো, নৱকান্ত বৰুৱা অজ্ঞাতশত্ৰু হয়নে নহয়; কিন্তু তেওঁলোক ছয়োজনেই কয় : 'ইমান যে বন্ধু-বান্ধৱে আমাক গোটেই জীৱনেই আৱৰি ৰাখিছে।'

এতিয়া অৱসৰৰ সময়ছোৱাহে নৱকান্ত বৰুৱাৰ বাবে অতিশয় ব্যস্ততাৰ সময়। বিস্মৃত তেওঁৰ সাহিত্য-ক্ষেত্ৰ, বিস্মৃত তেওঁৰ কৰ্মৰ জগতখন, আৰু দিনক দিনে প্ৰসাৰিত তেওঁৰ চিন্তাৰ পৰিধি। কিমান যে বিষয় আৰু ব্যক্তিৰ লগত কবিৰ সংযোগ।

কবিৰ এক কনিষ্ঠ প্ৰিয় বন্ধুৰ ভাষাত—“আন্তৰিকতা তথা ঘনিষ্ঠতাক কিহেৰে কেনেকৈ জোখে নাজানো।...যোৱা পোন্ধৰটা বছৰত যিমান বাৰ তেখেতৰ ঘৰলৈ গৈছো, প্ৰত্যেক বাৰতেই কোনোবা নহয় কোনোবা এজন আলহীক লগ পাইছো।.....কেতিয়াবা শিলচৰৰ কোনোবা, কেতিয়াবা কলিকতাৰ কোনোবা, কেতিয়াবা আকৌ আন্দামান নিকোবৰত কেইজনমান থাকি ট্ৰেন্সফাৰ হৈ অহা বাংলাভাষী দম্পতি। গুৱাহাটীত থকা অমুজ কবি-শিল্পীসকলৰ কথাতো ক'বই নালাগে। আৰু কলেজ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী, মেল-মিটিঙলৈ মাতিবলৈ অহা বা লেখা বিচাৰি অহা সকলতো আছেই। আচৰিত মানিছোঁ, কোনো অৱস্থাতে, কোনো দিনে তেখেতৰ মুখত নিৰন্তৰ

ভাব অন্ততঃ মোৰ চকুত পৰা নাই। কি সজিয়া, কি ষাতিপূৰা বেলা, কি ছপবীয়া সেই একে মিঠা মুখৰ সাদৰ অভ্যর্থনা। আৰু লক্ষ্য কৰিছোঁ নিতান্ত এৰাব নোৱৰা লেঠা নহ'লে তেখেতে কাকো বিমুখ কৰা নাই।” (গণিতৰ ভুল, কবিতাৰ ফুল আৰু বৰ্ণাঢ্য ব্যক্তিঃ : শ্ৰীতীৰ্থ ফুকন)

আমাৰ কেইবা গৰাকীও কবি সাহিত্যিকৰ এই অৱস্থা লক্ষ্য কৰিছোঁ। তেওঁলোকৰ সৃষ্টিৰ জনপ্ৰিয়তাই এক নিৰ্ধাৰিত ‘কটিন’ বন্ধা কৰাত তেওঁলোকক সদায় বাধা দিয়ে। সময় মতে লিখিব নোৱাৰে, পঢ়িব নোৱাৰে, খাব-ব'ব নোৱাৰে, জিৰণি ল'ব নোৱাৰে, কেৱল মানুহ আৰু মানুহ। অৱশ্যে আমাৰ সমাজত কবি-সাহিত্যিকৰ প্ৰতি মানুহৰ যি এক প্ৰবল আকৰ্ষণ, বোধকৰো আন কোনো বৃত্তিৰ মানুহৰ প্ৰতি সিমান আকৰ্ষণ নাই। এনেকুৱা মানুহো লগ পাইছো, যি এবাৰ নৱকান্ত বৰুৱাক লগ পাই মুগ্ধ হৈ গৈছে, আৰু তাৰ পিছত গুৱাহাটীলৈ তেওঁক লগ পাই ছ-আষাৰ কথা পাতি যাবলৈ আগ্ৰহ কৰিছে। আমাৰ সমাজে লেখকক তেনেকৈয়ে বিচাৰে। বন্ধ কোঠাৰ মাজত নীৰলে তেওঁ লিখি থাকক, তেওঁ চিন্তা কৰক, সেই কথা মানুহে নাভাবে। সকলো অনুষ্ঠান-প্ৰতিষ্ঠান, সকলো সভা-সমিতিত ৰাইজে তেওঁলোকৰ উপস্থিতি, যোগদান কামনা কৰে। সকলো কাকত-আলোচনীৰ বাবে, স্মৃতি গ্ৰন্থৰ বাবে তেওঁলোকেই লিখা-মেলা যোগান ধৰিব লাগে। কিন্তু সকলো লেখকেই কাৰ্যিক আৰু মানসিক সীমাবদ্ধতাও যে থাকিব পাৰে তাৰ প্ৰতি অনুৰাগী মানুহ সচেষ্ট নহয়।

নতুন কবি, নতুন লেখক-শিল্পীৰ বাবে নৱকান্ত বৰুৱাৰ সাহচৰ্য, পৰামৰ্শও নিতান্তই অপৰিহাৰ্য। যিয়েই তেওঁৰ ওচৰলৈ আহিছে, তেওঁকেই কবিয়ে উদাৰভাৱে, অক্লপণভাৱে দিশা-পৰামৰ্শ দিছে, বিভিন্ন প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিছে।

একোজন নতুন কবিৰ কবিতা পুথিৰ পাণ্ডুলিপি পঢ়ি চাই মৰমেৰে তেওঁ লিখি দিছে একোটি উৎসাহপূৰ্ণ আৰু মনোজ্ঞ পাতনি। ডেকা

চিত্র-শিল্পী, ভাষ্যৰ সকলৰ লগত বহি বহি তেওঁ আলোচনা কৰিছে
 তেওঁলোকৰ শিল্প-কৰ্মৰ বিভিন্ন কৰ্ম, ৰং আৰু বিষয়ক লৈ। কোনোবা
 এজন নতুন কবি বা লেখকে এটা শব্দৰ অৰ্থ বা ব্যুৎপত্তি যেতিয়া
 কবিক সুধিছে, কবিয়ে পঢ়া কোঠালৈ গৈ একেলগে অসমীয়া সংস্কৃত,
 ইংৰাজী—কেইবাখনো অভিধান আনি তেওঁক দেখুৱাট দিছে শব্দটোৰ
 প্ৰকৃত অৰ্থ, তাৰ ব্যৱহাৰ। অভিধানৰ লগত যে নৱ বৰুৱাৰ খুব
 সম্পৰ্ক। তেওঁৰ মুখত শুনিছো : ‘মই অভিধানবোৰো পঢ়ি থাকোঁ
 জানা ? অভিধানবোৰৰ পৰাই মই বহুত কথা শিকিছোঁ।’

নৱকান্ত বৰুৱা এটা ৰাজনৈতিকভাৱে সক্ৰিয় পৰিয়ালৰ সন্তান।
 সকলোৱেই জানে, তেওঁ অসমৰ তথা ভাৰতৰ এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ ৰাজনীতিজ্ঞ
 দেৱকান্ত বৰুৱাৰ কনিষ্ঠ ভাতৃ। তেওঁ এটা ৰাজনৈতিক বাতাবৰণৰ
 মাজত কাল অতিবাহিত কৰিছে সঁচা ; কিন্তু তেওঁ কোনো দল বা
 মতৰ সদস্য বা সমৰ্থক নহয়। জীৱনটোতো চৰকাৰী কলেজত চাকৰি
 কৰিয়েই অতিবাহিত কৰিলে। কিন্তু সেই বুলি তেওঁৰ ৰাজনৈতিক
 সচেতনতা নাই বুলি কোৱাটোও শুদ্ধ নহয়। তেওঁ এটা ৰাজনৈতিক
 জীৱন অতিবাহিত নকৰিলেও বা আন ভাষাত ক’বলৈ গ’লে, ৰাজনীতি
 চৰ্চা নকৰিলেও, জীৱনক ৰাজনীতিয়ে আগুৰি থকা বুলি তেওঁ নজনা
 নহয়। দেশৰ, জাতিৰ, সমাজৰ অনেক প্ৰসংগত তেওঁৰ নিজস্ব ধ্যান-
 ধাৰণা আছে, বক্তব্য আছে আৰু দ্ৰষ্টা ৰূপে তেওঁ সমকালীন ঘটনাবোৰ
 বিচাৰ-বিশ্লেষণ কৰে। তেওঁৰ নিজৰ ভাষাত—‘in a poetic way’
 আৰু মানৱীয়তাৰ দৃষ্টিৰে বিষয়বোৰ চায়।

বোধহয় তেওঁৰ কবি প্ৰকৃতিৰ বাবেই, আৰু পৃথিবীক নীৰলে দূৰ
 পৰা চাবলৈ ভাল পায় বাবেই তেওঁ ছজুগত উজ্জ্বলকো ৰাজী নহয়।
 সুশাস্ত্ৰ, সুশীতল, মৃদুভাষী ভদ্ৰলোকজনৰ আন্তৰিক দৃঢ়তা আৰু দৃষ্টি-
 জগী নিতান্তই ব্যতিক্ৰম ধৰণৰ। সত্ত্বহতে এটা উদাহৰণ হাতে চুকি
 পে’ৱাতে আছে : সাহিত্য সভাৰ সভাপতি নিৰ্বাচিত হৈ তেওঁ যিবোৰ

কথা কৈছে তাতেই প্ৰকাশ পাইছে নিজস্ব ধ্যান-ধাৰণা আৰু মৌলিক চিন্তাৰ আভাস।

অসমৰ বিদেশী বহিষ্কাৰ আন্দোলনৰ সময়ত তেওঁ কটন কলেজত অধ্যাপনা কৰি আছিল। নৱ বৰুৱাৰ এই আন্দোলনৰ সম্পৰ্কত অমুভৱ হৈছিল, ‘এটা বাস্তৱ দৃষ্টিভংগী হকৈ অতীতমুখী দৰ্শনৰ দ্বাৰা উদ্ধুদ্ধ হৈছে আন্দোলনটো পৰিচালিত হৈছিল।’.....

কোনো সময়তে, কোনো পৰিস্থিতিতে তেওঁৰ কাব্যিক ধ্যান-ধাৰণা স্থবিৰ হৈ পৰা নাই। সমাজৰ অনেক জটিল সময়তো তেওঁ মানুহক স্তনাই আছে আশাৰ কবিতা—

“তথাপিও আশা আছে।

মানুহৰ মনে মনে দলঙৰ স্বপ্ন অঁকা আছে।

সেইখন দলঙকে বিচাৰি বিচাৰি

মানুহৰ যাত্ৰা অবিৰাম

লগেৰে, অকলে।

(দ্বৈপায়ন)

আৰু কবিৰ বিশ্বাস আৰু দৰ্শন ?

তেওঁ সদায় সমাজবাদত বিশ্বাস কৰি আহিছে। গতিকে সমাজবাদ বুলি ক’লে এইটো বা সেইটো দলভুক্ত হ’ব লাগিব বুলি কবিয়ে। কোনো দিনেই বিশ্বাস নকৰে।

কথা প্ৰসংগত কবিয়ে প্ৰায়েই কোৱা স্তনোঁ: “হীৰেণ ভট্টাচাৰ্যৰ ‘দেশ বুলিলে আদেশ নালাগে’ বা ‘দেশে দেশে মোৰ দেশ’ বুলিলে মই কেৱল ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাকে বুজোঁ।”

সকলো মানুহৰ প্ৰতি তেওঁৰ আস্থা, এখন সুন্দৰ পৃথিবীৰ বাবে তেওঁ মনত সদায় পুহি অহা আশাবাদেই তেওঁৰ বিশ্বাস :

... ..“অস্তিত্ব নহয় মাথো ইতিহাস জুগোলব পাঠ
 মানুহৰ সেয়া এক শাখত আখাস
 সকলো মানুহ ভাই
 তলত পৃথিবী আৰু ওপৰত উদাৰ আকাশ।”

(চিন পৰা ভিঠা)

সমাজবাদী দেশবোৰ ভ্ৰমণ কৰোঁতে কবিৰ এটা কথা উপলব্ধি হৈছিল যে ধৰ্মীয় আৰু জাতিগত (ethnic) আদি বিভেদবোৰ অৰ্থনৈতিক অসাম্যইহে জীয়াই ৰাখে আৰু অৰ্থনৈতিক সমতা আহিলেই সেইবোৰ ক্ৰমান্বয়ে আঁতৰি যায়। কিন্তু পোলেণ্ডৰ ব্যৱস্থা দেখি তেওঁৰ সেই স্বপ্ন ভাগিছিল, কাৰণ তাত মানুহে কেথলিক ধৰ্মটো ‘জীৱন পদ্ধতি’ বুলি জীয়াই ৰাখিছিল। ... ..“পোলেণ্ডৰ গীৰ্জা আৰু পাৰ্টি অফিচ, কেথলিক ধৰ্ম আৰু কমিউনিজম দুয়োটা গাত গা লগাটো আছে।”.....

তেওঁ কবি হিছাপে, লেখক হিছাপে ৰবীন্দ্ৰ জগ্ন শতবাৰ্ষিকী উপলক্ষে ১৯৬২ চনত পোন প্ৰথম বাৰৰ বাবে চোভিয়েট দেশ ভ্ৰমণ কৰোঁগৈ। আগতেই কৈ অহা হৈছে একালত শাস্তিনিকেতনত অধ্যয়ন কৰা আৰু সেই সূত্ৰে ৰবীন্দ্ৰনাথৰ সাহিত্য আৰু দৰ্শন সম্পৰ্কে তেওঁৰ জ্ঞান, ৰবীন্দ্ৰ সাহিত্যৰ অনুবাদ আৰু চৰ্চাৰ বাবে তেওঁক ভাৰত-চোভিয়েট সাংস্কৃতিক বিনিময় কাৰ্যসূচীত প্ৰতিনিধি নিৰ্বাচন কৰা হৈছিল। সেই যাত্ৰাত তেওঁৰ সহযাত্ৰী আছিল আন দুগৰাকী ভাৰতীয় লেখক—ড° নিহাবৰঞ্জন ৰায় আৰু তামিল লেখক শ্ৰীকুমাৰ স্বামী। ১৯৭৩ চনত পঞ্চম আফ্ৰো-এচীয় লেখক সন্মিলনত যোগদান কৰিবলৈ যাওঁতে পুনৰ তেওঁ চোভিয়েট দেশৰ কাজাখস্তান ভ্ৰমণ কৰে। ১৯৮০ চনত কবিয়ে চোভিয়েটৰ কবি আলেকজেণ্ডাৰ পুছ্কিনৰ গীতি কবিতা ‘The Wounded Swan’ৰ অনুবাদ কৰে ‘আহত মৰাল’ নাম দি। কেৱল সেই সূত্ৰেই নহয় তেওঁৰ ৰচনাৱলীৰ সামগ্ৰিক বিচাৰৰ ভিত্তিত ১৯৮০ চনত নৱকান্ত বৰুৱালৈ আগবঢ়োৱা হয় চোভিয়েট দেশ নেহক

ৰ্ঘটা (প্ৰথম স্তৰ)। সেয়ে তেওঁ পুনৰ ভ্ৰমণ কৰাৰ সুবিধা পায় বিশ্ব
সেই বৃহত্তম সমাজবাদী ৰাষ্ট্ৰখন। আৰু '৬২ চনৰ পিছত আকৌ
এবাৰ সমাজবাদৰ পৰীক্ষা-নিৰীক্ষাক ওচৰৰ পৰা নিৰীক্ষণ কৰাৰ
সুযোগ পায়।

তেওঁ লিখিছে : .....“১৯৬২ চনত যেতিয়া প্ৰথম দেশখন
দেখোঁ...ববীন্দ্ৰনাথৰ ‘নতুন মানুহ’ আৰু পৰীক্ষামূলক (experi-
mental) হৈ থকা নাই। আৰু অজি উনৈশ বছৰৰ পিছত ১৯৮১ চনত
দেখা পাইছোঁ অতীতৰ ঐতিহ্যক নষ্ট নকৰাকৈ ইয়াত “নতুন মানুহৰ”
সৃষ্টি কৰা হৈছে। ইয়াৰ তৰুণসকলক দেখিছোঁ, হয় এওঁলোকো
পাশ্চাত্য সংগীতৰ প্ৰতি আগ্ৰহশীল—কিন্তু নহয় কোন? মোৰ
দেশৰ ল’ৰা-ছোৱালীও জানো নহয়? কিন্তু পশ্চিমীয়া প্ৰাচুৰ্য আৰু
ভাৰতীয় আৰ্থিক দুৰ্বলতাই তৰুণৰ মনত যি উচ্ছ্বাসতা সৃষ্টি কৰিছে,
তাকতো ইয়াত দেখা নাই। তৰুণৰ উচ্ছ্বাস প্ৰাণময়তা দেখিছোঁ, কিন্তু
উন্নততা দেখা নাই। তাৰ কাৰণ হয়তো ব্যক্তিৰ মনোবৃত্তি আৰু
যোগ্যতাবে সমিলমিল থকা এক শিক্ষা ব্যৱস্থা।” (দেশে দেশে
মোৰ দেশ)।

১৯৭৩ চনত আৰ্মেনিয়াত বহা ‘আফ্ৰো-এচীয় কবি সন্মিলন’ৰ
আলোচনা চক্ৰতো কবি বৰুৱাই অংশ গ্ৰহণ কৰিছিল। ১৯৭৫ চনত
সাংস্কৃতিক বিনিময় কাৰ্যসূচীৰ যোগেদিয়েই পোলেণ্ড আৰু যুগোশ্লাভিয়া
ভ্ৰমণ কৰে। সেই একেসময়তে ভ্ৰমণ কৰিছিল বোম। কবিয়ে
যুগোশ্লাভিয়াৰ বেলগ্ৰেদত অক্টোবৰ বিপ্লৱৰ সোঁৱৰণী দিৱস উপলক্ষে
আয়োজিত আন্তৰ্জাতিক উৎসৱত যোগান কৰিছিল।

মানুহে জানে, নৱকান্ত বৰুৱা কেৱল কবিয়েই নহয়, ঔপন্যাসিকো।
দেশে দেশে ভ্ৰমি আহি তেওঁ লিখিলে কবিতা-কবিতা যেন লগা ভাষাৰে
উপস্থাপন ভ্ৰমণ কাহিনী—‘দেশে দেশে মোৰ দেশ’। সেই গ্ৰন্থত
শিল্পীৰ পৰ্ববেক্ষণ কিমান অন্তৰংগ। য’লৈকে গৈছে, সেই ঠাই তেওঁৰ

আপোন, সকলো মানুহ হৈ পৰিছে তেওঁৰ প্ৰিয় বন্ধুৰ দৰে। কবিৰ প্ৰিয়
কবি হীৰেণ ভট্টাচাৰ্যৰ সেই কবিতা তেওঁ ভাল পায়—

“দেশে দেশে দেশ আছে। এনে বহু দেশৰ অৰঙে-দৰঙে
মই ঘূৰিছোঁ। বহু বন্ধুৰ স’তে হাতে হাতে হাত ধৰি ফুৰিছোঁ।
কেতিয়াবা সাগৰ পাৰত, কেতিয়াবা খেজুৰ তলত, নতুবা
পাহাৰ তলীত খস্কুক জিৰাইছোঁ। বন্ধুৰ স’তে প্ৰাণ খুলি প্ৰাণৰ
কথা পাতিছোঁ। তাৰ পিছত আকৌ আৰম্ভ কৰিছোঁ নতুন যাত্ৰা”।

দেশৰ ভিতৰতো অনেক সাহিত্য-সংস্কৃতিমূলক অনুষ্ঠান আৰু
সংগঠনৰ লগত নৱকান্ত বৰুৱা অতি নিবিড়ভাৱে জড়িত। তেওঁ
আৰম্ভণিৰে পৰা তিনিটা টাৰ্ম ‘সাহিত্য অকাদেমী’ৰ সদস্যৰূপে আছিল।
তেওঁ ‘নেছনেল বুক ট্ৰাষ্ট’ৰ উপদেষ্টা সমিতিৰ সদস্য, ‘ভাৰতীয় প্ৰগতিশীল
সাহিত্যিক মহা সংঘ’ৰ ৰাষ্ট্ৰীয় পৰিষদৰ সদস্য, ভাৰতীয় শান্তি আৰু
সংহতি পৰিষদৰ সদস্য। অধ্যাপক শ্ৰীবৰুৱাই ভালেসংখ্যক জাতীয়
আৰু আন্তৰ্জাতিক চেমিনাৰত অংশ গ্ৰহণ কৰিছে। ইয়াৰ ভিতৰত কবি
আৰু কবিতা সম্পৰ্কীয় অনুষ্ঠান বহুতো আছে।

১৯৬২ চনত এওঁ সাহিত্য অকাদেমীয়ে আয়োজন কৰা আন্তৰ্জাতিক
লেখক সন্মিলন, ১৯৭৫ চনত মাদ্ৰাজত অনুষ্ঠিত এটীয় কবি সন্মিলন,
একাধিকবাৰ ভূপালত অনুষ্ঠিত কবি সন্মিলন, ১৯৮৫ চনত নতুন দিল্লীত
আয়োজিত “বাল্মীকি বিশ্ব কবিতা উৎসৱ,” ১৯৮৯ চনৰ অক্টোবৰত
নতুন দিল্লীত অনুষ্ঠিত নেহৰু শতবাৰ্ষিকী চেমিনাৰ, বিশ্ব হিন্দী পৰিষদ
আদি অনুষ্ঠানত অংশ গ্ৰহণ কৰিছে। বিদেশত, যেনে—ষ্টুগা Poetry
Evening (যুগোশ্লাভিয়া) আৰু ভাৰতৰো বিভিন্ন চহৰত বিশেষকৈ
কলিকতাত অনুষ্ঠিত অনেক কবিতাৰ অনুষ্ঠানত তেওঁ যোগদান কৰি
আহিছে। ১৯৮৯ চনৰ অক্টোবৰ মাহত সাহিত্য অকাদেমীয়ে
কলিকতাত কবি নৱকান্ত বৰুৱাক লৈয়েই আয়োজন কৰিলে এটি মনোজ্ঞ
অনুষ্ঠান ‘Meet the Author’। অকাদেমীয়ে আঞ্চলিকভাৱে এই

‘অনুষ্ঠানৰ আয়োজন কৰে প্ৰতি বছৰেই। একোজন গুৰুত্বপূৰ্ণ লেখকক কেন্দ্ৰ কৰিয়েই পতা হয় এনে অনুষ্ঠান। কলিকতাৰ প্ৰতি কবিয়ে সদায়েই অনুভৱ কৰে এক প্ৰবল আকৰ্ষণ। কলিকতাৰ তিনিশ বছৰ পুৰ্তি উপলক্ষে হোৱা উৎসৱৰ উত্থল-মাখলৰ সময়ত কবিয়ে উপলব্ধি কৰিছিল এক আনন্দৰ মাদকতা। তেওঁ কৈছিল: এই সময়ছোৱাত খুব মনত পৰিছে কলিকতালৈ। এবাৰতো যাবই লাগিব। তাত থকা অনেক বন্ধু-বান্ধৱক লগ পাব লাগিব। আৰু কিবা এটা লিখিবও লাগিব কলিকতাৰ বিষয়ে। কিন্তু হঠাতেই আহিল সাহিত্য অকাদেমীৰ সেই ‘Meet the Author’-ৰ বাবে কবিলৈ নিমন্ত্ৰণ। অকাদেমীয়ে প্ৰকাশ কৰা নৱকান্ত বৰুৱা সম্পৰ্কীয় টোকা এটিত কোৱা হৈছে এযাব সুলন্দৰ কথা: “A widely sought after man, Navakanta Barua still makes room for what may appear insignificant to most and is alive to the smallest tick of life around him.”

১৯৮৯ চনৰ নৱেম্বৰ মাহত গুৱাহাটীত সাহিত্য অকাদেমীয়ে আয়োজন কৰা অসমীয়া সাহিত্যৰ অনুবাদ কৰ্মশালাৰ শ্ৰীবৰুৱাই সঞ্চালক আছিল।

‘অসম প্ৰগতিশীল শিল্পী-সাহিত্যিক সংঘ’ৰ ইতিহাস পুৰণি হ’লেও সংগঠনলৈ স্থবিৰতা আহিছিল। এটা সময়ত ইয়াৰ সংগঠনৰ লগত জড়িতসকলে বিশেষকৈ প্ৰয়াত দধি মহন্ত, শ্ৰীকেশৱ মহন্ত, শ্ৰীতীৰ্থ ফুকন আদিৰ সৌজন্যত অধ্যাপক শ্ৰীবৰুৱাক সংঘৰ সভাপতি পাতি নেতৃত্ব দায়িত্ব দিয়া হয়। ১৯৭৮ চনৰ পৰা ১৯৮৫ চনলৈ একেবাহে কেইবাবছৰো জুৰি নৱকান্ত বৰুৱা উক্ত সংগঠনৰ সভাপতি হৈ আছিল। ১৯৭৮ চনত সংঘৰ দ্বিতীয় অধিবেশন বহিছিল শিৱসাগৰত। শ্ৰীবৰুৱাৰ প্ৰত্যক্ষ অংশ গ্ৰহণৰ ফলত প্ৰগতিশীল লেখক আৰু শিল্পীসকলৰ বাবে এক ‘প্লেটফৰ্ম’ তৈয়াৰ হোৱাৰ পথ সুগম হৈছিল। কিন্তু প্ৰগতিশীল সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ

বাবে পৰিবেশ সিমান অল্পকূল নাছিল। ১৯৮২ চনৰ চেপ্তেম্বৰ : মাহত গুৱাহাটীত অধ্যাপক বৰুৱাৰ সভাপতিত্বত 'অসম প্ৰগতিশীল শিল্পী-সাহিত্যিক সংঘ'ৰ তৃতীয় ৰাজ্যিক অধিবেশন অনুষ্ঠিত হয়। সংঘৰ এই অধিবেশন কেইবাটাও দিশৰ পৰা গুৰুত্বপূৰ্ণ আছিল। সেই সময়তেই অসম আন্দোলনৰ ভৰণক আছিল আৰু ৰাজনৈতিক অৱস্থা আছিল অস্থিৰ ধৰণৰ। সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক ক্ষেত্ৰত অসমৰ লেখক আৰু শিল্পীসকলে এক ঐতিহাসিক ভূমিকা পালন কৰাৰ সময় উপস্থিত হৈছিল। অসমত শাস্তি-সংহতি আৰু মিলনৰ বাতাবৰণ এটা সৃষ্টি কৰাৰ প্ৰয়োজন হৈছিল। অসমৰ ভালে কেইজন প্ৰসিদ্ধ শিল্পী-সাহিত্যিকৰ সহযোগত গুৱাহাটীত পতা সেই অনুষ্ঠানৰ যোগেদি নৱকান্ত বৰুৱাই সাহিত্য-শিল্প চৰ্চাৰ এক অল্পকূল পৰিবেশ ৰচনা কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছিল। প্ৰসিদ্ধ উৰু কবি কাইফী আজমী, কবি আৰু ঔপন্যাসিক অমৃতা প্ৰীতম, প্ৰগতিশীল লেখক ভীষ্ম চাহানি, কবি শিল্পী পূৰ্ণেন্দু পত্নী প্ৰমুখ্যে সৰ্বভাৰতীয় প্ৰগতিশীল সাহিত্য আন্দোলনৰ লগত জড়িত, সকলক গুৱাহাটীৰ সেই অধিবেশনত সমবেত কৰা হৈছিল।

নৱকান্ত বৰুৱা প্ৰগতিশীল শিল্পী সাহিত্যিক সংঘত জড়িত হোৱাটো আৰ্কাণ্যক ঘটনা নহয়। অথবা কোনো সংগঠনক নেতৃত্ব দিয়াৰ স্পৃহা থকাৰ বাবেই তেওঁ তালৈ গৈছিল, সেই বুলিও ক'ব নোৱাৰি। তেনেহ'লে 'প্ৰগতিশীল'ৰ দলত তেওঁ কিয় যোগ দিলে? সংঘক গুৱাহাটী অধিবেশনৰ ভাষণত তেওঁ এষাৰ বৰ তাৎপৰ্যপূৰ্ণ কথা কৈছিল :... "ঐতিহাসিক মানুহৰ ক্ৰমবিকাশত থকা আস্থাৰ বাবেই ধুমুহাত ভীতিগ্ৰস্ত নোহোৱা আৰু মৰীচিকাই ভ্ৰান্ত নকৰা মানুহৰ প্ৰগতিৰ সমদলত যোগ দিব পাৰিছোঁ।"

আৰু, নৱকান্তই কৈশোৰতে এইদল মানুহৰ অস্তিত্বৰ সংবাদ পাইছিল। তেওঁ নিজেই উল্লেখ কৰিছে : "ভাৰতত প্ৰগতিশীল চিন্তাধাৰাৰ জন্ম লগত মই কিশোৰ। মোৰ সাহিত্য-কৰ্মৰ লগত কোনো আনুষ্ঠানিক চিন্তাধাৰাৰ প্ৰত্যক্ষ যোগাযোগ নাছিল—আৰু এতিয়াও

স্পষ্টতঃ নাই। কিন্তু আজি আৱিষ্কাৰ কৰি বিশ্বত হৈছে, জোনাকত
বহি গণেশ গগৈৰ 'পাপৰি' পঢ়ি সপোন দেখিবলৈ ঘোৱাৰ বহুত
আগতেই ১৯৩৬ চনতে পঢ়া ধীৰেণ দত্তৰ কবিতাৰ বহুতো পংক্তি মই
এতিয়াও পাহৰা নাই :

‘ক্ৰুহত বিদ্ধ খ্ৰীষ্ট দেৱতা প্ৰহ্লাদ পৰিস শিলৰ তল,
হুছেইন আজি মৰুৰ বুকুত, এজিদে আশুৰি জল।’

১৯৮৬ চনৰ মে মাহত শ্ৰীবৰুৱাই 'অসম প্ৰগতিশীল শিল্পী-সাহিত্যিক
সংঘ'ৰ চতুৰ্থ ৰাজ্যিক অধিবেশনতো সভাপতিত্ব কৰে। তাতেই
অধ্যাপিকা নীলিমা দত্তক সভানেত্ৰী আৰু নগেন কাকতিক সাধাৰণ
সম্পাদক ৰূপে পৰৱৰ্তী কাৰ্যকালৰ বাবে নিৰ্বাচিত কৰা হয়। কিন্তু
সংগঠনটি আশামুৰূপে শক্তিমন্ত হৈ থকা নাই।

ইতিমধ্যে অসমত আন এটি প্ৰগতিশীল সাহিত্যমুঠান 'নতুন
সাহিত্য পৰিষদ' যথেষ্ট সক্ৰিয় হৈ উঠিছে। ছটা প্ৰগতিশীল
সাহিত্যমুঠান সমান্তৰালভাৱে সংগঠিত হোৱাতকৈ একত্ৰিত হৈ বা
নিজস্ব চিনাকি অটুট ৰাখিও একেটা 'প্লেটফৰ্ম'তে সমবেত হৈ কাম
কৰাটো শ্ৰীবৰুৱাই কামনা কৰে। নাজানো, সেয়া শ্ৰীবৰুৱাৰ স্বপ্ন
হৈয়েই থাকেনেকি ?

অসম সাহিত্য সভাৰ লগত বৰুৱাৰ সম্পৰ্ক সভাৰ প্ৰাৰম্ভিক
অধিবেশনৰ পৰাহে। তাতেই বকুল বনৰ কবি আনন্দ চন্দ্ৰ বৰুৱাৰ
সৌহাৰ্দ্যত আফ্লাদিত কবি নৱকান্তই সাহিত্য সভাৰ প্ৰতি এক আকৰ্ষণ
অনুভৱ কৰিছিল। ১৯৬৮ চনত নগাঁৱৰ ডিঙত বহা অধিবেশনৰ কবি
সম্মিলনৰ সভাপতি আছিল নৱকান্ত বৰুৱা। সভাৰ মংগলদৈ
অধিবেশনত কবিয়ে 'বন্ধাকৰ' আবৃত্তি কৰাৰ কথা আমাৰ মনত পৰে।

সাহিত্য সভাৰ ১৯৯০ চনৰ বিশ্বনাথ চাৰিআলি অধিবেশনৰ
সভাপতি ৰূপেও নৱকান্ত বৰুৱা নিৰ্বাচিত হ'ল। কিন্তু এটা সময়ত
বহুতৰে সন্দেহ আছিল নৱকান্ত বৰুৱা হয়তো সাহিত্য সভাৰ
সভাপতি নহ'বগৈও পাৰে। কিন্তু বৰুৱা এই পদলৈ নিৰ্বাচিত

হোৱাত এতিয়া অসমৰ মানুহ পৰম উৎসাহিত হৈছে। মনত বখা প্ৰয়োজন সাহিত্য সভাৰ বিগত কালচোৱাৰ বিভিন্ন কাম-কাজ আৰু দৃষ্টিভঙ্গীক নৱ-নিৰ্বাচিত সভাপতি গৰাকীয়ে বিনা দ্বিধাই আৰু ধুব সহজভাৱে গ্ৰহণ কৰা নাই। তেওঁ বিভিন্ন সাক্ষাৎ প্ৰসংগত নিজস্ব মৌলিক দৃষ্টিভঙ্গীৰে সভাৰ উদ্দেশ্য আৰু কৰ্মপন্থা য়ে সৃষ্টিশীল সাহিত্যৰ যোগেদি সম্পন্ন হ'ব লাগে সেই কথা সকলোকে সোৱৰাই দিছে। প্ৰসংগ ক্ৰমে উল্লেখ কৰিব পাৰি তেওঁ এখন কাকতক দিয়া সভা সম্পৰ্কীয় অভিমত :

তেওঁ কৈছে: “সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ বুনয়াদ আৰ্থ-সামাজিক-ৰাজনৈতিক হ'লেও কিছুমান ক্ষেত্ৰ সাহিত্যৰ বতিভূত। তেনে ক্ষেত্ৰলৈ সাহিত্য সভা নামি অহাটোও অসমীয়া সাহিত্যৰ বাবে মৰ্যাদা হানিকৰ। আৰ্থ-সামাজিক পৰ্যবেক্ষণো সৃষ্টিশীল সাহিত্য-কৰ্মৰ দ্বাৰাহে সম্পন্ন হয়—আনুষ্ঠানিক মন্তব্যৰ তাত কোনো ভূমিকা নাথাকে + অৰ্ধ ৰাজনৈতিক গোট এটাৰ লগত সংযুক্ত হৈ অসম সাহিত্য সভাই কিছুমান সাহিত্য বহিভূত কামত লিপ্ত হৈ পৰিছিল। উদ্যোগ, প্ৰকল্প, আদি স্থাপনৰ ক্ষেত্ৰতো অসমীয়াৰ স্বাৰ্থ ৰক্ষাৰ দায়িত্ব অসমীয়া মানুহৰ হ'লেও সাহিত্য সভাৰ দায়িত্ব হয়নে নহয়, তাত সন্দেহৰ অৱকাশ আছে। ১৯৮১ চনত অসমত লোক-পিয়ল হ'বলৈ নিদিয়াটো অসমীয়া জাতিৰ এটা দুৰ্বলতাৰ চিন আছিল। সাহিত্য সভাও সেই দুৰ্বলতাৰ ভাগী হ'ব লগীয়া হ'ল। এই সাহিত্য বহিভূত কাম-কাজবোৰৰ প্ৰতি গঢ়োৱা প্ৰৱণতা পৰিত্যাগ কৰিব লাগিব।” [নৱকান্ত বৰুৱাৰ সৈতে সাক্ষাৎকাৰ : বুধবাৰ]

নক'লেও হ'ব, যোৱা কেইবাটাও বছৰ ধৰি অসমৰ জন জীৱনত অনেক সংঘাত—ভাষিক, সাংস্কৃতিক, সামাজিক, ৰাজনৈতিক ইত্যাদি। সাহিত্য সভাৰ সন্মুখতো কঠিন দায়িত্ব। সভাই এই মুহূৰ্তত সভাপতি নিৰ্বাচন কৰিছে সমাজবাদী দৃষ্টিভঙ্গীৰ, জীৱন-ধৰ্মী কলাৰ প্ৰবক্তা, এজন দ্ৰষ্টা কবি আৰু দাৰ্শনিক, বিৰল সবলভাবে সমুজ্জল ব্যক্তিত্বৰ এজন মানুহক—

অধ্যাপক শ্ৰীনৱকান্ত বৰুৱাক। জটিল সময়ৰ জটিল দায়িত্ব। মানুহে অপেক্ষা কৰিব, তেওঁৰ নেতৃত্বই জাতিক, সভাক, ভাষাক, সাহিত্যিক কি দিব, কি দৰ্শন বা আয়তন দিব, কি বাট দেখুৱাব! আৰু এটা কথা অতি প্ৰয়োজনীয় হ'ব, মানুহে তেওঁলৈ আগবঢ়াব আন্তৰিক সহযোগ।

.....“বচিত নহ'বনে

শস্য আৰু ইম্পাতৰ সমাহাৰত

এখন নতুন মহাকাব্য

যাৰ নাম হ'ব

মানৱায়ন ॥”

(ভূপালত বাগ্মীকি)

সাহিত্য কৃতিৰ বাবে নৱকান্ত বৰুৱাই প্ৰশংসা আৰু সন্মানো বুটলিছে। ১৯৭৪ চনত তেওঁৰ কাব্য-কৃতিৰ উজ্জ্বল নিদৰ্শন ‘মোৰ আৰু পৃথিবীৰ’ নামৰ কবিতা সংকলনৰ বাবে তেওঁ অসম প্ৰকাশন পৰিষদৰ বঁটা লাভ কৰে। পিছৰ বছৰতে ১৯৭৫ চনত তেওঁৰ শ্ৰেষ্ঠ উপস্থাপন ‘ককাদেউতাৰ হাড়’ৰ বাবে লাভ কৰে সাহিত্য অকাদেমীৰ বঁটা। ১৯৭৬ চনত ভাৰত চৰকাৰে তেওঁক ‘পদ্মভূষণ’ উপাধি দিয়ে। ১৯৮০ চনত তেওঁ লাভ কৰে চোভিয়েট দেশ নেহৰু বঁটা (প্ৰথম স্থৰৰ); ১৯৮৩ চনত নতুন দিল্লীত বহা তৃতীয় বিশ্ব হিন্দী পৰিষদে তেওঁক কৃতিত্বপূৰ্ণ লেখক ৰূপে সন্মান জনায়।

আৰু ধৰ্ম ?

যি অমুভৱ কৰা যায়, যি দেখা যায় নৱকান্ত বৰুৱাই ঈশ্বৰ, ধৰ্ম আদিক কেতিয়াও মতাক্কতা বা বিশেষ আশ্ৰয়ই দেখুওৱা নাই। এনে ধৰণৰ প্ৰশ্ন তেওঁৰ সন্মুখত উত্থাপিত হ'লে, তেওঁ স্বীকাৰ কৰে নিজকে এজন ‘Confused’ মানুহ বুলি।

তেওঁ যৌৱনৰ সৃষ্টিৰে মুখৰিত দিনতে লিখিছিল সেই কবিতাটো :
কবিতাৰ আৰম্ভণিতে উচ্চত কৰিছিল এয়াৰ কথা :

—“But what about God ? Have you left him out ?
—I find no need. Sire, of that hypothesis.”

.....‘প্রার্থনা’ নামৰ সেই কবিতাটিত লিখা কবিৰ ঈশ্বৰ সম্বন্ধে
ধাৰণা আছিল—

.....“ হাঁয় অবোধ মানুহ

আক মানুহৰ অবোধ ঈশ্বৰ !

তুমি মাথোন প্ৰিমিটিভ মানুহৰ

অমূৰ্বৰ কল্পনা

এটা জীৱন্ত কুসংস্কাৰ

মানুহৰ বৰ্বৰ দিনৰ এটা তুখ লগা সোঁৱৰণি

.....অথচ

তুমি নাই বুলিববো সাহস আমাৰ নহয় !

ঈশ্বৰ,

তুমি কি মাথোন এটা

বীজগণিতৰ এক্স ?” (প্রার্থনা)

কবিয়ে ধৰ্মক এটা সংস্কাৰ বুলিয়েই ধৰে। তেওঁ এষাৰ কথা কয় :
“মই ঈশ্বৰ ভক্ত নহ’ব পাৰোঁ, কিন্তু মই কৃষ্ণ ভক্ত।” ‘কৃষ্ণ মোৰ
ইষ্টদেৱ !’ সেইটো অৱশ্যে কবিয়ে পাৰিবাৰিক নৃত্যে লাভ কৰিছে
বুলিয়েই ক’ব লাগিব কাৰণ পৰম্পৰাগতভাৱে পৰিয়ালত চলি অহাবোৰ
আছে আৰু কবিৰ জীৱনতো। কৃষ্ণৰ নাম লোৱাটো ‘বিছুৱেল’ হিছাপে
ঘৰখনত চলি থাকে। সিবোৰক লৈ তেওঁ বেছিকৈ কোনো দিনেই
নাভাবে। কিন্তু ভাবে অলপ এটা কথাহে, ধৰ্মতো এটা ‘logical’
বস্তু নহয়, তাক ‘rationalised’ কৰি লাভ নাই। কেৱল আচাৰ-
নীতিক গুৰু দিয়া মানুহবোৰক লৈ কবিয়ে বৰ অনুবিধা পায়, কাৰণ
ধৰ্মৰ ক্ষেত্ৰত চিন্তা যিমানে উগ্ৰ হয়, সিমানেই পাৰ্থক্যবোৰ বাঢ়ি যায়।
সি নিশ্চয় সমাজৰ কাৰণে হিতকৰ নহ’ব। কবিতাৰ শিল্পত লাগি থকা
শিল্পীজনে এইবোৰ কথা বৰ দকৈ চিন্তা কৰে।

আৰু বৌদ্ধ ধৰ্ম ?

এবাৰ নৱকান্তাই এটা কাহিনী সৃষ্টি কৰিব খুজিছিল, কিন্তু সেই কাহিনী সৃষ্টি নহ'লগৈ। যৌৱনৰ কল্পনা বিলাসী, উচ্ছ্বাস প্ৰৱৰ্ত্তনৰ ভাৱে সেই দিনবোৰৰ কথা। শাস্তিনিকেতনত পঢ়িবলৈ তেৱেই বাট দেখুৱাই নিয়া ডা° ললিত বৰুৱাৰ ল'ৰাজন আৰু শ্ৰীৰামুল বাৰ্মিজৰ ককায়েক জনৰ কৰুণ আৰু অকাল মৃত্যুৱে কবিক দিলে যৌৱনৰ প্ৰথমটো আঘাত। বোধকৰো সিও এটা কাৰণ হ'ব পাৰে: তেওঁ বৌদ্ধ হ'বলৈকে স্থিৰ কৰি পেলালে। কলিকতাৰ 'বুদ্ধিষ্ট চচাইটি'ৰ লগত যোগাযোগ হৈ গ'ল। তেওঁ গেকৱা বস্ত্ৰ পিন্ধিবলৈ আৰম্ভ কৰিয়েই দিছিল। মহাবোধি চচাইটিৰ সচিব দেৱপ্ৰিয় বলীসিংহক অভিপ্ৰায় জনোৱাত তেওঁ হেনো বৰুৱাক ক'লে: আপুনি বৌদ্ধ হ'ম বুলি মনত স্থিৰ কৰি ভাবিলে যেতিয়া বৌদ্ধ হৈয়েই গ'ল।

এটা নিৰ্দিষ্ট দিন-বাৰত বৌদ্ধ আশ্ৰমত শৰণৰো স্থিৰ কৰা হৈছিল। তেতিয়া আলিগড়ৰ দৰা তেওঁ এম. এ. পাছ কৰিছেহে। তেওঁ দুজনমান বন্ধুৰ লগত কলিকতালৈ যাত্ৰা কৰিছিল, কিন্তু লক্ষ্য স্থান আছিল বৌদ্ধ আশ্ৰমহে। কিন্তু শাৰীৰিক অসুস্থতাৰ বাবে বন্ধু কেইজনে তেওঁক এৰি নিদি কলিকতা পোৱালগৈ, তাৰ পিছত লৈ আহিল নগাঁৱৰ ঘৰলৈ। তেওঁৰ জীৱনত আৰু বৌদ্ধ হোৱা নহ'ল। কিন্তু ওবে জীৱন তেওঁৰ মনৰ জগতত থাকি গ'ল বুদ্ধৰ সংযোগ। নৱ বৰুৱাৰ অনেক ৰচনাত লক্ষ্য কৰা যায় বুদ্ধৰ কথা—বুদ্ধক লৈ কিমানযে কবিতা, আৰু 'এহি ভিক্‌থুগী'ৰ দৰে উপস্থাপন আৰু অন্ত্যন্ত ৰচনাত। কথা হ'ল পিছলৈ বৌদ্ধ ধৰ্মৰ লগত কবিতাৰ মনৰ সংযোগ থাকি গ'ল কলাৰ যোগেদি। আৰু ফুলৰ প্ৰতি মৰম থকা নৱকান্তাই বৌদ্ধ সমাজৰ সংস্পৰ্শৰ পৰা লক্ষ্য কৰিছিল—ফুল নিছিঙাকৈ সেই ফুল বুদ্ধমূৰ্ত্তিক অৰ্পণ কৰাৰ মধুৰ দৃশ্য।

...“মোক কোনো কোনোৱে কেতিয়াবা সোধে: আপোনাৰ বা তোমাৰ বৌদ্ধ ধৰ্মৰ প্ৰতি ইমান অনুৰাগ কিয়? মই কওঁ, অনুৰাগ ক'ত দেখিলে? কিয়? তেওঁলোকে মই তাহানিতে লেখা 'বোধিজন্মৰ খৰি'

বোলা কবিতাটোলে আঙুলিয়ায় আৰু বৌদ্ধ কাহিনী লৈ নাটক-উপস্থাস
লেখাৰ কথাও সোৱৰাই দিয়ে। মই কওঁ, এইবোৰ অমুৰাগৰ চিন নহয়,
আগ্ৰহৰহে চিন বা আকৰ্ষণৰ। কেতিয়াবা কওঁ, বৌদ্ধ ধৰ্ম বা জীৱনৰ
প্ৰতি মোৰ আকৰ্ষণৰ আৰম্ভ কলাৰ যোগেদিহে, ধৰ্মৰ যোগেদি নহয়।”

(বুদ্ধ আৰু মোৰ সৰু ফুলনিখন)

আৰু ববীন্দ্ৰ নাথ ?

জীৱন জুৰি ববীন্দ্ৰনাথে জুৰি আছে জীৱন-শিল্পী নৱকান্তৰ মন আৰু
হৃদয়। ববীন্দ্ৰনাথৰ গীতে, কবিতাই, চিন্তাই, দৰ্শনে তেওঁক যেন অহৰহ
সকীয়াই আছে—

...“ব্যক্ত হোক জীবনৰ জয়

ব্যক্ত হোক তোমা মাখে অসীমের

চিৱ বিশ্বয়।”.....

(ববীন্দ্ৰনাথ)

চকুৰ অশুখৰ সময়তো নিতৌ কবিয়ে টেপ বেকৰ্ডাৰত বজাই
শুনিছিল ববীন্দ্ৰ সংগীত—বিশেষকৈ সেই গানটি—“আঙুলেৰ পৰশমণি
ছোয়াও প্ৰাণে”... ..

আৰু—“ববীন্দ্ৰনাথ নোহোৱা হ’লে মই কিজানি কবিয়েই
নহ’লোহেঁতেন”—নৱকান্ত বৰুৱাৰ উপলক্ষি।

“আমাৰ মাথা নত কৰে দাও হে তোমাৰ

চরণ-ধূলীৰ তলে।

সকল অহংকাৰ হে আমাৰ।”

(ববীন্দ্ৰনাথ)

আকাশ, পৃথিৱী আৰু জীৱনৰ শিল্প

“এশাবী সহস্ৰ কথা সবল ভাষাত

আজি মই কই যাওঁ :

হে পৃথিৱী ভাল পাওঁ তোমাক সঁচায়ে

—তাৰ বেচি আৰু একো নাই

সন্দেহৰ বহুমেধ পাৰ হৈ ছুখৰ নিশাত.

আজি মই এটি কথা কওঁ ।

সহস্ৰ সবল সঁচা—

ভাল পাওঁ তোমাক পৃথিৱী ।” (স্বগতঃ)

কবিতাই জুৰি আছে আমাৰ সাহিত্যৰ সবহভাগ ঠাই। লোক সাহিত্যৰ অধিকাংশ কবিতাই, বৈষ্ণৱ যুগৰ প্ৰাৱন কবিতাবেই। ইয়াৰ মানুহে বুৰঞ্জীও লিখিছিল পঢ়ৰে—কবিতাবে ‘অসমৰ পঢ় বুৰঞ্জী’, গুৰু চৰিতো ৰচিছিল ছন্দবদ্ধে। ৰমন্যাস আন্দোলন কবিতাৰ আন্দোলন আৰু কুৰি শতিকাৰ মাজভাগত কবিতাৰ চৰ্চাৰ যোগেদিয়েই বাহিৰৰ অনেক আদৰ্শ, আংগিক আৰু বিষয়বস্তু আমাৰ সাহিত্যৰ অংগীভূত হ’ল। এতিয়া ভাৰতৰ যি কোনো উন্নত আঞ্চলিক ভাষাৰ কবিতাৰ লগত অসমীয়া কবিতাই আদৰ পাবৰ যোগ্য হৈছে। কেইবা গৰাকীও আধুনিক কবিৰ কবিতা কেইবাটাও ভাৰতীয় আৰু বিদেশী ভাষালৈ ভাঙনি কৰা হৈছে। নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাও বঙলা, উৰিয়া, হিন্দী, ইংৰাজী, কছ আৰু ডেনিছ আদি ভাষালৈ ভাষান্তৰ কৰা হৈছে। উনবিংশ শতিকাৰ শেষৰ দশকত অসমীয়া সাহিত্যত ৰমন্যাস আন্দোলনৰ সূত্ৰপাত হয়। চলিত শতিকাৰ চতুৰ্থ দশক পৰ্যন্ত ইয়াৰ প্ৰাৱনেই চলি থাকিল। চন্দ্ৰ কুমাৰ আগৰৱালাৰ পৰা দেৱকান্ত বৰুৱা পৰ্যন্ত ইয়াৰ ব্যাপ্তি। নৱম্যাসৰ ‘অস্তৰাগ’ দেৱকান্তই মুকলি কৰি দিলে এখন নতুন

ছৱাৰ (আমি ছৱাৰ মুকলি কৰোঁ) — তেওঁ ‘যৌৱনৰ বিয়লি বেলিকা/
বাটৰ কাষত বহি খন্তেক মাথোন/দেখিছোঁ সপোন আজি দীঘল বাটৰ/
অস্তহীন বিফল বাটৰ’। আৰু সেয়েই নৱন্যাসৰ সেই সাৰ্থক কবি গৰাকীয়ে
ঘোষণা কৰি গ’ল—‘জানো মোৰ গতি নাই গতিৰ বাহিৰে’। দেৱকান্তৰ
এই আহ্বান নতুনৰ আধুনিকতাৰ বাৰ্তাবাহী। ড° নেওগৰ ভাষাত—
“দেৱকান্ত ক্ৰান্তিৰ কবি, নতুন পথৰো সন্ধানৰ কবি।” (অসমীয়া
সাহিত্যৰ ৰূপ ৰেখা)।

একালত আদৰি লোৱা নৱন্যাসৰ ভাৱধাৰা বা আদৰ্শ আমাৰ
সাহিত্যত আছিল নতুন, অভিনৱ। সেই নতুনত্ব, সেই অভিনৱত্বও
এদিন পৰিত্যক্ত হ’ল; আকৌ উদঘাটন হ’ল এক মতুন আদৰ্শৰ পথ।
সেয়া হ’ল নতুন এক কবিতাৰ ধাৰা। ‘ৰোমাণ্টিচিজম’ আহিছিল
পশ্চিমৰ পৰা; এই নতুন ধাৰাটিও আহিল পশ্চিমৰ পৰাই।

জ্যোত্স্নীৰ পিছত, বাঁহী, মিলন, আৱাহন, জয়ন্তীত কবিতাৰ ধাৰা
শক্তিশালী হৈ বহিছিল। কিন্তু সেই ধাৰাটি পৰিপূৰ্ত্ত আছিল ৰোমাণ্টিক
ভাৱাদৰ্শৰ দ্বাৰাই। অসমীয়া নতুন কবিতাৰ আদৰ্শ ঘোষিত হৈছিল
‘জয়ন্তী’ৰ পাতত। ‘জয়ন্তী’ৰ ইতিহাস লক্ষ্য কৰিবলগীয়া। চতুৰ্থ-
দশকত পোনতে ‘জয়ন্তী’ (১৯৩৬-৩৮) ওলাইছিল ৰঘুনাথ চৌধাৰীৰ
সম্পাদনাত। তাতো প্ৰবীণ আৰু নবীন ছয়োচামেই লিখিছিল। সেই
‘জয়ন্তী’তে ডঃ বাণীকান্ত কাকতিৰ আৰু ডিম্বেশ্বৰ নেওগৰ প্ৰবন্ধ,
প্ৰসন্নলাল চৌধাৰীৰ বিপ্লৱী কবিতা ওলাইছিল। তেতিয়াই তৰুণ
গল্পকাৰ চৈয়দ আব্দুল মালিকৰ চুটি গল্পও ওলাইছিল। কিন্তু ৰঘুনাথ
চৌধাৰীৰ সম্পাদনাৰ ‘জয়ন্তী’ অলপ দিনৰ ভিতৰতে বন্ধ হ’ল।

‘জয়ন্তী’ আকৌ প্ৰকাশিত হ’ল ১৯৪৩ চনত। এইবাৰ কমল
নাৰায়ণ দেৱ আৰু চক্ৰেশ্বৰ ভট্টাচাৰ্যৰ সম্পাদনাত ‘জয়ন্তী’য়ে অসমীয়া
সাহিত্যত বিশেষকৈ কবিতাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰকৃততেই নতুনত্বৰ চৌ সৃষ্টি
কৰিলে। আধুনিক কবিতাৰ নতুন যুগৰ আৰম্ভ হ’ল। তেতিয়ালৈ
ৰোমাণ্টিক কবিতাৰ স্মৃতিটো স্তব্ধ হৈ পৰিছেই।

..... “জয়ন্তীয়ে নিজকে প্ৰগতিবাদী বুলি ঘোষণা কৰিলে আৰু পোনৰে পৰা বোমাষ্টিক ধাৰাৰ কবি সাহিত্যিক সকলক পোনপটীয়াকৈ আক্ৰমণ কৰিলে।..... এই খিনিতেই পুৰণি আৰু নতুনৰ বিচ্ছেদ ঘটিল, আৰু নিজৰ মান ৰাখি পুৰণি নীৰৱ হৈ পৰিল।”—(ড° মহেশ্বৰ নেওগ)।

“জয়ন্তী”য়ে যি কবিতাৰ জন্ম দিলে সেয়া হ’ল প্ৰগতিশীল দৃষ্টিভঙ্গীৰ কবিতা। বক্তব্য আৰু অংগসজ্জা ছয়ো দিশতেই এই কবিতা বৈপ্লৱিক ধৰণৰ। মাৰ্ক্সীয় আদৰ্শৰ দ্বাৰা এওঁলোক আছিল প্ৰভাৱান্বিত। মুক্তক ছন্দ আৰু স্পন্দিত গদ্যৰ ব্যৱহাৰ এই কবিতাৰ উল্লেখযোগ্য দিশ। ‘জয়ন্তী’য়ে যি চাম প্ৰগতিবাদী কবিক সৃষ্টি কৰিলে সেই সকলৰ ভিতৰত—অমূল্য বৰুৱা, ভবানন্দ দত্ত, হেম বৰুৱা, ৰাম গগৈ, কেশৱ মহন্ত, চক্ৰেশ্বৰ ভট্টাচাৰ্য, চৈয়দ অকুল মালিক আদি উল্লেখযোগ্য। (বাঁহী)তে বোমাষ্টিক ধৰ্মী মোৰ স্বৰ্গ, মই অসমীয়া, আমাক কোনে মাৰে, ক’লৈ পলাবি আদি মনোজ্ঞ ৰমণ্যাসিক কবিতা লিখা মালিকে জয়ন্তী যুগত নতুন প্ৰগতিশীল গোষ্ঠীত যোগদান কৰে। ‘জয়ন্তী’ৰ পিছতে ১৯৪৮ চনত হেমবৰুৱাৰ ‘পচোৱা’ ওলায়। তাৰ পিছত ওলায় ১৯৫১ চনৰ পৰা ৰামধেনু। তিনিওখনতে নতুন কবিতা প্ৰকাশ হৈছিল। এই খিনিতেই এটা কথা উল্লেখযোগ্য যে ১৯৩৫-৩৬ চনতে (তেতিয়া অসমীয়া সাহিত্যত ‘আৱাহন’ যুগৰ (১৯২৯-৩৯) পয়োভৰ। এজন বিপ্লৱী ডেকাই কেইটিমান নতুন ধৰণৰ কবিতা লিখি প্ৰকাশ কৰিলে—প্ৰগতিশীল ধাৰাৰ কবিতা—এখন সৰু কবিতা পুথি “অভিযান”। তেওঁ হ’ল ধীৰেণ দত্ত। তেওঁ মাৰ্ক্সীয় আদৰ্শৰ দ্বাৰা অনুপ্ৰাণিত কবি। কিন্তু আমাৰ সাহিত্যৰ ইতিহাসৰ দৃষ্টিৰ পৰা বা সমালোচক আৰু কাব্য-প্ৰেমীৰ দৃষ্টিত নপৰাকৈ তেওঁ থাকি গ’ল। বোধহয় তেওঁৰ কবিতা সংখ্যাত কম আছিল, আৰু ‘মিলন’ বাঁহী’ আৰু ‘আৱাহন’ত তেওঁৰ মাত্ৰ কেইটিমান কবিতাহে প্ৰকাশ হৈছিল। যতি নাৰায়ণ শৰ্মাই সংকলন আৰু সম্পাদনা কৰা

‘আধুনিক অসমীয়া কবিতা’ (১৯৪৬) ত ধীৰেণ দত্তৰ “কাঠ মিস্ত্ৰীৰ ঘৰ” কবিতাটি প্ৰকাশ হৈছিল। (“মোক যদি কোনোবাই দহটা জোঁট অসমীয়া কবিতাৰ নাম সোধে, তাৰ মাজত এটা হ’ব ‘কাঠ মিস্ত্ৰীৰ ঘৰ।” —নৱকান্ত বৰুৱা)। ১৯৭০ চনত ‘অভিযান’ৰ লগতে আৰু ছুটিমান কবিতা সংযোগ কৰি ধীৰেণ দত্তৰ মৃত্যুত গুণমুগ্ধসকলে “ধীৰেণ দত্তৰ কবিতা” নামৰ পুথিখন প্ৰকাশ কৰিলে। যি কিহওক ‘জয়ন্তী’ৰ ধাৰাটিত ড° বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য, হেমাংগ বিশ্বাস, অমলেন্দু গুহইও বৰঙণি যোগালে। স্মৰণযোগ্য যে কবিৰ আন এগৰাকী অগ্ৰজ, জীৱকান্ত বৰুৱাইও কবিতা লিখিছিল। যতি নাৰায়ণ শৰ্মাৰ “আধুনিক অসমীয়া কবিতা”ত তেওঁৰ ‘ঈদৰ জোন’ নামৰ কবিতাটি আছে। অন্তত এওঁক কবিতা ওলাইছিল।

কিন্তু ‘নতুন কবিতা’ৰ এয়া মাথোন আৰম্ভণিৰ যুগৰ এটি ধাৰণাহে। নতুন কবিতাৰ মূলতঃ দুটা ধাৰা পৰিলক্ষিত হ’ল—এটাক প্ৰতিনিধিত্ব কৰিছে ওপৰত উল্লেখ কৰা কবিসকলে; সমাজবাদীদৰ্শনৰ দ্বাৰাই তেওঁলোক উদ্ভূত। তেওঁলোকৰ লগে লগে নতুন অসমীয়া কবিতাত বুদ্ধিনিষ্ঠ ধাৰা এটাও সৃষ্টি হ’ল। নৱশাস যুগৰ কবিতা মাত্ৰ ইংৰাজী ৰোমান্টিক কবিতাৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱপুষ্ট। কিন্তু আধুনিক অসমীয়া কবিতাৰ এইটি ধাৰা প্ৰভাৱাধিত হ’ল পাশ্চাত্য জগতৰ ভিন ভিন কাব্য-শিল্প-আন্দোলন আৰু দৰ্শনৰ দ্বাৰাই। ইংৰাজীৰ উপৰিও ফৰাচী, ৰুছ, জাৰ্মান আদি বিভিন্ন দেশৰ কাব্য-শিল্প আৰু মতাদৰ্শৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱাধিত উচ্চ শিক্ষিত নতুন কবিসকলে আমাৰ নতুন কবিতাক বেলেগ আয়তন আৰু গতি দিলে। যুৰোপীয় মানস চিত্ৰবাদী ধাৰা, ফৰাচী প্ৰতীকবাদ, অস্তিত্ববাদ, ‘ইমেজিষ্ট’, ‘এক্সপ্ৰেছনিষ্ট’, ধাৰাৰ ‘চুৰিয়েলিষ্ট’ লগত আমাৰ কবিতাৰ চিনাকি ঘটিল। মাৰ্ক্সীয় চিন্তাধাৰা, ফ্ৰয়দীয় মতবাদ আমাৰ সাহিত্যত আৰু অপৰিচিত বস্তু হৈ নাথাকিল। জাপানী কবিতা হাইকু, টি. এচ. ইলিয়ট, এজবা পাউণ্ড, বোদলেয়াৰ, মায়াক’ভস্কি, পাবলোনেকদা, খলিল জিব্ৰান আদি কবিৰ ৰচনাক

প্ৰত্যক্ষ প্ৰভাৱ অসমীয়া কবিতাত পৰিল। টি. এচ. ইলিয়টৰ প্ৰভাৱ অসমীয়া কবিতা আৰু সমালোচনা উভয়তে বিশেষভাৱে অনুভূত হ'ল। লগতে এই কথাও উল্লেখ কৰিব লাগিব যে জীৱনানন্দ দাস, বুদ্ধদেৱ বসু, বিষ্ণু দে আদি বঙালী কবিসকলৰ নতুন ধাৰাৰ কবিতাৰ লগতো আমাৰ কবিসকল পৰিচিত হ'ল। বিশ্ব-সংযোগৰ যেন সেহু হ'ল কবিতাৰ ভাষাই।

ইতিমধ্যেই 'জয়ন্তী' যুগৰ ধাৰাটিকৈ বেলেগ এটি ধাৰাৰ সোঁত প্ৰবল হ'ল। সেইটি ধাৰা হ'ল বুদ্ধিনিষ্ঠ কবিতাৰ ধাৰা। "ব্যক্তি সত্তাৰ স্বাতন্ত্র্য" এই ধাৰাৰ কবিসকলৰ বৈশিষ্ট্য। নৱকান্ত বৰুৱা, অজিত বৰুৱা, হোমেন বৰগোহাঞি, হৰি বৰকাকতী, মহেন্দ্ৰ বৰা, নীলমণি ফুকন, বীৰেশ্বৰ বৰুৱা, হীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ দত্ত, মহিম বৰা, নিৰ্মল প্ৰভা বৰদলৈ, ভবেন বৰুৱা আদি কবিসকল এইটি ধাৰাৰ প্ৰতিনিধিত্ব-মূলক কবি।

ড° মহেন্দ্ৰ বৰাই সেয়েই যুদ্ধোত্তৰ নতুন কবিতাক দুটা ভাগত ভগাইছিল—এদল 'জনতাৰ কবি' আৰু আনদল 'নিৰ্জনতাৰ কবি' বুলি। এই কবিসকলৰ এটা দলক সমাজবাদী আৰু প্ৰগতিশীল আৰু আনটোক বুদ্ধিনিষ্ঠ বুলিও মাজে মাজে চিনাক্ত কৰা হয়। কিন্তু ছয়োঁকুলৰ কবিসকলৰ আধুনিক কবিতাৰ নান্দনিক বৈশিষ্ট্যবোৰ লক্ষ্য কৰা যায়। বিশেষকৈ জয়ন্তীৰ দিনৰে পৰা বামধেমুৰ সমৃদ্ধিৰ দিনলৈকে আধুনিক অসমীয়া কবিসকলৰ সকলোৱেই নতুন বিষয়বস্তু, ছন্দ-সজ্জা, চিত্ৰকল্প আৰু আদৰ্শৰ ক্ষেত্ৰত নিতৌ ন ন পৰীক্ষা-নিৰীক্ষা চলাই এই যুগৰ অসমীয়া কবিতাক অতিশয় শক্তিশালী ৰূপত প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে। বামধেমুৰ উপৰিও মনিদীপ, আমাৰ প্ৰতিনিধি, অসমীয়া আদি আলোচনীত কবিতাৰ চৰ্চা অব্যাহত হ'ল। ধীৰেন দত্তৰ 'অভিযান' আৰু জয়ন্তী যুগৰ 'আধুনিক অসমীয়া কবিতা'ৰ পৰৱৰ্তী সময়ছোৱাত কেইবা গৰাকীও কবিৰ ব্যক্তিগত কবিতা সংকলনৰ প্ৰকাশ উল্লেখযোগ্য। ১৯৫৭ চনত ড° মহেন্দ্ৰ বৰাৰ দ্বাৰা সংকলিত

আৰু সম্পাদিত 'নতুন কবিতা'ই এটা ডাঙৰ অভাৱ পূৰণ কৰে। তাৰ পিছতেই কেশৱ মহন্তৰ 'আমাৰ পৃথিৱী', 'হেম বৰুৱাৰ 'বালিচন্দা', হেমাংগ বিশ্বাসৰ 'কুলখুৰাৰ চোতাল', অমলেন্দু গুহৰ 'তোমাটলৈ', বীৰেণ বৰকটকীৰ 'মহন্তৰ', কেশৱ মহন্তৰ 'আগন্তুক', বীৰেশ্বৰ বৰুৱাৰ 'নিৰ্জন নাৱিক', মহেন্দ্ৰ বৰাৰ 'জ্ঞাতিস্বৰ', নীলমণি ফুকনৰ 'সূৰ্য হেনো নামি আহে এই নদীয়েদি' আদি সংকলনবোৰ নতুন কবিতাৰ উল্লেখযোগ্য সংকলন। পৰৱৰ্তী সময়ত নীলমণি ফুকন আৰু হীৰেণ ভট্টাচাৰ্যৰ কেইবাটিও সাৰ্থক সংকলন প্ৰকাশ পালে।

নতুন কবিতাক ঐশ্বৰ্যমণ্ডিত কৰা এই সময়ৰ আটাইতকৈ সফল আৰু আকৰ্ষণীয় কবি গৰাকী হ'ল নিঃসন্দেহে নৱকান্ত বৰুৱা। এই নামটি ষষ্ঠদশকৰ প্ৰাৰম্ভৰ পৰা নতুন যুগৰ অসমীয়া কবিতাৰ বুৰঞ্জীৰ লগত এনেভাৱে সংপৃক্ত হৈ পৰিল যে তেওঁক বাদ দি কবিতাৰ আলোচনা অচলপ্ৰায়। এটা দশকৰ ভিতৰত (১৯৫২-১৯৬১) বৰুৱাৰ তিনিখন স্বকীয় বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ ব্যক্তিগত কবিতা সংকলন হ'ল — 'হে অৰণ্য, হে মহানগৰ' (১৯৫১), 'এটি ছুটি এঘাৰটি তৰা' (১৯৫৭) আৰু 'যতি আৰু কেইটামান স্কেচ্ছ' (১৯৬১)।

'হে অৰণ্য, হে মহানগৰ' প্ৰকাশৰ লগে লগেই নৱকান্তই কেৱল ব্যক্তিগত যশস্বী অৰ্জন কৰাই নহয়, অসমীয়া সাহিত্যত কবিতাৰ নতুন দিশ উন্মোচন কৰিলে। তেওঁৰ এই কবিতাবোৰৰ তৎকালীন প্ৰভাৱ আমাৰ কবিতাত অনুভৱ কৰা গ'ল। আৰু সেই কাব্য আন্দোলনৰ তেৱেঁই যেন মধ্যমণি হ'ল। তেওঁৰ সমকালীন আৰু অনুজ্ঞসকলক তেওঁ বিশেষভাৱে প্ৰভাৱান্বিত কৰিলে। ১৯৫১ চনৰ কথা। তেতিয়া অসমীয়া সাহিত্যত 'ৰামধেনু' যুগ আৰম্ভ হৈছে। '৫১ চনত প্ৰকাশিত নৱকান্ত বৰুৱাৰ 'হে অৰণ্য, হে মহানগৰ' এখন সৰু কবিতাৰ পুথি হ'লেও কবিতাখিনিয়ে তেতিয়াৰ তৰুণ চামৰ মন আৰু হৃদয়ক কেনেকৈ আলোড়িত কৰিছিল তাৰ বৰ্ণনা দি হোমেন বৰ-গোহাঞিয়ে লিখিছে.....“প্ৰত্যেকটো কবিতাই মোক শিহৰিত কৰিছিল ;

কিন্তু মোৰ হৃদয়ৰ গভীৰতম তলিলৈকে আলোড়িত কৰি তুলিলে পুথিখনিত সন্নিৱিষ্ট ‘সন্ধ্যাৰ চিলঙ’ নামৰ কবিতাটোৱে। .....শ্বিলঙৰ অন্তৰ্গত আত্মক বুদ্ধিগ্ৰাহ আৰু ইন্দ্ৰিয়গ্ৰাহ কৰি তুলিবলৈ অশেষ চেষ্টা কৰিও মই বিফল হৈছিলো। ‘সন্ধ্যাৰ চিলঙ’ নামৰ কবিতাত মই একেলগে বিচাৰি পালো শ্বিলঙৰ দেহ আৰু আত্মক। ই এক অসাধ্য সাধন। আন কোনো অসমীয়া কবিয়ে এখন ঠাইৰ শব্দ আৰু আত্মক, তাৰ আৱহ আৰু অনুৰূপক এটি মাত্ৰ ক্ষুদ্ৰ কবিতাত ইমান সূক্ষ্মভাৱে চিত্ৰিত কৰিব পৰা নাই।” (সম্পাদকৰ টোকা-বহী : সূত্ৰধাৰ।)

তেতিয়াই কটন কলেজৰ ছাত্ৰ হিছাপেই সাহিত্য চৰ্চাৰ ক্ষেত্ৰত ধীৰে ধীৰে অথচ দৃঢ়তাৰে পদক্ষেপ দিয়া হোমেন বৰগোহাঞিৰ দৰে প্ৰতিশ্ৰুতিসম্পন্ন তৰুণসকলৰ—“যৌৱনৰ সেই উজ্জ্বল সোণালী দিনবোৰ মধুৰ, মদিৰ আৰু বেদনাজ্ৰ কৰি তুলিছিল নৱকান্ত বৰুৱাৰ কবিতাই।”

তেতিয়াৰ তৰুণসকলে আওৰাইছিল—

“তামোলৰ পিক আৰু ধোঁৱা আৰু সুছবিৰে
নিজকে সিঞাৰে এই সন্ধ্যাৰ চিলঙে
আকাশত ৰং নাই
প্ৰেমৰ কবিতা নাই
ৰামধেনু মচি নিয়ে কুঁৱলীৰ ৰঙে
চাৰ্কাচৰ বাঘিনীৰ চকুৰ অক্ষম জ্বালা
বুকুত হানি দি যায় সন্ধ্যাৰ চিলঙে।”

সেই বৰগোহাঞিয়েই ১৯৫৭ চনত এখন ব্যক্তিগত চিঠিত কবি নৱকান্তলৈ আকৌ লিখিছিল..... “আমাৰ চাম মানুহৰ আত্মাৰ মহৎ বেদনা এদিন আপোনাৰ কবিতাত ফুটি উঠিবই (মাত্ৰ আপোনাৰ কবিতাত) —এই বিষয়ে মোৰ সন্দেহ নাই।” (,সূত্ৰধাৰ’ত প্ৰকাশিত পুৰণি চিঠি)

শাস্তিনিকেতন আৰু কলিকতাত যৌৱনৰ সেই সৃষ্টিউন্মুখ দিনবোৰ কটাবলৈ পোৱাৰ সুযোগৰ ফলতেই এদিন জন্ম হ'ল কবিৰ প্ৰথম সাৰ্থক সৃষ্টি 'হে অৰণ্য, হে মহানগৰ।' কবিয়ে অনুভৱ কৰিছিল, অসমৰ আৰণ্যক নৈসৰ্গ আৰু কলিকতাৰ মহানাগৰিক পৰিপাৰ্শ্বৰ মাজৰ এক বিৰাট ব্যৱধান। 'হে অৰণ্য, হে মহানগৰ'ৰ জন্মৰ প্ৰেৰণা আছিল এয়েই।

অসমৰ প্ৰকৃতিৰ সংস্পৰ্শৰ পিছত মানুহে গঢ়া তপোবন শাস্তি-নিকেতনত কবি থাকিল। তাৰ পিছত কলিকতা মহানগৰত থাকিল। কিন্তু সেই তপোবনৰ conception ও হেৰাই গ'ল মনৰ পৰাই। ইতিমধ্যে দেশৰ বিভাজন হৈছে, বিফিউজি আহিবলৈ ধৰিছে, মহানগৰত কাফিউ হৈছে—তেনে এটা বিভীষিকাময় অৱস্থাত কবিয়ে লিখিলে—
“হে অৰণ্য, হে মহানগৰ।”

..... কাফুৰ সময় হ'ল

সূৰ্যস্নাতা নগৰীৰ আচল শেষ বশ্মিকনো

শুহি ল'লে বাতিৰ আকাশে ;

নিস্তৰু মৰণ নামে। নগৰৰ ধমনীত কৰো অনুভৱ

কাজিৰঙা ডবকাৰ আৰণ্যক অপস্মাৰ

সৰীসৃপ-ক্ৰুৰ মৃত্যু, সৰ্পিল জীৱন ; .....

সেই সৰু কবিতা পুথিখনে কেৱল তৰুণসকলকেই নহয় জ্যেষ্ঠ সমালোচক আৰু বুদ্ধিজীৱীকো আকৰ্ষিত কৰিছিল।

...এদিন পুৱা নিজে লিখি প্ৰকাশ কৰা, নিজে প্ৰচ্ছদপট অঁকা সৰু কবিতা পুথি 'হে অৰণ্য, হে মহানগৰ' লৈ এদিন পুৱা কবি ওলাই-ছিলগৈ জ্ঞানদাভিৰাম বৰুৱাৰ ঘৰত। সন্তুৰ্ণণে, সজ্ঞান্ধে পুথিখনৰ কপি এটা দি থৈ আহিল জে. বৰুৱাক। কবিয়েতো তেওঁৰ পৰা কিবা প্ৰতিক্ৰিয়া আহিব পাৰে বুলি ভবাই নাছিল। কিছুদিনৰ পিছত কিন্তু ডাকত জে. বৰুৱাৰ পৰা ইংৰাজীতে লিখা এখন চিঠি আছিল এটা পোষ্ট কাৰ্ড, কবি নৱকান্তলৈ—কবিতা সংকলনটিৰ বিষয়ে মন্তব্য দি

“Shantiniketan has left an indelible impression upon the poet” ... ইত্যাদি।

কবিৰ লাহে লাহে আত্মপ্ৰত্যয় হৈছিল।

তেওঁ কবিতা লিখিবলৈ লৈছিল। ইয়াৰ আগৰ দশকটোত ছন্দ নামতো লিখিছিল। —সীমা দত্ত ছন্দ নামেৰে বাঁহীত লিখিছিল। অৱশ্যে সেই নামত লিখা হ’ল মাত্ৰ তিনিটা কবিতাহে। বাঁহীত সীমা দত্ত নামেৰে লিখা ‘বুবঞ্জী’ৰ দৰে কবিতাত দেখে দেখকৈ দেৱকান্তৰ কবিতাৰ অনুকৰণ, বা প্ৰতিধ্বনি শুনা গৈছিল :

“পৃথিবীৰ ইতিহাস। একেটি কাহিনী মাথো ; জীৱনৰ হাঁহি-অশ্ৰু
আহে আৰু যায় ;

আমাক লৈয়েই আজি পুৰণি কাহিনীটোকে নিয়তিয়ে নতুনৰ
বেশেৰে সজায়।”

ববীন্দ্ৰনাথৰ ‘সবলা’ নামৰ কবিতাটি সেই সময়তে অনুবাদ কৰিছিল। মালিকৰ ‘পায়গাম’ত লিখিছিল কবিৰ এটা সাৰ্থক কবিতা ‘ক্ৰমশঃ’

...কমলা কুঁৱৰী বুৰি গ’ল আৰু
ইতিহাস জুৰি পৰি ব’ল মাথো
শুকান হাড়ৰ
শিজু কাঁইটৰ দেশ
মৰা পৃথিবীৰ দেশ .....

...আমি জানো, কি বেদনা
অসংখ্য মৃত্যুৰ সেতু
তাৰ ওপৰেদি

জীৱনৰ সবীম্পূৰ্ন আহিছে বগাই...

নৱকান্তই কবিতা লিখিবলৈ লোৱাৰ লগে লগেই অসমীয়া কবিতাত দেহ আৰু আত্মাৰ এক নতুন ৰূপ উদ্ভাসিত হৈ উঠিল। নতুন ছন্দ, অভিনৱ বিষয়বস্তু, নতুন আংগিক, প্ৰতীক আৰু চিত্ৰকল্পৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁ

নতুন দিশত গতি কৰিলে। স্বৰ্ণযোগ্য, নৱকান্তৰ কবিতাৰ নতুন ছন্দক কঠোৰ সমালোচনাহে কৰা হৈছিল। ইতিমধ্যেই সময় আগবঢ়াব লগে লগে ষষ্ঠ আৰু সপ্তম দশকৰ অসমীয়া কবিতা হৈ পৰিল ছৰ্বোধ্য। কবিসকলৰ কষ্ট কল্পিত কল্পচিত্ৰ আৰু পৰিচিত কবি প্ৰসিদ্ধিৰ ঠাইত একান্তই ব্যক্তিগত প্ৰতীক উপমা আদিৰ ব্যৱহাৰৰ ফলত ষষ্ঠ-সপ্তম দশকৰ কেইবাটিও বছৰ জুৰি সাধাৰণ পাঠক হৈ পৰিল কবিতাৰ পৰা বিচ্ছিন্ন। অথচ বোম্‌ষ্টিক যুগৰ শেষ পৰ্যন্ত, নতুন কবিতাৰ প্ৰাৰম্ভিক স্তৰ পৰ্যন্ত কবিতাৰ লগতেই সংবেদনশীল পাঠকৰ আছিল আটাইতকৈ মধুৰ সম্পৰ্ক। কাৰণ তেতিয়াও অসমীয়া সাহিত্যত প্ৰকৃতপক্ষে মহাকাব্যৰ ঠাই উপস্থাসে গ্ৰহণ কৰিব পৰা নাই। কিন্তু তেতিয়াও নৱকান্তৰ কবিতা সৰ্বসাধাৰণৰ হৃদয় সংবাদী হৈয়েই ব'ল, সুখপাঠ্যই হৈ থাকিল।

ববীশ্ৰনাথৰ কাব্য আৰু দৰ্শনৰ দ্বাৰাই প্ৰভাৱিত নৱকান্ত বৰুৱা স্বাভাৱিকতেই আধুনিক যুগৰ বৌদ্ধিক ক্ষেত্ৰত প্ৰচণ্ড প্ৰভাৱ পেলোৱা টি-এচ-ইলিয়টৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হ'ল।

তেতিয়া ড° মহেন্দ্ৰ বৰাই কৈছিল : “এহাতে ববীশ্ৰনাথ, আনহাতে ইলিয়ট। এয়ে বোধকৰোঁ নৱকান্ত বৰুৱাৰ কাব্য-পৰিক্ৰমাৰ কুমেৰু-সুমেৰু”। শেহতীয়াকৈ ড° বৰাই নৱকান্তৰ কবিতাৰ ঐতিহাসিক পটভূমিৰ বিচাৰত নিতান্তই সঠিক মন্তব্য দিছে : “তেওঁ ছুৱাৰ মুকলি কৰি দিলে, কবিতাৰ মাটিৰ ঘৰলৈ সোমাই আহিবৰ কাৰণে—অজস্ৰ জটিল জীৱন আৰু জীৱিকা সংক্ৰান্ত সমস্যা, সিবিলাকৰ লগত খাপ খাই পৰা অনতিবিজ্ঞস্ত স্পন্দনৰ ছন্দ-চেতনাক আৰু মসৃণে-বৰ্কশে মিলিত ভাষাৰ সুৰ সমলয়ক।” বহুতো সমালোচকে এই সকলোবোৰ নতুনৰ অভিব্যক্তিক আধা নিন্দা আৰু আধা প্ৰশংসাৰ ভাষাৰ কুছমীয়া অভ্যুৰ্ণনা জনাই মাথোন কৈছিল : “অৱশ্যে নতুনৰ পৰীক্ষা হিছাপে যথেষ্ট প্ৰশংসনীয়। সময়ে প্ৰমাণ কৰি দিলে, সেই নতুনৰ কৰ্তৃস্বৰ অসমীয়া কাব্য-সাহিত্যৰ ইতিহাসত ঠাঁচাৰ্চিকৈয়ে এক নতুন যুগৰ

বিচিত্ৰ কাব্য সংগীতৰ প্ৰথম আলাপন।” (আধুনিকতাৰ অসমীয়া লেখকত্ৰয়)।

শান্তিনিকেতনৰ পিছত কবিয়ে কলিকতাৰ পৰা আলিগড়, তাৰ পিছত গুৱাহাটী মহানগৰীত নিগাজিকৈ থিতাপি ললে। অসমৰ গাঁও, অসমৰ অৰণ্যতকৈও, কলং-কপিলী-দিজুৰ পাবৰ পলসতকৈও তেওঁৰ সম্পৰ্ক ঘনিষ্ঠ হ’ল মহানগৰৰ ব্যস্ততাৰ মাজত। তথাপি তেওঁ যেন মানসিকভাৱে সেই নিৰ্জন জগতখনৰ পৰা একেবাৰেই বিচ্ছিন্ন হৈ নপৰিল। তেওঁৰ অনেক চিত্ৰকল্পত বন্দী হৈ থাকিল, অতীত, গ্ৰাম্যজীৱন নৈসৰ্গিক সম্পদ।

.....“এয়েই চিনাকি গাঁও, কুঁৱলীৰ কাগজত
জাপানী ছবিৰ মায়ী বিজুলী বাঁহৰ।
বহুতো অতীত সনা পথাৰৰ বাটে বাটে
উশাহ উপচি পৰা চিনাকি সৌৰভ
ববাব ফুলৰ আৰু তোমাৰ চুলিৰ আৰু সেমেকো নৰাৰ।”
(উভতি অহাৰ কবিতা)

আৰু তাকে লৈ কবিৰ অন্তৰংগ আৰু সূক্ষ্ম অৱলোকনৰ যোগেদি এনে কিছুমান মধুৰ কল্পচিত্ৰ সৃষ্টি হৈছে যিবোৰ সৃষ্টিৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁ একক—

“মন গ’লে বাক ছুপাহ এপাহ ফুলিব খৰিকাজাঁই ;
বঙা মৰিচাৰ পাত ছুটা এটা অ’ত ত’ত পৰি ব’ব।
ভাত বাঢ়ি তুমি শুই থাক। আই ;
কলদিল ভজা, কঠালৰ গুটি, খাৰণিত দিয়া মাছ.....

(পাহৰা স্বৰ্গৰ স্বপ্ন)

আৰু—

“বেঙুনীয়া কুঁহিপাতে আমৰ ডালত
 পোহৰৰ টুকে চকুপানী.....
 শিমলু ফুলৰ সৌ পিয়লাত এপিয়লা বঙীন খবৰ
 পলাশৰ আধা জ্বলা জুইৰে তপত .....
 যি খবৰ লেখা আছে বাৰিষাৰ চকুলোত
 শৰতৰ বৰাগী মেঘত
 হেমন্তৰ ঘোলা আকাশত.....
 শৰতৰ হাঁহি জানো উৰনীয়া কঁহুৱা ফুলৰ . ...

(চকুপানী ফাগুনৰ)

যিখন আকাশৰ তলত, যিখন পৃথিবীত, যি যুগত তেওঁ বসবাস
 কৰিছে তাৰ দ্বন্দ্ব, দ্বিধা, সংঘাতৰ দ্বাৰা তেওঁ নিপীড়িত নোহোৱাকৈও
 থকা নাই। তেওঁৰ কাব্যত ইতিহাস ঐতিহ্য চেতনা, অতীতলৈ
 ভৱিষ্যতলৈ দৃষ্টিপাত আৰু সবাতো অধিক বৰ্তমানৰ লগত নিবিড়
 সংযোগ লক্ষ্য কৰা যায়। তেওঁৰ দৰে এজন সংবেদনশীল কবি
 স্বাভাৱিকতেই কাবোৱেই প্ৰতি উদাসীন হ'ব নোৱাৰে।

তেওঁ আধুনিক জীৱনৰ দ্বন্দ্ব প্ৰকাশ কৰিছে –

‘এনেকৈ

এনেকৈয়ে আমি নামি যাওঁ

ওপৰত ৰুগ্ন স্বৰ্গৰ বাৰাণ্ডা

তলত জীৰ্ণ জীৱিকাৰ ফুটপাথ

মাজত অনিশ্চয়তাৰ শংকা

আকৃতি-বিহীন এটা ‘যদি’

: যদি আমি বৈ যাওঁ। .... (লিফট)

ঐতিহ্যই হওক, অতীতেই হওক, বৰ্তমানেই হওক, আশা-নিৰাশাই
 হওক কবিয়ে কয় যে তেওঁৰ কবিতাৰ ব্যাখ্যা কৰাতকৈ সাৰাংশ
 বিচৰাতকৈ বৌদ্ধ গাথাৰ দৰে ‘অৰ্থকথা’ অৰ্থাৎ background

এটা ধকাটোৱে তেওঁ অনুভৱ কৰে। এসময়ত তেওঁ কবিতা লিখিছিল ‘মুদ’ৰ (mood) দ্বাৰা, তাৰ পিছত ‘ধীম’ (theme) আকৌ প্ৰোড্ৰম পিছত কবি ঘূৰি গৈছে ‘মুদ’লৈকে। আকৌ তেওঁ নব্য বোমাষ্টিক, প্ৰতীকী আৰু সমাজবাদী দৃষ্টিৰ কবিতা লিখিছে। তেওঁ কেইবাটাও সুন্দৰ প্ৰেমৰ কবিতা লিখিছে ; ‘মনত পৰেনে অকঙ্কতী’, ‘উভতি অহাৰ কবিতা’, ‘নৰকত ডন জুৱান’ ইত্যাদি।

নৱকান্তই এসময়ত অনুভৱ কৰিছিল পৃথিবীখনত তেওঁ যেন সদায় এজন বাহিৰা মানুহ (outsider)। তেওঁৰ মনত পৰে— সেই সময়লৈ, যি সময়ত তেওঁক ডাঙৰে লগ নিদিছিল কাৰণ তেওঁ দেখাত সৰু, আৰু সৰুৱে লগ নিদিছিল কাৰণ তেওঁ বয়সত ডাঙৰ।

...“মইতো নহওঁ কোনো এই পৃথিবীৰ

সউ নীলা আকাশৰ

কোনো এক নেদেখা দেশত

বাট চাই আছে যেন

মোৰ প্ৰিয়া, প্ৰিয়া, মোৰ প্ৰিয়া

মোৰ মোৰ ঘৰ ভালপোৱা।” (কুপণ)

তেওঁৰ তেতিয়া অনুভৱ হয় তেওঁ যেন অস্থি এখন পৃথিবীৰহে মানুহ। এদিন তেওঁ এটা সপোন দেখিছিল : পৃথিবীখনৰ সকলো বস্তু সেউজীয়া হৈ পৰাৰ সপোন। এজন অধ্যাপকক সপোনটোৰ তাৎপৰ্যও সুধিছিল। অধ্যাপকে কৈছিল : সেউজীয়া disturbance-ৰ প্ৰতীক।—

“মগ্ন চেতনাই মোক আনি দিলে...

... ..

... ..

সভ্যতাৰ আদিম আলপনা।...

‘ক্ৰমশঃ’ নৱকান্তৰ এটা প্ৰসিদ্ধ কবিতা, কবিতাটো আচলতে তেওঁৰ কাব্যিক জীৱনৰ প্ৰথম স্তৰৰ বচনা। তেতিয়া তেওঁৰ কবিতাত

টি-এচ ইলিয়টৰ প্ৰভাৱ স্পষ্ট ৰূপত পৰিছিল। এই সময়ত কল্পচিত্ৰ, ভাৱ আদি তেওঁ ইলিয়টৰ পৰাই গ্ৰহণ কৰিছে। ইলিয়টৰ 'ৱেষ্টলেণ্ড'ৰ 'desert'-ৰ idea টো ইয়াত প্ৰকাশ পাইছে। ইয়াৰ মাজতে আগৰ সাধু বিলাকো লুকাই আছে, সেই কথাটোও কোৱা হৈছে। 'ক্ৰমশঃ' এটা গভীৰ বেদনাবোধৰ কবিতা। ইয়াত থকা 'শিজু কাঁইটৰ দেশ' বেদনা বা নিৰাশাৰ প্ৰতীক ৰূপত প্ৰকাশ পাইছে।

...“ইতিহাস জুৰি পৰি ব'ল মাথো

শুকান হাড়ৰ

শিজু কাঁইটৰ দেশ

মৰা পৃথিবীৰ দেহ।”

(ক্ৰমশঃ)

“আক কি বিলৈ ?

কিহৰ বিলৈ ?

“ আমি জানো, কি বেদনা

অসংখ্য মৃত্যুৰ সেতু

তাৰ ওপৰেদি

জীৱনৰ সৰীসৃপ আহিছে বগাই

আক কি বিলৈ আছে

কোনে ক'ব

এই এটা সাধু কথা আজিওতো শেষ হোৱা নাই।” (ক্ৰমশঃ)

কবি বৰুৱাৰ ধাৰণা, ইলিয়টৰ একেবাৰে কাষলৈ যোৱা হয়তো তেওঁৰ নহ'ল কাৰণ ইলিয়ট যে গ'ল সেই বিশ্বাসৰ কাষলৈ। কিন্তু কল্পচিত্ৰ আৰু অস্থি কিছু কথা ইলিয়টৰ পৰা গ্ৰহণ কৰিলেও প্ৰয়োজনৰ বাহিৰত আৰু চিৰদিনলৈ কবিয়ে ইলিয়টক ধৰি নাথাকিল।

'ইয়াত নদী আছিল' এটা অৱক্ষয়ৰ ছবি থকা কবিতা। কবিতা-টোৰ নামটোৱেই এটা বিশেষ অৰ্থ বহন কৰে যে তাত আগতে নদী আছিল। এসময়ত নদী থকা ঠাই ডোখৰ হয়তো ভূতাত্ত্বিক পৰিৱৰ্তন আৰু পৰিণতিৰ মাজেদি শুকাই গৈ শেষত এখন মৰুভূমি হৈ যায়।

ঠিক তেনেকৈয়ে ক্ৰমাধয়ে অৱক্ষয়ে আহি আমাক আশুৰি ধৰেহি ।
আমি এতিয়া যেন এক মকভূমিতে আছো ।

“মক ভূমি আহে

লাহে লালে মাহে মাহে বছৰে বছৰে

আঁকি দিয়ে তাম ৰঙী এখন আকাশ আৰু

ফুটছাই বৰণৰ এখন পৃথিবী ।”

(ইয়াত নদী আছিল)

মকভূমিত আছেইক সঁচা, কিন্তু তাত মানৱ সভ্যতাৰ নতুন
বিগ্ৰহ অৰ্থাৎ ‘বাদ’ বোৰ কিমান সাজিম ?

“নালাগে আশ্ৰয় তাত,

ভাগৰ লাগিছে মোৰ গঢ়ি গঢ়ি নতুন বিগ্ৰহ ।”...

অৱশ্যে নৱকান্তৰ মকভূমিখন ইলিয়টৰ ‘দিজাৰ্ট’তকৈ বেলেগ ।

ইয়াত নদীৰ ধলৰ পৌকষৰ কথা নাই, অত্যাচাৰৰ কথা আছে,
পলসে পৃথিবীক শস্য শ্যামলা কৰাৰ কথা নাই, পলসে মাথো গৰ্ভৱতী
শস্যক সমাধিস্থ কৰাৰ কথা আছে ।

“দেখিছো নদীৰ ঢলে বলাৎকাৰ কৰা পথাৰক,

পলসে কবৰ দিয়া গৰ্ভৱতী শস্যৰ সন্ধান,”

মকভূমিৰ বালিৰ বতাহে আৰু কি ভাস্কৰ্য গঢ়ি তুলিব ? সেই
প্ৰয়াস অক্ষম, সম্ভাৱনা তাত একো নাই, কেৱল ক্লীৰতা, ক্ষয়ৰ
আবিলতাহে আছে—

“ইযে প্ৰোচা ৰমণীৰ ৰমণ বিলাস, অনভিজ্ঞ

কিশোৰৰ সতে । য’ত

গ্নানিৰ অতৃপ্তি নাই, তৃপ্তিৰ অশাস্তি নাই

ধ্বংসৰ সৌন্দৰ্য নাই, নাই—কেৱল ক্ষয়ৰ আবিলতা,

অনায়াস গ্ৰহণৰ কেৱল ক্লীৰতা ।”

ড° কবীন ফুকনে 'ইয়াত নদী আছিল' কবিতাৰ এক সম্যক আৰু মনোজ্ঞ বিশ্লেষণ দাঙি ধৰিছে। (উৎস : সূত্ৰধাৰ)।

ড° ফুকনে সিদ্ধান্তলৈ আহি কৈছে : “সঁচা কথা যে সৃষ্টিৰ উচ্চম সংহাৰী হৈ পৰিব পাৰে। জীৱ-জগত এনে সংহাৰৰ পৰা সাৰি থকাৰ উপায় নাই। সৃষ্টিৰ উদ্ভাস্ত প্ৰয়াসো নৈতিকতাৰ বিচাৰত অপৰাধী বুলি বিবেচিত হ'ব পাৰে। কিন্তু সৃষ্টিহীন আবিলতা এটা অক্ষমণীয় অপৰাধ। এনে এক প্ৰাথমিক বৌদ্ধিক প্ৰত্যয় অনুভূত প্ৰত্যয় ৰূপে প্ৰকাশ পাইছে “ইয়াত নদী আছিল” কবিতাটোত। এই প্ৰত্যয় বৈজ্ঞানিক সমীক্ষাৰ উৰ্ধত ; অনুভূতিৰ নিষ্ঠা আৰু পোহৰ এনে প্ৰত্যয়ৰ একমাত্ৰ প্ৰমাণ। বৌদ্ধিক উদ্ভেজনা এটাৰ আনুভূতিক ৰূপান্তৰ সম্ভৱ হৈছে কল্পনা শক্তিৰ উদ্ভাপত। সেয়ে কবিতাটোৰ প্ৰতীকধৰ্মী বাস্তৱবোধত ভাৱ-প্ৰেৰণতাৰ দোষ নাই। ... ..আন এটা ক'বলগীয়া উচিত কথা এইটো যে আনুভূতিক ৰূপান্তৰৰ ওপৰত কবি বৰুৱাৰ শৈল্পিক নিয়ন্ত্ৰণ শাৰীয়ে শাৰীয়ে বৰ্তমান।”

পৃথিবীৰ বহুতো বস্তুৱেইতো অগ্ৰাহ (rejected) হৈ গ'ল। ইতিহাসৰ ধাৰণাবোৰেও আশ্ৰয় নাপালে। কবিয়ে যেন হেৰাই যোৱা অতীতৰ সকলো বস্তুকেই আশ্ৰয় দিব। তাতে আকৌ কবিৰ অনুভৱ হয়, বুৰঞ্জীৰ সকলো কথাই যেন তেওঁৰ মাজতে লুকাই আছে—

“পলৰীয়া সপোনৰ ভিৰ (তোমাৰ আমাৰ আৰু বহুতৰ)
থুপ খায় সন্তাৰ বাটত মোৰ। নিৰাশ্ৰয় স্বপ্নবোৰ
আশ্ৰয় দিয়াৰ ভাৰ শিৰ পাতি ললৌ মই।

(মহাকাব্যৰ পাণ্ডুলিপি)

কবিয়ে আশা কৰে, ভৱিষ্যতে তেওঁ যিমান কবিতা লিখিব যেন মানুহে ভবা সকলো কথাকে লিখিব, সকলোকে তেওঁ ঠাই দিব :

.....“চুব্বীয়া

বন্ধু মোৰ , তোমাৰ স্বপ্নয়ো যদি আশ্ৰয় নেপায় ক’তো

জীৱনত—বুবঞ্জীত ; খোলা ব’ল এখন ছুৱাৰ,

অহা-যোৱা ছয়োফালে । খন্তেক জিৰাবা আহি ।

.....মোৰ মজিয়াতে ।”

(মহাকাব্যৰ পাণ্ডুলিপি)

কবি নৱকান্ত কিছু পৰিমাণে গৃহমুখী । নগাঁও বুলি ক’লে কবিয়ে
আজিও অমুভৱ কৰে এক ‘নষ্টালজিক’ ভাব । কবিৰ বাবে নগাঁৱেই
তেওঁৰ গাঁও, চহৰ সকলো ।

“কলঙ কপিলী দিঙ্গুৰ পাবত ককাদেউতাৰ হাড়,

বুঢ়ী আইতাৰ কলিজাৰে গজে বন নহৰুৰ ফুল ।” (পলস) ।

পঞ্চাশৰ দশকত লিখা কবিৰ ‘পলস’ নামৰ কবিতাটোত প্ৰকাশ
পাইছে ইতিহাস চেতনা । আমি অতীতক কিছু দূৰ পৰ্যন্ত জানো, তাৰ
পিছত আৰু নাজানো । কিন্তু কবিৰ কাৰণে ককাদেউতাকৰ দিনৰে
পৰা ভাল-বেয়া সকলো তেওঁৰ মাজেদি আহি আছে । কবিৰ মতে,
আমি অতীতক ‘modify’ কৰি লওঁ । অৰ্থাৎ আমাৰ অতীতৰ জ্ঞান
যিমানেই বাঢ়ি যায় সিমানেই অতীত ‘modify’ হৈ গৈ থাকে ।—

“We can and we very often do modify our past.” ।

আমি অতীতৰ যিবোৰ কথা আগতে ভালকৈ নাজানিছিলো, পিছত
জানিবলৈ সুবিধা হোৱাত জানিলো, আৰু তেতিয়াই অতীত সম্পৰ্কে
বহুত ধাৰণা সলনি হৈ গ’ল । অতীতৰ জ্ঞানে অতীতৰ ধাৰণা সলনি
কৰি গৈ থাকে । এই প্ৰসংগ ওলাওঁতে কবিয়ে উদাহৰণ দি কয়,
এসময়ত বুবঞ্জীত “মোৱামবীয়াহঁত” আছিল পিছলৈ “মোৱামবীয়া
সকল” হ’লগৈ । প্ৰসিদ্ধ ‘ককাদেউতাৰ হাড়’ নামৰ উপন্যাসৰ ঘনীভূত
ৰূপটোৱেই ‘পলস’ কবিতাটি বুলি কবিয়ে বিশ্বাস কৰে ।

ভবিষ্যতৰ উদ্ভাৱিকাবীসকলৰ ওপৰত ভৱসা বাধি কবিয়ে
কৈছে—

“আমাৰ নাতিব নতুন পামৰ নাঙলৰ সিৰলিত
আমি সাৰ পাম । সিহঁতে পঢ়িব আমাৰ জীৱাশ্মত
জাতিস্বৰৰ হাঁহি উঠা সাধু । সপোন অন্ধ যি গলিত
আমি থাকোঁ তাৰে নয়ান জুলিত সিহঁতৰ ভৱিষ্যত ?”

জ্ঞান জীৱনৰ একমাত্ৰ সত্য নহয়, সম্বলো নহয়, জ্ঞান ধ্বংসকাৰীও ।
অতীতৰ কিছু মূল্যবোধ (value) আছে যি আমাৰ জীৱনটো
সুন্দৰকৈ ৰাখিব খোজে । কিন্তু জ্ঞানে সেইবোৰ পুৰি পেলায় : কবিয়ে
পঞ্চাশৰ দশকত লেখা কবিতা “বোধিক্ষেমৰ খৰি” । তেতিয়া কবিয়ে
বুদ্ধ আৰু বৌদ্ধ ধৰ্ম সম্পৰ্কে পঢ়াশুনা কৰিবলৈ লৈছিল—

জ্ঞান ধ্ৰুৱ । জ্ঞান মৃত্যু । নিজে নিৰ্বিকাৰ
তাৰ অখণ্ড শিখাই আমাৰ উশাহ পোৰে ।
প্ৰেম পোৰে ।……

“লাজ পোৰে প্ৰথম প্ৰিয়াৰ । ভোগালীৰ মেজি
পোৰা গৰখীয়া ল’ৰাটিৰ

বহাগী সপোন পোৰে ।

শিশুৰ মুখৰ হাঁহি পুৰি কৰে বেগত হকাৰ ।”

সেইবাবেই জ্ঞানৰ আশ্ৰয়ৰ পৰিৱৰ্তে কবিয়ে বিচাৰিছে :

“আমাৰ কাৰণে যদি শাস্তি আছে

আশা আছে—

চিৰ শিশু মানুহৰ মহা মূঢ়তাত ;

তামোলৰ পিক সনা আইতাৰ জখলা চুমাত ।”

(বোধিক্ষেমৰ খৰি)

কবিতাটিৰ সম্পৰ্কে কবিৰ লগত ব্যক্তিগতভাৱে আলোচনা
কৰোঁতে এদিন কৈছিল, ‘মানুহে হয়তো ক’ব তেওঁ মহাপুৰুষীয়া
পৰিয়ালৰ মানুহ বাবেই বোধহয় ভক্তিবাদত আৰু সাধাৰণ জীৱনত
বিশ্বাসী । সেয়ে তেনেভাৱে জ্ঞানৰ কথা কৈছে ।’ তেওঁৰ বহুত

কবিতাত আছে বুদ্ধৰ কথা ।—বুদ্ধ পূৰ্ণিমা, বোধিদ্ৰুমৰ, খৰি বুদ্ধক
যেতিয়া মোৰ মৃতদেহে লগ পালে ইত্যাদি ।

আৰু জোখ ? কিমানঘে জোখ লোৱা হ'ল তাৰ হয়তো ইয়ত্তা
নাই । কেৱল পৰিসংখ্যা, পৰিমাণ, পৰিমাণ এই বিলাকক লৈয়ে
জীৱন জ্ঞানো সম্ভৱ ? ব্যক্তিগত সামাজিক, সাংস্কৃতিক সকলোৰে আমি
কেৱল আঁচনিকেই কৰি গৈছো—

.....“আমি মাথোঁ

জোখ দিব পৰোঁ । আমি মাথোঁ

জোখ ল'ব পাৰোঁ” ।..... (জোখ)

কিন্তু কোনোটোৱেই মানুহৰ জোখৰ হোৱা নাই । নতুন নতুন
ইমানবোৰ সমাজ ব্যৱস্থা ওলাল, 'ইজম্' ওলাল, তথাপি মানুহৰ জোখৰ
'চোলা' এটা যেন নোলাল । এইদৰেই দিন বাগৰি যাব, চামে চামে
মানুহ আহিব, জোখকেই কেৱল লৈ থাকিব ? আকৌ জোখতো ভুল
ওলাব—

“আমাৰ পিচত আহি আন কোনোবাই

আমি লোৱা জোখবোৰ ভুল বুলি জোখ ল'ব—

নতুন জোখ ।.....

সেইকাৰণে কবি চিন্তিত হৈছে—

“কেতিয়া চিলাব কোনে মানুহৰ জোখৰ চোলাটো” ?

আৰু আকাশ ?

কবিৰ আকাশৰ প্ৰতি এটা প্ৰীতি আছে । তেওঁৰ অনেক কবিতাত
আছে আকাশৰ মানস-চিত্ৰ । সেইদৰে আছে, পৃথিবী, মৰুভূমি,
জোন, নদী, ঈশ্বৰ ইত্যাদি । নৱকাস্তৰ বিশ্বাস, আকাশ আৰু পৃথিবীৰ
কথা একেলগে ভাবিলেহে বিশ্বৰ কথা ভাবিব পৰা যায় । তেওঁৰ
চিত্ৰকল্পবোৰত বেলেগ বেলেগ আকাশ আছে—খিৰিকিৰে দেখা
চাৰিকোণীয়া আকাশ ইত্যাদি । (“বুদ্ধ ঘৰৰ খিৰিকি ফ্ৰেমত বাতিৰ

আকাশ ঝঁকা”) । কি ফুল ভাল পায় বুলি সুধিলেও কবিয়ে বসিকতা
কবি কয়, “মই আকাশ-কুসুম ভাল পাওঁ ।”

নৱকান্তই ‘চুবিয়েলিষ্ট’ (surrealistic) ভাৱধাৰাৰ কবিতাও
লিখিছিল—‘মোৰ ছাঁটো পৰাৰ শব্দত’।—খিৰিকিখন মেলি দিওঁতে
জোনৰ পোহৰত নিজৰ ছাঁটো দেখিলে আৰু লগে লগেই যেন ছাঁটো
পৰাৰ শব্দও শুনি কবি চক খাই উঠিল ।

ছন্দৰ ক্ষেত্ৰত, আগিকৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁ নতুনধৰ সৃষ্টি কৰি গৈছে ।
তেওঁৰ কবিতা বহুক্ষেত্ৰত হৈ পৰিছে গীতিময়, (Lyrical) তদুপৰি
তেওঁৰ চিত্ৰকল্পবোৰ সহজবোধ্য ।

নৱকান্তৰ দুটি বিশেষ কবিতাত দেশ, পৃথিবী, দেশ আৰু পৃথিবীৰ
মানুহৰ সম্পৰ্ক আৰু সম্বন্ধ, ইতিহাস আৰু ঐতিহ্যৰ প্ৰতি তেওঁৰ দৃষ্টি
লক্ষ্য কৰা যায় । ভাৰত-চীনৰ ঐতিহাসিক সম্পৰ্কক লৈ এক
ঐতিহাসিক মুহূৰ্তত লেখা কবিতা ‘এইখন অচিনাকি চীন’ত কবিৰ
ছখন প্ৰাচীন সভ্যতাবে সমৃদ্ধ দেশৰ বিষয়ে কাব্যিক প্ৰকাশ
অতুলনীয়—আশাবাদী কবিৰ দৃষ্টিত ছয়োখন দেশে হাতত ধৰাধৰিকৈ
আগবাটি যোৱাৰ মুহূৰ্তত এখনৰ আচৰণ হৈ পৰিছিল আচহুৱা
ধৰণৰ—

“ভাবিছিলো আমি ছয়ো যাম আগবাটি
হাতে হাতে ধৰাধৰিকৈ
সভ্যতাৰ সূৰ্যাস্তৰ পূব দিগন্তই দিব
নতুন সূৰ্যৰ পূণ্যলোক ।
সেই স্বপ্ন শেষ কৰি দিলে
এইখন অচিনাকি চীনে । ..

কবিয়ে কিন্তু চীনৰ জনসাধাৰণৰ ওপৰত আস্থা হেৰুওৱা নাই,
তেওঁলোক শত্ৰু নহয় । তেওঁৰ ক্ষোভ জনতাৰ পশুৰ জাগ্ৰত কবিবলৈ
ভ্ৰান্ত চিন্তা কৰা নায়কসকলৰ ওপৰত হে—

“বিশ্বৰ জনতা মোৰ নিচেই আপোন

চীনৰো মানুহ মোৰ ভাই ।

জনতাক ভ্ৰান্ত কৰি যি নায়কে যি ভ্ৰান্ত চিন্তাই

লুক কৰি দিব খোজে

সিহঁতৰ অন্তৰৰ পশুক জগাই

তাৰ স’তে মোৰ সন্ধি নাই ।”

—(এইখন অচিনাকি চীন) ।

মানৱতাবাদী কবি নৱকান্তই উপলব্ধি কৰে বিশ্বৰ সকলো প্ৰান্তৰ যোগসূত্ৰৰ কথা । সকলো ‘দেশ’তে তেওঁ কাণপাতি শুনে চিৰন্তৰ বিশ্ব প্ৰবাহৰ ঐকতান :

“.....আশাবে ভাষাবে আৰু ধৰ্মেৰে কৰ্মেৰে

চিৰন্তন মানুহৰ সন্তান উন্মুখ ।”

(মোৰ দেশ : কতনা দেশ)

সেই তাতেই প্ৰকাশ পাইছে কবিৰ ভৱিষ্যত মানৱৰ সুন্দৰ পৃথিবীৰ ছবি—

“দেশে কয় অন্তৰে অন্তৰে

সেই মানুহৰ কথা, যাৰ দেশ

পৃথিবীৰ প্ৰতি ঘৰে ঘৰে

মানুহৰ হিয়াই ।

তাক তুমি ভুল হুবুজিবা

হেৰা ভবিষ্যত মানৱ-ৰাষ্ট্ৰৰ বাঙী দূত ।

(মোৰ দেশ : কতনা দেশ)

তেওঁৰ আশাবাদৰ প্ৰকাশ আন এঠাইত এইদৰে কৰা হৈছে—তেওঁ সকলোৰে ওপৰত প্ৰবল আস্থা, বিশ্বাস ৰাখিছে—

“সকলো কবিৰ সকলো কথাৰ স’তে

বিশ্বাস কৰোঁ মানুহৰ স’তে মানুহৰ

সকলো প্ৰকাৰ সম্বন্ধ” ।

(স্বীকৃতি)

অগ্ৰেজ দেৱকান্ত বৰুৱা বিদৰে অসমীয়া ৰমণাসিক কাব্য-সাহিত্যত 'সাগৰ দেখিছা'ৰ কবিতাধিনিবেই প্ৰতিষ্ঠিত কবি হ'ল, আৰু অকলেই এটা শ্ৰেণী ৰূপেও আমাৰ কাব্য-সাহিত্যত চিহ্নিত হ'ল, অহুজ নৱকান্তও ঠিক সিদৰেই কেৱল 'বাৱণ', 'সম্ৰাট' আৰু 'বন্ধাকৰ' লিখিয়েই আধুনিক কবিতাত যশস্তাৰ অধিকাৰী হ'ব পাৰিলেহেঁতেন। প্ৰাচীন মহাকাব্য ৰামায়ণ-মহাভাৰত তথা ভাৰতীয় পৰম্পৰাৰ তিনিটা সৰ্বজন পৰিচিত চৰিত্ৰক কেন্দ্ৰ কৰি লিখা এই ৰচনাকেই দীঘলীয়া কবিতা বুলি কোৱাতকৈ একোখন সৰু কাব্য বুলি কোৱাই উচিত হ'ব। কবিয়ে নিজেও একোটা দীঘলীয়া কবিতা বুলিয়েই অভিহিত কৰিছে।

ইয়াৰ ভিতৰত প্ৰথম ৰচনা হ'ল 'বাৱণ' আৰু ইয়াৰ ৰচনা আৰম্ভ হৈছিল ১৯৫৮ চনতে আৰু সম্পূৰ্ণ কৰিছিল ১৯৬২ চনত। তিনিওটা বিষয়ৰ কাব্য ৰূপ দিয়া সম্পূৰ্ণ হৈছিল ১৯৭৩ চনত। ১৯৭৮ চনত সাহিত্য সভাৰ মংগলদৈ অধিবেশনত 'বন্ধাকৰ' কবিয়ে নিজে আবৃত্তি কৰিছিল। আচলতে ভাৰতীয় পৰম্পৰাৰ এই চিনাকি চৰিত্ৰ-কেইটাৰ মাজেদি তিনিটা গভীৰ মানৱীয় সমস্যা কবিৰ নিজস্ব ধ্যান-ধাৰণাৰে 'টিলজী'ৰ (ত্ৰয়ো) ৰূপত ৰচনা কৰাৰ পৰিকল্পনাৰ কথা কবিয়ে ব্যক্ত কৰিছে।

'বন্ধাকৰ'ৰ পিছৰ ফালে সংযোজিত 'অৱশেষত' নামৰ বক্তব্যধিনিতি কবিয়ে এই তিনিওখন কাব্যৰ বিষয়ে পাঠকক এটা থূলমূল ধাৰণা দিছে :

.....“ভাৰতীয় পৰম্পৰাৰ তিনিটা চৰিত্ৰৰ মাজেৰে জীৱনৰ সৰ্বকালীন সমস্যাৰ ক্ষেত্ৰত মোৰ ব্যক্তিগত ধ্যান-ধাৰণা আৰু দুৰ্বলতা-প্ৰৱণতাধিনি ৰূপ দিয়াৰ মানসেৰে এটা ত্ৰয়ো পৰিকল্পনাকে কৰিছিলোঁ। 'বাৱণ'ত শিল্প আৰু মানুহ, 'সম্ৰাট'ত ৰাষ্ট্ৰ আৰু মানুহ, আৰু 'বন্ধাকৰ'ত মানুহৰ ৰূপান্তৰৰ সম্ভাৱনা— এই তিনিটাই কবিতা তিনিটাক বিষয়-বস্তু বুলিব পাৰি। 'বাৱণ' আৰু 'সম্ৰাট' কবিতা দুটা বাৱণ আৰু ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ 'এককোক্তি' আঙ্গিকতে ৰচনা কৰা হৈছিল। 'বন্ধাকৰ'ৰ বেলিকা তাৰ ব্যতিক্ৰম ঘটিছে। জৈৱিক আৰু মানসিক ৰূপান্তৰ

অনুধাৰন কৰোঁতে বঢ়াকবৰ ছটা ঋণ্ডত পৃথক পৃথক কবিতাৰ দৰে হ'ল।
 ৰূপান্তৰ (বাৰু ইংৰাজীত—মেটামৰফচিচ্ বোলে) লগত জড়িত কিছু
 পুৰাণ-ঔপপুৰাণ, ধৰ্মীয় আৰু লোক-বিশ্বাস আৰু জীৱবিজ্ঞানৰ এৰা
 ধৰা বতৰাই কবিতাটোৰ মেহ গঠন কৰিছে।”.....

‘বাৱণ’ত কবিয়ে শিল্পৰ সমস্তা দাঙি ধৰিছে—প্ৰেমহীন শিল্প
 অসামৰ্থক। ইয়াত প্ৰসিদ্ধ বাৱণ চৰিত্ৰটি শিল্পী। কোনোবা এজন
 স্বামী প্ৰজ্ঞানানন্দই হেনো লিখিছিল, চতুৰ্ত্ত্বী বীণা এখনৰ কথা—
 বেহেলা যেন লগা চাৰিডাল গুণ থকা বীণাখন হেনো বাৱণে সাজিছিল।
 স্বৰ্গীয় মিত্ৰদেৱ মহন্তয়ো কবিক এৰাৰ কৈছিল, বাৱণেহে বেহেলা
 সাজিছিল, সেইখনৰ আগৰ নাম আছিল ‘বাৱণী’।

“বচিলো নবীন বীণা,
 আঁজলি ভৰাই মই পান কৰি তৃপ্ত হ’ম বিশ্বৰ সংগীত,
 যি সংগীত বাজি থাকে
 একেলগে অবিৰাম
 পতঙ্গৰ পাখি স্পন্দনত, আৰু
 অনাহত প্ৰণৱ ধ্বনিত।”..... (বাৱণ)

কবিৰ ধাৰণা, বাৱণ শিল্পীয়েই আছিল, কিন্তু তেওঁৰ কিবা এটাৰ
 অভাৱ আছিল। বাৱণে ভাবিছিল, তেওঁ প্ৰেম আদায় কৰি ল’ব।
 বাৱণৰ স্বপ্নও আছিল বহুত।

“স্বৰ্গৰ সোপান গঢ়োঁ, স্বৰ্গৰ কামনা মোৰ নাই;
 স্বৰ্গৰ সোপান গঢ়ি ঈশ্বৰক আনিম নমাই।”

কিন্তু বাৱণ ব্যৰ্থ হ’ল, তেওঁৰ স্বপ্ন সফল নহ’ল; কিন্তু তেওঁৰ
 সাধনাও কম নাছিল। কাব্যখনত পৰম্পৰাগতভাৱে চলি অহা বাৱণ
 সম্পৰ্কীয় অনেক কাহিনীৰ আঁত ধৰি কবিয়ে বিভিন্ন প্ৰসংগ উত্থাপন
 কৰিছে। কাব্যখনত মানুহৰ প্ৰেমহীন শিল্প সাধনা ব্যৰ্থতাত পৰ্যবসিত
 হোৱাৰ ইংগিত আছে।

কাব্যৰ শেষৰ পিনে কবিয়ে 'উল্লিখন'ত বিভিন্ন মূলৰ লগত কবিৰ পংক্তিবিলাকৰ সামঞ্জস্য দেখুওৱাৰ প্ৰয়াস কৰিছে। 'বাৱণ' কাব্যখন ইমানেই আবৃত্তিৰ উপযোগী, আৰু ইয়াৰ প্ৰতিটি পংক্তিয়েই ইমান কাব্যিক ব্যঞ্জনাৰে মনোবম হৈ উঠিছে যে বাবে বাবে পঢ়ি থাকিলেও ই অকণো আমনি নলগায়। কবিয়ে কথা-প্ৰসংগত আমাক কৈছিল, অধ্যাপক ড° অশোক গোস্বামীয়ে জালুকবাৰীত হোৱা এখন সন্মত কবিক চিনাকি কৰি দিয়াৰ আপাহতে গোটেই 'বাৱণ' কাব্যখন কিজাপ নোচোৱাকৈ আবৃত্তি কৰি কবিক বিশ্বম্ভাৰীভূত কৰিছিল। নাটকীয় স্বপ্নতোক্তিৰ আগিকত উপস্থাপন কৰা হেতুকে কাব্যখনৰ এটা বেলেগ সৌন্দৰ্য অনুভৱ কৰা যায়।.....

“মই শ্ৰুতি সেই প্লাৱনৰ

মই মেঘ সেই শ্ৰাৱণৰ

মই যে বাৱণ মই কালৰ স্নাতক

মই যে বাৱণ মই প্ৰেমাভীত প্ৰেমৰ সাধক

মই যে বাৱণ মই কাব্যাতীত কাব্যৰ পাঠক

মই যে বাৱণ মই ক্ৰান্তদৰ্শী বিশ্ব প্ৰবাহৰ।”

‘সম্ৰাট’ ৰাষ্ট্ৰ আৰু ব্যক্তিৰ সংঘাতৰ চিত্ৰণ। ইয়াৰ নায়ক মহাস্থাৰতৰ সংঘাতপূৰ্ণ চৰিত্ৰ ধৃতৰাষ্ট্ৰ। ইয়াত প্ৰতিফলিত হৈছে, কেনেকৈ প্ৰাত্যহিক জীৱনক ৰাষ্ট্ৰৰ জালখনে ক্ৰমে ক্ৰমে আৱৰি ধৰিছে :

“সেই জালে লাহে লাহে মেবাই ধৰিলে

সমগ্ৰ মানৱ সত্তা ভীক অসহায়

সেই সূতা জীৱিকাৰ আঁহে আঁহে বিজড়িত,

জীৱনকো মেবাই ধৰাৰ তাৰ

লোলুপ সপিল গতি” .....

ৰাষ্ট্ৰ হ'ল অতীত অভিজ্ঞতাৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত; কিন্তু মানুহে কেৱল অতীতৰ ওপৰতেই নিৰ্ভৰ কৰি থাকিব নোৱাৰে। সাধাৰণতে

কিবা এটা ঘটনা ষটি যোৱাৰ শিহ্নতহে ৰাষ্ট্ৰৰ নীতি (আইন ?)
 বচনা কৰা হয় ; আৰু সীমাবদ্ধ কল্পনাবেহে মানুহে ভৱিষ্যতৰ কাৰণে
 নীতি নিৰ্ধাৰণ কৰিব পাৰে । কাব্যখনৰ নায়ক ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ ট্ৰেজেদি হ'ল
 সম্ৰাট হিছাপে আৰু পিতৃ হিছাপে পালনীয় ছুটা দায়িত্ব তেওঁ চম্ভালিব
 নোৱাৰিলে । তেওঁ ঘোষণা কৰিছে নিজকে 'ক্লীৰ' বুলি—

“মই জানো মই ক্লীৰ” ।

এহাতে সম্ৰাট আৰু আনহাতে পিতৃ হৈ তেওঁৰ কি হ'লগৈ

“তথাপি সম্ৰাট মই, পিতা মই ।

যদিওবা ক্লীৰ মই হতাশাস আত্মকীৰ্তি ধ্বংসৰ দৰ্শক ;

সম্ৰাটৰ সিংহাসন শোভা কৰা নিৰ্বিকাৰ অলংকাৰ

পিতৃত্বৰ হেজাৰ ভ্ৰান্তিৰ । পিতৃত্বৰ আশীৰ্বাদ

সম্ৰাটৰ অভিজ্ঞান যুক্ত এক দান-পত্ৰ কিয়নো নহ'ল ?”

(সম্ৰাট)

তেওঁৰ চুখৰ কাৰণ হ'ল :

“প্ৰজাৰ নহ'লো পিতা, হ'লো সম্ভানৰ

সম্ৰাটৰ আসনৰ পৰা । .. ”

আৰু ৰাষ্ট্ৰৰ সম্ৰাট ৰূপেও ভৱিষ্যতৰ বাবে তেওঁ যে নাপালে—

“... . কল্পনাৰ তুলসী চন্দন ।”

তেওঁৰ ব্যৰ্থতাৰ অন্তত গান্ধাৰীৰ কাষত ধৃতৰাষ্ট্ৰই এটি মাথোঁ
 নিবেদন কৰিছে :

“সেই ক্লীৰ সম্ৰাটক প্ৰেমৰ সম্ৰাট কৰাঁ, হে গান্ধাৰী

তোমাৰ প্ৰেমৰ । তেতিয়াহে পিতাৰ সন্মান মোক দিব

ইতিহাসে” . ...

পৰিশেষত পৰম নিৰ্ভৰতাৰ উপলব্ধি হ'ল :

“.....ধৃতিৰ আশ্ৰয় মাথোঁ মানুহৰ পৰম নিৰ্ভৰ ।”

এই ত্ৰয়োৰ শেহতীয়া কাব্যখন হ'ল 'বন্ধাকৰ' বাঠিৰ দৰ্শকতে কবিয়ে

কৰা পৰিকল্পনাৰ বাস্তৱ ৰূপ। ইয়াৰ বন্ধাকৰ ভেতিয়াও বান্দ্রীকি কবি হৈ ওলাই অহা নাই এচোন। কিন্তু মানুহৰ দৃশ্য প্ৰবৃত্তিটো ত্যাগ কৰি ধ্যান মগ্ন হৈছে। কবিয়ে ৰূপান্তৰ ক্ষেত্ৰত ইয়াত লেটা, পখিলাৰ প্ৰতীক ব্যৱহাৰ কৰিছে। পলুটো লেটা হয়, লেটা পকাই বহি থাকে, এদিন পখিলা হৈ হঠাতে ওলাই আহে। এই লেটা 'মেটামৰফচিচ'টো কীট-পতংগৰ জগততহে দেখা যায়। এই কাব্য লিখাৰ আগতে কবিয়ে এই সম্পৰ্কীয় কিতাপ-পত্ৰ হেনো যথেষ্ট পঢ়ি শুনি লৈছিল—যি অধ্যয়নক কবিয়ে 'Semi academic' বুলি কয়।

'বন্ধাকৰ'ৰ মূল কথা হ'ল মানুহে নিৰ্মাণ (Construct) কৰিব লাগিব। কিন্তু কবিয়ে কেতিয়াবা নিজে প্ৰশ্ন কৰে—সৃষ্টি নে নিৰ্মাণ কোনটো ডাঙৰ বুলি ক'ম? ইয়াত মোৰ সন্দেহ আছে। মই হয়তো সন্দেহবাদী মানুহ।

'বন্ধাকৰ'ৰ এটা উল্লেখযোগ্য বৈশিষ্ট্য হ'ল ইয়াৰ অভিনৱ আংগিক। এনে আংগিকৰ ব্যৱহাৰ আগতে আন কোনোবা অসমীয়া কবিয়ে কৰা মনত নপৰে। সৃষ্টিত উন্মত্ত কবিয়ে সৃষ্টিশীল কথাবোৰ কৈ যায় আৰু বাস্তৱৰ সম্পৰ্ক নথকা স্বৰলৈ গুচি যায়গৈ। ভেতিয়া তেওঁৰ বক্তব্য হৈ পৰে নিতান্তই উচ্চ দাৰ্শনিক ভাৱাপন্ন। ঠিক সেই মুহূৰ্ততে বাস্তৱৰ পাৰ্থিৱ সত্ত্বা এটাই যেন কবিক নিয়ন্ত্ৰণ কৰি ধৰি ৰাখে। এই আংগিকটোৰ সফল ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ কবিয়ে কবিতাৰ মাজলৈ টানি আনিলে কামৰূপীয় মানুহৰ কথন-ভংগী। কবিয়ে যেতিয়া উচ্ছ্বাসত কথা কৈ গৈ থাকে সাংসাৰিক বিচাৰ-বুদ্ধি থকা সাধাৰণ মানুহ এজনে পাৰ্থিৱ অৰ্থাৎ বাস্তৱ জগতলৈ কবিক টানি আনে—

“ . প্ৰতিটো কবিতা পঢ়াৰ পৰত অনুভৱ কৰিব লাগিব
ময়েই

চিৰতমা মাতৃকাৰ শেষ নিৰ্বাচিত প্ৰেমিক

প্ৰতিটো কবিতা লেখাৰ পৰত অনুভৱ কৰিব লাগিব, ময়েই

প্ৰকৃত ৰমণৰ আত্মদ দিছে।

ঋতু পৰায়ণা কামিনীক ।

সঁচাই আশ্চৰ্য এই কবিতা

কি বিচিত্ৰ কুসুমকেৰে তাই সঁচি খ'ব জানে তাইৰ কুমাৰী

প্ৰত্যেকৰ বাবে প্ৰত্যেকৰ বাবে

প্ৰত্যেকৰ বাবে প্ৰত্যেক কবিতাৰ স'তে সংযোগ

প্ৰাক্-বৈবাহিক প্ৰথম সংগম

বিবাহিতা কবিতাৰ মৃতদেহ মাথোঁ। সংৰক্ষিত হয় বীতিৰ সূন্দৰ

শৰাধাৰত

জ্ঞান আৰু চিন্তাবে গৰ্ভিনী কবিতাৰ মৃত্যু দেখিছোঁ নবী

বিলাকৰ শয়ন কক্ষত”...

কবিৰ উচ্চতৰ কল্পনাৰ এই অভিব্যক্তিৰ ঠিক পিছতে উল্লেখ কৰা হৈছে কামৰূপীয় বচন-জুগীত সাধাৰণ সংসাৰী মানুহৰ সকিয়নি :

●“বাপা, তুমি অন্ধ চামসিকৰ দৰে কথা কৈছা দে’। গাম্ছাত

আঁচুফুল লাগবোই। নহ’লে মৰা ঢাকা কাপুৰহে হব।”●

কবিক এদিন সুধিছিলো, কিয় এই বচন-জুগীত গ্ৰহণ কৰিলে ?
উত্তৰত কবিয়ে কৈছিল : ‘কামৰূপীয় মানুহৰ নিচিনা ব্যৱহাৰিক জগতৰ
জ্ঞান থকা মানুহ জীৱনত মই খুব কমেই লগ পাইছো।’

●“বাপা, কৈছা ঠিকেই। পাছে কুৱা খন্দা মাটিত

শহ ভাল নহয়।”●

কাব্যৰ দৰেই আমাৰ সাহিত্যত গীতৰ পৰম্পৰাও প্ৰাচীন।
গীতে-পদে মুখৰিত হৈ আছে আমাৰ লোক-সাহিত্য। যুগে যুগে বিধে
বিধে অনেক অখ্যাত চহা কবিয়ে ক’ত গীত-কথা লিখি গ’ল। মধ্যযুগীয়
ভক্তি আন্দোলনৰ গতি দ্ৰুততৰ কৰিছিল গীতেই (অৰ্থাৎ বৰগীত
খিনিয়ে)। ড’ বাণীকান্ত কাকতিৰ ভাষাৰে—“বনপোৰা জুইক বতাহে
সহায় কৰাৰ দৰে”। শংকৰ মাধৱৰ গীতিকাৰ ৰূপৰ প্ৰতিষ্ঠা অজব-
অমৰ। প্ৰায় একে সময়তে গীত ৰচিছিল দুৰ্গাবৰ কায়স্থই আৰু

অসমীয়া। শংকৰবোস্তব যুগৰ গীতি-সাহিত্যৰ ধাৰাটিও আছিল শক্তিশালী।

ৰম্যাসিক কাব্য-আন্দোলনৰ কবিতাৰ লগে লগে বচিত হৈছিল অনেক সুন্দৰ সুন্দৰ গীত—জাতীয়তাবাদী ভাৱৰ, প্ৰেমৰ, আধ্যাত্মিক ভাৱৰ। কীৰ্তিনাথ বৰদলৈ, মিত্ৰদেৱ মহন্ত, পদ্মধৰ চলিহা, অম্বিকাগিৰি ৰায়চৌধুৰী, নলিনীবালা দেৱী, জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালা, বিষ্ণুপ্ৰসাদ ৰাভা, মলিন বৰা, দৰ্পনাথ শৰ্মা, ৰুদ্ৰ বৰুৱা, ড° ভূপেন হাজৰিকা, নৱকান্ত বৰুৱা, ড° নিৰ্মল প্ৰভা বৰদলৈ, তফজ্জুল আলি, আলিমুন নিচা পিয়াৰ, লক্ষ্মীহীৰা দাস, নগেন বৰা আদি গীতিকাৰসকলৰ গীতেৰে আধুনিক যুগৰ অসমীয়া গীতৰ পৰম্পৰা সমৃদ্ধ।

আমাৰ ভাল কবিসকল ভাল গীতিকাৰো।

নৱকান্ত বৰুৱাও প্ৰতিভাবান গীতিকাৰ। কবিতা ৰচনাৰ কাষে কাষে নৱকান্ত বৰুৱাই পঞ্চাশৰ দশকৰ পৰাই বহুত গীত ৰচনা কৰিছে। ১৯৫৯ চনত প্ৰকাশ পায় তেওঁৰ একুৰি এঘাৰটা গীতৰ সংকলন “মনৰ খবৰ”। এতিয়া আৰু সেই মধুৰ গীতৰ সৰু সংকলনটো পাবলৈ নোহোৱা হ’ল। তেওঁৰ এই গীতবোৰৰ এটা বৈশিষ্ট্য হ’ল, গান আৰু কবিতা বহু ঠাইত মিহলি হৈ থকাৰ দৰে আছে। ‘প্ৰাৰ্থনা : আকাশৰ প্ৰতি : মুকলিত’, ‘স্বনিমজ্জিত’, ‘মনত পৰেনে অৰুন্ধতী’ আদি কবিতাৰ বক্তব্যও, পংক্তিবোৰো গীত কেইটাৰ লগত ভালেখিনি একাকাৰ হৈ আছে।

নৱকান্তৰ বহুতো কবিতাৰ ছন্দ-সজ্জাত লক্ষ্য কৰা যায় এটা সাংগীতিক লয়। শিশুৰ গীতৰ পৰা প্ৰেমৰ গীতলৈকে তেওঁ অনেক মনোৰম গীত লিখিলে। ‘ধুন ধুনীয়া অকমাৰিৰ’ পৰা ‘অ’ ৰহিমলা, দুবলৈ নাচাবা’লৈকে ; ‘বহাগৰ ছুপৰীয়া নিমাত নিজম’ৰ পৰা ‘আহিনক কোনে আনে’ লৈকে নৱকান্তই প্ৰকৃততে এশ্ৰেণী নতুন গীত ৰচিলে—য’ত কোমল ভাৱ-কল্পনা আৰু সাৱলীল প্ৰকাশভংগীৰ সুবীয়া সময় যটুছে। তেওঁৰ একোটা গীত কেৱল বাচকবনীয়া শব্দ-সংগঠনেই

নহয়, প্ৰতিটো নিটোল গীতেই বহন কৰিছে একোটি বাৰ্তা—সেই বাৰ্তা প্ৰেমবো হ'ব পাৰে, আশাবো।

নৱকান্ত বৰুৱাই একেই উচ্ছ্বাস আৰু গতিৰে আজিও কবিতা লিখি আছে। তেওঁ এতিয়া আকৌ 'মুদ' (mood) ক লৈ কবিতা লিখিব কথাকৈছে। কিন্তু যোৱা এটামান দশকৰ নৱকান্তৰ কবিতাত সমাজৰ চৌদিশৰ অনেক বিষয়েই আহি ধৰা দিছেহি। তেওঁৰ মুখত প্ৰায়েই শুনা যায় 'জীৱন-ধৰ্মী কলা'ৰ কথা। প্ৰগতিশীল সাহিত্য আন্দোলনৰ এগৰাকী প্ৰবক্তা ৰূপে আৰু সমাজবাদৰ প্ৰতি তেওঁৰ আন্তৰিক সমৰ্থনৰ বাবে এসময়ৰ বৌদ্ধিক অনুশীলনৰ কাব্য-চৰ্চাৰ ঠাইত এতিয়া বিষয় আৰু চিন্তা অৱলীলাক্ৰমে আহি পৰিছে। ইও নিশ্চয় এক উত্তৰণৰ পথ। ইয়াৰ প্ৰতিফলন নৱকান্ত বৰুৱাৰ কিছুমান সমসাময়িক প্ৰসংগৰ প্ৰতি দৃষ্টিপাত কৰা লেখনীতো দেখা গৈছে। সেয়া কবি নৱকান্তৰ বাস্তৱমুখী ধ্যান-ধাৰণাৰেই প্ৰকাশ। ভাটৌ, জয়-পৰাজয়, প্ৰথম শীল, চিঞাহী-গাখীৰ-তেজ আদি এই বিষয়ক উল্লেখযোগ্য কবিতা :

“তেজ যদি দিবই খোজা, ব্লাড বেঙ্কত দিয়া

মানুহ জীৱক।” (চিঞাহী-গাখীৰ-তেজ)

কিন্তু কবিয়ে স্পষ্ট কৰি দিব খোজে, এয়া ৰাজনৈতিক গ্ল'গান নহয়, মানৱীয় আবেদন।

ভাষাৰ ক্ষেত্ৰতো সাধু ভাষা আৰু তৎসম জাতীয় শব্দৰ প্ৰতি মোহ ত্যাগ কৰি সৰলতাৰ প্ৰতি কবি আকৰ্ষিত হৈছে এই সময়তে।

.....“বাঢ়ি আহে মৰ পোঁৱাতিৰ গাখীৰতী পিন্ধাৰ
দৰে.....।” ইত্যাদি।

কবিৰ আশীৰ দশকৰ কবিতাৰ বিষয়ে প্ৰদীপ আচাৰ্যৰ আলোচনা উল্লেখযোগ্য।

তথাপিও তেওঁৰ কবিতাৰ 'মুদ' (mood) বেই হওক বা 'থীম' (theme) বেই হওক, বিষয় আৰু আংগিকৰ আজিও নিটোল উপস্থাপন লক্ষ্য কৰিবলগীয়া হৈয়েই আছে। সেইবাবেই আজিও তেওঁ প্ৰিয় কবি হৈ আছে এখন বহল পাঠক সমাজৰ।

কবিতা ছৰ্বোধ্য বুলি যেতিয়া সৰ্বসাধাৰণ কবিতা-প্ৰেমীৰ পৰা কোনো কোনো কবি বিচ্ছিন্ন হৈ গৈছিল, তেতিয়াও নৱকান্ত বৰুৱা হৈ আছিল আধুনিক অসমীয়া কাব্য চৰ্চাৰ মধ্যমণি স্বৰূপ। মিসকল প্ৰবীণ কবিয়ে আঞ্জিও নিবৰাছিন্নভাৱে কবিতা লিখি আছে, সেইসকলৰ ভিতৰত কাব্য চৰ্চাৰ সাংগঠনিক দিশটোৰ লগত তেওঁৰেই বিশেষ জড়িত কবি। কবি-সমালোচক নলিনী ধৰ ভট্টাচাৰ্যৰ নামো এই ক্ষেত্ৰত সমানেই উল্লেখনীয়। ৰাজ্যখনৰ বিভিন্ন ঠাইত গঢ় লৈ উঠা কবিতাৰ অনুষ্ঠানবোৰত তেওঁ আন্তৰিকতাৰে অংশ গ্ৰহণ কৰে। সেই অনুষ্ঠানবোৰ সাধাৰণতে নবীন কবি আৰু কবিতা প্ৰেমীৰ দ্বাৰাই পৰিচালিত। সেই সূত্ৰেও নৱকান্ত বৰুৱাৰ তৰুণ কবিসকলৰ লগত প্ৰত্যক্ষ সম্পৰ্ক সদায়েই আছে। অনেক নবীন কবি আৰু শিল্পী তেওঁৰ সান্নিধ্যত অনুপ্ৰাণিত হৈ আহিছে। তেওঁ অন্তৰংগভাৱে নবীনসকলৰ বচনা পঢ়ে, তেওঁলোকৰ কবিতাৰ গঢ় গতি নিবিড়ভাৱে লক্ষ্য কৰে। সাধাৰণতে প্ৰবীণসকলৰ মাজৰ বহুতৰেই নবীনসকলৰ লগত যোগসূত্ৰ ক্ৰমাগতভাৱে ক্ষীণ হৈ পৰে। কিন্তু নৱকান্ত বৰুৱাই খুব সহজভাৱেই কৈ যাব পাৰে, সনন্ত তাঁতি, সমীৰ তাঁতি, বিপুলজ্যোতি শইকীয়া, ৰফিকুল হুছেইন, নীলিম কুমাৰ, কিশোৰ ভট্টাচাৰ্য, মনোজ বৰপূজাৰী আদিৰ কবিতাৰ শেহতীয়া বচনাৰ কথা। ইফালে কবি আৰু শিল্পীৰ সমালোচক নীলমণি স্ককন, কবি কেশৱ মহন্ত, কবি হীৰেণ ভট্টাচাৰ্য আদি প্ৰবীণসকল যে তেওঁৰ একান্তই সহযাত্ৰী সেই কথা কবিয়ে অন্তৰংগভাৱে অনুভৱ কৰে আৰু কয়। সমসাময়িক সকলৰ বহুতো কবিতাৰ পংক্তি তেওঁৰ গুঁঠৰ আগত। আৰু কোনে বহুত দিন কবিতা লিখা নাই সেই খবৰো তেওঁ ৰাখে।

নতুন চাম কবিৰ বিষয়ে নৱকান্ত বৰুৱাই এষাৰ বৰ আমোদজনক কথা কয় : “মই যদি ভাল কবি, মোতকৈ ভাল কবি নতুন চামৰ মাজতে আছে, আৰু মই যদি বেয়া কবি তেন্তে নতুন চামৰ মাজতে মোতকৈও বেয়া কবি আছে।”

নৱকান্ত বৰুৱাৰ কাব্য সাধনাৰ একাংশ আণ্ডৰি আছে তেওঁৰ কাব্যানুবাদ কৰ্মই ।

তেওঁ কবি বন্ধুকান্ত বৰকাকতিৰ লগতহে ববীন্দ্ৰ নাথৰ কবিতা অনুবাদ কৰিছিল । সাহিত্য অকাডেমীয়ে প্ৰকাশ কৰা ৱাৰ্ট ছইটমেনৰ এশটা কবিতাৰ অনুবাদ তেওঁৰ অ্যান এক উল্লেখযোগ্য কীৰ্তি । তেওঁ অনুবাদ কৰিছে কাজী নজৰুল ইচলামৰ কবিতা আৰু হিন্দী কবি সুমিত্ৰানন্দন পন্তৰ কবিতা । বিদেশী কবিৰ কবিতাৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁ যুগোল্লোভিয়াৰ ভাস্কো পপা আৰু সেই দেশৰ অন্যান্য কবিৰ কবিতা, চোভিয়েট দেশৰ কবি কৰ্ণেই চুকাভ্‌স্কিৰ শিশু কবিতা আৰু তেওঁৰ প্ৰিয় কবি আলেকজেণ্ডাৰ পুছ্কিনৰ গীতি কবিতাৰ সংকলন— ‘The Wounded Swan’-ৰ ‘আহত মৰাল’ নাম দি মনোবমভাৱে অনুবাদ কৰিছে ।

নৱকান্ত বৰুৱাই ভাঙনি কৰা আলেকজেণ্ডাৰ পুছ্কিনৰ এটা কবিতা :

॥ কা ২

“শেষ হ’ল বাট চাই থকা পৰ,

শেষ হ’ল বহুকাল ধৰি কৰা কাম,

না জানো কিয়নো মোৰ হৃদয়ত অজ্ঞানিত বেদনাৰ সংগোপন বোজা,
ৰৈ আছে নেকি মই কাম শেষ হোৱা এটি বন্ধুৱাৰ দৰে

যাৰ আৰু প্ৰয়োজন নাই ?

যি জনে বানচ ল’লে, নতুন কামবো যাৰ জ্ঞান নাই আৰু ।

মোৰ কাম সঁচাকৈয়ে শেষ হ’ল নেকি বাক ।

—যি কাম নিশাৰ মোৰ নিমত লগৰী,

সোণালী চুলিৰ এই উষাৰ বান্ধৱী,

নহ’লেবা বন্ধু মোৰ জুহাল-কাষৰ দেৱতাৰ ?”

নৱকান্ত বৰুৱাৰ মতে অসমীয়া সাহিত্যত যেতিয়া বিশেষকৈ কবিতাৰ ছুদিন হয়, তেতিয়া সদায় ক্ষুদ্ৰ আলোচনী বোৰে (Little magazine) ধাৰাটো বন্ধ কৰি থাকে ।

কবিতা যে এটা ধৰনি শিল্প, কবিতাক মানুহৰ ওচৰলৈ লৈ যোৱাক চিন্তা কৰাও প্ৰয়োজন। সেয়ে আবৃত্তি আৰু বাণীবদ্ধ কবি কবিতা-শিল্পৰ চৰ্চাৰ তেওঁ পক্ষপাতী।

তেওঁ নিৰীক্ষণ কৰে, অসমীয়া সাহিত্যত অন্ততঃ ‘অকবিতা’ আন্দোলন হোৱা নাই; কবি সকলে anti poetry লিখা নাই।

ঠিক সেইদৰেই, তেওঁ অসমীয়া কবিতাত ‘angry young man’ ও দেখা নাই। কিন্তু সমালোচনাৰ ক্ষেত্ৰত ‘angry young man’ দেখা পোৱাৰ কথা কয়।

অসমীয়া সাহিত্যত কেইবাগৰাকীও সমালোচকে নৱকান্ত বৰুৱাৰ কাব্য কৃতিৰ মূল্যায়ন কৰিছে: ড° মহেশ্বৰ নেওগ, ড° সতেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মা, ড° মহেন্দ্ৰ বৰা, ড° হীৰেন গৌহাই, (ড° গৌহাইৰ “নৱকান্ত বৰুৱা আৰু ‘আমি’ শীৰ্ষক কবিৰ শ্ৰেষ্ঠ কাব্য সংকলন ‘মোৰ আৰু পৃথিবীৰ’ লগত সংযোগ দিয়া আলোচনাটি একান্তই মনোৰম আলোচনা), অধ্যাপক ভবেন বৰুৱা, নলিনীধৰ ভট্টাচাৰ্য, শ্ৰীঅবনীন্দ্ৰ বৰা (শ্ৰীবৰাৰ ‘ৰামধেনু’, আৰু শেহতীয়াকৈ ‘কল্পদ্ৰুম’ৰ চাৰিটা সংখ্যাত কৰা “মোৰ আৰু পৃথিবীৰ কবি নৱকান্ত” উল্লেখযোগ্য) প্ৰমুখ্যে সমালোচকসকলৰ নাম উল্লেখনীয়। ড° মহেন্দ্ৰ বৰাই একাধিক ঠাইত নৱকান্ত বৰুৱাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছে। তেওঁৰ “আধুনিকতাৰ অসমীয়া লেখকত্ৰয়” (সাহিত্য আৰু সাহিত্য) নামৰ শেহতীয়া আলোচনাত বৰুৱাৰ কবিতাৰ সম্পৰ্কে পুনৰ নতুনকৈ আলোকপাত কৰিছে। এই সকলোখিনি নৱকান্ত বৰুৱাৰ অয়ান কাব্য-কৃতিৰেই পৰিচায়ক।

কবিতাৰ সংবেদনশীল পাঠক সমাজে চিৰদিন তাকেই আশা কৰিব—কবিয়ে যে কৈছিল:

“মোৰ কলমে কুশল বতৰা লয়, দিনে বিচাবে।”

‘কলঙ্ক কপিলী দিজুৰ পাৰত ককাদেউতাৰ হাড়’

“পলাশৰ ছুই হুমাল এতিয়া। শাল আৰু চড়িয়ন
বনত মানব দিনৰ অতীত বহাগৰ ধুমুহাৰ।

কিমান লপোন সৰি গ’ল তাৰ কোনে বাথে খতিয়ান
কলঙ্ক কপিলী দিজুৰ পাৰত ককাদেউতাৰ হাড়।

বুঢ়ী আইতাৰ কলিজাবে গজে বন নহৰুৰ ফুল।”

(পলস)

নৱকান্ত বৰুৱাই নতুন অসমীয়া কাব্য-পৰম্পৰালৈ উপহাস দিয়া
‘হে অৰণ্য, হে মহানগৰ’ৰ কবিতা মুঠিয়ে সৃষ্টি কৰা উখল-মাখল
তেতিয়া এচোন শেষ হোৱাই নাই। তৰুণ কবিয়ে (তেতিয়া তেওঁৰ
বয়স সাতাইশ, ১৯৫৩ চন) এখন নতুন সোৱাদৰ নাতিদীৰ্ঘ উপন্যাস
লিখিলে—‘কপিলী পৰীয়া সাধু’।

সেই সময়ৰ অসমীয়া উপন্যাসত বীণা বৰুৱা (ড° বিৰিঞ্চি কুমাৰ
বৰুৱা), দীননাথ শৰ্মা, মহম্মদ পিয়াৰ আৰু হিতেশ ডেকাৰ বাহিৰে
নতুন প্ৰতিভাই আত্মপ্ৰকাশ কৰা নায়েই এচোন। বিৰিঞ্চি কুমাৰ
বৰুৱাৰ ‘জীৱনৰ বাটত’ উপন্যাসে অৱশ্যে স্বাধীনতাৰ পূৰ্বতেই (১৯৪৫
চন) অসমীয়া উপন্যাসৰ শক্তিশালী বুনিয়াদ প্ৰতিষ্ঠা কৰে।
তেতিয়ালৈকে অৰ্থাৎ নৱকান্তৰ কপিলী পৰীয়া উপন্যাসৰ প্ৰকাশৰ
সময়লৈ চৈয়দ আৰু ল মালিক, বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য, যোগেশ দাস
আদিয়ে ঔপন্যাসিকৰ প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰা নাছিল। কিন্তু উল্লেখযোগ্য
যে সেই দশকটোতেই (ষষ্ঠ দশক) উপৰোক্ত ঔপন্যাসিকসকলে
আত্মপ্ৰকাশ কৰে আৰু দশকটোৰ শেষৰ ফালে তেওঁলোকে কেইবা-
খনকৈও উপন্যাস লিখি প্ৰসিদ্ধি লাভ কৰে। গতিকে সৃষ্টিশীলতাৰ

পিনৰ পৰা বৰ্ষ দশকটো আমাৰ সাহিত্যৰ বাবে খুবেই গতিশীল
—নতুন কবিতা আৰু উপন্যাস উভয় ক্ষেত্ৰতেই।

নৱকান্ত বৰুৱাৰ উপন্যাস কেইখন হ'ল কপিলী পৰীয়া সাধু, ককাদেউতাৰ হাড়, গড়মা কুঁৱৰী, মানুহ আটাইবোৰ দ্বীপ, অপদাৰ্থ, এহি ভিক্কাণী, আৰু অহিংসাৰ জুই (নতুন সীৰলুত প্ৰকাশিত— অসম্পূৰ্ণ)।

এক বোমাটিক পটভূমিত নিৰ্মিত 'কপিলী পৰীয়া সাধু'ৰ কাহিনীত অল্পভৱ কৰা যায় মধুৰ কাব্যিকতা। কপিলী পাৰৰ জীৱন যাত্ৰাক কেন্দ্ৰ কৰি, মানৱীয় প্ৰেম, সংগ্ৰাম আৰু সংঘাত লগতে ভাগ্যই আৰু বাস্তৱতাই জীৱনলৈ নমাই অনা পৰিণতি বৰ্ণিত হৈছে এই উপন্যাসত। কিন্তু 'কপিলী পৰীয়া সাধু'ৰ কাহিনী আৰু চৰিত্ৰত কিছু বাস্তৱতাৰ ছাঁও হয়তো আছে। ঔপন্যাসিকে উপন্যাসত গাঁথি দিয়া, 'প্ৰাসংগিক'ত কেই আধাৰমান কথা লিখিছিল "সাধুটো মনে গঢ়া। কোনোবাই ইয়াত চিনাকি আধা চিনাকি কাবোবাক লগ পালে সম্ভৱতঃ তাৰ দোষে মোক নোচোৱে; কাৰণ কপিলী পৰীয়া সাধু এটা গল্পতকৈ বেছি সঁচা নহয়। আনহাতে মই আত্মপ্ৰসাদো লাভ কৰিম প্ৰচুৰ; কিয়নো, সাধুটোৰ ৰূপাই আৰু তাৰ সংস্পৰ্শত অহা আন আন মানুহবোৰ মোৰ মনৰ চকুত তেজ-মঙহৰ মানুহেই। এখন জীৱনীত 'যিমানখিনি প্ৰয়োজন তাতকৈ বেছি কল্পনাৰ বহণো, মোৰ বিশ্বাস, মই চৰোৱা নাই।"

'কপিলী পৰীয়া সাধু'—এই নাতিদীৰ্ঘ উপন্যাসৰ নায়ক খীৰ চিঙৰ পুতেক ৰূপাই। বজা পোৱালিৰ ঘৰৰ ল'ৰা। কিন্তু নামতহে মাত্ৰ বজা পোৱালি। কপিলী পাৰৰ নগাঁৱৰ বেধাবাম পণ্ডিতৰ 'পাত্ৰচেলো ইচকুলত' সি পঢ়ে। কিন্তু পঢ়াতকৈ তাৰ খাউতি বেছি কাৰেদি বৈ যোৱা কপিলীৰ প্ৰতিহে। ("দিনে ৰাতি খালি কপিলী আৰু কপিলী— কি যে কৰ তই কপিলীৰ পাৰত।".....) ছখীয়া ৰাপেকে নগৰৰ বঙালী উকিলৰ ঘৰত ৰাখি ৰূপাইক হাইস্কুলত পঢ়ুৱাইছিল। কিন্তু

দাবি জ্যাই তাক উচ্চ শিক্ষাৰ পোহৰৰ পৰা বঞ্চিত কৰিলে । কিন্তু নগৰত থাকোঁতেই তাৰ আন এটা সংযোগ ঘটিল ; সেয়া হ'ল : তেতিয়া 'গান্ধী মহাৰাজ'ৰ 'কংগ্ৰেছ'ৰ আন্দোলন চলিছিল, সি শুনিলে 'বন্দে মাতৰম' আৰু 'মহাত্মা গান্ধী কি জয়' আৰু 'পচেচন' কৰি ফুৰা মানুহবোৰৰ মুখত এটা গান—

“সৌ যে উৰিছে চৰাজনী—চান

উন্নত শিবে হোৱা আশুৱান ।”……।

ৰূপায়েও সেই আন্দোলনত যোগ দিলে আৰু জেললৈকো গ'ল । জীৱনত প্ৰথম বাৰৰ বাবে তাৰ জেল-জীৱনৰ অভিজ্ঞতা হ'ল । কিন্তু তাতো ৰূপাইৰ “কপিলীলৈ মনত পৰে……কপিলীখন বাক আকৌ কেতিয়াকৈ দেখা পাব ?” জেলত ৰূপাইৰ আন এটা সংযোগো ঘটিল, সেয়া হ'ল আন্দোলনত লাগি কাৰাবাস খাটিবলৈ অহা তিলক গোসাঁই, সেই তিলক গোসাঁয়েই ৰূপাই প্ৰমুখ্যে ডেকা আন্দোলনকাৰীসকলক গান্ধীজীৰ সত্যাগ্ৰহৰ কথা, অহিংসাৰ কথা শিকালে । অৱশেষত দেশৰ স্বৰাজৰ হকে জেললৈ যাবলৈ পোৱাটো সি ভাগ্যৰ কথা বুলি আনন্দিত হ'ল । এদিন সি বন্দী অৱস্থাৰ পৰা মুক্তি পালে “অভিজ্ঞতা আৰু মহাত্মা গান্ধীৰ ফটো এখন লৈ এইবাৰ কপিলী পৰীয়া ল'ৰা কপিলী পাৰলৈ উভতি আহিল ।” তাৰ পিছত নিজ গাঁওখন, বন্ধ হৈ যোৱা ‘ইচকুলখন’ খোলাৰ কামত সি ব্যস্ত হৈ পৰিল । তিলক গোসাঁইৰ সাহায্যত গোসাঁইৰ ভতিজাক বন্দু গোসাঁইক আনি গাঁৱৰ ‘ইচকুল’ত শিক্ষকো পাতিলেহি । কপিলীৰ ল'ৰা ৰূপায়ে আকৌ কপিলীৰ পাৰতে জীৱন-যাত্ৰা আৰম্ভ কৰিলে । ইতিমধ্যে জেলৰ পৰা বৃষ্টি অহা তিলক গোসাঁইৰ ওচৰলৈ শৰণ ল'বলৈ গৈ ৰূপায়ে এজন বেলেগ ধৰণৰ মানুহক গোসাঁইৰ মাজত আৱিষ্কাৰ কৰিলে । তিলক গোসাঁয়ে এতিয়া আৰু শৰণ-ভঞ্জন নিদিয়ে । কিন্তু গোসাঁয়ে ৰূপাইক বুজালে—“দুয়ো হৰি ভকত, একেজনতে শৰণ লৈছে—মহাত্মা গান্ধীৰ ।”

গাঁৱত প্ৰবল বান, কপিলীৰ ভয়ংকৰ বানত গাঁৱৰ অৱস্থা কাছিল। বান প্ৰপীড়িতৰ সাহায্যৰ বাবে, উদ্ধাৰৰ বাবে অহা চৰকাৰী বিষয়াৰ লগত নাও লৈ ওলাই গ'ল কপাই। অভূতপূৰ্ব বানপানীৰ মাজত পানীয়ে উটাই নিয়া গাভৰু সোণপাহীক কপায়ে লগ পালে। আৰু এই ছোৱালীজনীয়েই কপাইৰ জীৱনলৈ আন এক পৰিৱৰ্তন আনিলে। কিন্তু তাৰ জীৱনলৈ যিটো ঘটনাই আটাইতকৈ ডাঙৰ পৰিৱৰ্তন আনিলে সেয়া হ'ল তাৰ জন্ম সম্পৰ্কে বহুত পলমকৈ জনা খবৰটোৱেহে। সি সদায় ভাবি আছিল যে সি মনচিঙৰ নাতি আৰু ধীৰ চিঙৰ ল'ৰা। ধীৰ চিঙৰ মৃত্যুৰ পিছতহে সি গম পালে যে তাক ধীৰ চিঙে কপিলীৰ বুকুৰ পৰাহে এদিন বটলি আনিছিল। তাৰ প্ৰকৃত পৰিচয় সিমানেই। সি কপিলীৰ বুকুতে আত্মজাহ দিব খুজিছিল, কিন্তু কপিলী যেন তাৰ মাতৃহে, কপিলীয়ে তাক নললে। সি উটি গৈ সোণপাহীহঁতৰ ঘৰত উঠিলগৈ। সোণপাহী আৰু তাইৰ বাপেকৰ পৰিচৰ্চাত চেতনা ঘূৰাই পাই কপিলী ধীৰচিঙৰ ঘৰলৈকে তোলনীয়া মাক ৰঙালীৰ ওচৰলৈকে ঘূৰি গ'ল। সি পুনৰ খেতি-বাতিত ধৰিলে। আৰু ইফালে সোণপাহীৰ লগত গঢ়ি উঠিল নিবিড় গোপন সম্পৰ্ক— চলি থাকে নিশাৰ অভিসাৰ। কপিলী পাৰৰ অদৃশ্যত থকা বহু পুৰণি জয়াৰ গোসাঁই পুখুৰীৰ পাৰেই হ'ল সিহঁতৰ মিলনৰ স্থান। তাৰ পিছত—“মহাজীৱনৰ কণিকা এটিয়ে ঠাই লয় সোণপাহীৰ শৰীৰৰ কোনো এঠাইত সিহঁতৰ অজ্ঞানিতে।”—ইতিমধ্যেই তাৰ বিয়াৰ কথাও জোৰ দিছে ঘৰখনে, বন্ধু গোসাঁয়েও। কিন্তু কপায়ে—“গোসাঁই পুখুৰীৰ পাৰৰ উগ্ৰতাৰ পৰা সি সোণপাহীক চিঙি আনি ঘৰৰ চাৰিবেৰৰ মাজত স্তম্ভাব কেনেকৈ? অৰ্থাৎ সি যেন সোণপাহীক জীৱনত গ্ৰহণ কৰিবলৈ প্ৰস্তুত নাছিল। তাৰ দৃষ্টিত সি নিজে আৰু প্ৰেমিকা সোণপাহী হ'ল—“মই সোঁতত উটি অহা বিহঙ্গল……মোৰ কোনো বুৰঞ্জী নাই—যিখন ঘৰে মোক সংসাৰৰ স'তে চিনাকি কৰিলে…… সেইখন মোৰ ঘৰ নহয়……ঘাটে ঘাটে ঠেকা খাই উৰি ফুৰিব লাগিব……

অকণমান আশ্রয়...ভেজৰ উৎসৱত অকণমান আহুতি...তুমি তাৰ
গোঁসানী...মহামায়া..."।

ৰূপায়ৈ সোণপাহীৰ লগৰ প্ৰণয়ক অস্বীকাৰ কৰা নাই। কিন্তু
সোণপাহীৰ লগত সংসাৰ বন্ধনত সোমাই সেই সম্পৰ্ক নিঃশেষ কৰি
দিব নোখোজে। সোণপাহীৰ সৈতে স্বামী-স্ত্ৰীৰ সাধাৰণ সম্পৰ্ক সি
নিবিচাৰে। ফলস্বৰূপে ৰূপাইৰ সোণপাহী কপিলীৰ বুকুত চিৰদিনৰ
বাবে হেৰাই গ'ল।

...এক বহুশ্ৰময়তাৰ মাজতেই হেৰাই গ'ল সোণপাহী।
—“সোণপাহী যদি মৰিল—কপিলীয়ে, তাৰ মাকে তাকেই বিচাৰি-
ছিল”—বুলি ৰূপায়ৈ ভাবিলে। তাৰ পিছত বাস্তৱ জীৱনৰ, সংসাৰ
যাত্ৰাৰ পথত অগ্ৰসৰ হ'বলৈ ৰূপাই প্ৰস্তুত হৈছে।

—সোণপাহীক সিমান সহজে জীৱনৰ পৰা বিদায় দিয়া আৰু তাৰ
পিছত নিজৰ বিয়াৰ বাবে প্ৰস্তুত হৈ ৰাতিয়ে গৈ বসু গোঁসাইক
অনুৰোধ কৰা—ৰূপাইৰ চৰিত্ৰৰ এইখিনি কথা কিছু বহুশ্ৰময় হৈ থাকিল।
বসু গোঁসাইৰো সেয়ে—“ৰূপাইক তেওঁৰ অচিনাকি যেন লাগিল।”

এফালৰ পৰা চালে উপন্যাসখন নদীভিত্তিক যেন লাগে আৰু
আনফালৰ পৰা আঞ্চলিক। কপিলী নৈ খনে কাহিনী ভাগত বিশেষ
প্ৰভাৱ পেলাইছে। উপন্যাসখন আৰম্ভও হৈছে কপিলীৰ বং ৰূপৰ
বৰ্ণনাৰে। সেই বৰ্ণনা কাব্যিক :

“ক্ৰন্দসী। আকাশৰো নাম। আকাশে কান্দে। খাচিয়া পাহাৰত
বৰষুণ হয়। বৰপানী উপচি পৰে। জয়ন্তীয়া পাহাৰত মনচুন নামে।
উমিয়াম জুৰি তোৰ সাপৰ নেণ্ডৰ চিগা বেগ। পাহাৰ ধোৱা পানী,
...জুম খেতি সাকৰা কৰা পানী, কিলিঙৰ বুকুৱেদি ৰিং মাৰি নামি
আহে গাঁও-ভূই মহতিয়াই।”

“হাফলং-মাইবঙৰ কছাৰী গাঁৱত মাদল বাজে। আকাশতো বাজে।
দৈয়াঙত হিলদল ভাঙি বগী ঢল নামে, পৰ্বতে পৰ্বতে আলাসতে
গৰবতে”।

“সকলোৱে গৈ পানী ৰোগায় কপিলীক । ইমান জান কপিলীয়ে
 গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰে । ঠেক বুকুখন কৃতজ্ঞতাৰে উপচি পৰে ।”...

ঔপন্যাসিকে কপিলীৰ সকলো সম্ভাৱনা বিকশাই তুলিবলৈ চেষ্টা
 কৰিছে কাহিনীৰ মাজত । য’তেই সুবিধা পাইছে ত’তেই তেওঁৰ
 কলমে কাব্যিকতা কৰাৰ সুযোগ এৰা নাই—“মানুহে জানে,
 কপিলী হুৰো চকুলো, আনন্দৰো চকুলো ।...কপিলীয়েই কপিলী
 পৰীয়া মানুহৰ জীৱন । কপিলী জীয়া নৈ...সিহঁতৰ জীৱন আৰু
 মৃত্যুৰ সতে এই জীয়া নৈ খন মিহলি হৈ থাকে ।” সেই কপিলী নৈৰ
 প্ৰতি পাবৰ সকলো মানুহৰ অন্তৰ্হীন আকৰ্ষণ আৰু মৰম । কপিলীয়ে
 যজ্ঞা ভূঞ্জালোও কপিলীক এৰি থৈ যাবলৈ কোনো মানুহেই ভাল
 নাপায় । ইয়াৰ কাৰণ হ’ল—“কপিলী জীয়া নৈ । কপিলীয়ে
 বিচাৰে নদন-বদন সংসাৰ । গৃহস্থী ঘৰ । সিহঁতৰ পথাৰত পলস
 পেলাই সুাকৰা কৰি খ’ব—আকৌ সিহঁতকে কষ্ট দি-ভাল পাব ।... ”

বাতি বেলেদি যাওঁতেও নায়ক ৰূপায়ে একাৰতে চিনি পায়
 কপিলীৰ নীলচীয়া বগা পানীৰ সোঁত ।

আঞ্চলিক উপন্যাস বুলি ক’বলৈ যাওঁতে মনলৈ আহে নগাঁৱৰ সেই
 অঞ্চলৰ সকলো সুৰা ঠাই আৰু গাঁৱৰ নাম কৰি ঔপন্যাসিকে কেনেকৈ
 কপিলীৰ লগত সংযুক্ত কৰি পেলাইছে । ইয়াত কপিলী পাবৰ
 মানুহৰ ইতিহাস আছে, দূৰৈৰ ইতিহাসৰো চকামকা বেঙনি আছে,
 স্বৰাজৰ আন্দোলনৰ ছবি আছে, দুখীয়া কৃষকৰ বানপানীৰ লগত কৰা
 সংগ্ৰামৰ কাহিনী আছে । নগাঁৱৰ সেই অঞ্চলৰ বহু চিত্ৰকে চকুৰ
 আগলৈ আনিবলৈ ঔপন্যাসিকে চেষ্টা কৰিছে ।

কাব্যিকতাৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখিয়েই কবি-সমালোচক হেম বৰুৱাই
 উপন্যাসখনক “Poetry based on extremely refined
 assimilation of reality বুলি কৈছিল । উপন্যাসখনৰ বচনাৰ
 সময়, ঔপন্যাসিকৰ লক্ষ্য আৰু আদৰ্শৰ বিষয়ে সোধা প্ৰশ্নৰ উত্তৰত
 নৱকান্ত বৰুৱাই কৈছিল : “কপিলী পৰীয়া সাধুৰ কাহিনী ১৯৪৭

চনলৈকে আনি শেষ কৰিম বুলি ভাবিছিলো। কিন্তু '৪২ চনৰ গণ-আন্দোলনৰ আদৰ্শগত আৰু চাৰিত্ৰিক প্ৰকৃতিটোৰ বিষয়ে মোৰ মনত কিছু সন্দেহ, কিছু শংকা আছিল। সেইবোৰ ক'বলৈ তেতিয়া মোৰ সাহস নহ'ল। এতিয়া ক'লে মানুহে হয়তো after thought বুলিও ভাবিব পাৰে। সেইটোও এটা ভয়। তহুপৰি উপস্থাস মোৰ মাধ্যম হ'ব পাৰে নে নোৱাৰে সেই বিষয়েও মোৰ শংকা আছিল।”

কিন্তু নৱ বৰুৱাই সেই শংকা পাঠক বা সমালোচকসকলৰ মনলৈ সংক্ৰমিত কৰিব লগা নহ'ল, তেওঁ লিখিলে বসোত্তীৰ্ণ উপস্থাস।

১৯৫৩ চনৰ পৰা ১৯৭৩ চনলৈ এই কুৰি বছৰ কাল নৱ বৰুৱাই উপস্থাস বচনাৰ পৰা যেন ছুটীহে ল'লে, বহুত দীঘলীয়া সময়। ইতিমধ্যেই অসমীয়া উনস্থাস শক্তিশালী ৰূপত প্ৰতিষ্ঠিত হৈ আহিছে। তেওঁ দীৰ্ঘকালীন বিৰতিৰ পিছত লিখিলে তেওঁৰ উপস্থাস-শিল্পৰ শ্ৰেষ্ঠ কৃতি “ককাদেউতাৰ হাড়”। এই খিনিতেই বৰুৱাৰ উপস্থাস-কলা সম্পৰ্কত লক্ষ্যণীয় বিষয়টো হ'ল যে তেওঁৰ পৰৱৰ্তী উপস্থাস-সমূহৰ উপজীৱ্য হ'ল ইতিহাস। লগে লগেই এটা প্ৰশ্নও মনলৈ আহে—তেওঁৰ ইতিহাস প্ৰীতি বা অতীত প্ৰীতিৰ উদ্দেশ্য বা লক্ষ্য কি? অসমীয়া সাহিত্যত ৰজনীকান্ত বৰদলৈৰ হাততে ঐতিহাসিক উপস্থাসে পূৰ্বৰূপ গ্ৰহণ কৰিছিল। তাৰ পিছতো হৰিনাৰায়ণ দত্ত বৰুৱা (চিত্ৰ দৰ্শন), দণ্ডিনাথ কলিতা (গণ বিপ্লৱ), দেবেশ্বৰ আচাৰ্য, ত্ৰৈলোক্য ভট্টাচাৰ্য, পদ্ম বৰকটকী আদিয়ে ঐতিহাসিক উপস্থাস বচনা কৰিছে। মেদিনী চৌধুৰীৰ ‘বঙুকাবেহাৰ’ আৰু মালিকৰ ‘ধন্য নৰ তনু ভাল’ও ঐতিহাসিক উপস্থাসেই। সেই ফালৰ পৰা চাবলৈ গ'লে অসমীয়া ঐতিহাসিক উপস্থাসৰ স্মৃতিটো নিচেই নিশকতীয়া নহয়।

নৱকান্ত বৰুৱাৰ বাবে ঐতিহাসিক উপস্থাস বৰ্তমানক পৰ্যালোচনা কৰাৰ এটি মাধ্যম বুলিব পাৰি। বিশেষকৈ ‘ককাদেউতাৰ হাড়’ৰ সন্দৰ্ভত বিষয়টো বিশেষৰূপে অনুধাৱনযোগ্য। উপস্থাসখনৰ

অস্বাভাৱিক বিষয়সমূহে ঔপন্যাসিকৰ বৰ্তমানক বিশ্লেষণ কৰাৰ প্ৰৱণতা সম্পৰ্কে সন্দেহ দেখুৱাইছে। তাতে এইখন উপন্যাসত ঐতিহাসিক কাহিনী সামান্যৰূপতহে আছে; লেখকৰ নিজৰ বৰ্ণনাত—“কল্পনাৰ ভাগেই ইয়াত বেছি।—বৃষজীৰ নামত জুমুখিৰ খেৰ কুটা ছুডালমানো আছে নে নাই সন্দেহ।”

এই সম্পৰ্কত বৰুৱাদেৱে খুব সহজ ভাষাত বুজাই আমাক কৈছিল যে দূৰবীণৰ ওলোটো ফালটোৱেদি চালে ওচৰৰ বস্তু দূৰত দেখা যেন লাগে। ঠিক সেইদৰে ওচৰৰ ঘটনাক তেওঁৰ উপন্যাসত দূৰলৈ নি চাবলৈ বিচাৰে।—“মই এতিয়াৰ মানুহকে আঁকিছো, মাত্ৰ দূৰলৈ নি চাবলৈ বিচাৰিছো।”

উপন্যাসৰ কাহিনী কণ্ঠতা আইতা জনীৰ নথ দৰ্পণতে আছে খৰঙি বৰুৱাৰ ঘৰৰ দুশ বছৰীয়া ইতিহাস। তেওঁ সেই ঘৰলৈ আহিছিল বোৱাৰী ৰূপেই। (“বোৱাৰীয়েহে আচল ঘৰখন চিনি পায়, জীয়েকীবোৰে মাকৰ ঘৰত সপোন দেখিয়েই কটায়।”)

‘ককাদেউতাৰ হাড়ৰ’ কাহিনী উপস্থাপন কৰা হৈছে দুশ বছৰৰ আগৰ ৰাজনৈতিকভাৱে অস্থিৰ নগাঁও অঞ্চলৰ দুটা ক্ষমতাশালী পৰিয়ালৰ দুজন প্ৰতিদ্বন্দ্বী ব্যক্তিক কেন্দ্ৰ কৰি। এজন হ’ল খৰঙি বৰুৱাৰ ঘৰৰ ভোগাই বৰুৱা ডেকা আৰু আন জন হ’ল মাত্ৰ ন দিনৰ বাবে বৰুৱাৰ খিতাপ লাভ কৰা বাখৰ বৰা। ৰজাঘৰীয়া স্বীকৃতিৰে ভোগাই বৰুৱা অধিক ক্ষমতাশালী আছিল; কিন্তু ধনে ধানে দিনক দিনে প্ৰতিপ্ৰতিশালী হৈ উঠিছিল বাখৰ বৰা। দুটা পৰিয়ালক ওচৰ চপাই অনাৰ উদ্দেশ্যেৰে বাখৰ বৰাৰ ভনীয়েক মাহিন্দীক ভোগাইলৈ বিয়া কৰোৱাও হৈছিল। কিন্তু সেই মিত্ৰতাইও সম্পৰ্ক মধুৰ কৰিব নোৱাৰিলে, বৰং প্ৰতিদ্বন্দ্বিতাৰ মনোবৃত্তি ক্ৰমশঃ প্ৰবল হৈ কৰ্মী-অনুয়াৰ মাজেদি শত্ৰুতালৈহে বাগৰিল। দুয়ো পক্ষৰ মাজত সৰু-সুৰা বিষয়ক কেন্দ্ৰ কৰিয়েই আত্মাভিমান, আত্মগৌৰৱ আৰু আভিজাত্যৰ প্ৰতি-যোগিতা চলাই নহয় ইজনে সিজনৰ ওপৰত শত্ৰুক শালিবলৈকো ছল

চাবলৈ ধৰিলে। আনকি বাখৰ জীয়াই থকা পৰ্বস্তু ভোগাইৰ ঘৰৰ অলংকাৰৰ বাখৰবোৰো খুলি পেলোৱা হৈছিল। শেষলৈ অবলা মাহিন্দ্রীয়েও সম্বন্ধৰ সেতু বন্ধা কৰিবগৈ নোৱৰা হ'ল।

“এইদৰে উপৰি পুৰুষে বান্ধিব খোজা মিলনৰ সাকো তেনেই অৰ্পিত। বাঁহৰ বুলি ছয়ো পক্ষই জানিলে বিয়াৰ কেইদিন মানৰ পিছতেই।”...

“ভোগাই-বাখৰৰ এই মাৰাত্মক পাশাখেলৰ ঢাল যেন লাগি যায় তাইৰ নিজক। এই খন ইমান দিনে পাশা খেল আছিল, এতিয়া যেন ই বাঘ ঢাল খেলা য'ত গুটিবোৰ গৰু নহয়, মানুহ।...কিন্তু কোনেও গম পোৱা নাই খেলখন কিমান মাৰাত্মক, কিমান আত্মক্ষয়ী।”

উপশাস্ত অতীতৰ কাহিনী কোৱা আইতা জনীয়ে কোৱা কথাষাৰ মাহিন্দ্রীৰো মনৰেই কথা—“আমি তিবোতা মখাই শাস্তি বিচাৰো, বৰ মইনা। আমাৰ নিজৰ বাবে নহয়, ঘৰখনৰ কাৰণেহে শাস্তি বিচাৰো।”...

কিন্তু মাহিন্দ্রীয়ে এখন আচুৱন্ত ঘৰৰ পৰা তেনে এখন ঘৰলৈকে আহিও ঠপ্পিত শাস্তি নাপালে। এই সম্বন্ধৰ লগতেই যেন আছিল এক অভিশাপ, অশুভ কিবা এটাৰ চিন।

ভোগাইৰ স্ত্ৰী ৰূপে সেইখন ঘৰৰ ন বোৱাৰী হিছাপে সত্ৰলৈ গোঁসাইক সেৱা জনাবলৈ যাওঁতে মাহিন্দ্রীক নিৰ্মালি দিছিল ভৰিত গেলা ঘাৰে পাচনি এজনে।—তেতিয়াই “তাইৰ মনটো অশুচি অশুচি যেন লাগিছিল। এতিয়া তাইৰ মনত খেলালে সকলো অশুভ। তাইৰ জীৱনৰ সকলোতেই কেৱল অমঙ্গলৰ চিন। গোঁসাইৰ নিৰ্মালিখিনিও তাইৰ ওচৰলৈ আহিছিল অপবিত্ৰতাৰ গোক লৈ।”

ততুপৰি ছুঘৰ মানী, ক্ষমতাশীল মানুহৰ অৰিয়া-অৰিত সোমাই পৰিব লগা হ'ল সাধাৰণ প্ৰজা। ভোগাই বৰুৱা আৰু বাখৰ বৰাই সিহঁতক নিজৰ নিজৰ স্বার্থৰ অনুকূলে অস্ত্ৰ ৰূপে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে। ভোগায়ে গঞা ৰাইজৰ যোগেদি জালপাতি বাঘ ধৰাৰ ব্যৱস্থা কৰাটো বাখৰ বধৰ এক আখৰাহে যেন।

এদিন ভোগাইব পৰাক্ৰম আৰু কুট-কৌশলৰ ফলত সাধাৰণ শ্ৰেণীৰ দলবদ্ধভাৱে গৈ বাখৰক নিজৰ টোলতে ধৰ-ফুৱাই জ্বলাই দি বধ কৰিলে। ভাগ্যে বাখৰৰ তিবোতা আৰু ল'ৰা-ছোৱালী কিটা বন্ধা পৰিল। ভোগায়ে বাখৰৰ মৃত্যুৰ দিনাই বাতিয়েই গৈ সনাতন সোণাৰিৰ হতুৱাই নিজৰ আঙঠিত বাখৰ কেইটা লগাই ঘৰলৈ গ'ল। পুৱাই শোৱা-পাটিৰ গাৰুৰ তলত বাখৰ ঋতৌৱা আঙঠি দেখা পাই মাহিন্দ্রীয়ে বিচুৰ্তি খালে।...“বাখৰ আৰু নাই। বাখৰৰ কলিজাটো তিববিৰাই আছেহি সাপৰ মূৰৰ মণিত।”...সেইদিনেই মুৰ্ছা গ'ল মাহিন্দ্রী, তাই আৰু সাৰ নেপালে; চিৰদিনলৈ।

আচলতে বুঢ়ী আইতাজনীয়ে বুৰঞ্জীৰ ইমান কৰুণ কাহিনীটো ক'ব লগা হৈছিল বৰ্তমানৰ প্ৰসংগ এটা উত্থাপিত হওঁতে। যি জনৰ আগত কাহিনী কোৱা হৈছে তেওঁ গৈছে ভায়েক হেমসুৰ, নমিতাৰ লগত হ'ব খোজা বিয়া খনৰ বাবে আইতাকৰ পৰা সন্মতি বিচাৰি। এক অভিনৱ কলা-কৌশলেৰে (the technique) নৱ বৰুৱাই ইয়াত অতীতক বৰ্তমানৰ পটভূমিত বিচাৰ কৰাৰ প্ৰয়াস কৰিছে। যিটো পৰিয়ালৰ কইনা হেমসুৰ বাবে খোজা-বঢ়া হৈছে, অতীতত সেই পৰিয়ালটোৰ লগতেই হেমসুৰইতৰ পৰিয়ালটোৰ অবিয়া-অৰিয়ে ধ্বংসাত্মক ৰূপ ল'লেগৈ। সেই ইতিহাসক বৰ্তমানৰ লগত কলাত্মকভাৱে সাঙুৰি পেলোৱা হৈছে। হেমসুৰ বিয়াৰ সন্মতি ল'বলৈ গৈ আইতাৰ পৰা বুৰঞ্জী শুনি থকা বৰমইনাই মাজে মাজে এনে কিছুমান সংগতিপূৰ্ণ টিপনী দি গৈছে যিবোৰে অতীতক বৰ্তমানৰ মুখামুখি কৰাইছে।—

“সকলোবোৰেই অতীত—বৰ্তমানৰ বিন্দু এটা যেন অতীতৰ মাজেৰে গৈ আছে। অতীতৰ মাজেৰে নগ'লে যেন আমাৰ কেনিও এখোজো আগবাঢ়িবৰ উপায় নাই। নিজৰ সময়খিনি বুজিবৰ বাবে আমাক অতীতৰ খবৰ লাগে।”...

আইতাজনীৰ প্ৰয়োজন এইবাবেই যে—“আইতা জানো বৰ্তমানো নহয় ?”

যুগৰ সলনি হ'ল সঁচা, কিন্তু কিহত সলনি হ'ল ? মানুহৰ মন
তেতিয়া যেনে আছিল, এতিয়াও তেনেই থকা নাই জানো ?

তাকেই আইতাই নিজৰ জ্ঞান-অভিজ্ঞতা-উপলব্ধি আৰু ইতিহাস
চেতনা সকলো মিলাই যেন বুজাই ক'বলৈ বিচাৰিছে :...“দিন সলনি
হৈছে, ধৰণ সলনি হৈছে, কিন্তু মন সলনি হোৱা নাই মানুহৰ ।
এতিয়াও শত্ৰুতা আছে, অৰিয়া-অৰি আছে কেৱল এতিয়াৰ দিনত
সহজে জ্ঞান মাৰিব নোৱাৰি মানকে মাৰিব খোজে । মামলা মোৰ্কৰ্মা
তৰি কষ্ট দিয়ে, কষ্ট খায় । ছল-চাতুৰী কৰি ঠগে, ঠগ খায় । সকলো
একেই আছে বোপাই ।”

নৱকান্ত বৰুৱাৰ সৃষ্টি এই বুৰঞ্জী কণ্ঠত আইতাজনীয়ে বিৰল
সংবেদনশীলা, মৰ্যদাসম্পন্ন, প্ৰবল আত্মবিশ্বাস থকা আৰু মুকলি মনৰ
এগৰাকী বয়োজ্যেষ্ঠা অসমীয়া নাৰীৰ চৰিত্ৰক প্ৰতিনিধিত্ব কৰিছে ।
সেয়েহে বৰমইনাই অতিশয় ব্যগ্ৰতাৰে আইতাজনীৰ ওচৰলৈ অতীতৰ
খবৰ বিচাৰি গৈছে—“আধা সাধু, আধা অভিজ্ঞতা, আধা কল্পনা, আধা
কিস্মদন্তীৰে আপোন মনে সাজি লোৱা তেওঁৰ অতীতৰ খবৰ—
বিশ্বাসে সৃষ্টি কৰা পৃথিবীখনৰ খবৰ ।”

ঔপন্যাসিকে আইতা গৰাকীক অতিশয় বাস্তৱ দৃষ্টিভংগীৰে
উপস্থাপন কৰিছে । চৰিত্ৰটিত অলপো আড়ষ্টতা নাই । আইতা-
জনীয়ে দেখা সপোনটো—য'ত এটা বগা কলিৰে সৈতে এজোপা বন
নহক গজি অহাৰ বৰ্ণনা আছে, সেয়া কবি ঔপন্যাসিকৰ মনোৰম
কাব্যিক কল্পনা ।

‘ককাদেউতাৰ হাড়’ত ইতিহাসৰ বৰ্ণনা দিওঁতে ঐতিহাসিক
পৰিবেশ বিশ্বাসযোগ্যভাৱে উপস্থাপন কৰা হৈছে । সমকালীন
জীৱন-ধাৰাক সুন্দৰভাৱে চিত্ৰিত কৰা হৈছে—সামাজিক উৎসৱ-
অমুঠান, শ্ৰাদ্ধ-বিধি, আহাৰ-বিহাৰ, পিন্ধন-উৰণ, কুমাৰ শিল্প, বাঘখৰা
কৌশল, প্ৰাচীন ৰীতি-নীতি, কথা-বতৰা, বিষয়া-বৰ্গৰ মতি-পতি
ইত্যাদিৰ উপস্থাপন প্ৰয়োজন সাপেক্ষে কৰা হৈছে । গুণমালা পুথি

নকল কৰাৰ যোগেদি ছোৱালীকো আখৰ চিনাকি কৰা পুৰণি দিনীয়া
কৌশলৰ উল্লেখ উল্লেখযোগ্য।

“ককাদেউতাৰ হাড়” এখন বৃহৎ কলেজৰৰ উপস্থাসো নহয়, কিন্তু
কাহিনীৰ উপস্থাপনে শিল্পী নৱকান্তৰ মনোবম শৈল্পিক প্ৰকাশভংগীৰ
স্বাক্ষৰ বহন কৰিছে। ইয়াত ঔপস্থাসিকে অযথা কাব্যিকতা কৰা
নাই, ব্যাপক বৰ্ণনাৰে বিষয়ক ভাৰাক্ৰান্তৰ কৰা নাই। অনেক চৰিত্ৰ
উপস্থাসখনত আছে, সিহঁতৰ প্ৰতি শিল্পীয়ে যথোচিত মনোযোগ
দিছে। উপস্থাসখনৰ আন এটা বৈশিষ্ট্য হ’ল ইয়াৰ ভাষা। অসমীয়া
সাহিত্যত মাত্ৰ কেইখনমান শ্ৰেষ্ঠ উপস্থাসৰ ভিতৰৰ এখন ‘ককাদেউ-
তাৰ হাড়’ বুলি স্বীকৃত হৈ থাকিব।

কবিয়ে পঞ্চাশৰ দশকত লিখা কবিতা ‘পলস’ৰ বৰ্ধিত ৰূপটোৱেই
‘ককাদেউতাৰ হাড়’ উপস্থাস বুলি ঔপস্থাসিক বকৱাই অলুভৱ কৰে।
আন কথাত ক’বলৈ গ’লে উপস্থাসখনৰ কাহিনীৰ ঘনীভূত ৰূপটোৱেই
‘পলস’ কবিতা।

“...কলঙ কপিলী দি জুৰ পাৰত ককাদেউতাৰ হাড়

বুঢ়ী আইতাৰ কলিজাৰে গজে বন নহৰুৰ ফুল।

... ..

... ..

আমাৰ নাতিৰ নতুন পামৰ নাঙলৰ সিৰলিত

আমি সাৰ পাম। সিহঁতে পঢ়িব আমাৰ জীৱাশ্মত

জাতিস্বৰৰ হাঁহি উঠা সাধু।.....”

নৱকান্ত বকৱাৰ তৃতীয় উপস্থাস গৰমা কুঁৱৰী।—‘প্ৰকাশ’ আলো-
চনীত ধাৰাবাহিকভাৱে প্ৰকাশ হৈছিল। শেষত প্ৰকাশন পৰিষদে
১৯৮০ চনত গ্ৰন্থাকাৰে এই উপস্থাসখন প্ৰকাশ কৰে। নৱ বকৱাই
পাতনিত কোৱা মতে ‘কপিলী পৰীয়া সাধু’ৰ পিছতেই লেখকৰ এই
উপস্থাস লিখাৰ পৰিকল্পনা আছিল। ইয়াৰ কাহিনী হ’ল অসম

বুবঞ্জীৰ ত্ৰয়োদশ-চতুৰ্দশ শতিকাৰ এটি বিখ্যাত নাৰী চৰিত্ৰ—গবমা কুঁৱৰী। কাহিনীৰ আধাৰ হ'ল ড° সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাৰ 'বুবঞ্জীৰ বাণী' নামৰ ঐতিহাসিক প্ৰবন্ধ সংকলনত সন্নিৱিষ্ট 'গবমা কুঁৱৰী' বিষয়ক প্ৰবন্ধটি। এই ভ্ৰষ্টা—'খাৰ-চাই' তিবোতাজনীৰ চৰিত্ৰটি অসম বুবঞ্জীৰ জ্ঞানিবা ক্লিপ'পেট্ৰোহে। ঐতিহাসিক কাহিনীক উপন্যাসৰ মাধ্যমলৈ আনি কলাসন্মত ৰূপে উপস্থাপন কৰাত নৱকাস্তৰ সিদ্ধ-হস্ততা প্ৰমাণিত হৈ গৈছে। তেওঁৰ লেখনীয়ে বুবঞ্জীৰ বোমাঞ্চকৰ কাহিনী আৰু চৰিত্ৰক আকৌ এবাৰ মনোজ্ঞ ৰূপত দাঙি ধৰিলে। স্বাভাৱিকতেই এয়াতো বুবঞ্জী নহয়, সৃষ্টিশীল কলা। বুবঞ্জীৰ খেলিমেলিৰ আউল ভঙাতকৈ তেওঁ ইয়াত নিজস্ব কথকতাৰে কেইটামান সক্ৰিয় চৰিত্ৰ আৰু ঘটনাৰে কাহিনী ৰূপায়ণ কৰিছে। স্বৰ্গীয় ড° ভূঞাৰ পৰাই তেওঁ কাহিনীটোৰ বিষয়ে কেইবাটাও কথাৰ সন্দেহো নিৰাময় কৰি লৈছিল।

গবমা কুঁৱৰী—গোড়ৰ বাদছাদৰ কন্যা, সৰুতে নাম আছিল পাৰৱীন—পাৰৱীন বামু, মাকে নাম দিছিল পাৰ্বতী। দাস-দাসী আৰু আন মানুহে বুলিছিল পাক—পাকল। নৱাবজাদী পাকলে গোড় বজাৰ হেৰেমত হিন্দুমাকৰ পৰা শিকিছিল শিৱ পূজা কৰিবলৈ। শিৱৰ উৎসৱত শিৱৰ গীত—শিৱ-পাৰ্বতীৰ বিবাহৰ কাহিনী আৰু গীত তাই শৈশৱতে শুনিছিল। শিৱ-পাৰ্বতীৰ বিষয়ে লিখা দেশ ভাষাৰ কাব্য বা গীত বিচাৰিছিল পাৰৱীনে। বজাই ক'তো নাপাই কৰতোৱাৰ পূব পাৰৰ পৰা বিচাৰি অনালে এখন পুথি—হৰ-গৌৰী সংবাদ, কবিৰ নাম হেমন্ত,—হেম সৰস্বতী।

ৰাজনৈতিক মৰ্যাদা ৰক্ষা কৰি কমতাৰ বজা তুল্লভ নাৰায়ণলৈ পাৰৱীনক বিয়া দি গোড় আৰু কমতাৰ মাজত সম্বন্ধৰ সাকো নিৰ্মাণ কৰা হ'ল। তাই কমতালৈ লগতে লৈ আহিছিল সেই 'হৰ-গৌৰী সংবাদ' নামৰ পুথিখন। এই মূল্যবান আৰু সংগীত প্ৰিয় গোড় কন্যাক কমতাৰ হিন্দু ৰজাজনে বিবাহ কৰাৰ পথ প্ৰশস্ত কৰি দিছিল ৰাজ্যক

সুবোধিত নীলাম্বৰ পণ্ডিত—“সেই কল্পা গ্ৰহণযোগ্য কাৰণ, শৌড়ৰ
 “বাদহাহ বাজন্ত, বাজকুলৰ, গভিকে ক্ষত্ৰিয়। ক্ষত্ৰিয় বজাই ক্ষত্ৰিয়
 কল্পাৰ লগত উদ্ভবনত আৰম্ভ হোৱাটোত কোনো বাধা নাই। তেওঁ-
 লোকৰ ধৰ্ম বেলেগ হ’ব পাৰে, কিন্তু বৰ্ণ একে।” আৰু নতুন বাণীৰ
 নাম দিয়া হৈছিল সুশুদ্ধি।

আগতে এই গৌড় কল্পাই বড়ু চণ্ডীদাসৰ ‘ত্ৰীকৃষ্ণ কীৰ্তনো’
 শুনিছিল। শুনিছিল বৃন্দাবনত কৃষ্ণৰ বাধাৰ লগত কামকলিৰ
 কাহিনী।

হৰগৌৰী-সংবাদ শুনি তাই বিভোৰ হৈছিল।

—“তাই গৌৰী হ’ব খুজিছিল, কিন্তু তাই যেন বাধা হ’লহি।
 আকৌ মনত পৰিল বাধা যে অশ্ৰু পুৰুষৰ পত্নী আছিল।

কমতাৰ বাজ কাৰেঙত নীলাম্বৰ ব্ৰাহ্মণৰ পুত্ৰ চন্দ্ৰশেখৰে হৰ-গৌৰী
 সংবাদৰ বিবাহৰ অধ্যায় পাঠ কৰোঁতে তাই লাহে লাহে যেন শিৱৰ
 কাষলৈহে আগবাঢ়িল, কাৰণ চন্দ্ৰশেখৰে যে শিৱৰেই নাম। কিজানি
 ব্ৰাহ্মণ পুত্ৰই ছদ্মবেশত তাইক উদ্ধাৰ কৰিবলৈকে আহিছিল।

হৰগৌৰী সংবাদৰ হৰ-পাৰ্বতীৰ মিলনৰ বৰ্ণনাৰ আৰম্ভিয়ে বাণী
 সুশুদ্ধিৰ মন ধৰ্মৰ প্ৰতি ঢাল খুউওৱাতকৈ দৈহিক ভাৱেহে উত্তেজিত
 কৰি তুলিলে। আৰু সিয়েই তেওঁক পাঠক ব্ৰাহ্মণ পুত্ৰ চন্দ্ৰশেখৰৰ
 কাষ চপাই নিলে।

অবণ্যত মৃগয়া কৰিবলৈ গৈছিল বজ্জা দুৰ্গভনাৰায়ণ। এদিন
 দেখিছিল এটা ডেকা হৰিণাই বয়সিয়াল হৰিণটোক যুঁজ কৰি আঁতৰাই
 খেদি পঠাইছিল আৰু হৰিণীৰ জাকটোৰ ওপৰত কৰ্তৃত্ব বিস্তাৰ
 কৰিছিল। মৃগয়াৰ পৰা ঘূৰি আহি বজ্জাই প্ৰত্যক্ষ কৰিছিল—
 ‘হৰগৌৰী সংবাদ’ পাঠ কৰি থাকোঁতে তৰুণ পাঠক চন্দ্ৰশেখৰ আৰু
 বাণী সুশুদ্ধিৰ দুখন মুখ দুগছি চাকিৰ পোহৰৰ বৃত্তত উজল হৈ জিলিকি
 আছিল।—নৱ বকৱাই এই প্ৰসংগ সুন্দৰভাৱে উপস্থাসত দেখুৱাইছে;
 এয়াও এক প্ৰতীক।

ঔপন্যাসিকে দূৰে দূৰে ইংগিতৰে সুশুদ্ধি আৰু চম্পশেখৰৰ সম্পৰ্ক—
বাণীৰ লগত তেওঁৰ অভিসাৰ দেখুৱাইছে।

যি গৰাকী ৰাজ মহিষী সুশুদ্ধিৰ সহায়ত মেধাৱী চম্পশেখৰক
পিতৃত্ব নবদ্বীপলৈ স্থায় পঢ়িবৰ বাবে পঠোৱাৰ কল্পনা কৰিছিল, সেই
বাণীৰ লগতে চম্পশেখৰৰ গঢ়ি উঠিল অবৈধ প্ৰণয়। তাৰ পৰিণতি
স্বৰূপে কমতেশ্বৰৰ ৰাজদণ্ড ভুগি চম্পশেখৰ থাকিব লগা হ'ল বন্দীশালৰ
লোৰ সজাত। আৰু বাণীও ৰাজহাউলিৰ বাহিৰ হ'ব লগা হ'ল।
নগৰৰ বাহিৰৰ এটা সৰু পঁজাত লগত দুগৰাকী দাসীৰে নিৰ্বাসিতাৰ
জীৱন কটাব লগা হ'ল সুশুদ্ধিয়ে। কিন্তু তেওঁ সিমান সহজে
পৰিস্থিতিৰ অধীনা হোৱা নাৰীয়েই নাছিল।

এতিয়া বাণীৰ পোতাশালত বন্দী হৈ থকা নীলাস্বৰৰ পুত্ৰ
চম্পশেখৰৰ প্ৰতি দয়া-মমতা-আকৰ্ষণ একো নাই। স্থলিত চৰিত্ৰৰ
ব্ৰাহ্মণ বুলি তেওঁ এতিয়া তাক নিন্দাৰে কৰে।

কিন্তু এই মুহূৰ্তৰ পৰাই বাণী সুশুদ্ধি এক বেলেগ নাৰী হৈ উঠিল।
চম্পশেখৰৰ ভায়েক দীননাথক দাসীৰ হতুৱাই মতাই আনি গৌড়ৰ
বাদছাহলৈ পত্ৰ পঠালে—

“পিতৃ বিঘ্নমানে মোৰ অতদিন দুখ।”...কমতাৰ ৰজাৰ ওপৰত
বাণীৰ প্ৰতিশোধ লোৱাৰ ইচ্ছা—কমতাৰ ৰজাই ৭তওঁক সম্বানো
নিদিলে, কিন্তু অসতী নাৰীৰ স্তৰলৈ নমালে।

অতি কৌশলেৰে গৌড়েশ্বৰে ‘হৰগৌৰী সংবাদ’ পুথিখন আৰু তাৰ
পাঠকজনক গৌড়লৈ পঠাবলৈ অনুৰোধ কৰি ধানাদাৰ জুমল খাঁক
কমতালৈ পঠালে।

কিন্তু নীলাস্বৰ পণ্ডিত আৰু বন্দিনী বাণী সুশুদ্ধিৰ কৌশলত
পুথিখন ইতিমধ্যেই হেৰুওৱা হৈছে।

কমতেশ্বৰে চম্পশেখৰৰ অপকৰ্ম জনাই গৌড়ৰ বাদছাহলৈ বতৰা
পঠালে। লগতে বিচাৰিলে কেইঘৰমান সজ ব্ৰাহ্মণ। বাদছাহে সাত
স্বৰ ব্ৰাহ্মণ পঠাই দিলে। অথচ গৌড়ৰুস্তা বন্দিনী।—ৰাজধৰ্ম আৰু

ৰাজ্যচাৰ বৃদ্ধিব পৰা নাই নীলাম্বৰ ব্ৰাহ্মণ আৰু কবি হৰিবৰ
বিপ্ৰই ।

লাহে লাহে গোড়েশ্বৰ—কমতেশ্বৰৰ বিবাদ সংঘৰ্ষৰ পথত অগ্ৰসৰ
হ'ল । গোড়ৰ ৰজাৰ পুত্ৰ তুৰবকে সসৈন্তে কমতাপুৰ আক্ৰমণ
কৰিবলৈ আহিল । উপায়স্বৰ হৈ ৰজা পলাল । কিন্তু তুৰবকে ভগ্নী
সুশুদ্ধিকো নাপালেহি, পালেহি মাত্ৰ বাণী মাই দি থৈ যোৱা পত্নী ।
তেওঁ জনাই থৈ গৈছে...“ইন্দৰ বাণী শচী, ইন্দ বদল হ'লেও
শচী বদল নহয় । মোৰ ৰজা বদল হৈছে মই কিন্তু বাণী হৈয়েই
থাকিম ।”

তাৰ পিছত আহোম আৰু কছাৰী ৰাজশক্তিৰ সংঘৰ্ষ । ছলে-বলে
কৌশলে আহোমে কছাৰীক বশ কৰি পশ্চিমলৈ ৰাজ্য বিস্তাৰ কৰিলে ।
কিন্তু ডিমাপুৰত কছাৰী ৰজা ডেটচুঙৰ ৰাজত্ব বতি আছিল আহোমৰ
কৰতলীয়া ৰজা ৰূপে । এদিন ডিমাপুৰত আনন্দ উৎসৱ হোৱা দেখা
গ'ল । এগৰাকী নতুন বাণী আহিল ।—তেওঁ সেই সুশুদ্ধি—গোড়
ৰজাৰ কন্যা—কমতেশ্বৰৰ পৰিত্যক্তা বাণী । কৌশলেৰে বাণীয়ে
কছাৰী কোঁৱৰ ডেটচুঙৰ লগত সম্পৰ্ক স্থাপন কৰিলে । ডেটচুঙৰ লগত
দাম্পত্য জীৱন বেয়া নাছিল—এটি পুত্ৰও হৈছিল—নাম ৰখা হৈছিল
মদন কুমাৰ—পিছলৈ ৰজা নিৰ্ভয় নাৰায়ণ ।

আকৌ ৰণ হ'ল আহোম আৰু কছাৰীৰ । সেই সময়তে কছাৰী
ৰাজ্যৰ পশ্চিম সীমাত সসৈন্তে যুঁজৰ সাজত উপস্থিত হৈছিল গোড়ৰ
মীৰ মালিক । আহোমৰ হাতত মৃত্যু ঘটিল কছাৰী ৰজা ডেটচুঙৰ ।
বাণী গৌৰ মা আহোম সৈন্তৰ হাতত বন্দি হ'ল । বিষয়াসকলে
বাণীক বাহৰ পাতি থকা স্বৰ্গদেউ চুহুংমুঙৰ তালৈ প্ৰেৰণ কৰিলে ।
শ্ৰোত্ৰ স্বৰ্গদেউ চুহুংমুং । ধনশিৰি বাহৰৰ পৰা কছাৰী ৰণৰ শেষত
ৰাজধানী গড়গাঁৱলৈ উভতি আহি ৰজাই গৰমাক কুঁৱৰী পাতিলে ।

তেতিয়া আহোম স্বৰ্গদেউৰ সোঁহাতস্বৰূপ কনচেঙ বৰপাত্ৰ গোহাঁই
বৰ প্ৰভাৱশালী চৰিত্ৰ হৈ উঠিছিল । এওঁৰ কৌশলতে মাইবঙত

ৰাজধানীৰে কছাৰী ৰাজ্য নকৈ পাতি গৰমা কুঁৱৰীৰ অভিলাস পূৰ্ণ কৰি পুত্ৰ মদন কুমাৰক নিৰ্ভয় নাৰায়ণ নামেৰে ৰজা পাতি থাপি-গাঁচি থোৱা হ'ল।—ঐতিহাসিক ঘটনা চক্ৰ আৰু গৰম কুঁৱৰী উপন্যাসৰ কাহিনী এয়েই।

কিন্তু ঔপন্যাসিকে ঐতিহাসিক কাহিনীৰ উপস্থাপনৰ মাজেদিয়েই নিজস্ব বক্তব্যৰ কলাত্মক ৰূপ দিছে।

ঘটনা চক্ৰৰ ৰূপৰেখা অংকনৰ লগতে ঔপন্যাসিক নৱ বৰুৱাই সমকালীন ৰাজনৈতিক, সামাজিক, ধৰ্মীয় আনকি ভাষিক অৱস্থাবো চিত্ৰ আঁকিছে। অসমৰ ইতিহাসৰ এই 'ক্লিপেট্ৰ' সদৃশ খাৰচাই নাৰী চৰিত্ৰটিৰ সমস্ত সম্ভাৱনাকে লেখকে বিকশাই তুলিছে……

……“বৰ এক ধৰণৰ তিবোতা এই।”

……“তুই ৰজাৰ চাউল খাই আহিছে তাই।

অকল সেয়ে নহয়, কুলক্ষণীয়ে দুয়োখন ৰাজ্য ভাঙি থৈ আহিছে। তাৰ উপৰি বায়ুৰ পৰিয়াল এটাও নষ্ট কৰি থৈ আহিছে।”

……“আৰু কথাও যে কয় গোড়ৰ পাটছাহৰ জীয়েকে, মাতাকে শুনিবানে, ভাঙকেই চাবা ?”

সকলোকে আচৰিত কৰি দি গৰমা কুঁৱৰীয়ে কিন্তু আহোম স্বৰ্গদেউৰ পৰা মাতৃত্ব নিবিচাৰিলে, আৰোপ কৰিলে ৰাজমাও হোৱাৰহে চৰ্ত। ইয়াৰ দ্বাৰাই বহুশ্ৰময়ী নাৰীয়ে বাস্তৱ বৃদ্ধিৰ পৰিচয় দিলে।

স্বৰ্গদেৱেও গৰমা কুঁৱৰীৰ উদ্দেশ্যক প্ৰশংসা কৰি কৈছিল, “…ভালেই হ'ল। কুঁৱৰী সদায় অলেখ, কিন্তু ৰাজমাও এক।”

ঔপন্যাসিকে গৰমা কুঁৱৰীক লৈ ইতিহাস লিখা নাই, উপন্যাসহে লিখিছে। শেষ পৰ্যন্ত তেওঁ এই বিষয়ত সতৰ্ক। উপন্যাসখনৰ একেবাৰে শেষৰ কথা কেইআষাৰতো সৃষ্টিশীল লেখকৰ কৌশল পূৰ্ণ সামৰণি। ..

উপন্যাসখনৰ ৰোমাণ্টিক পৰিবেশ ৰচনাত ঔপন্যাসিকে ব্যৱহাৰ কৰিছে সুন্দৰ ভাষা। ঐতিহাসিক বিষয়ৰ প্ৰচুৰ তথ্য লেখকে কৌশলেৰে কাহিনীৰ অন্তৰ্গত কৰিছে। কমতা ৰাজ্য, কছাৰী ৰাজ্য

আক আহোম ৰাজ্য আৰু ৰাজসকলৰ মতি-গতি, বেহ-ৰূপ, আচাৰ-ব্যৱহাৰ প্ৰয়োজন মতেই ব্যৱহাৰ কৰিছে। প্ৰসংগক্ৰমে লেখকে নামনি অসমৰ অৰ্থাৎ কমতা ৰাজ্যৰ প্ৰাকশংকৰী যুগৰ সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ এটা আভাস তাৎপৰ্যপূৰ্ণভাৱে দিছে। ব্ৰাহ্মণসকলৰ মাজত সংস্কৃত ভাষাৰ প্ৰতি থকা প্ৰৱল আকৰ্ষণ আৰু দেশভাষাত অনূদিত হোৱা শাস্ত্ৰাদিৰ প্ৰতি অনীহাৰ ভাব ঔপন্যাসিকে নীলাম্বৰ পণ্ডিতৰ কথা আৰু কাৰ্যৰ যোগেদি দেখুৱাইছে। দেশভাষাৰ সম্পৰ্কে কবি হৰিবৰ বিপ্ৰৰ মন্তব্য আৰু নীলাম্বৰ পণ্ডিতৰ দ্বন্দ্বটো সূক্ষ্ম ৰূপত দেখুওৱা হৈছে। উল্লেখযোগ্য সংস্কৃতৰ পৰা ভাষালৈ অনুবাদৰ ক্ষেত্ৰত উদাৰ মনোভাৱৰ কবি হৰিবৰৰ কাব্যতো (লৱ-কুশৰ যুদ্ধ, বজ্ৰবাহনৰ যুদ্ধ) পুত্ৰৰ হাতত পিতাৰ পৰাজয় বা বধৰ কাহিনী আছিল। তদুপৰি বৰ্ণনশীল সকল শংকিত হৈ পৰিছিল “ভাগৱতীসকলৰ বন্দনা পদ্ধতি”ৰ প্ৰতি। কাব্য সম্পৰ্কে পিতা-পুত্ৰৰো দ্বিমত। নীলাম্বৰ পণ্ডিতৰ ভয়ৰ কাৰণ সংস্কৃতৰ ঠাই ভাষাই ললে কি হ’ব ? ঔপন্যাসিকে সেই ভয় আৰু শংকা উদ্ৰেক হোৱা ভাব প্ৰকাশ কৰিছে এনেভাৱে... “মন্ত্ৰৰ ঠাই ল’ব গীতে... দেৱ ভাষাৰ ঠাই ল’ব অক্ষু ট মানৱ ভাষাই। ”

দেশভাষালৈ পুৰাণ-ভাৰতৰ ভাঙনি হৈছিল সঁচা ; কিন্তু সেই পৰ্যন্ত দেশভাষাই পূজা-অৰ্চনাত ঠাই পোৱা নাছিল। সেয়া সম্ভৱ হৈছিল পৰৱৰ্তী যুগটোতহে—শংকৰদেৱৰ দিনত। উপন্যাসত সেই সময়ৰ ভাষাৰ স্থান সম্পৰ্কে হৰিবৰ বিপ্ৰইও নীলাম্বৰক কৈছে— “ভাষা মন্দিৰৰ পট মণ্ডপলৈকে আহিব পাৰে, কিন্তু গৰ্ভগৃহত কেতিয়াও সোমাব নোৱাৰে। তাৰে গীত-পদ হ’ব পাৰে ; কিন্তু পূজাৰ মন্ত্ৰ কেতিয়াও ভাষাত হ’ব নোৱাৰে। ”

ঔপন্যাসিকে ভাষাৰ দিশটো কাহিনীৰ মাজলৈ টানি নি উপন্যাসক এক নতুন আয়তন দিলে।

১৯৮১ চনত প্ৰকাশ হ’ল নৱকান্ত বৰুৱাৰ এক ভিন্নশ্ৰবী উপন্যাস

‘মানুহ আটাইবোৰ দ্বীপ’। বিষয়বস্তুৰ ক্ষেত্ৰত এয়া অসমীয়া উপন্যাস-সাহিত্যত নতুন। অধ্যাপক বৰুৱাৰ বুদ্ধদেৱৰ জীৱন আৰু বৌদ্ধধৰ্ম সম্পৰ্কে অনুসন্ধিৎসা আৰু অধ্যয়ন বহুদিনীয়া। আন্তৰিক অনুধাৱন আৰু বৌদ্ধ ভিক্ষুসকলৰ সান্নিধ্যইও তেওঁক এই বিষয়ৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত কৰে।

‘মানুহ আটাইবোৰ দ্বীপ’ “কিয় লিখিলোঁ”—এই বিষয়ে ঔপন্যাসিকে কৈছে : “বৌদ্ধ ভিক্ষুসকলে ৰচা খেৰী গাথা আৰু তাৰে অৰ্থকথাৰ ভাঙনিকে বাথেয় স্বৰূপে লৈ আৰু তাৰে এটা কাহিনীৰ আধাৰত এই উপন্যাসিকা ৰচনা কৰিছোঁ। খেৰী গাথাসমূহৰ কেইবাটাও গাথা আৰু তাৰ পটভূমিৰ কাহিনীৰ অংশ বিশেষ লৈ ভিক্ষুগী অভিকপ নন্দাৰ জীৱন কাহিনীৰ সূত্ৰত গাঁথি গৈছোঁ।... এই গ্ৰন্থনত হয়তো কালাতিক্ৰমণ, স্থানাতিক্ৰমণ আৰু উৎসাতিক্ৰমণ এই আটাইকেইটা দোষেই ঘটিছে। কিন্তু বৌদ্ধযুগৰ প্ৰথম অৱস্থাৰ মানৱীয় চিত্ৰ ফুটি উঠা দেখিছিলোঁ। এই গাথাবোৰত, আৰু তাৰেই অনুকৃতি এটা সৃষ্টিৰ কাৰণে এয়া মোৰ সশ্ৰদ্ধ সশ্ৰম আৰু হয়তো নিষ্ফল প্ৰচেষ্টা।”

“পুথি-পাঁজি অলপ চাই-চিতি লৈছিলো। কিন্তু প্ৰকৃত সাহায্য আৰু প্ৰেৰণা পাইছিলো যি কেইজনৰ পৰা, তেওঁলোক সংসাৰ ত্যাগী ভিক্ষু। তেওঁলোকৰ লগত বহুতো সন্ধ্যা বুদ্ধ, ধৰ্ম আৰু সংঘৰ কথা পাতিছোঁ, ...বহুতো গাথা আৰু তাৰ আঁৰৰ কাহিনী শুনিছোঁ।”...

সিদ্ধাৰ্থ বুদ্ধই ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰাৰ সময়ৰ এটি কাহিনী। বোহিনী নৈৰ কাষত অৱস্থিত শাক্য গোষ্ঠীৰ ক্ষেমকৰ পৰমা ৰূপৱতী কন্যা নন্দা। শাক্য ক্ষেমকে কন্যাক লৈ বিনয়েৰে ভাবিছিল : “ভগৱানৰ কৃপা আৰু প্ৰকৃতিৰ দান।”

অনেক উপযুক্ত বৰৰ পৰা প্ৰস্তাৱ আহিছিল নন্দাৰ সৈতে বিবাহৰ বাবে। কিন্তু পিতৃ ক্ষেমকে ক্ষত্ৰিয় মতে স্বল্পবয়স পাতিলে। নন্দাই মনে-প্ৰাণে চৰভূত নামৰ এক যুৱকক স্বামী বৰিবলৈ সংকল্পবদ্ধা আছিল।

কিন্তু ভাগ্যৰ কি দাক্ষ পৰিহাস, স্বয়ম্বৰ দিন। নন্দাই সংবাদ পালে
ভকণ শাক্য কুমাৰ চৰভূতৰ বোহিণী নৈৰ পাৰত কোনোবা আন্ততায়ীৰ
হাতত নিকৰণভাৱে মৃত্যু ঘটছে।

...অনেক বুজাই-বৰায়ে নন্দাক পিতৃয়ে স্বয়ম্বৰত উপস্থিত
হ'বলৈ সৈমান কৰিব নোৱাৰিলে। নন্দাই মৃত্যুকে সান্ৱটি ল'ব।
তথাপি আনক স্বামী বৰণ নকৰে। আত্মসন্মান বন্ধাৰ বাবে সম্ভ্ৰান্ত
শাক্যসকল আৰু পাঞ্চালৰ ব্ৰাহ্মণসকলৰ লগত আলোচনা কৰি পিতৃ
ক্ষেমকে ঘোষণা কৰিলে যে কন্যা নন্দাই সংসাৰ ত্যাগ কৰি সন্ন্যাসিনী
হ'বলৈ স্থিৰ কৰিলে।

ক্ষেমক অতিশয় চিন্তিত হ'ল—নিজকন্যাৰ ভৱিষ্যতৰ কথা ভাবি।
তেওঁৰ মনত পৰিল, সিদ্ধাৰ্থ বুদ্ধই প্ৰচাৰ কৰা ধৰ্মৰ সবলতাৰ কথা
আৰু যে ভিক্ষুণী সংঘও প্ৰতিষ্ঠা হৈছিল সেই কথা। তেতিয়া
সিদ্ধাৰ্থৰ বিমাতৃ মহা প্ৰজ্ঞাপতি গৌতমী আছিল ভিক্ষুণী সংঘৰ
পৰিচালিকা। গতিকে নন্দাক ভিক্ষুণী সংঘত খোৱাৰ কথাৰে সিদ্ধান্ত
কৰা হ'ল। তৰুপৰি সেই ব্যৱস্থাত এটা সুবিধাও আছিল—সংঘ
প্ৰত্যাখ্যান কৰি সংসাৰলৈ পুনৰ ঘূৰি আহিবও পৰা গৈছিল।

কিন্তু পিতাকৰ সেই প্ৰস্তাৱ নন্দাই প্ৰথমতে গ্ৰহণ কৰিবলৈ টান
পালে; তাতোকৈ তাই বাৰে বাৰে মৃত্যুৰ কথাই চিন্তা কৰে, অথবা
বৈধৱ্য জীৱন।

কিন্তু শেষত নাৰীসকলৰ বাবে উপযুক্ত স্থান বুলি বিবেচিত ভিক্ষুণী
সংঘত প্ৰবেশ কৰিলে নন্দাই। সংঘ স্থবিৰা গৌতমীক প্ৰদক্ষিণ কৰি
ধৰ্মৰ ত্ৰিশৰণ গ্ৰহণ কৰি নন্দা শ্ৰামনেৰী ৰূপে সংঘত আশ্ৰিতা হ'ল।
তেওঁক স্ব গৃহলৈ গৈ সেই পঞ্চশীল পালন কৰিবলৈ উপদেশ দিয়া
হ'ল। কিন্তু নন্দাই জনালে যে তাই ভিক্ষুণী হ'বলৈহে আহিছিল,
সংঘৰ বাহিৰে আৰু তাইৰ আশ্ৰয় নাছিল।

মুক্তা নামৰ ভিক্ষুণী গৰাকীৰ লগতে ছাঁটোৰ দৰে নন্দাৰ দিনবোৰ
অতিবাহিত হ'বলৈ ধৰিলে। মুক্তাই হ'ল এতিয়া নন্দাৰ পথ

প্ৰদৰ্শিনী। তেওঁৰ পৰা নন্দাই পাই বহু আৰু ন্নেহ। কিন্তু
 গৌতমীয়ে যথাবৎ সকলো ধা-ধবৰ বাখিছিল। সংসাৰ, জীৱন আৰু
 মানৱদেহ সম্পৰ্কত উপদেশ দিওঁতে সদায় গৌতমী নন্দাৰ পৰা
 শুকণ্ণপূৰ্ণ প্ৰশ্নৰ সন্মুখীন হয়। জীৱন অনিত্য হ'লেও যে নিবৰ্থক
 নহয় সেই উপদেশ নন্দাক গৌতমীয়ে দিছে। অনেক প্ৰশ্ন, অনেক
 যথোচিত উত্তৰ।

নন্দাই গৌতমীৰ আগত সকলক চিন্তে, অৰুপটে কৈছিল যে তাই
 তাইৰ প্ৰিয়জনক আৰু লগতে নিজৰ দেহাটোৰ কথাও পাহৰিব
 নোৱাৰে। সংঘৰ বহুত উপদেশৰ মৰ্ম তাই বুজিব নোৱাৰে।

কিন্তু মুক্তাৰ সাহচৰ্য আৰু স্ত্ৰবিধা গৌতমীৰ উপদেশ আৰু যুক্তিয়ে
 নন্দাৰ বিচলিত মনক লুচ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে। গৌতমীয়ে উপলক্ষি
 কৰে—“প্ৰশ্ন আৰু তৰ্কৰ জ্বালেৰে এই যুৱতীৰ মন ভাৰাক্ৰান্ত।”

নন্দাই সংঘত বহুত দিনলৈকে মুগুনো কৰা নাছিল। নন্দাৰ ক্লম
 হোৱাৰ এটা কাৰণ হ'ল তাত কোনেও তেওঁৰ প্ৰিয়জন চৰভূতৰ মৃত্যুৰ
 বাবে এষাৰো সমবেদনাৰ বাণী নজনালাে।

কিন্তু মুক্তাৰ লগতে সংঘৰ অন্ত্যন্ত জ্যোষ্ঠা ভিক্ষুণীসকলেও এই
 বুদ্ধিমতী গাভৰুক অনেক যুক্তিসহ কথাবোৰ বুজাবলৈ চেষ্টা কৰিছিল।

এদিন নন্দাই এগৰাকী ভিক্ষুণীৰ পৰা শুনিলে এই বাণীটি—
 “অন্তদীপা ভৱথ……” অৰ্থাৎ আত্মদীপ হোৱা……তুমি নিজেই
 নিজৰ প্ৰদীপ হোৱা। নন্দাই গম পাই উঠিছিল তৃষ্ণাক বিনাশ কৰাৰ
 প্ৰয়োজনৰ কথা। আৰু লাহে লাহে বুদ্ধি উঠিছিল লীল আৰু সমাধিৰ
 ফলৰ কথা।

মুক্তাৰ দৰেই লগৰীয়া আন ভিক্ষুণীয়েও, স্ত্ৰবিধা পালেই নন্দাক
 বহুত উপদেশ দিয়ে, বহুত কথা শিকায়। ক্ৰমাধৰ্মে নন্দাই অৱশ্যে
 কথাবোৰ আয়ত্ত কৰি গৈছিল।

সংঘত থকা নিয়মীয়া ভিক্ষুণীৰ বাহিৰেও সংসাৰী উপাসিকাও
 আছিল। সংঘত স্থান পাইছিল অনেক হুংখীনী পাপী-তাপীয়ে,

অনাধিনীয়ে, পিতৃ-মাতৃহীনা অৱলাই। সংসাৰী উপাসিকা হৈ নন্দাই
ঘৰলৈকো যাব পাৰিলেহেঁতেন। তাতে পিতৃ ক্ষেমকে মাজে মাজে
গৈ ভাইক ঘৰলৈ প্ৰভোভাই নিবলৈও বিচাৰিছিল, তাই মান্তি
নহৈছিল। নন্দাই বৃদ্ধি উঠিছিল যে সেই “সংঘ ছুখী আৰু
নিৰাশ্ৰয়ৰ আশ্ৰয়।”—কিন্তু তেতিয়াও তাইৰ প্ৰিয় চুলিকোছা তাই
কটা নাছিল।

নন্দাক কোৱা হৈছিল—“তৃষ্ণাৰ মূল উৎপাটন কৰিবৰ বাবেই
আমাৰ বিনয়, আমাৰ শীল, আমাৰ সমাধি।”

আৰু “সুখ আছে মাত্ৰ এঠাইত—নিকৰাং পৰম সুখম।”

ইতিমধ্যেই নন্দাৰ পিতৃ ক্ষেমকে দেখিছিল যে বহুত মানুহে বৌদ্ধ-
ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰিছিল। সংঘৰ আৰু বৌদ্ধধৰ্মাৱলম্বীসকলৰ সমস্যা আৰু
প্ৰতিবন্ধকতাও কিছু আছিল। বৃদ্ধদেৱে সেই সকলো সমস্যা সমাধান
কৰিছিল। তথাপি ক্ষেমকে আশা এৰি দিয়া নাছিল তেওঁৰ আশা—
কন্যা নন্দা এদিন ঘৰলৈ—সংসাৰলৈ ঘূৰি আহিবই।

ভিক্ষুগীসকলৰ—যি সকলে নিজকে চিনাকি দিছিল বৃদ্ধ কন্যা
ৰূপে, তেওঁলোক প্ৰত্যেকৰে ছুঃখময় অতীতৰ কৰুণ কাহিনী আছিল।
সেই আশ্ৰমিকাসকলে কাহিনী কৈছিল, ছুঃখিত-তাপিতসকলৰ—
বিশেষকৈ নাৰী জীৱনৰ কৰুণ কাহিনী। মুক্তাই কৈছিল—পটাচাৰা-
নামৰ সেই অৰ্হতাপ্ৰাপ্ত ভিক্ষুগী গৰাকীৰ সংঘাতপূৰ্ণ জীৱনৰ
কাহিনী। পৰম কাৰুণিক বৃদ্ধই অমৃতময় বাণীৰে এখন চীৰৰ দি
সেই উন্মাদিনী নাৰীক কেনেকৈ আশ্ৰয় দিলে, কেনেকৈ ভিক্ষুগী হ’ল
তাৰ কাহিনী শুনিলে নন্দাই।

ইয়াৰ লগে লগে সংঘাৰামৰ নীতি-নিয়মৰ কঠোৰতা,
নিয়মানুৱৰ্তিতা, আচাৰ-বিচাৰ তাই লক্ষ্য কৰে। কাষতে পোৱা
মুক্তাক সোধে অনেক প্ৰশ্ন, মুক্তায়ো চেষ্টা কৰে সন্দেহখিনি নিৰসন
কৰিবৰ বাবে।

আশ্ৰমৰ প্ৰজ্ঞাৱতী বিছৰী ভিক্ষুগী ভদ্ৰাকুণ্ডল কেশাৰ ওচৰলৈ

নন্দা গৈছিল তাই দেখা স্বপ্ন এটাৰ গভীৰ অৰ্থ বিচাৰি। কুণ্ডল
কেশাই কোৱা কথাৰাৰ নন্দাৰ মনত লাগিছিল : “মই নিজে এতিয়াও
শিকি আছো, কি শিকাম ? মই নিজে এতিয়াও শুনি আছো, কি
শুনাম ! আমি মাথো আমাৰ পৰম্পৰাৰ সমস্যাবোৰত অংশ গ্ৰহণ
কৰিব পাৰোঁ”।

এদিন জ্যেতবন বিহাৰৰ মণ্ডলমালত ‘উপোসখৰ’ আয়োজন হ’ল।
স্বয়ং ভগৱান বুদ্ধ আহিছিল ধৰ্মদেশনাৰ বাবে। মন্ত্ৰ মুখৰ দৰে বুদ্ধৰ
বাণী শুনি নন্দা পুলকিত হ’ল। তথাগতৰ দৃষ্টি যেন তাইৰ ওপৰতো
নিবদ্ধ হ’ল। তথাগতই যেন তাইক কোৱা শুনিলে—“এহি ভিক্ষুণী।
...আহা ভিক্ষুণী”। সেই আহ্বান নন্দাই উপেক্ষা কৰিব নোৱাৰিলে।
তাই পাৰ্থিৱ দেহৰ অনিত্যতা উপলব্ধি কৰিলে। তাই ‘বহুজন হিতায়,
বহুজন সুখায়’ জীৱন উৰ্গা কৰিবলৈ সংকল্পবদ্ধা হ’ল।

পিতৃ ক্ষেমক আকৌ আহিছিল তাইক ঘৰলৈ লৈ যাবলৈ। কিন্তু
তেতিয়া নন্দাৰ মুণ্ডিত মস্তক, ইতিমধ্যেই ভিক্ষুণী হৈ পৰিছে। ক্ষেমকে
শেষ আশা পৰিত্যাগ কৰি উভতি গ’ল।

নৱ বকৱাৰ ঐতিহাসিক ঔপন্যাসিক ৰূপে সিদ্ধহস্ততা প্ৰমাণিত হৈ
গৈছে। বুদ্ধৰ সময় বহুত প্ৰাচীন। তাকো এই উপস্থাসৰ সম্বল ঠিক
ইতিহাসো নহয়, বৌদ্ধ ভিক্ষুণীসকলে বচা গাথাৰ পৰা গ্ৰহণ কৰা।
এনে উপকৰণেৰে সৃষ্টিশীল বচনা সম্ভৱ হয় শ্ৰেষ্ঠাৰ কল্পনা, অমুভৱ আৰু
ব্যাপক অধ্যয়নৰ দ্বাৰাইহে। বৌদ্ধ সংঘাৰামত নানাভাৱে বিপৰ্যস্তা
তুখীনী নাৰীৰ কেনেকৈ নতুন জীৱনৰ পাতনি মেলা হয়, সেই সংঘই
তেওঁলোকক নিৰ্বাণৰ পথ দেখুৱাই কেনেকৈ আশ্ৰয় দিয়ে আৰু এক
পবিত্ৰ জীৱন-যাত্ৰা সম্ভৱ হৈ উঠে তাৰ আভাস এই কাহিনীত আছে।
নাৰীৰ জীৱনৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা আৰু অমুকম্পা আৰু তেওঁলোকৰ
আত্মবিক শক্তিৰ জয়ৰ প্ৰতীক স্বৰূপ এই আলোখ্য। উপস্থাসখনত
শ্ৰামনেৰীৰ পৰা ভিক্ষুণী, আৰু প্ৰজ্ঞাৱতী মহাস্থবিবাৰ জীৱনৰ বেঙনিও
আছে। অনেক নাৰীৰ কাহিনীও বিবৃত হৈছে কাহিনীৰ মাজতে।

উল্লেখযোগ্য যে পৰম কাৰুণিক বুদ্ধৰ সংঘত তেওঁলোকে জীৱনৰ নতুন অৰ্থ বিচাৰি পাইছে। আৰু সেই নাৰী পৰাজিতা হোৱা নাই। নৱকান্ত বৰুৱাৰ মনোৰম কখন-ভংগীয়ে বিষয়ক অন্তৰংগ কৰি তুলিছে। মাজে মাজে উপদেশৰ আৰ্হিৰে কোৱা হৈছে বৌদ্ধ ধৰ্মৰ অনেক কথা।

বৰুৱাৰ “এহি ভিক্খুণী” বৌদ্ধ গাথাৰ ভিত্তিত ৰচিত (আঞ্জিৰ অসম : শাৰদীয় সংখ্যা : ১৯৮৭) আন এখন উপন্যাস। এই উপন্যাসতো আছে তথাগত বুদ্ধৰ কৰুণা লাভ কৰি নৱজীৱন লাভ কৰা এক নাৰীৰ কাহিনী—যি নাৰী ভিক্খুণী পটাচাৰা ৰূপে বিখ্যাত হ’লগৈ। বৰুৱাৰ ‘মামুহ আটাইবোৰ দ্বীপ’ত মুক্তা নামৰ ভিক্খুণী গৰাকীয়ে অভিকৰুপ নন্দাক কৈছিল সেই কৰুণ কাহিনী। ইয়াতো সংসাৰ যাত্ৰাত সকলো হেৰুওৱা চুখীনা নাৰীৰ সংঘাতপূৰ্ণ জীৱনৰ কথা কোৱা হৈছে। পৰম কাৰুণিক লোকবিদু ভগৱান সম্মাসমুদ্দই সংঘত ধৰ্মদেশনা দিয়াৰ সময়ত এক নগ্ন উম্মাদিনী নাৰীক আহ্বান জনাইছে—“এ’হিৱহিনী”—অৰ্থাৎ ‘আহা ভগিনী’—এই বুলি। আৰু ভৱযন্ত্ৰণাত কঁকালৰ বস্ত্ৰও খহি পৰা সেই নাৰীক বুদ্ধই ‘পটাচাৰা’ ৰূপে খ্যাত হ’ব বুলি ক’লে।

নিজৰ স্বামী, সম্ভান—নৱজাতক সম্ভান, পিতৃ-মাতৃ সকলোকে হেৰুৱাই উম্মাদিনী হৈ পৰা ‘সোনা’ নামৰ এই নাৰীৰ কাহিনীৰে এচা এই সৰু উপন্যাসতো তথাগত বুদ্ধৰ পৰম কৰুণাৰ চিত্ৰই দাঙি ধৰা হৈছে।

পূৰ্ণিমাৰ উপোসখৰ পিছত বুদ্ধই পটাচাৰাক আহ্বান কৰিলে সংঘৰ মণ্ডলমাললৈ। তেওঁক ধৰ্মোপদেশ দিলে—“প্ৰিয়ৰ পৰাই শোকৰ জন্ম হয়, প্ৰিয়ৰ পৰাই উৎপন্ন হয় ভয়, প্ৰিয়ৰ পৰা যিজন মুক্ত, তেওঁৰ শোক নাথাকে, ভয়েই বা থাকিব ক’ত ?”

বুদ্ধই আৰু উপদেশ দিলে—“শীল ..শীলৰ মাৰ্গেৰে তুমি উপনীত হ’ব লাগিব সেই জ্ঞান শ্ৰোতত...পটাচাৰা, তুমি ধ্যান কৰা—শীল সমাধি আচৰণ কৰা...।”

শেষত বুদ্ধই উপদেশ দিলে সংঘাবামলৈ যাবলৈ। আৰু ক'লে :
তাৰ পাছত কাইলৈ পুৱা তোমাৰ যি প্ৰথম অভিজ্ঞতা হয়—হওক
সি ভুল্ছ, সেয়েই তোমাৰ ধ্যানৰ যোগ্য বিষয় হ'ব।

তাৰ পিছত 'এহি ভিক্খুণী'—বুদ্ধৰ এই আহ্বান! সেয়ে হ'ল
এই উপন্যাসখনৰ শিৰোনামাও।

ধম্মপাদৰ কেইবাটিও গাথাৰে এই উপন্যাসত বুদ্ধৰ বাণী প্ৰকাশ
কৰা হৈছে। ইয়াত বুদ্ধ, তেওঁৰ শিষ্য আনন্দ, গৌতমী, আৰু সংঘৰ
ভিক্ষু-ভিক্ষুণীসকলৰ ভূমিকা আছে। কিন্তু পটাচাৰা আৰু বুদ্ধই কাহিনী
ভাগ নিয়ন্ত্ৰণ কৰিছে।

উপন্যাসৰ উপসংহাৰত 'পটাচাৰাৰ কথা'ত দিয়া হৈছে—হাতত
প্ৰদীপ লৈ সংঘত প্ৰবেশ কৰা পটাচাৰাৰ উপলব্ধি :

"দীপ বুদ্ধত প্ৰদীপ থৈ শয্যাতে বহিলোঁ। দীঘল বেজী এটা
লৈ চাকিটোৰ শলিতাডাল টানি তেলৰ মাজত শিখাটো বুৰাই দিলোঁ।
প্ৰদীপ মুমাই গ'ল। মোৰ চিন্তাও যেন পোহৰ শেষ হৈ যোৱা
প্ৰদীপৰ দৰে মুক্ত হ'ল। মই অনুভৱ কৰিলোঁ অনাগত নিৰ্বাণৰ
সুখ—নিৰ্বাণং পৰমং সুখম্।"

'মানুহ আটাইবোৰ দ্বীপ' আৰু এহি ভিক্খুণী তথাগত বুদ্ধৰ
কৰুণাৰ কথা আছে সঁচা। কেৱল ধৰ্ম নহয়, উপন্যাসখনৰ কেন্দ্ৰস্থ
বিষয়টো হ'ল মানৱ-ধৰ্মহে। নাবীক আশ্ৰয় অৰ্থাৎ নিৰাপত্তা দানৰ
এক মানৱীয় কাহিনীৰূপেহে উপন্যাস দুখনৰ বৈশিষ্ট্য মনলৈ আহে।
উপন্যাসৰ মনোৰম কলাই তাক অধিক মানৱীয় কৰি তুলিছে।

'অভিৰূপ নন্দা' নাম দি নৱ বৰুৱাই এখন অনাৰ্ঠাৰ নাটকো
লিখিছিল। অশ্লত্ৰও লিখিছে বুদ্ধৰ কাহিনী আৰু দৰ্শনৰ কথা।...

আজিও অসমীয়া সাহিত্য বিজ্ঞান-বিষয়ক বচনাৰ ক্ষেত্ৰত
অন্যেসৰ। কেৱল কলেজ-বিশ্ববিদ্যালয়ৰ আৰু কাৰিকৰী শিক্ষানুষ্ঠানৰ
বিদ্যালয়তনিক বিজ্ঞান-শিক্ষাই জীৱনৰ বাবে যথেষ্ট নহয়। মানুহৰ

সমসাময়িক বৈজ্ঞানিক গৱেষণা আৰু সৃষ্টিসমূহৰ লগত পৰিচয় কৰি দিয়াটোও শেষ কথা নহয়। আমাৰ সমাজৰ বাবে এটা বিজ্ঞান-সন্মত দৃষ্টিভঙ্গী হয় তাৰ প্ৰতি লক্ষ্য বৰ্ণনাও প্ৰয়োজন। দিনক দিনে উন্নত হৈ অহা বৈজ্ঞানিক উদ্ভাৱনাসমূহ ভৱিষ্যতৰ মানৱ সমাজৰ পক্ষে অধিকতৰ কল্যাণকাৰক হৈ আহিবই লাগিব। অনস্বীকাৰ্য, বিজ্ঞানে মানৱ সভ্যতাক শিখৰত আৰোহণ কৰাইছে। কিন্তু বিজ্ঞানৰ সৰ্বশেষ আৱিষ্কাৰ আৰু পদ্ধতিসমূহেও মানুহৰ সামগ্ৰিক প্ৰয়োজন পূৰণ কৰিব পৰা নাই। মানৱ জাতিৰ বহুত কল্লনা বিজ্ঞানে বাস্তৱত ৰূপ দিলেও মানৱ কল্লনাও যে অস্বহীন। বিজ্ঞান কেৱল বিজ্ঞানীৰেই আছুতীয়া বিষয়ো নিশ্চয় নহয়। বিজ্ঞানৰ কাৰ্য বা সাধনাসমূহ হ'ব লাগিব জনমুখী আৰু অধিকতৰ সংবেদনশীল। সেয়ে ইয়াৰ বাবে লাগিব এক মানৱীয় কল্লনাৰ প্ৰলেপ। তদুপৰি বিজ্ঞান চৰ্চাৰো এটা দৰ্শন থাকিব লাগিব।

আধুনিক যুগত বিজ্ঞান-কাহিনী সাহিত্য (Science fiction) বিজ্ঞান-চৰ্চাৰ দিশত প্ৰয়োজনীয় বস্তু। অৱশ্যে বিজ্ঞানকেন্দ্ৰিক, গল্প, উপন্যাস সৃষ্টিশীল সাহিত্যিকৰ হে ৰচনা। গল্প-উপন্যাসৰ যোগেদি উপৰোক্ত বক্তব্যসমূহ প্ৰকাশ কৰিবলৈ সুবিধা হয়।

আনহাতে, সৃষ্টিশীল সাহিত্যিকৰ বাবে বিজ্ঞান-অধ্যয়ন এটা প্ৰয়োজনীয় বিষয়। ৰবীন্দ্ৰনাথৰো আছিল এনে দৃষ্টিভঙ্গী। এই কথাখিনি কোৱা হৈছে অসমীয়া সৃষ্টিধৰ্মী বিজ্ঞান সাহিত্য চৰ্চাৰ এগৰাকী পথিকৃত নৱকান্ত বৰুৱাৰ এখন সৰু উপন্যাসক কেন্দ্ৰ কৰি। সেই উপন্যাসখন হ'ল 'অ-পদাৰ্থ' (১৯৮২)। এই উপন্যাস ৰচনাৰ আগে আগে তেওঁ "গৰমা কুঁৱৰী" আৰু "মানুহ আটাইবোৰ দ্বীপ" উপন্যাস দুখন লিখিছিল—যথাক্ৰমে ১৯৮০ আৰু ১৯৮১ চনত। নৱ বৰুৱাৰ বিজ্ঞান সম্পৰ্কীয় ৰচনাৰ লগত অৱশ্যে দীৰ্ঘকালীন সম্পৰ্ক। তেওঁ কলেজীয়া জীৱনতে James Jeans, Edington আদিৰ ৰচনা, George Gamow-ৰ Biography of the Earth, Tomkins in

the wonderland, Birth and Death of the Sun. আৰ্মি
 কিতাপবোৰে জেৰ্ডৰ বিজ্ঞানৰ বহুত সম্বন্ধ দিছিল। তাতে এসময়ত
 জেৰ্ডৰ চকুৰ অসুখ হওঁতে ডাক্তৰ উপস্থান জাতীয় কিতাপ পঢ়িবলৈ এৰি
 দিব লগা হৈছিল। তেতিয়াও বিচাৰি-খোচাৰি পঢ়িছিল বিজ্ঞানৰ
 জনপ্ৰিয় সক-সুবা কিতাপবোৰ। এদিন ঔপস্থাসিক বৰুৱাই বিজ্ঞান
 ভিত্তিক কাল্পনিক কাহিনী লিখিবলৈ স্থিৰ কৰিলে। তেতিয়া
 ‘Anti-matter theory-টো ভালকৈ পঢ়ি শুনি ল’লে।

‘অ-পদাৰ্থ’ত ড° চলিহাই ডেকা ডাক্তৰ অঞ্জন চৌধুৰীৰে লগ
 লাগি এটা নতুন ধৰণৰ অস্ত্ৰোপচাৰ পদ্ধতি আৱিষ্কাৰ কৰিছে—
 বক্তপাতবিহীন অস্ত্ৰোপচাৰ। তেওঁলোক কামতো বহুত আগবাঢ়িছে
 আৰু দুই এজন বোগীক তেনেকৈ আৰোগ্যও কৰা হৈছে। কিন্তু
 তেওঁলোকৰ আৱিষ্কাৰ, তেওঁলোকৰ গৱেষণা আৰু কিছু উন্নত কৰাৰ
 কামত তেওঁলোক দুয়ো ব্যতিব্যস্ত। ড° চলিহাৰ বক্তপাতৰ প্ৰতি
 থকা প্ৰবল বিতৃষ্ণাৰ বাবেই তেনে এটা পদ্ধতিৰ আৱিষ্কাৰ কৰা
 হৈছিল। প্ৰকৃততে এটা আণৱিক প্ৰক্ৰিয়াৰ যোগেদি এনে অস্ত্ৰোপচাৰৰ
 কাম সমাধা কৰা হয়, সেয়া নিতাস্তই এক healing Process হে।

কিন্তু ড° চলিহা এক মানসিক সংকটত পৰিছে—“যদি আমাৰ
 আৱিষ্কাৰটো কোনোবাই আন কামত প্ৰয়োগ কৰে...”

তেওঁ কেতিয়াবা ভাবে, আগতীয়াকৈ সেই আৱিষ্কাৰৰ কথা
 বিজ্ঞানীসকলক জনাই দিবনে কি ?

কিন্তু তেওঁ ডাঃ অঞ্জন চৌধুৰীৰ গৱেষণাত বাধা নিদিলে : “এজন
 বৈজ্ঞানিকৰ কামত বাধা দিয়াৰ মোৰ কোনো অধিকাৰ নাই।”...
 কিন্তু সেয়া ভাললৈ নহ’লগৈ।

নিজৰ আৱিষ্কাৰৰেই বলি হিচাপে অঞ্জনৰ মৃত্যু ঘটিল লেবৰেটৰীতে
 গৱেষণাৰত অৱস্থাতে। অঞ্জনৰ পত্নী মলয়াৰ নামত জেৰ্ডৰ সা-সম্পত্তি
 শেষ ইচ্ছাপত্ৰত লিখি মৃত্যুকে আকোৱালি ললে ড° চলিহাইও।

তদন্তকাৰী বিষয়াই এটা লেফাফাত পালে চলিহাৰ কথা :

“জ্ঞানৰ পৃথিৱীৰ পৰা বিজ্ঞানৰ সত্যক প্ৰয়োজনৰ জগতলৈ নৱাই
 জনাৰ কি ভৱানক পৰিণতি হ’ব পাৰে তাৰ এটা উদাহৰণ মোৰ আৰু
 অজ্ঞানৰ এই ট্ৰেজেদিব পৰা আপোনালোকে গম পাব।”...

‘সীবলু’ আৰু ‘নতুন সীবলু’ত ধাৰাবাহিকভাৱে প্ৰকাশ পোৱা
 ‘অহিংসাৰ জুই’ নৱকান্ত বৰুৱাই স্বাধীনতা সংগ্ৰামৰ ভিত্তিত শহীদ-
 কুশল কোঁৱৰৰ জীৱনক লৈ লেখা উপন্যাস। উপন্যাসখন সম্পূৰ্ণভাৱে
 এতিয়াও প্ৰকাশ পোৱা নাই। কুশল কোঁৱৰৰ জীৱন বিতংভাৱে
 তথ্যামুসন্ধান কৰি নৱ বৰুৱাই সেই উপন্যাস ৰচনাত হাত
 দিছিল। সেই কাহিনীৰে কথাছবি নিৰ্মাণৰ বাবে এখন চিত্ৰনাট্যও
 তৈয়াৰ কৰিছিল। স্বাধীনতা সংগ্ৰামৰ এটা পথ আছিল—হিংসাৰ
 পথ। কিন্তু কুশল কোঁৱৰে সেই পথটো কেতিয়াও তেওঁৰ পথ বুলি
 ভবা নাছিল। আশা কৰো, “অহিংসাৰ জুই”ৰ পূৰ্ণতা প্ৰাপ্তি ঘটিব
 আৰু অসমীয়া সাহিত্যই পাব এক নতুন উপন্যাস।

ঔপন্যাসিকৰ হাতত আৰু দুখন উপন্যাস ৰচনাবো পৰিকল্পনা
 আছে—এখন বিজ্ঞান ভিত্তিক কাল্পনিক কাহিনী আৰু আনখন ড°
 সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাৰ ‘কোঁৱৰ বিদ্ৰোহ’ৰ ‘ৰঙাই বৰমৰাণ’ৰ কাহিনীক লৈ।

ইতিহাসৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধাশীল আৰু অনুসন্ধিৎসু এই কবি-ঔপন্যাসিক-
 জ্ঞানে ইচ্ছা কৰিলে ইতিহাসৰ অনেক কথাকেই আজিৰ দৃষ্টিৰে নিৰীক্ষণ
 কৰি ৰূপ দিব পাৰে মহৎ উপন্যাসৰ। সেই কাহিনী হ’ব পাৰে
 বৌদ্ধ গাথাৰ পৰা আহৰণ কৰা, সেই কাহিনী হ’ব পাৰে মধ্যযুগৰ
 অসম বুৰঞ্জীৰ অথবা স্বাধীনতা সংগ্ৰামৰ। কাৰণ, ইতিহাসৰ প্ৰয়োজন-
 প্ৰাসংগিকতা হেৰাই যোৱা নাই, নাযায়। ‘ককাদেউতাৰ হাড়’ত
 ঔপন্যাসিকে (তেওঁ নিজক ঔপন্যাসিক বুলি নাভাবি কথক বুলিয়েই
 ভাবে) তাৰ উত্তৰ দি থৈছে: “এতিয়াৰ ভদ্ৰ সমাজত আইতাৰ
 সত্য ফুই কবিব নোৱাৰি। আইতাই নিজৰ ভাষাবে এতিয়াৰ চৰিত্ৰ
 নিখনৰ কথা ক’ব খুজিছে।”

ঐতিহাসিক ঘটনা আৰু চৰিত্ৰৰ উগ্ৰতা আৰু দুৰলভাক আজিক
মানুহৰ জটিল মানসিকতা আৰু সূক্ষ্মতাৰ সাঁচ ঢালি নৱ; বৰুৱাই
জীৱন আৰু কলাৰ সম্বন্ধ বচনা কৰিছে। গুৰুৰ তাতেই।

এইখিনিতেই এৰাৰ কথা কোৱা প্ৰয়োজন হ'ব, নৱকান্ত বৰুৱাই
আৰু ডাঙৰ উপস্থাস লিখাৰ প্ৰয়োজন।

“মানুহ আটাইবোৰ স্বীপ। অতীতৰ মৃত প্ৰবালৰ

কীটানুৱে ৰচি যায় হাড়ৰ জুমুখি

স্তৰে স্তৰে বৰ্তমানে

মাটিৰ প্ৰলেপ তাত সানে।

তাৰ পিছে লাহে লাহে

ফুল হৈ ভৱিষ্যতে সপোনৰ চুপহিটিট্টুমেলে।”...

চিন্তাৰ পথাৰত নতুন সীৰলু

“সকলো কবিৰ সকলো কথাৰ সতে

বিশ্বাস কৰোঁ মাতৃহৰ সতে মাতৃহৰ

সকলো প্ৰকাৰ সম্বন্ধ ।

সকলোকে মই বিশ্বাস কৰোঁ

কল্পনা বুলি, বাস্তৱ বুলি, সঁচা কথা বুলি

মিছা গান বুলি ”

এজন কবিয়ে এখন কিতাপ লিখিছিল, সক কিতাপ—নাম ‘মোৰে ভাৰতৰে’ (১৯৬২) । নামটোৰ ব্যঞ্জনাই মনত দোলা দি যায় । ভাৰত-আত্মাৰ চিনাকি থকা এই কিতাপখন আচলতে চেমনীয়া ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক উদ্দেশি লিখা হ’লেও বক্তব্যখিনি ডাঙৰৰ বাবেও । এই কিতাপখনৰ সক সক প্ৰবন্ধ কেইটাত এটা কথাৰ ওপৰত বিশেষ গুৰুত্ব দিয়া পৰিলক্ষিত হয়—সেয়া হ’ল বিভিন্ন সংস্কৃতিৰ সমন্বয়ৰ কথা । আৰ্য সকল, বেদ, বুদ্ধ, হিন্দু-ভাৰত, হিন্দু-মুছলমান, ইউৰোপ আৰু ভাৰত বিষয়ক প্ৰবন্ধ কেইটা অনুসন্ধিৎসু পাঠকৰ বাবে অমূল্য । কিতাপখন অৱশ্যে পৰিচয়মূলক । যথাস্থানত বেদ, কবীৰ, ববীন্দ্রনাথ আদিৰ ৰচনাৰ উদ্ধৃতিৰে বিষয়ক আকৰ্ষণীয় কবাৰ চেষ্টাই কিতাপখনক সুখপাঠ্য কৰিছে । কিশোৰ মনৰ চিন্তাক মুকুলিত কবিবৰ বাবেও প্ৰবন্ধ কেইটা উপযোগী । এই লেখাবোৰৰ গুৰুত্ব কিহত ? বিষয় নিৰ্বাচনত লেখকৰ দৃষ্টিভংগী, সূক্ষ্ম বিশ্লেষণ, নিৰ্মোহ আৰু সবল প্ৰকাশ ভংগীত ।

তাৰ পিছত নৱকান্ত বৰুৱাৰ গঢ়ামূলীলন উপন্যাসকেন্দ্ৰিক আৰু সাহিত্য-শিল্পকেন্দ্ৰিক । কিন্তু যোৱা কেইটামান বছৰত দেখা গৈছে

ভাষা, সংস্কৃতি, ঐতিহ্য, ইতিহাস আৰু সমকালীন সমস্যা কিছুমানৰ ওপৰত কবিৰ নিজস্ব মূল্যায়ন, মৌলিক দৃষ্টিৰে আলোকপাত। বহু ক্ষেত্ৰত তেওঁ দাৰ্শনিকৰ দৰেই কথা কৈছে। বিশ্বাস আৰু যুক্তিৰে বিষয়বোৰ আলোচনা কৰিছে। অৱশ্যে কবিও জট্টা, দাৰ্শনিকো। কবিৰ প্ৰিয় ববীন্দ্ৰনাথেও চিন্তাৰ জগতলৈ বহুত গুৰুত্বপূৰ্ণ অৱদান দি গৈছে। ববীন্দ্ৰনাথৰ 'বিশ্বমানৱৰ অভিমুখে' অসমীয়ালৈ অনুবাদ নৱকান্ত বৰুৱায়ে কৰিছিল।

১৯৮৪ চনত এখন নতুন অসমীয়া আলোচনী ওলাল—নামটো 'সীৰলু'। নৱকান্ত বৰুৱা মুখ্য সম্পাদক। দেখনিয়াৰ ভাৱেও নহয়, চুঠাইমানত বিজ্ঞাপন ওলাইছিল—'জীৱনধৰ্মী' মাহেকীয়া সীৰলু' বুলি। মানুহৰ মনোযোগ আকৰ্ষণ কৰিছিল এটা কথাই—সেই যে 'জীৱনধৰ্মী' বুলি কোৱা হ'ল সেই কথাটোৱে। অৱশ্যে 'সীৰলু'ৰ প্ৰকাশ এদিন বন্ধ হৈ গ'ল—বোধকৰো চিৰদিনৰ বাবেই। তাৰ পিছত একে ধৰণেৰেই ওলাল একেই 'জীৱনধৰ্মী' পত্ৰিকা 'নতুন সীৰলু'—কিন্তু কেই সংখ্যা মানব পিছতেই সেই 'নতুন সীৰলু' অসমীয়া সাহিত্যৰ পথাৰত আৰু নোহোৱা হ'ল। অসমীয়া আলোচনীৰ জন্ম হয়, মৃত্যুও হয় ('কচুপাতৰ পানী') এটা স্বাভাৱিক প্ৰক্ৰিয়া বুলি অসমীয়া মানুহে মনৰ দুখ সহ কৰাত অভ্যস্ত। কিন্তু 'সীৰলু' নামটো মানুহে খুব ভাল পাইছিল। মনত পৰে, 'সীৰলু'ৰ দ্বিতীয় সংখ্যাতে শ্ৰীমহিম বৰাই লিখা এখন চিঠিৰ কথা, য'ত তেখেতে লিখিছিল : "সীৰলু নামটো পালে বুকুৰ তিতৰত কঠীয়াই শুঙাল উলিয়াই দিয়া যেন লাগিল। ইমান ধুনীয়া নাম ক'ত পালে ? নতুন সীতাৰ জন্ম দিব নেকি।"

.....নৱকান্ত বৰুৱা কবি, চিন্তানায়কো।

'সীৰলু' নামটোৰ তেওঁ দিয়া ব্যাখ্যা আছিল অপূৰ্ণ,—এহাতে কাব্যিক আৰু আনহাতে চিন্তাৰ গভীৰতাৰে পূৰ্ণ : তেওঁ আচলতে কৈছিল : "হৃদয়ৰ পথাৰত অনুভৱৰ 'সীৰলু'ৰ কথা।

আক কৈছিল “সীবলু। সীবলু বুলিলেই মনলৈ আহে পথাৰ, গজালি, শস্ত। নাঙলৰ ফালে ফালি নিয়া মাটিৰ উম লগা গোন্ধ। ওপৰত আকাশ, আকাশত বেলি, ডাৱৰ। তলত পথাৰ, সেউজীয়া, সোণালী। দূৰত গাঁও। মানুহ। শ্ৰম আৰু আনন্দ। ঘাম আৰু চকুলো। খেতি। কৃষি। চহোৱা পথাৰ, নিকা, আঙগছ নোহোৱা……খেতি। কৰ্ষণ।”

……“সীবলুৰ সংস্কৃত প্ৰতিশব্দ সীতা। বেদৰ সীতা সীবলু। অৰ্থশাস্ত্ৰত সীতা ভূমি হ’ল চহোৱা মাটি, য’ত খেতি কৰা হৈছে সেই মাটি। আজিকালি কৃষ্টি শব্দটো সংস্কৃতি শব্দই ঢাকি পেলালেও কৃষ্টি আৰু কৃষি কিমান ওচৰা-উচৰি। সীবলুতেই সংস্কৃতি, সীবলুতেই সমৰয়, সীবলুতেই সভ্যতা। কাৰণ সীবলুতেই শস্ত। সীবলুতেই জীৱন।”—সেয়ে তেওঁ “শাবী শাবী আখৰৰ সীবলু”ৰে মানুহৰ ‘মনৰ মাটি ভ্ৰূতি’ যোৱা প্ৰয়াস কৰিলে।

দেখা গ’ল আশীৰ দশকত কবিৰ চিন্তা-চৰ্চাৰ সীবলুবোৰে বহল পথাৰত মাটি চহাইছে। সম্ভৱতঃ আশীৰ দশকটোত চকুৰ আগতে বিশেষকৈ নিজৰাজ্য অসম হৈ পৰিল উদ্ভাল তৰংগৰে উদ্বেলিত। ইতিমধ্যেই কবি বৰুৱাই ক্ৰমাগত মানুহৰ অধিক ওচৰ চাপিবলৈ লৈছে। তেওঁৰ সমাজবাদৰ ওপৰত অবিচল আস্থাৰ কথাও প্ৰকাশ পাবলৈ ধৰিলে। ঠিক এই সময়তে তেওঁ দ্বিধাহীনভাৱে অকণো আড়ষ্টতা নোহোৱাকৈ ক’লে : “আধ্যাত্মিক তাত্ত্বিকৰ বিকপতা সত্ত্বেও, কোনো কোনো বিদ্বানস্বৰ উন্নাসিক বিদ্ৰূপ উপেক্ষা কৰিও, শক্তি লোভীৰ বৈৰিতাৰ সন্মুখীন হৈয়ো মানুহ সমাজবাদত উপনীত হ’ব এইটো আমাৰ দৃঢ় বিশ্বাস, কাৰণ ই ইতিহাসৰ নিৰ্দিষ্ট গতি পথৰেই অমোঘ প্ৰক্ষেপ” (সভাপতিৰ অভিভাষণ : অসম প্ৰগতিশীল শিল্পী সাহিত্যিক সংঘ : তৃতীয় ৰাজ্যিক অধিবেশন : গুৱাহাটী, ১৯৮২)।

আমাৰ সমাজত বহু চৰ্চিত ঐক্য-সংহতি—আৱেগিক ঐক্য ইত্যাদি বিষয়-সংক্ৰান্ততো বৰুৱাৰ নিজস্ব ধ্যান-ধাৰণা আছে আৰু সেই ধ্যান-

ধাৰণা যুক্তি গ্ৰথিত আৰু সি তেওঁৰ সমাজবাদী দৃষ্টি ভাংগীৰ পৰাই জন্ম হৈছে : উল্লিখিত অভিভাষণৰ পৰাই উল্লেখ কৰিব পাৰি : তেওঁৰ স্পষ্ট মত—“আৱেগিক সংহতিৰ ধাৰণা স্বতঃবিৰোধী। আৱেগৰ স্বভাৱেই অসংহত, চঞ্চল।” কবি বৰুৱাই সাধাৰণ মানুহৰ সাধাৰণৰ অজ্ঞতা বুলি বিশ্বাস নকৰে, তেওঁৰ মতে—“সই সাধাৰণৰ থাকে অৰ্থ-নৈতিক সমধৰ্মিতাত।” সেয়েহে অৰ্থনৈতিক সমতাৰ বাহিৰে আন একোৱেই সংহতি স্থাপন কৰিব নোৱাৰে বুলি তেওঁৰ দৃঢ় মত।

ধৰ্মৰ লগত ৰাজনীতি, ভাষাৰ লগত ৰাজনীতি সম্পৰ্কতো বৰুৱাৰ মত অভিজ্ঞতাৰ ভিত্তিতেই গঢ়ি উঠা। ধৰ্ম, ভাষা, আৰু ৰাজনীতিৰ বিষয়ে তেওঁ খুব চমুকৈ হ’লেও সাহিত্য সভাত মুখ্য অতিথি ৰূপে যোগ-দান কৰি কোৱা সেই কথা কেইআষাৰ খুবেই প্ৰাসংগিক : “ধৰ্মৰ লগত ৰাজনীতি বা শাসন ব্যৱস্থাৰ সম্পৰ্ক নথকা কথাটো এতিয়া মানুহে ঠেকি শিকি কয়।...ভাষাভিত্তিক জাতীয়তাবাদ যে ধৰ্ম-ভিত্তিক জাতীয়তাবাদতকৈও ভীতিপ্ৰদ হ’ব পাৰে তাৰো প্ৰমাণ আমি ক্ৰমে ক্ৰমে দেখি আহিছো।...যিদৰে ধৰ্মক ৰাজ্যৰ ভিত্তি কৰাটো যুক্তিহীন—সেইদৰেই ভাষাভিত্তিক শাসন গোট কৰাটো অপ্ৰাসংগিক।”

কিন্তু বহু ক্ষেত্ৰত ধৰ্মৰ নামত, ভাষাৰ নামত, আৰু ৰাজনৈতিক দৃষ্টিতেও মানুহৰ মাজত ঐক্যভাৱ সৃষ্টি হোৱা দেখা যায়। প্ৰকৃততে, সেই ঐক্যই শেষ কথা নহয়; এইবোৰক কেন্দ্ৰ কৰি বহু ক্ষেত্ৰত ভাতৃঘাতী সংঘৰ্ষও সংঘটিত হৈছে। সমাজবাদৰ কথা কওঁতে যেনেকৈ অৰ্থনৈতিক সমতাৰ কথা কোৱা হৈছিল, এই ক্ষেত্ৰতো নৱকান্তৰ বক্তব্য তাৰ সমধৰ্মী : তেওঁ কৈছে : ধৰ্ম, ভাষা, জাতি, উপজাতিৰ বিচিত্ৰতাৰ মাজত আত্মস্থ মানৱীয় ঐক্যহে আমাৰ কাম্য।”

এই ক্ষেত্ৰত তেওঁ অসমীয়া মানুহৰ “অত্যধিক ভাষিক জাতীয়তা”ৰ কথা উল্লেখ কৰি আন আন ভাষা-গোষ্ঠীয়ে নিজৰ ভাষিক-সাংস্কৃতিক উন্নয়নৰ হকে কাম কৰোঁতে অসমীয়া মানুহে আনকি অসম সাহিত্য

সন্ধানো তাত সংস্কৰ বাৰ্ধিব নালাগে বুলি মত প্ৰকাশ কৰিছে।
 (পূৰ্বোক্ত ভাষণ)। এই প্ৰশ্নবোৰ, এই সংঘাতবোৰৰ কথা তেওঁৰ
 মনত উদয় হয় সঁচা; কিন্তু তাৰ বাবে নিৰাশাবাদী নহয়; মাধৱদেৱৰ
 বাণী উল্লেখ কৰি তেওঁ প্ৰসন্নতা লভে—“মেঘাচ্ছন্ন নোহয় ছুৰ্দিন”
 বুলি।

যোৱা কেইবছৰ মানত তেওঁৰ অন্তৰত উদয় হৈছে আন এটি
 আশংকাৰ ভাব। বিগত কিছুবছৰ ধৰি বিশেষকৈ উন্নয়নশীল দেশ
 সমূহৰ বিভিন্ন জাতি-উপজাতি বিলাকে বৰ্তমানৰ পৰিচয়টোৰ কথা বাদ
 দি দূৰৈৰ অতীতৰ নিজস্ব গোষ্ঠীগত বৈশিষ্ট্য বিচাৰিবলৈ লৈছে। তাৰ
 ফলত যি বৃহত্তৰ সাংস্কৃতিক জীৱনৰ বুনীয়াদ উমৈছতীয়া সম্পদেৰে গঢ়ি
 উঠিছিল সেয়া যেন এবাৰ ভাঙোনৰ ফালে গতি কৰিব খুজিছে।
 আধুনিক ৰাষ্ট্ৰ বা সংস্কৃতি এটাৰ পক্ষে ই এক ডাঙৰ প্ৰত্যাহ্বান।
 নৱকান্ত বৰুৱাই নিজস্ব মনোবম কথন ভংগীৰে এই নতুন সমস্যাটোৰ
 গুৰুত্ব এইদৰে আলোচনা কৰিছে :“.....ইমানবোৰ বিভিন্ন শিপাৰে
 জীৱন-বস আহৰণ কৰিছে ‘ভাৰত বৃক্ষ’ নামে এক মহীকহে।...
 নাড়ী জ্ঞান যিদৰে চিকিৎসা শাস্ত্ৰৰ বাবে প্ৰয়োজনীয়, জন সমুদায়ৰ
 শিপাৰ জ্ঞানো যেন সংস্কৃতিৰ সাধনাৰ আৱশ্যকীয় অংগ। শিপাৰ জ্ঞান
 মানে ইতিহাস চেতনা। ইতিহাস চেতনা প্ৰগতিৰ অমোঘ পথ
 নিৰ্ণায়ক। ইতিহাস চেতনাৰ নামত কেতিয়াবা অৱচেতনৰ দৈত্য
 দানৱবোৰৰ হাততো মানুহ আক্ৰান্ত হয়। এইবোৰ কথা ভাবি মনৰ
 কোনোবা খিনিত এটা বিষণ্ণতাৰ ভাবেও দেখা দি গৈছিল। শিপাৰ
 সন্ধানত আমি যেন গা-গছজোপা, তাৰ ডাল পাত আৰু শেষত ফুল
 আৰু পৰিণত ফলৰ কথা, আমাৰ সন্মিলিত সংস্কৃতিৰ কথা পাহৰি যাবলৈ
 ধৰিলোঁ। আমি যেন খান্দি খান্দি পাৰ্থক্য বিলাকহে উলিয়াইছোঁ।...
 এই শিপামুখী গতি জীৱন-ধৰ্ম বিৰোধী। শিপাই বস আহৰণ কৰি
 পাতৰ কুঁহি মেলায়, ফুল ফুলায়, ফল ফলায়। জীৱন-বস যদি আকোঁ-

শিপাৰ কালে উভতি বাব লগীয়া হয়, সেই ডকৰ ভাগ্যত মৃত্যুক বাহিৰে আন একো নাই।” (শিপা খন্দা বিয়াৰি : পূৰ্বাচল)

কিন্তু নৱ বকৱাৰ ইতিহাসৰ জ্ঞান আৰু ইতিহাস চেতনা আৰু ঐতিহ্যৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধাশীলতা প্ৰমাণিত হয় তেওঁৰ লেখা সমূহত উত্থাপিত বিভিন্ন প্ৰসংগৰ পৰাই। শিপা খন্দা বিয়াৰিৰ কথাত দুখ অনুভৱ কৰা এই লেখক জনে আমাৰ অতীতৰ জ্ঞানৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ বিষয়ে স্পষ্টকৈ কৈছে : “ভাৰতৰ অতীতৰ লগত আমাৰ সম্পৰ্ক কিমান ক্ষীণ হৈ আহিছে তাৰেই সাধাৰণ নিদৰ্শন কিছুমান মনলৈ আহিছে। প্ৰাচীন চিন্তা-ভাৱনাৰ কথা ক’ব খোজা নাই। পুৰণি ভাৰতৰ কাহিনীবোৰত থকা নামবোৰো আমি নজনা হৈ আহিছে।—এইবোৰৰ কাৰণ হ’ল আমি অতীতৰ লগত সংযোগ হেৰুৱাই পেলাইছো। আমাৰ জীৱনৰ শিপাই আৰু অতীতৰ প্ৰাণৰস আহৰণ নকৰে। এই শিপা নথকা গছজোপা জীয়াই থাকিবনে ?” (শিপাহীন গছ : সীৰলু : আগষ্ট : ১৯৮৪)

ধৰ্ম-কথাচৰ্চাত কবিৰ অনুৰাগ দেখা নাই। আমি যিটো যুগত বসবাস কৰিছো বা কবিয়ে বসবাস কৰা পৃথিবীখন বা পৰিমণ্ডলত বাস্তৱিকতে ধৰ্মৰ প্ৰভাৱ থাকিব নোৱাৰে অৰ্থাৎ আজিৰ মানুহ অন্ততঃ ধৰ্মৰ দ্বাৰা নিয়ন্ত্ৰিত হ’ব নালাগে। কিন্তু ধৰ্ম আছে, ধৰ্মৰ আচাৰ-অনুষ্ঠান আছে, ধৰ্মৰ গোড়ামি আছে, ধৰ্মই সৃষ্টি কৰা সামাজিক অসাম্য আছে, সংঘাত আছে, বিশ্বাস আছে ; কেতিয়াবা ধৰ্মৰ বাবে বহু ক্ষেত্ৰত নোহোৱা হৈ যায় পাৰস্পৰিক শ্ৰদ্ধা আৰু সহনশীলতা আৰু প্ৰকৃতৰ্থতে আমাৰ অভাৱ ঘটে প্ৰয়োজনীয় ধৰ্মনিৰপেক্ষ দৃষ্টিভঙ্গী এটাৰ। সেয়েই ধৰ্মই শাসন কৰা সমাজখনৰ বিষয়ে উদাস হৈ থকাটো কবি-সাহিত্যিকৰ বাবে অসুবিধা। তেওঁৰ চকুৰ আগৰ সমাজখনৰ বা দেশখনৰ সংঘাত বা সমস্তাবোৰক লৈ তেওঁ চিন্তিত হ’ব লগা হয়। কেৱল ভাৰততেই নহয় পৃথিবীৰ বহু ঠাইত উদ্ভৱ হৈছে ধৰ্মকেন্দ্ৰিক উদ্ভাদনা। ইতি-

হাসত এটা কথাও দেখা গৈছে, ধৰ্মই বিশ্বব্যাপী প্ৰসাৰিত হৈ এটা ধৰ্মৰ ভিতৰলৈ বহুদেশ, বহু গোষ্ঠীৰ মানুহক নি এটা শৃংখলা সৃষ্টি কৰিছে। যেনে : ভাৰতৰ বৌদ্ধ ধৰ্মই এচিয়াকে বহুদেশৰ মানুহক মুদ্ধৰ নামত ঐক্যবদ্ধ কৰিছে ; ইচলামৰ নামত পৃথিবীৰ বহু মানুহ একত্ৰিত হৈছে। সেইদৰেই খ্ৰীষ্ট বা অন্তৰ্ধৰ্মইও। কিন্তু ধৰ্মৰ ক্ষেত্ৰত আমাৰ সমাজবাদী দৃষ্টিভংগীৰ কবিৰ চিন্তাৰ কাৰণ হ'ল : “ধৰ্মই সদায় সমগ্ৰ জীৱনক সামৰি ল'বলৈ চেষ্টা কৰে। অৰ্থনীতিৰ পৰা আৰম্ভ কৰি সমাজ জীৱনৰ বিভিন্ন স্তৰত অনুপ্ৰবেশ কৰে ধৰ্মই। আৰু এটা বিশেষ চৰিত্ৰ হ'ল, প্ৰত্যেক ধৰ্মই নিজৰ পন্থাকে একমাত্ৰ আৰু অমোঘ বুলি গণ্য কৰে।” (গুহাত নিহিত : পূৰ্বাচল)

ইয়াৰ ফলত উদ্ভৱ হ'ব পৰা সমস্যা আৰু সাধাৰণ মানুহৰ ক্ষতি সম্বন্ধে নৱকান্তই ভাবে : “বিভিন্ন ধৰ্ম অৱলম্বন কৰি বসবাস কৰা লোকসকলৰ ৰাজনৈতিক আৰু অৰ্থনৈতিক গাঁথনিত ধৰ্মই অনুপ্ৰবেশ কৰি বিপৰ্যয় ঘটায়।” (পূৰ্বোক্ত প্ৰবন্ধ)

তেওঁ আৰু লক্ষ্য কৰিছে ধৰ্মীয় আচাৰৰ বিভেদ আৰু সংঘাত : “ধৰ্ম বস্তুটো যিমানেই আধ্যাত্মিক নহওক কিয়, সমাজৰ বুৰঞ্জীত তাৰ বহিঃপ্ৰটোৱেই সদায় প্ৰকট। আচাৰ-উৎসৱবৰ্জিত ধৰ্ম সামাজিক ইতিহাসত নাই। হওক সি বলি-বিধান, নামাজ-ৰোজা ব্ৰত-পাৰ্বণ বৰদিন-ইষ্টাৰ, নাম-প্ৰসংগ, শীল-সমাধি। “(ধৰ্মক জানোহো—” : সীৰলু, ১৯৮৭)

কবিয়ে স্পষ্টভাৱে কৈছে এটা সময়োচিত কথা : যিটো এই সময়ৰ মানুহৰ বাবে ভয়ৰ কাৰণ হৈ পৰিছে : “.....এতিয়া হয়তো এনে এটা সময় আহিছে য'ত কেৱল মাত্ৰ স্বাৰ্থ পূৰণ আৰু বিভাজনৰ বাবেই তাক ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে।” (পূৰ্বোক্ত নিবন্ধ)

তেনেহ'লে কবি কি সিদ্ধান্তলৈ আহিল ?

তেওঁ ববীন্দ্ৰনাথৰ বক্তব্যৰ আঁত ধৰি কৈছে : “গতিকে ধৰ্মক প্ৰকৃত ধৰ্মৰ, ববীন্দ্ৰনাথৰ ভাষাত “মানুহৰ ধৰ্ম”ৰ, মৰ্যাদা দিবলৈ

হ'লে হয়তো ধর্মৰ এই সামাজিক সজ্জাক ক্ৰমে গোপন কৰি আনিব লাগিব।...আমাৰ আৰ্থ-ৰাজনৈতিক বাতাবৰণৰ হেঁচাত আমি ধৰ্মক সামাজিক আৰু অৰ্থক ব্যক্তিগত বুলি ভাবোঁ। কিন্তু মিশ্ৰ অৰ্থনীতিৰ এই মনস্তাত্ত্বিক দুৰ্বলতা জীৱন কৰাৰ দিনবোৰে আমাক দুৰাৰত টুকুৰিয়াইছেহি; আমি অৰ্থক সামাজিক বুলি গ্ৰহণ কৰিবলৈ আৰু আপাততঃভাৱে হ'লেও, ধৰ্মক ব্যক্তিগত মানসিক সম্পদ বুলি অনুভৱ কৰিব লাগিব।” (পূৰ্বোক্ত নিবন্ধ)

ধৰ্ম আৰু ৰাষ্ট্ৰৰ সম্পৰ্কৰ ক্ষেত্ৰতো কবিৰ বক্তব্য একান্তই মনোযোগ দিবলগীয়া। একে ঠাইতে তেওঁ কৈছে যে “ধৰ্মানুষ্ঠান নহয় -ধৰ্ম-আশ্ৰিত কলা-সম্পদহে ৰাষ্ট্ৰৰ আশ্ৰয়ৰ যোগ্য।...”

অসমৰ কোনো বুদ্ধিজীৱীয়েই শংকৰদেৱৰ ধৰ্ম আৰু কলা-কৃতি সম্পৰ্কে মাত্ৰ নমতাকৈ থকা নাই। বেজবৰুৱাৰ দিনৰ পৰা আজিলৈকে শংকৰী ধৰ্ম-সংস্কৃতিক বেলেগ বেলেগ দৃষ্টিকোণৰ পৰা সময়ে সময়ে বিচাৰ-বিশ্লেষণ কৰা হৈছে। কিন্তু সেই অনুধাৱনৰ অন্ত হোৱা নাই আৰু হ'ব নোৱাৰেও। নৱকান্ত বৰুৱাই শংকৰদেৱৰ বিষয়ে নাজে দুই এঠাইত নিজস্ব মত প্ৰকাশ কৰিছে। ‘সীবলু’ৰ মুখ্য সম্পাদক হৈ থাকোঁতে লিখা এটা সম্পাদকীয় নিবন্ধত (সীমাবদ্ধতাৰ সীমা) তেওঁ কৈছে যে শংকৰদেৱৰ গুৰুত্ব সকলোৱে মানি লোৱাৰ কাৰণটো ধৰ্ম নহয়, তেওঁৰ সাহিত্য আৰু তাৰ আনুষ্ঠানিক কলাকৃতি।

মাধৱ কন্দলি আদি পূৰ্বকবিসকলৰ হাততেই অসমীয়া কাব্য-বাণীয়ে শক্তিশালী ৰূপত প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিলে। বাল্মীকি ৰামায়ণৰ দৰে সংস্কৃত মহাকাব্যৰ অপূৰ্ব ভাবাস্তৱ সম্ভৱ হৈছিল সেই সময়তেই। অসমীয়া ভাষাৰ অনবদ্য প্ৰকাশিকা শক্তিয়ে ভাষাৰ ভৱিষ্যত যেন তেতিয়াই নিৰ্ণয় কৰি দিলে। তেনেহ'লে কবি ৰূপে শংকৰদেৱৰ বৈশিষ্ট্য ক'ত? এই বিষয়ত নৱ বৰুৱাই তেওঁৰ নিজস্ব ‘ষ্টাইলে’ৰে কোৱা দুটা কথা মন কৰিবলগীয়া: “...শিষ্ট সাহিত্যৰ সৃষ্টি শংকৰ-

দেৱৰ আগৰ যদিও তেওঁৰ হাততেই ইটাবোৰ মৰম হ'ল। He found it brick and turned it to marble. এই শিষ্ট সাহিত্য মূলতঃ সংস্কৃতৰ নিকা কুঁৱাৰ পানী ভাৰাৰ বোঁৱতী স্মৃতিলৈ ৰূপান্তৰ কৰা—অমুবাদ সাহিত্য। এতিয়াৰ দৃষ্টিৰে মহৎ কাম, গঠনমূলক আঁচনি—জ্ঞানৰ বিকেন্দ্ৰীকৰণ।” (সীমাবদ্ধতাৰ সীমা)

মহাপুৰুষৰ একশৰণ ধৰ্মই—ইয়াৰ সবলতা আৰু সকলোকে আঁকোৱালি ল'ব পৰা বহুল দৃষ্টিভংগীয়ে—এসময়ত ঐক্যবদ্ধ আৰু মহান অসমীয়া জাতীয়তাৰ ক্ষেত্ৰ প্ৰস্তুত কৰিছিল। কিন্তু কালৰ কি কুটিল গতি, সেই বৈষ্ণৱ পন্থৰ মাজতে দুখ লগাকৈ বিভাজন ঘটিল—সংহতি আহিল, মহাপুৰুষে দি যোৱা “বিশুদ্ধ ধৰ্মে” জাত-পাতৰ খেল শেষ পৰ্যন্ত নোহোৱা কৰিবগৈ নোৱাৰিলে। বোধকৰো এনে-ধৰণৰ ঐতিহাসিক প্ৰক্ৰিয়াটোৰ প্ৰতি লক্ষ্য কৰিয়েই নৱ বৰুৱাই ক'ব লগা হৈছে : “এই কথা আজি বিশ্বাসযোগ্যভাৱে ক'ব নোৱাৰি, শংকৰদেৱে অসমক এনে সৰ্বজনপ্ৰাপ্ত ধৰ্ম দিলে যিটোৱে ক'ব পাৰে 'মামেকং শৰণং ব্ৰজ'। এয়া শংকৰ বা কবীৰৰ সীমাবদ্ধতা নহয়—ধৰ্মৰ যিটো সামাজিক আচাৰগত ৰূপ আছে তাৰেহে সীমাবদ্ধতা।” (পূৰ্বোক্ত প্ৰবন্ধ)

প্ৰশ্ন উঠিবই, জাতিৰ বাবে শংকৰদেৱ প্ৰদত্ত কালজয়ী আৰু সাৰ্বজনীন সম্পদ কি হ'ব পাৰে ? কবি বৰুৱাৰ মতে “অসমৰ বিভিন্ন জন-গোষ্ঠীক সামৰি ল'ব পৰাকৈ এটা ভাষা আৰু চাককলাৰ ভিত্তি” আৰু “লোক সংস্কৃতিক মাজিত কবি শিষ্ট সংস্কৃতিৰ শাৰীলৈ তোলাটো।”

কেইবছৰমানৰ আগতে কবিয়ে ‘জ্যোতি চৰ্চা’ নামৰ এটি লেখাত জ্যোতিপ্ৰসাদৰ মূল্যায়ন কৰিছিল। তাতো ছুটামান নতুন কথা তেওঁ কৈছিল। নৱকাস্তাই কৃতকাৰ্যতা বোলা ক্ষুদ্ৰ প্ৰাণিৰ জোখেৰে” জ্যোতিপ্ৰসাদক বিচাৰ কৰা নাই ; তেওঁ অমুভৱ কৰিছে যে মাহুহজন গুণা মনেৰে জাতৰি যোৱাৰ পিছতহে ক্ৰমাৱয়ে উজ্জলতৰ আৰু

ব্যাপকতাৰ ৰূপ লৈ দেখা দিছে। জ্যোতি চৰ্ঘাৰ কেন্দ্ৰত কবিয়ে লক্ষ্য কৰিছে—‘উৎসৱ, কোলাহল, চিন্তা আৰু চৰ্চা’ এই আটাইবোৰ।

‘শিল্পীৰ পৃথিবী’ৰ স্বপ্নজ্জটী জনতাৰ শিল্পী জ্যোতিপ্ৰসাদৰ দৰ্শন নৱকান্ত-চিন্তাত ধৰা দিছে এইদৰে : ‘শিল্পীৰ পৃথিবীখনো যে সামাজিক, ৰাজনৈতিক আৰু অৰ্থনৈতিক। স্বাভাৱিকতেই অসমৰ শিল্পীয়ে চিনি পাইছিল অসমক...অসমৰ ভাষা-সাহিত্য-গীত-পদ-নাট... সংস্কৃতিৰ স্থানীয় উপাদানবিলাক। কিন্তু সংস্কৃতি? উপাদানেইতো সংস্কৃতি নহয়। আৰম্ভ হ’ল তেওঁৰ নিজৰ সীমা লঙ্ঘনৰ যাত্ৰা— ‘মোৰে ভাৰতৰে, মোৰে সপোনৰে, চিৰ সুন্দৰ সংস্কৃতি।’ অসমক বিচাৰোঁতে তেওঁ পালে ভাৰতক। সাংস্কৃতিক ভাৰতৰ লগতে ৰাজনৈতিক ভাৰতকো। ভাৰতৰ আত্মা বিচাৰোঁতে তেওঁ চিনি পালে বিশ্বক। বিশ্বৰ মানুহৰ সমস্তাৰ সৈতে, জীৱনৰ সৈতে ভাৰতৰ মানুহৰ, অসমৰ মানুহৰ কোনো মৌলিক পাৰ্থক্য নাই। তেওঁ বুদ্ধি পালে সেই সমস্তা অৰ্থনৈতিক, ৰাজনৈতিক, সামাজিক আৰু অৱশেষত সাংস্কৃতিক” (জ্যোতিচৰ্ঘা : সীৰলু)।

জ্যোতিপ্ৰসাদৰ চিন্তা ভাৱনা আৰু জীৱন-চৰ্ঘা সম্পৰ্কত নৱ বৰুৱাৰ এই বক্তব্য নিতান্তই সঠিক মূল্যায়ন বুলি ক’ব লাগিব।

শিলা বিচৰাৰ বিয়াধিৰ কথাৰ উপৰিও অধ্যাপক বৰুৱাই সাম্প্ৰতিক কালৰ Land বিচৰা অৰ্থাৎ ভূমি বিচৰা আন্দোলনৰ বিষয়ে এটা প্ৰবন্ধত (‘ভূমিৰ সন্ধান : পূৰ্বাচল : চেপ্তেম্বৰ, ১৯৮৯) ছটা গুৰুত্বপূৰ্ণ কথা সন্নিৱাহ দিছে :...“তেওঁলোকে নিজা বৰীয়াটোকে এটা অঞ্চল বা ৰাজ্য বিচাৰিছে। সেইবোৰ ৰাজ-ভগন, ৰাজপতনৰ কথা। মোৰ তাত মতো নাই, মাতো নাই। কিন্তু মোৰ আপত্তি ‘বড়োলেণ্ড’ নামটোত। কিয় আকৌ সেই ইংৰাজী শব্দটোৰ আমদানি?...তেওঁলোকে নিজৰ ভাষাৰ পৰা শব্দ আহৰণ কৰি এটা শব্দ কৰি লওক।...”

কিন্তু ইয়াৰ লগতে নৱ বৰুৱাই এই Land বা ভূমি বিচৰাসকলৰ।

উদ্দেশ্যে এয়াৰ খুব ভাংপৰ্যপূৰ্ণ কথাও কৈছে, সেইবাৰহে আচল কথা :

“...Land বা ভূমি বা মাটি এই বস্তুটো যাৰ বাবে প্ৰকৃততে প্ৰয়োজন সেই সকলৰ কথা নায়কসকলে সততে পাহৰি থাকে । Land ভূমি, মাটি—ই হ’ল উৎপাদনৰ আহিলা, বাজ্ঞনৈতিক সম্পত্তি নহয় । ...মাটি খেতিৰ এটা উপকৰণ means of Production—এই সহজ সত্যটো পাহৰি থাকিলে যি কোনো বাজ্ঞনৈতিক ভূমি-সন্ধান ব্যৰ্থ হ’ব-লৈ বাধ্য । আমাৰ এই বাজ্ঞনৈতিক ভূ-সম্পত্তি আন্দোলন অৰ্থনৈতিক ভূমি ব্যৱস্থাৰ আলোচনালৈ অপায়িত কৰক ।” (পূৰ্বোক্ত নিবন্ধ) ।

এই খিনিতেই মনত পৰে নৱ বৰুৱাৰ এটা বিশেষ দৃষ্টিভংগীৰ কথা, শিল্পী মনৰ চিন্তাৰ কথা, বৈচিত্ৰ্যৰ মাজত, ভিন্নতাৰ মাজত, মিলনৰ সেতু ৰচনাৰ প্ৰৱণতা : কেইবছৰমানৰ আগতে কাছাৰৰ শিলচৰত এখন সাংস্কৃতিক সম্মিলনত যোগদান দিবলৈ গৈ তেওঁ অনুভৱ কৰিছিল বৈচিত্ৰ্যৰ মাজতো ঐক্যৰ পূৰ্ণ সম্ভাৱনা ।

তেওঁ ঘূৰি আহি লিখিছিল :

“এনেদৰেই অনুভৱ কৰিলোঁ মানৱতা আৰু সমাজবাদত বিশ্বাসী এচাম সুস্থ মনৰ তৰুণে বাজ্ঞনৈতিকভাৱে অসমতেই থাকক বা কোনো-বাই পৃথক কৰিয়েই দিয়ক, তেওঁলোকৰ থলুৱা সংস্কৃতিৰ লগত অসমৰ সংযোগ আৰু নিবিড় কৰিব খোজে । বাজ্ঞনৈতিক পাশাখেলত ক’ত কি হয় ক’ব নোৱাৰো, বাজ্ঞনৈতিক ভূগোলৰ মেৰপাকে অসমক কিমান খণ্ড-বিখণ্ড কৰে নাজানো, কিন্তু মানুহৰ শুভ বুদ্ধিয়ে বিচাৰে মিলন আৰু আদান-প্ৰদান । সেই কথাটো অনুভৱ কৰি প্ৰায় মনৰ আৱেগতে কৈ পেলাইছিলোঁ—ব্ৰহ্মপুত্ৰ আৰু বৰাক ছখন নদী সঁচা । কিন্তু যি মেঘৰ পৰা বৰষুণ হৈ ছখন নৈ পুঠি হৈছে সেইখিনি যেন একেই মেঘ—সেই মেঘ ভাৰতীয় সংস্কৃতিৰ ।” (সীৰলু)

কবি-শিল্পী-সাহিত্যিকে বাজ্ঞনীতি কৰকেই বা নকৰক, কিন্তু তেওঁলোকে কোনো সময়তে, কোনো পৰিস্থিতিতে বাজ্ঞনৈতিক চিন্তাক (বা জীৱনক আৱৰি থকা বাজ্ঞনৈতিক বাস্তৱতাক) অস্বীকাৰ কৰিব

নোৱাৰে। তেওঁলোকে নিজৰ গঠনমুখী অনুভৱ আৰু চিন্তাৰে সমাজক এনেবোৰ দিশত দিক দৰ্শন কৰিবই লাগিব।

নৱ বৰুৱাই “১৯৯১” শীৰ্ষক এটা প্ৰবন্ধত আলোচনা কৰিছে লোক পিয়লৰ প্ৰসংগ। ৰাজনৈতিক ভাষ্যকাৰৰ ভাষাৰে নহয়, কাব্যিকতাৰেও নহয়, অথচ এজন ৰাজনীতি-সচেতন, সময়-সচেতন নাগৰিকৰ দৰে তেওঁ তথ্য আৰু যুক্তিৰে দেখুৱাইছে এটা পিয়ল নোহোৱাৰ পৰা সৃষ্টি হ’ব পৰা বিপত্তিখিনিৰ কথা। এই বিষয়টো উত্থাপন কৰা হৈছে এইবাবেই যে ১৯৯১ চনৰ পিয়লটোৰ অপৰিহাৰ্যতাৰ কথা ক’বলৈ যাওঁতে তেওঁ পাঠকক এফালে জনাইছে অনেক প্ৰয়োজনীয় তথ্য ; আৰু আনফালে প্ৰকাশ ভংগীত কবিয়ে সৃষ্টি কৰিছে ৰসিকতা, ব্যৱহাৰ কৰিছে কাহিনী কোৱাৰ কৌশলপূৰ্ণ ভাষা। সেইদৰেই, তেওঁ লিখিছে দৈৱ-ধনৰ বাণিজ্য (লটাৰী), গড়ৰ খড়্গ, হাতী দাঁত আদি বিষয়ক লৈ মনোজ্ঞ প্ৰবন্ধ। এই লেখক জনে উল্লিখিত ৰচনাবোৰৰ যোগেদি এটা নিজস্ব ষ্টাইলৰো পৰিচয় দিছে, বিষয় প্ৰসংগৰে, ৰচনা-ৰীতিৰে আৰু এক নিপুণ গঢ়ৰে।

চকুৰ আগত ঘটি থকা সমাজৰ আৰু বহুতো বিষয়ত এই কবিয়ে দৃষ্টিপাত কৰিছে। সেই দৃষ্টিৰ বাবেই তেওঁ বিহুৰ দৰে জাতীয় উৎসৱৰ মাজত ধৰ্ম নিৰপেক্ষ সামাজিক ৰূপ দেখিও চিন্তিত হৈছে ইয়াৰ কেতবোৰ সামন্ত্যুগীয় কৰ্মকাণ্ডৰ বাবে। বিহুৰ নাচনীক কুঁৱৰী বা বাণীৰ আখ্যা দিয়াটো তেওঁ গ্ৰহণ কৰিব পৰা নাই। সেয়েই কৈছে :... “বিহুৰ নাচনী জনতাৰ শিল্পী—বাণীত্ব তাইৰ অপমান।” (বিহুৰ শিয়া, বিহুৰ শহ : সীধলু)

কবি নৱ বৰুৱাই এই ক্ষেত্ৰত বিষয়ৰ পৰিধি নিৰ্ণয় কৰি লোৱা নাই, সীমিত কৰি লোৱা নাই ; তেওঁৰ কলমে গতি কৰিছে বিষয় এৰি বিষয়াস্তৰলৈ—“ঘৰ পতাৰ কথা”ৰ পৰা “ভোজন-বিহাৰ”লৈ। জীৱনৰ তিনিকুৰি বছৰ অতিক্ৰম কৰাৰ পিছত তেওঁ এইদৰে আমাক নতুন তথ্যৰ সন্বেদ দিছে, ভাষাৰ নতুন সোৱাদ দিছে আৰু চিন্তাৰ সমভাগী কৰিছে।

সাহিত্য-শিল্প প্ৰসংগত নৱকান্ত-চিন্তা

“মানুহে কবক পৰিশোধ

অতীতৰ যত পিতৃ ঋণ ।

ঋণমুক্ত গুটি মানুহৰ

একমাত্ৰ আছে অধিকাৰ

জাতি হীন দেশহীন আগন্তুক মানবাত্মৰ

পাৰপত্ৰ গ্ৰহণ কৰাৰ ।”

ঐতিহাসিক দৃষ্টিকোণৰ পৰা বিচাৰ কৰিলে, অসমীয়া সাহিত্যত কাব্য-শিল্প-তত্ত্বৰ আৰু কাব্যৰ আদৰ্শ সম্পৰ্কে আলোচনা লক্ষ্য কৰা যায় শংকৰদেৱৰ দিনতে। অৱশ্যে প্ৰাক্ শংকৰী যুগত সপ্তকান্ত বামাৱণৰ পদ-ভাঙনি কৰোঁতা অপ্ৰমাদী কবি মাধৱ কন্দলিয়ে নিয়োক্ত পদ কেইকাকিত পৰোক্ষভাৱে হ'লেও কাব্য-দেহ আৰু কাব্যাদৰ্শ সম্পৰ্কেই ইংগিত দিয়া দেখা যায় :

“বাল্মীকি ৰচিলা শাস্ত্ৰ গঢ় পঢ় ছন্দে ।

তাহাক বিচাৰ আমি কবিয়া প্ৰবন্ধে ॥

আপোনাৰ বুদ্ধি অৰ্থ যিমতে বুজিলেঁ ।

সংক্ষেপ কবিয়া তাক পদ বিৰচিলেঁ ॥

সমস্ত ৰসক কোনে জানিবাক পাৰে ।

পথী সৱ উৰয যেন পথা অনুসাৰে ॥

কবি সৱ নিৱৰকয় লোক ব্যৱহাৰে ।

কতো নিজ কতো লজ্জা কথা অনুসাৰে ॥

দৈৱ বাণী মুছি ইটো লোককহে কথা ।

এতেকে ইহাৰ দোষ নলৈবা সৰ্বথা ॥”

(বামাৱণ : কিঙ্কিয়া কাণ্ড)

উদ্ধৃত কবিতাংশত বিশেষকৈ বামকথাক দৈৱিক নহয়, লৌকিক দৃষ্টিৰেহে কবিয়ে ৰূপদান কৰিছে বুলি ব্যক্ত কৰাটো তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। কিন্তু পৰৱৰ্তী যুগত অনন্ত কন্দলিয়ে তেওঁৰ যুগৰ আদৰ্শৰ প্ৰভাৱত বামায়ণক কিছু বেলেগ ৰূপ দিবলৈ যত্ন কৰিছে। সেইজন অনন্ত কন্দলিৰ বচনা পঢ়ি চাই গুৰুজনা শংকৰদেৱে “ভক্তিপৰ হ’ল হৃদয়, যুদ্ধত কৈলা দীৰ্ঘ” বুলি সমালোচনা কৰিছে। আকৌ শংকৰদেৱে বৈষ্ণৱ প্ৰভাৱ ৰহিত পাৰ্চালী কবি পীতাম্বৰে কৰা ‘ভাগৱত’ৰ পদ ভাঙনি শুনি ‘ধৰ্ম ধৰিবাৰ সিটো যোগ্য মুহি লোক’ বুলি কঠোৰভাৱে সমালোচনা কৰিছে। কাব্য সম্বন্ধে মহাপুৰুষৰ মন্তব্য অৱশ্যে অনেক ঠাইত প্ৰকাশ পাইছে। আৰু অলংকাৰৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰাচীন ভাৰতীয় সংস্কৃত ৰীতিকেই সেই যুগত মানি অহা হৈছিল। অৱশ্যে শংকৰদেৱৰ হাতত অসমীয়া ছন্দ-শিল্পই নিটোল ৰূপ লাভ কৰিছিল।

আধুনিক যুগত প্ৰাচীন পৰম্পৰাৰ বৃত্ত পাৰ হৈ আহি পাশ্চাত্য আদৰ্শৰ সাহিত্য-কৰ্মৰ দ্বাৰাই অসমীয়া সাহিত্য ৰূপ, বিষয় আৰু আদৰ্শৰ ক্ষেত্ৰত নতুন হ’ল। ক্ষেত্ৰ ব্যাপক হ’ল। পৰম্পৰাগত ভাৰতীয় সমালোচনা ৰীতিৰ উপৰিও পাশ্চাত্য আৰ্হিৰ সমালোচনা ক্ৰমান্বয়ে নিৰ্ণায়ক হৈ থাকিল। তথাপিও আমাৰ সমালোচনা সাহিত্যত প্ৰাচ্য-প্ৰতীচ্য দুয়োটা ধাৰাৰে আলোচনা অব্যাহত থাকিল—ছন্দ-অলংকাৰৰ ক্ষেত্ৰত, আৰু আনহাতে নতুন সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত।

আধুনিক কালৰ সমালোচকৰ ক্ষেত্ৰত ড° মহেশ্বৰ নেওগে লক্ষ্য কৰিছে—‘লম্বোদৰ বৰা ভাল সমালোচক হ’ব পাৰিলেহেঁতেন’। সত্যনাথ বৰা, বেজবৰুৱা, হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, দেৱানন্দ ভৰালী আদিক ভাষা আৰু সাহিত্যৰ সমালোচনাৰ ক্ষেত্ৰত বাটকটীয়া বুলিব পাৰি। ১৯০৮ চনতে ওলাইছিল সত্যনাথ বৰাৰ ‘সাহিত্য বিচাৰ’। তাৰ পিছত ওলাইছিল সোনাপতি দেৱশৰ্মাৰ ‘সাহিত্যৰ সাজ’ (১৯২৬) আৰু হৰমোহন দাসৰ ‘সাহিত্য তত্ত্ব’ (১৯৩৯) নীলমণি ফুকনৰ ‘চিন্তামণি’ (১৯৪০) আৰু সাহিত্য কলা (১৯৪০) পৰৱৰ্তী কালত ড° বাণীকান্ত

কাকতি, ড° বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা, ডিব্ৰুগড়ৰ নেওগ, ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামী, মনোৰঞ্জন শাস্ত্ৰী, ভীৰ্ণনাথ শৰ্মা, ড° প্ৰফুল্ল দত্ত গোস্বামী আদিয়ে সাহিত্য তত্ত্ব সম্পৰ্কত মূল্যবান আলোচনা আগবঢ়ায়। হেম বৰুৱা, ড° মহেশ্বৰ নেওগ, ড° সতেজ্জ নাথ শৰ্মা, ড° বীৰেশ্বৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য—এই কেইগৰাকী কৃতবিত্ত সমালোচকেও সাহিত্যৰ বহুদিশ সামৰিছে। আধুনিক সাহিত্য সমালোচনাৰ ক্ষেত্ৰত হোমেন বৰ-গোহাঞি, ড° হীৰেন গোহাঁই, শশী শৰ্মা, ড গোবিন্দ প্ৰসাদ শৰ্মা, ভবেন বৰুৱা, নলিনীধৰ ভট্টাচাৰ্য, শিৱনাথ বৰ্মন আদিয়ে অসমীয়া সাহিত্য-সমালোচনাৰ বিষয়-বস্তু, আদৰ্শ আৰু আংগিকৰ ক্ষেত্ৰত নতুন তথ্যৰ সন্ধান দিছে আৰু নতুন দৃষ্টিৰে আলোকপাত কৰিছে।

আনহাতে ত্ৰৈলোক্য নাথ গোস্বামী (সাহিত্য সমালোচনা আৰু নন্দনতত্ত্ব প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্য), মনোৰঞ্জন শাস্ত্ৰী (সাহিত্য দৰ্শন), ভীৰ্ণনাথ শৰ্মা (সাহিত্য বিত্ত পৰিক্ৰমা), ড মহেশ্বৰ বৰা (অসমীয়া কবিতাৰ ছন্দ, সাহিত্য-উপক্ৰমণিকা) আৰু অধ্যাপক নৱকান্ত বৰুৱাই (অসমীয়া ছন্দ শিল্পৰ ভূমিকা আৰু কবিতাৰ দেহ বিচাৰ) কাব্য-শিল্পৰ নান্দনিক দিশবোৰ সুন্দৰভাৱে বিচাৰ-বিশ্লেষণ কৰিছে। নৱকান্ত বৰুৱাই অসমীয়া কাব্যত প্ৰাচ্য অৰ্থাৎ ভাৰতীয় আৰু প্ৰতীচ্য ছয়োটা ধাৰাৰ প্ৰভাৱ কিদৰে পৰিছে সেই বিষয়ে আলোচনা আগবঢ়াইছে উল্লিখিত ছয়োখন গ্ৰন্থতে।

‘অসমীয়া ছন্দ শিল্পৰ ভূমিকা’ প্ৰকাশ হৈছিল ১৯৫৮ চনত। তেতিয়া এই বিষয়ৰ আলোচনাৰ ক্ষেত্ৰত অসমীয়া সাহিত্য আগবঢ়া নাছিল। শাস্তিনিকেতনত থাকোঁতে কবিয়ে তেওঁৰ এগৰাকী অধ্যাপক প্ৰবোধ চন্দ্ৰ সেনৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱান্বিত হৈছিল ছন্দ-শিল্প অধ্যয়নত। সেয়ে বৰুৱাই গুৰু স্মৃতিৰে তেওঁ বচনা কৰা গ্ৰন্থত কিছুমান নাম সেনৰ মতেই গ্ৰহণ কৰিছে।

‘ছন্দ শিল্প’ৰ প্ৰস্তাৱনাত তেওঁ ছআৰাৰমান সৰল ভাষাৰে মনোৰম কথা কৈছে : “কবিয়ে কাব্য বচনা কৰিবৰ সময়ত নিশ্চয় ছন্দ-শাস্ত্ৰক

সকলো খুটি-নাটি জানি নলয় বা ল'বৰ প্ৰয়োজনো নাই। ব্যাকৰণৰ সূত্ৰবোৰ নলনাকৈয়ে জানো আমি মাতৃভাষা ব্যৱহাৰ নকৰোঁ? ছন্দ হ'ল কবিৰ মাতৃভাষা। কবি হ'বৰ বাবে ছন্দ শাস্ত্ৰ অধ্যয়নৰ প্ৰয়োজন নাই। চিন্তাৰ ছন্দানুভূতিয়ে কবিৰ কাণ সদায় ছন্দ কুশল কৰি ৰাখে। তেওঁলোকে ধ্বনিৰ এনে কিছুমান গুণৰ সম্ভেদ ৰাখে যিবোৰ বহুল সূত্ৰই সামৰিব নোৱাৰে—সি হ'ল ঞ্চতিজ্ঞান। ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত ব্যাকৰণে সামৰিব নোৱাৰা অংশটো হ'ল 'ইডিয়ম'—যাক সত্যনাথ বৰাই জতুৱা ঠাচ বুলি ব্যাখ্যা কৰিছে। ঞ্চতি হ'ল ছন্দৰ 'ইডিয়ম'। সূত্ৰক অৱজ্ঞা কৰিও সি ছন্দৰ হিল্লোল তোলে।"

এই গ্ৰন্থৰ এক প্ৰকাৰ পৰিপূৰক ৰূপতেই বৰুৱাই লিখিলে আন এখন কিতাপ—'কবিতাৰ দেহ বিচাৰ', প্ৰকাশৰ কাল—১৯৮৭ চন। তেওঁৰ ভাষাতেই—“কবিতাৰ দেহটোৰ ইটো ফাল—অৰ্থাৎ অলংকাৰ আদিৰ বিৱৰ্তনো প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্যৰ সম্মিলিত প্ৰণালীৰে ভাবি চাবলৈ ইচ্ছা কৰিছিলোঁ।”—গ্ৰন্থখনৰ জন্ম সূত্ৰ এয়েই। কিতাপখন তেওঁ অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰাচীন যুগৰ পৰা সাম্প্ৰতিকলৈকে বিভিন্ন কবিৰ ৰচনা প্ৰয়োজন সাপেক্ষে উদ্ধৃত কৰিছে।

তেওঁ ভাল কবি, আৰু কবি হিছাপে কাব্য-শিল্পৰ দেহ-সৌন্দৰ্য বিচাৰৰো সুযোগ গ্ৰহণ কৰিলে। তাতো তেওঁ কৃতকাৰ্য হ'ল। তত্পৰি ই হ'ল এক নিৰাবেগ কৰ্ম—এক বিদ্যায়তনিক কৃতি। সেই-কালৰ পৰাও অধ্যয়ন দুটিয়ে বিশেষ মৰ্যাদা পাবৰ যোগ্য।

কিন্তু সাহিত্য-শিল্প সম্পৰ্কত নৱকান্ত বৰুৱাৰ ধ্যান-ধাৰণা দেহ বিচাৰতেই সীমাবদ্ধ নহয়, তেওঁ মানুহ আৰু শিল্পৰ কবিতা লেখাটোও শেৰ কথা নহয়, তেওঁ সৃষ্টিশীল লেখক হৈও কলা আৰু মানৱতাৰ আদৰ্শ সম্পৰ্কে যথেষ্ট লাগতিয়াল কথা কৈছে। এই ক্ষেত্ৰত বোধকৰো টি. এচ. ইলিয়টৰ সেই কথাৰ উল্লেখ কবিৰ পাৰি—

.....it is to be expected that the critic and the

creative artist should frequently be the same person.

(The Perfect critic ; The Sacred Wood)

আধুনিক কালত শিল্প সাহিত্যৰ আদৰ্শ সন্দৰ্ভত কিছুমান গুৰুত্বপূৰ্ণ প্ৰশ্ন উত্থাপিত হৈ আহিছে। তাৰ ভিতৰত এটা আলোচ্য বিষয় হ'ল শিল্পী-সাহিত্যিকৰ সামাজিক দায়বদ্ধতা, অৰ্থাৎ শিল্প-সাহিত্য সমাজ পৰিৱৰ্তনৰ আহিলা হোৱা প্ৰয়োজন। এই কথা অনস্বীকাৰ্য যে আজি আৰু কলা-কৈৱল্যবাদৰ সপক্ষে কোনেও যুক্তি দেখুৱাবলৈ নাই।

একাধিক প্ৰসংগত নৱ বৰুৱাই এই প্ৰসংগবোৰ সৰলভাৱে আলোচনা কৰিছে। এই কাৰণেই সৰল বুলি কোৱা হৈছে যে এনেবোৰ বিষয়ৰ আলোচনাক বহু সময়ত ব্যাখ্যাই জটিল কৰাৰো সম্ভাৱনা নুই কবিব নোৱাৰি।

ওপৰত কৈ অহা হৈছে নৱ বৰুৱা সমাজবাদৰ ওপৰত গভীৰভাৱে আস্থাশীল শিল্পী। তেওঁ সদায় 'জীৱন-ধৰ্মী শিল্প-কলা'ৰ কথা কৈ আহিছে। তাৰ লগতে তেওঁ ছটা কথা—কলাৰ ধৰ্ম আৰু মানৱতাৰ ধৰ্মৰ কথা স্পষ্টকৈ ক'ব খোজে : "শিল্পীৰ একপ্ৰকাৰ যৌথ নাগৰিকত্ব আছে, এক যৌথ আনুগত্য আছে। সামাজিক প্ৰাণী হিছাপে শিল্পী সমাজৰ অন্তৰ্ভুক্ত, কিন্তু শিল্পৰ পৃথিবীখনৰ তেওঁলোকেই নিৰ্মাতা। মই বিশ্বাস কৰোঁ সৃজনশীল কলাকাৰৰ ছটা মৌলিক স্বাধীনতাত। কলাকৃতি ব্যক্তি মানসৰ সৃষ্টি-সম্পদ।..... দ্বিতীয়তে, কবিয়ে বহন কৰে মানৱতাৰ পতাকা।" (সংঘত দিয়া সভাপতিৰ অভিভাষণ : গুৱাহাটী ১৯৮২)

উক্ত কথা কেইআবাৰকে আৰু অলপ ব্যাখ্যা কৰি তেওঁ একে ঠাইতে কৈছে : "অৱশ্যে এই কথা ক'ব নোৱাৰি যে শৃংখল ছিঙিলেও শিল্পীয়ে বন্ধন নামানে। ছটা বন্ধনতেই দৰাচলতে শিল্পৰ ক্ষুৰণ— নিৰ্জন মাধ্যমৰ স্বধৰ্মৰ প্ৰতি আনুগত্য আৰু সামূহিক মানৱীয় প্ৰেমূল্যৰ প্ৰতি দায়িত্ব। স্বধৰ্মৰ প্ৰতি আনুগত্য নন্দনতাত্ত্বিক আৰু মানৱীয় প্ৰেমূল্যৰ প্ৰতি দায়িত্ব ঐতিহাসিক মূল্যবোধৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত।"

এই কথা ঠিক যে শিল্পৰ নান্দনিক আৰু আদৰ্শগত দিশ ছটাতেই

এজন সৃষ্টিশীল লেখকৰ বৈশিষ্ট্যখিনি প্ৰকাশ পায়। লেখকজন
ইতিহাস আৰু সমকালীন জীৱন সম্পৰ্কে কেনে বিচাৰ কৰিছে তাৰ
ওপৰতেই সকলো নিৰ্ভৰ কৰিব।

তেওঁ লক্ষ্য কৰিছে মাৰ্ক্সীয় দৰ্শনত বিশ্বাসী আৰু সেই দৰ্শনৰ দ্বাৰাই
উদ্ধৃষ্কসকল সূক্ষ্ম পাৰ্থক্যৰ বাবে বেলেগ বেলেগ সংগঠনত আছে।
আকৌ তেওঁৰ ভাষাতেই—“পোনপটীয়াভাৱে মাৰ্ক্সীয় চিন্তাধাৰাৰ লগত
সম্বন্ধ নৰখাকৈ বহুত লেখকে জীৱনধৰ্মী শিল্প-কলা বচনাত নিমগ্ন হৈ
আছে। আকৌ বহুতৰ অনন্ত সৃজনী-প্ৰতিভা থকা সত্ত্বেও তেওঁলোকে
সাময়িকতাৰ মোহত জীৱন-বিবোধী শিল্প-কলাৰ যোগান ধৰিছে।”

(অভিভাষণ : অসম প্ৰগতিশীল শিল্পী-সাহিত্যিক সংঘ : ১৯৮৬)।

তেওঁ লগতে এইটোও ব্যক্ত কৰিছে যে বিভিন্ন মাৰ্ক্সীয় দল উপদল
বিলাকৰ যোগেদি গঢ়ি উঠা সাহিত্য কৰ্মবোৰৰ মাজত শিল্পবোধৰ
বিশেষ পাৰ্থক্য নাই। কিন্তু তেওঁ এশ্ৰেণী লেখকৰ কথাত চিন্তা প্ৰকাশ
কৰিছে। সেইসকল শক্তিশালী সৃষ্টিশীল লেখক। জন-জীৱনৰ প্ৰতি-
ফলনো তেওঁলোকৰ বচনাত নোহোৱাকৈ থকা নাই, তেওঁলোকৰ জন-
প্ৰিয়তাও আছে।—“কিন্তু গণসত্তাৰ গভীৰত প্ৰবেশ কৰিব নোৱাৰা
বাবে তেওঁলোক সাময়িক আৰু আঞ্চলিক উদ্বেজনাই জগাই তোলা
স্নায়ু বিকলনৰ বলি হৈ পৰে।” (পূৰ্বোক্ত অভিভাষণ)

এইবোৰ বিশ্বাস আৰু মত প্ৰকাশৰ সময়ত শিল্পী-সাহিত্যিকৰ
দায়িত্ব সম্পৰ্কে তেওঁ সচেতন। তেওঁ অনুভৱ কৰে যে মানুহৰ জীৱন
আৰু সংস্কৃতিৰ অৰ্থনৈতিক ভিত্তিৰ প্ৰতি উদাসীনতাই পৰম্পৰ বিবোধী
চিন্তাৰ জন্ম দিয়ে। সেয়ে তেওঁ সাহিত্যিকক আহ্বান জনাইছে :
“মিঞা অৰ্থনীতিৰ ধামধুমীয়াৰ পৰা জীৱনক উদ্ধাৰ কৰিব নোৱাৰিলে
আমাৰ সকলো ধৰণৰ শিল্প-কৰ্ম হয় হ'ব আশাবাদী ক্ষয়িষ্ণু সংস্কৃতি,
নহ'লেবা হতাশ জীৱন-জিজ্ঞাসা।”

গণ-সংস্কৃতি বা লোক-কলাৰ বিষয়ে ক'বলৈ গৈ নৱ বকুৱাই শিল্পী-
সাহিত্যিকৰ কৰ্মপন্থাৰ এক পথ নিৰ্দেশ কৰি গৈছে : “অতীত,

বৰ্ত্তমান আৰু ভৱিষ্যত—তিনিওটাকৈ সামগ্ৰিক আৰু বাস্তৱ ৰূপত চাব
পৰা শক্তি কেনেধৰণৰ বিশ্বাসে দিব পাৰে সেই বিষয়ে নভবাকৈও
আগবাঢ়িব নোৱাৰি। সমাজবাদৰ বাহিৰে কোনো বিকল্পৰ কথা মোৰ
মনলৈ নাহে—হয়তো দৰিদ্ৰ দেশত, দৰিদ্ৰ পৰিয়ালত জন্ম কাৰণেই।”

(সংঘৰ সভাপতিৰ অভিভাষণ : গোলাঘাট : ১৯৮৬)

সাহিত্য-শিল্পৰ সম্পৰ্কত নৱ বৰুৱাই আজিকালি এনে কিছুমান
বিষয়ত দৃষ্টিপাত কৰে যিবোৰ দৰাচলতেই চিন্তা উদ্ৰেককাৰী আৰু
মনোৰঞ্জকো : উদাহৰণস্বৰূপে আঙুলিয়াব পাৰি তেওঁ কেইমাহমানৰ
আগতে ‘সূত্ৰধাৰ’ত লিখা—“মহাভাৰত : মহৎ সংবাদ সাহিত্য” শীৰ্ষক
নিবন্ধটোলৈ। মহাভাৰতৰ আংগিকৰ প্ৰসংগত কবিয়ে কৈছে :
“মহাভাৰতৰ কথন-পদ্ধতিত মই উচ্চ পৰ্যায়ৰ সংবাদসেৱাৰ আভাস
দেখা পাওঁ। ৰচনা-পদ্ধতি বোলাতকৈ কথন পদ্ধতি বোলাই যেন
যুক্ত।...ইতিহাস হিছাপে মহাভাৰত সং সাংবাদিকতাৰ গুণেৰে
ভূষিত।”

মহাভাৰতত বৈশম্পায়ন, কৃষ্ণদ্বৈপায়ন ব্যাস আদিৰ যোগেদি
এজনে আনজনৰ পৰা শুনি সিজনক দিয়াৰ পদ্ধতিৰে যি দৰে কাহিনী
উপস্থাপন কৰা হয়, তাক নৱ বৰুৱাই ‘বয়টাৰ’ ৰ পৰা পাই ‘ইউ-এন-
আই’য়ে আন এখন বাতৰি কাকতক যোগান ধৰাৰ লগত তুলনা
কৰিছে।

ব্যাসৰ মুখৰ পৰা মহাভাৰত শুনি গণেশে লিখাৰ ব্যৱস্থাটোক
নৱ বৰুৱাই ব্যাসৰ এজনীয়া সাংবাদিক মেলৰ লগত তুলনা কৰিছে।
নিতাস্তই আমোদজনকভাৱে তেওঁ কৈছে, “—গণেশ বৰ ব্যস্ত দেৱতা
—যি কোনো পূজা উৎসৱতে তেওঁকেই প্ৰথমতে মতা হয়—আমাৰ
জাৰ্ণেলিষ্ট বিলাকক মতা দি। মহাভাৰতত সংবাদদাতা ৰূপত আৰু
এটা চৰিত্ৰ পাওঁ—তেওঁ হ’ল সঞ্জয়। সঞ্জয় যেন অন্ধ আৰু অজ্ঞ বাৰ্দ্ধ-
শক্তিৰ ইনটেলিজেন্স চাভিছ।”—(পূৰ্বোক্ত প্ৰবন্ধ)।

সেয়েহে লক্ষ্য কৰিছোঁ, তেওঁ কেৱল বিষয় নিৰ্বাচনতেই আমাক

চমক খুঁৱা নাই, পাণ্ডিত্যবেণু নহয় লগতে মনোৰম কথন-জংগীবেও
 ৰসান্বাদ দিবলৈ সক্ষম হৈছে। সাহিত্য-শিল্প সম্পৰ্কত তেওঁৰ এই
 বক্তব্য আৰু বিচাৰবোধ বহু পৰিমাণে নতুনত্বৰ বাৰ্তা বাহক বুলি,
 অভিনন্দিত হ'ব।

ববীন্দ্ৰ নাথৰ সেই আহ্বান বোধকৰো আমাৰ কবি নৱকান্তৰ দৰে
 কবিৰ প্ৰতিও—

“এসো কবি অখ্যাত জনেৰ, নিৰ্বাক মনেৰ
 মৰ্মেৰ বেদনা যত কৰিও উদ্ধাৰ
 প্ৰাণহীন এদেশেতে গানহীন যেথা চাৰি ধাৰ,
 অৱজ্ঞাৰ তাপে শুক নিৰানন্দ সেই মকভূমি
 ৰসে পূৰ্ণ কৰি দাও তুমি।”...

কবিৰ বাঞ্ছিত সেই সমাজখন এতিয়াও হয়তো পৃথিবীখনলৈ অহা
 নাই, কিন্তু এদিন যে আহিব সেই বিষয়ে কবি নিশ্চিত : সেয়ে কবিয়ে
 বিশ্বাস কৰে সেই কবিতাত—“কবিতা হৈ উঠক মানুহৰ সুষম
 আহাৰ”...।

‘খেলক শিশুৰ দলে, পৃথিবীৰ চোতালে চোতালে’

“... বচিত নহ’বনে
শস্ত্ৰ আৰু ঈশ্বৰ সমাহাৰত
এখন নতুন মহাকাব্য
যাৰ নাম হ’ব
মানবায়ন।”
(ভূপালত বাস্তৱিক)

একে সময়তে সাহিত্যৰ সকলো বিভাগতে—কবিতা, উপন্যাস, নাটক, গীতিনাট্য, ভাষাস্থৰ, ভ্ৰমণ বৃত্তান্ত, শিশু-সাহিত্য, ছন্দ আৰু অলংকাৰ গ্ৰন্থ, বিভিন্ন গ্ৰন্থৰ সংকলন আৰু সম্পাদনা একেজন মানুহেই কৰিব পৰাটো অসাধ্য নহয়। আমাৰ অসমীয়া সাহিত্যতে অতীতৰ পৰা এতিয়ালৈকে কেইবা গৰাকীও তেনেকুৱা কৃতবিঘ্ন কবি-সাহিত্যিকে সাহিত্য-কৰ্মৰ বিভিন্ন বিভাগত কেৱল অৱদান যোগোৱাই নহয় সেই সেই বিভাগত তেওঁলোকৰ প্ৰতিভাৰ স্বাক্ষৰো ৰাখি থৈ গৈছে। নৱ বক্ৰাও সেইসকলৰে এজন। জনমানসত—কেৱল অসমৰে নহয় বঙ্গ আৰু ভাৰতৰো বহু ঠাইত, বিদেশতো কবি ৰূপে জনাজাত নৱকান্ত বক্ৰাই কবি ভাৱমূৰ্তিটো অক্ষুণ্ণ ৰাখিও অসমীয়া সাহিত্যৰ কেইবাটাও দিশক সমৃদ্ধ আৰু সঞ্জীৱিত কৰিছে।

তেওঁৰ সাহিত্যিক জীৱনৰ আৰম্ভণিৰে পৰা এতিয়ালৈকে অলপো এবাধৰা নোহোৱাকৈ লিখি থকা এটা দিশ হ’ল শিশু সাহিত্য। এখুদ ককাইদেউ, নতুন ককাইদেউ, সপোন ককা আদি নামেৰে যোৱা ছকুৰি বছৰত তেওঁ শিশু আৰু কিশোৰৰ উদ্দেশ্যে বহুত কবিতা, গীতিনাট্য, উপন্যাস আৰু সৰু সৰু প্ৰবন্ধ লিখিলে। তদুপৰি শিশুৰ উপযোগীকৈ প্ৰায় ছয় গীত আৰু কবিতাৰ সংকলন

আৰু সম্পাদনা অসমৰ শিশু সকললৈ এক মহৎ উপহাৰ। ‘মকৰা ফুল’ নামৰ অসম প্ৰকাশন পৰিষদে প্ৰকাশ কৰা (১৯৮৪) এই শিশু কবিতা সংকলনটিত চৈধ্যটা শিশুৰ মনৰ জগতৰ লগত খাপখোৱা বিষয়ক সামৰি কবিতাখিনি সজোৱা হৈছে। ‘শিশু পাৰিজাত’, ‘জ্ঞানৰ সঁফুৰা’, বিনন্দীয়া পৃথিৱী’, ‘আমাৰ ঘৰ’, ‘আমাৰ মানুহ’, ‘কিমান সপোন’ আদি বিভাজনবোৰ কবি বৰুৱাই শিশু মনস্তত্ত্বৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখিয়েই কৰিছে। ‘মকৰা ফুল’ সংকলনটিত লোক-সাহিত্য, নিচুকনি গীতৰ পৰা আজিৰ শিশু সাহিত্যিক গগনচন্দ্ৰ অধিকাৰীলৈকে কবিসকলৰ কবিতা সংকলন কৰিছে। ‘মকৰা ফুল’ত সন্নিৱিষ্ট কবিতাৰ বিষয় আৰু ভাৱ আৰু কল্পনাই শিশুমনৰ কল্পনাক পাহি মেলিবলৈ শিকাব; লগতে শিকাব অসমীয়া ভাষাটোৰো যে কালিকা এটা আছে, তাকো।

‘মকৰা ফুল’ৰ পাতনিত কবিয়ে শিশু সকললৈ নহয়, ডাঙৰলৈ বা সমালোচকলৈ কেইআষাৰ মান কথা নিবেদন কৰিছে: “এই কবিতা বিলাকৰ কেন্দ্ৰ বিন্দু হ’ল শিশু। শিশুৰ উপযোগিতাৰ ধাৰণা দেশে কালে হয়তো সলনি কৰে কিন্তু ‘শিশু’ নামৰ এটা সন্তাই মানুহৰ সমাজত বিশেষ আদৰ পাই আহিছে। সেইবোৰ ব্যক্তিগত শিশু আৰু বিশ্ব-শিশু। এনে এটা ধাৰণাৰ পৰাই অসমীয়া শিশু সাহিত্যৰ পৰম্পৰাৰ পৰা এই ৰচনাসমূহ বাছি উলিয়াইছিলো। গতিকে কবিতা বিলাক শিশুৰ বাবে আৰু / অথবা শিশুৰ বিষয়ে।”

“শিশু কবিতাৰ বিশ্বজনীনতাৰ কথা ভাবিয়েই কবিতা বিলাক সময়ানুগভাৱে নসজাই ভাৱানুগ ৰূপত সজাইছো। মৌখিক যুগৰ নিচুকনি গীত আৰু মিত্ৰদেৱ মহন্তৰ নিচুকনি গীতৰ মাজত সময়ৰ ব্যৱধান আছে, মনৰ নাই, অৱশ্যে কোনো বিভাজনেই পানী নসৰকা হ’ব নোৱাৰে। —‘অল ক্লাছিকিষ্টেনছ্, লীক্।”

মকৰা ফুলত পুৰণি দিনৰ এনে কেইগৰাকীমান কবিৰ কবিতাক লগত আমাৰ ল’ৰা-ছোৱালীক চিনাকি কৰি দিয়া হৈছে, যি সকলক

লগত আমাৰ সম্পৰ্ক বিচ্ছিন্ন হৈ গৈছিল। বলদেৱ মহন্ত, মহম্মদ
‘চুলেমান খাঁ, ধনাই বৰা’, দুৰ্গাপ্ৰসাদ মজিন্দাৰ বৰুৱা, বিষ্ণু চন্দ্ৰ বিশ্বাসী,
পানীশ্বৰ নাথ গগৈৰ নাম এই ক্ষেত্ৰত উল্লেখযোগ্য।

কবি নৱ বৰুৱাৰ দুটিমান সৰ্বজনপ্ৰিয় কবিতাও ‘মৰুৱা ফুল’ত
আছে।

“হয়তো নহব পাবে মোৰ দেশ সবাতো চহকী
তথাপি আপোন মোৰ দেশ,
ইয়াৰ নগৰ গাঁও জান-জুৰি প্ৰাণৰ চিনাকি
যাৰ নাই মহিমাৰ শেষ।”

(সবাতোকৈ আপোন)

নৱকান্তৰ শিশু কবিতাবোৰ ভাব-ভাষা, বিষয়ৰ অপূৰ্ব সংযোগ।
কবিতা বুলিলেই শব্দ, চিত্ৰ আৰু ছন্দৰ সমাহাৰত সৃষ্টি হয় এক প্ৰকাৰ
সঙ্গীত। ডাঙৰৰ দৰে পৰোক্ষ বা আওপকীয়া জটিল প্ৰকাশ ভংগীৰ
লগত স্বাভাৱিকতে শিশুমন অভ্যস্ত নহয়। আমাৰ লোক-সাহিত্যৰ
নিচুকণি গীত বিলাকৰ পৰা আৰম্ভ কৰি শিশুগীত বিলাকত সঙ্গীতময়তা
লক্ষ্য কৰা যায়। নৱকান্ত বৰুৱাৰ শিশু কবিতাতো সেই গুণ দেখা
যায়।

“ভালপাওঁ আকাশৰ মেঘৰ খেমালি,
বেলিৰ লগত থাকে লুকা-ভাকু খেলি।
ভালপাওঁ পথাৰৰ বং সেউজীয়া,
ধাননি কঁপাই বোৱা বতাহ বলীয়া।
ভালপাওঁ পুৱতিৰ কোমল ব’দালি,
দেখা দিয়া কুঁৱলীৰ বগা জ্বাল কালি।
ভালপাওঁ মাক মোৰ অতি মৰমৰ,
মোৰ বাবে যাব নাই চিন ভাগৰৰ।

“জহকালি ছুপবীয়া
 সেইদিনা সোমবাৰ,
 গাঁৱলীয়া বেংকৰ
 অনাহাৰী মেম্বাৰ।
 বংমনে খংমনে
 শেতেলিত পৰি,
 তেতেলীৰ গুটি খালে
 চাবে তিনি ভৰি।
 খাই উঠি বংমনে
 দেখে সামাজিক,
 ঘটি বাতি, ঘোঁৰা-হাতী
 নাই তাৰ ঠিক।”

(বং মনৰ সপোন)

কবিয়ে ডাঙৰলৈ যিদৰে লিখিলে ‘বত্থাকব’ৰ কবিতা ‘মানুহ
 আটাইবোৰ ছোপ’ আৰু অস্তাশ্ৰু বচনা, সিদৰেই শিশুলৈকে লিখিলে—
 কেৱল কবিতাই নহয়, উপন্যাস, গীতি-নাট্য আৰু সিহঁতৰ জ্ঞান আৰু
 কল্পনাৰ ভৰাল সমৃদ্ধ হ’ব পৰা অনেক সৰুৰ কথাৰ আকৰ্ষণীয়
 প্ৰবন্ধ। নিচুকনি গীতৰ দিনৰে পৰা, খ্ৰীষ্ণৰ বন্দনৰ ‘কাণধোৱা’ৰ পৰা
 পানীন্দ্র গগৈ, মিত্ৰদেৱ মহন্ত, জ্যোতিপ্ৰসাদেদি—নৱ বৰুৱালৈকে
 যদিও বহু যোজনৰ পথ অতিক্ৰম কৰিলে আমাৰ শিশু সাহিত্যই, তথাপি
 অসমৰ শিশুহঁতৰ বাবে অনেক নিত্য নতুন গীত-নাট-গল্প-কবিতা
 উপন্যাস জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ বতৰাৰ সঁফুৰা সিহঁতক লাগেই। ‘অসমীয়া শিশু
 সাহিত্য আৰু ‘ঐখুদ ককাইদেউ’ নৱকান্ত বৰুৱা বুলিলে এতিয়া বহুত
 কথাকেই ক’বলগীয়া আছে। কিন্তু নৱকান্ত বৰুৱাৰ ক্ষেত্ৰত আটাইতকৈ
 ডাঙৰ কথাটো হৈছে এয়ে যে তেওঁ নিবলসভাৱে আজিলৈকে তেওঁক
 অস্তাশ্ৰু ‘চিৰিয়াচ’ সাহিত্য কৰ্মৰ লগতে শিশুৰ প্ৰতিও লিখি আছে।

পোটেই সাহিত্যিক জীৱনতে শিশু আৰু কিশোৰৰ বাবে লিখি থকা এটা অনাধাৰণ স্তম্ভ। দ্বিতীয়তে, তেওঁৰ শেহতীয়া শিশুৰ উদ্দেশ্যে লেখা বাতৰি কাকতৰ সৰু সৰু নিবন্ধবোৰ আজিৰ শিশুহঁতে নিয়মীয়াকৈ পঢ়িলে একোখন সৰু সুৰা বিশ্বকোষৰে জ্ঞান অৰ্জন কৰিব। নৱকান্ত বৰুৱাই এখন শিশু বিশ্বকোষ অকলেই দেখোন কৰিব পাৰে।

নৱকান্তৰ শিশু বচনাসমূহ—যেনে ‘শিয়ালী পালেগৈ বতনপুৰ’ (উপন্যাস), ‘আখৰৰ জখলা’ (উপন্যাস), ‘ভত উ কাৰে ছু’ (কাহিনী), ‘মাখনৰ কুসুৰা পোৱালি’, আৰু ‘মই টুন টুনালোঁ’, ‘পোলাপ আৰু মেলিকুল’ আৰু ‘মনত পৰাৰ শব্দ’ আদি স্মৃতি-নাট্য আৰু নাট্যকাব্যৰ সংখ্যাৰ ফালৰ পৰাও উল্লেখযোগ্য। চৌদিশৰ বহল জগতখনৰ প্ৰকৃতি আৰু মানুহৰ কথাবোৰ কৌশলপূৰ্ণভাৱে শিশুৰ মনৰ দিগন্ত বিকশাই তোলাই কৰিব প্ৰয়াস। তেওঁৰ “কিশোৰ বামায়ণ” প্ৰকৃততেই কিশোৰৰ উপযোগী সুন্দৰ কিতাপ। গ্ৰন্থৰ পাতনিত লেখকে কিশোৰক নহয় সকলোকে জনাইছে তেওঁৰ ‘বামায়ণ কথা’ বচনাৰ উদ্দেশ্য আৰু বিভিন্ন বামায়ণী কবি আৰু কাহিনীৰ কথা। আকৌ ‘আগকথা’ ত যেন সেয়া প্ৰস্তাৱনা : বামায়ণ-নাৰদ সংবাদ আৰু আদি কবিৰ কৰ্ণহঁদি নিৰ্গত কৰণ বস সিন্ধু প্ৰথম শ্লোক—প্ৰথম কবিতা কাঁকিৰ সুন্দৰ ব্যাখ্যা কৰিছে এটি কবিতাবে।

.....“চৰাই হাজিৰ শোকত ওলোৱা সেই কথাৰ সাধাৰণতে কোৱা কথাৰ দৰে নহয়.....কথা কাঁকিত সুৰৰ আভাস আছে, লয় আছে। ছন্দ আছে। কিয় এনে হ’ল।”.....“তোমাৰ মুখত ধনিত হ’ল এই লয় যুক্ত বাণী। এয়া কবিতা। তুমি কবি। শোকৰ পৰা জন্ম হোৱাৰ বাবে ইয়াৰ নাম হ’ব শ্লোক।”.....

অকণ্ঠৰ উদ্দেশ্যে জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাইও “জ্যোতি বামায়ণ” লিখিছিল—কবিতাবে—অতি অপূৰ্ব কবিতাবে। কিন্তু সংঘাতপূৰ্ণ জীৱনৰ নায়ক জ্যোতিয়ে সেই বামায়ণ সম্পূৰ্ণ কৰিব

নোৱাৰিলে। জ্যোতিপ্ৰসাদেও বাল্মীকিৰ মুখৰ সেই প্ৰথম কবিতা
(শ্লোক) কঁকিৰ কথা লিখিছিল এইদৰে :

“ককণাই পিছি সাজ চৰণী ভাষাৰ

বাল্মীকি কৰ্ণত ল'লে ৰূপ কবিতাৰ।

যি ৰূপেৰে কবিতাই আহি দিলে ধিত

সেই ৰূপ শ্লোক নামে ব'ল পৃথিৱীত।” - ...

(বাল্মীকি বনত কবিতা : জ্যোতি বামায়ণ)

বোধকৰো ভাৰতীয়সকলে শৈশৱ কৈশোৰতে বামায়ণ আৰু
মহাভাৰতৰ কাহিনী জানিব লাগে। কাৰণ বিশাল ভাৰতীয় সভ্যতা
আৰু সাংস্কৃতিৰ দৃশ্যপট মহাকাব্য দুখনিতে ঝাঁক আছে। কিন্তু যেতিয়া
শিশু বা কিশোৰক ইয়াৰ কাহিনী জনোৱা হয়, তেতিয়া ঘটনা প্ৰবাহ
আৰু চৰিত্ৰবোৰক মানৱীয় দৃষ্টিৰে চাবলৈ বা বিচাৰ কৰিবলৈ শিক্ষা
দিব পৰাটোহে বাঞ্ছনীয়। আকৌ বাল্মীকি বামায়ণৰ উপৰিও ভাৰতৰ
বিভিন্ন প্ৰান্তত বেলেগ বেলেগ যুগত ৰচিত বামায়ণ কথাবোৰৰ মাজতো
অনেক ভিন্নতা আছে। তাৰ মাজৰ পৰাই বামৰ কাহিনী—মানৱীয়
দৃষ্টিৰে উদ্ধাৰ কৰিয়েই শিশু বা কিশোৰক জনাব লাগিব। নৱকান্ত
বৰুৱাই কিশোৰ বামায়ণৰ আগকথাত এষাৰ খুব তাৎপৰ্যপূৰ্ণ কথা
কৈছে : “বামায়ণে হৃদয় জয় কৰাৰ ঘাই কাৰণ হ'ল বামায়ণ কাব্য।
কাব্যই মানুহৰ হৃদয়ৰ কথা কয়। এই কাব্যই প্ৰকাশ কৰিছে সমস্ত
জৰ্জৰিত এজন মহৎ মানুহৰ সুখ-দুখৰ ককণ কাহিনী। সেই কাহিনীৰ
আৰম্ভ আছে মানুহৰ সাধাৰণ ধৰ্মৰ বাণী।”

জটিল কথা সবলভাৱে আনক বুজোওৱা টান কাম, শিশুক আৰু
টান। কিন্তু শিশুৰ উপযোগী সক প্ৰবন্ধবোৰত নৱকান্ত বৰুৱাই জটিল
কথা সহজভাৱে বুজায়। তেওঁয়ে শিক্ষক আছিল এইবোৰ দেখিলে
মনত পৰে। এটা সক প্ৰবন্ধত তেওঁ বৌদ্ধ ধৰ্মৰ ত্ৰিশৰণৰ তাৎপৰ্য
বুজাইছে এইদৰে : “এই তিনিটাকে বোলে ত্ৰিশৰণ, বুইছা। বুদ্ধত শৰণ
ল'ব লাগে, মানে জ্ঞানীজনত। ধৰ্মত অৰ্থাৎ সং জীৱনত আৰু সংঘত,

মানে সমাজৰ সুস্থিৰ নিয়ম বিলাকত শৰণ ল'ব লাগে। বুদ্ধ সকলে এই কেইটাকে বোলে ত্ৰি-বন্ধ—তিনিটা মূল্যবান বস্তু।”.....

সমাজবাদত আস্থাশীল নৱবৰুৱাই এঠাইত কৈছিল: “আমাৰ নতুন সমাজ এতিয়াও অহা নাই, আমি কেৱল তাৰ আগমনি সংগীত শুনিছো।”

যি চাম শিশুৰ হকে উৎসৰ্গিত তেওঁৰ বহুত কবিতা, গীত, গীতিনাট্য, উপস্থাপন আৰু অস্থান্য ৰচনা, সিহঁতৰ দিনতেই বোধকৰো আহিব সেই সমাজ—সেইবাবেই কবিৰ কলমৰ যেন দায়িত্ব আছে সিহঁতৰ ভৱিষ্যত গঢ়াৰ বাবে।

ପରିଶିଷ୍ଟ

କ. ନରକାନ୍ତ ବରୁଣାଙ୍କ ହସ୍ତାକ୍ଷର

ଜୟ-ପରାଜୟ

ନିନ୍ଦା ଏବଂ ଦୁଃଖର ମୁଖେ ଜୟ-ବିଜୟ । ଏହା ନବ୍ୟ,
ଆମର ଆଧାର ଚେତନା ଏବଂ ମନ ନାମ ।
ମୁକ୍ତ ହୃଦର ଧୂଳିର ଚାନ୍ଦିର ମାଜାର ଦୋଷ
ମୁକ୍ତ ଆମର ମନମାନ୍ୟ ଏକ ତେଜର ବୃଦ୍ଧି !
ସତ ଏହି ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଚିଂତକ, ତେଜର ତୋଟକ
ଆତ୍ମାଟି ଆସି ଚକ୍ର ମନୀଷ ମା ହିଁନି । ଜୟମାଧ୍ୟ,
ବିଜୟ ହୃଦର ଜାହିର ଦାମ । ଚକ୍ର ଦିଗ୍‌ମା ଚିତ୍ର ମାତ-
ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଜୟ-ବିଜୟ, ଦୁଃଖର ମୁଖେ ବିଧି ଆମ
ଏକ ଏକକର ବସିନୀ ଚିତ୍ର ॥

ନରକାନ୍ତ ବରୁଣା

খ. সাক্ষৰতাৰ বোজা

অসমীয়া বৰ্ণ পৰিচয় পদ্ধতিৰ আলমত

॥ প্ৰস্তাৱনা ॥

আমেৰিকাৰ এটা বিশ্ববিদ্যালয়ত দুখন বেলেগ দেশৰ দুজন দেশ-প্ৰেমিক বিদ্বানৰ কাল্পনিক কথা বতৰা :

“আমাৰ দেশৰ মাটিৰ তলত কেইবা হাজাৰো বছৰৰ পুৰণি এচটা শিল পোৱা গৈছিল, তাত আখৰ কাটি খোৱা আছে। তাৰ পৰাই বুজিব পাৰি আমাৰ দেশৰ সভ্যতা কিমান প্ৰাচীন আৰু উন্নত।”

“আমাৰ দেশৰ মাটি খান্দিলে তেল কয়লা সোণ এইবোৰহে ওলায়। তাৰ পৰাই বুজিব পাৰি আমাৰ দেশ কিমান চহকী আছিল। আৰু আখৰ চাখৰ একো পোৱা নাই, প্ৰাচীন গুহাবোৰত ছবিহে পোৱা গৈছে। তাৰ পৰাই বুজিব পাৰি তেওঁলোকৰ শিক্ষা-দীক্ষা সকলো অডিঅ’ ভিচুৱেল পদ্ধতিৰেই চলিছিল।”

ভাষাজ্ঞানৰ হেনো চাৰিটা স্তৰ ; কলে বুজি পোৱা, আনে বুজাকৈ ক’ব পৰা, পঢ়িব পৰা আৰু লেখিব পৰা। প্ৰথম দুটা স্তৰ অনাথৰী মানুহেও সহজে পাব হয়। ভাষাগোষ্ঠীৰ পৰিবেশেই সেই দুটা গুণ শিশুক দিয়ে। বহুতো জ্ঞানী মানুহেও আখৰ চিনি নাপাইছিল যেনে সত্ৰাট আকবৰ, ভক্ত কবি কবীৰ।

তাৰ পিছৰ দুটা বিদ্যা, পঢ়া আৰু লেখা সেই দুটাৰ বাবে বিশেষ শিক্ষাৰ অৰ্থাৎ আখৰ চিনাকিৰ প্ৰয়োজন।

আখৰবোৰ হ’ল দৰাচলতে ভাষাত ব্যৱহৃত ধ্বনিৰ প্ৰতীক। আকৌ ভাষাৰ ধ্বনি অৰ্থাৎ উচ্চাৰিত শব্দ, বাক্য আদি বস্তু বা ভাৱৰ প্ৰতীক। ভাষাক প্ৰতীক-ধৰ্মী বোলাৰ কাৰণটো হ’ল ভাষাত ব্যৱহৃত

শব্দ 'আদিব' লগত বস্তু বা ভাবৰ প্ৰত্যক্ষ সংযোগ নাথাকে। পৃথিবীৰ বেলেগ বেলেগ ভাষাৰ বাবে বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ ধ্বনিবিজ্ঞান আৰু তাৰ কিছুমান ধ্বনি পাৰোক্ষ সংৰক্ষণৰ বাবে লিপি ব্যৱহাৰ কৰে—চিত্ৰলিপি, বাণমুখ লিপি ইত্যাদি। চীনৰ ভাৱলিপিত (Ideograph) বৰ্ণমালাৰ প্ৰয়োজন বা ব্যৱহাৰ নাই। তাৰ গোটবোৰ ডাঙৰ।

ভাৰতীয় বৰ্ণমালা ধ্বনি ভিত্তিক, কাৰণ শ্ৰুতিৰ ওপৰতেই অতীত কালত গুৰুত্ব বেছি আছিল। প্ৰাচীন কালতেই স্বৰ ধ্বনি আৰু ব্যঞ্জন ধ্বনিৰ পাৰ্থক্য নিৰ্ণীত হৈছিল। বৰ্ণমালা বলিলে আমাৰ মনলৈ ভাৰতীয় বৰ্ণমালাৰ কথাই সাধাৰণতে আহে। অহাৰ কথাও। কাৰণ তিব্বত, ব্ৰহ্মদেশ, থাইলেণ্ড আদি মঙ্গোলীয়া ভাষা-ভাষী দেশবোৰে বৰ্ণমালা ভাৰতীয় মতেই সজোৱা। আনকি অনা-সংস্কৃত মূলৰ ড্ৰাবিড় ভাষা বিলাকৰো বৰ্ণমালা সংস্কৃত অৰ্থাৎ ভাৰতীয় পদ্ধতিতেই বিস্তৃত।

আনহাতে প্ৰায়বোৰ অভাৰতীয় ভাষাৰ বৰ্ণমালা স্বৰ-ব্যঞ্জন মিহলি। সংস্কৃত বৰ্ণমালাৰ দৰে নিয়মীয়া আৰু পৰ্যায় ক্ৰমে ক বৰ্গ, চ বৰ্গ, ট বৰ্গ আদিত ভগোৱা নহয়। স্বৰ বৰ্ণ বিলাকো বেলেগ পৰ্যায় ক্ৰমে সজোৱা।

আধুনিক ধ্বনি-বিজ্ঞানতহে এনে ভাগ বিভাগ দেখা যায়। ইংৰাজীত আৰু প্ৰায়বোৰ ইউৰোপীয় ভাষাত বৰ্ণমালাক Alphabet বোলে, অৰ্থাৎ এ, বি আদি। Alpha, Beta গ্ৰীক বৰ্ণমালাৰ প্ৰথম দুটা নামৰ পৰাষ্ট তাৰ উৎপত্তি। যদিও তাৰ মূলত আছিল ফিনিচিয় (Phenician) সকলৰ লিপি পদ্ধতি। আৰবী ফাৰ্চী পঢ়া সকলে আলিফ বে তে চে · এইদৰে আখৰ শিকে আৰু মনত ৰাখে, ইংৰাজীত a b c...এইদৰে শিকাদি।

অসমীয়া আখৰ সংস্কৃতৰ অনুগামী। গতিকেই ইয়াত স্বৰ বৰ্ণ ধ্বনি বেলেগ, ব্যঞ্জন ধ্বনিও বেলেগে সজাই শিকোৱা হয়। তাৰ উপৰি আকৌ স্বৰৰ সাংকেতিক চিনবোৰো শিকিব লাগে। বৰ্ণ হিচাপে স্বীকৃতি নোপোৱা সংকেত ছুই এটাও জানিবলগীয়া হয়, যেনে হসন্ত,

লুপ্ত চিন আদি। তাৰ উপৰিও আছে যুক্তাক্ষৰ চিনাকিৰ পৰ্ব। আমাৰ লিপি পদ্ধতিটো এনেকুৱা য'ত যুক্তৰূপত আখৰো গঢ় সলায়। ত + ত = 'স্ত' টো মাত্ৰা থকা ও হৈ পৰে। শিক্ষক বা গ্ৰন্থকাৰ হিচাপে আমি বৰ্ণমালা বা লেখন পদ্ধতি সলোৱাৰ অধিকাৰ পোৱা নাই। তেনে সংস্কাৰকৰ ভূমিকা বেলেগ; কাৰণো বেলেগ।

পাণিনি আদি বৈয়াকৰণ আৰু ভাষাতত্ত্ববিদ সকলক প্ৰণাম, এই বৰ্ণাহুযায়ী বিভক্ত বৰ্ণমালা আমাক দান দি যোৱাৰ বাবে। এনে ভাষা আৰু লিপি ভাৰতবৰ্ষতে আছে য'ত এটা আখৰে চাৰিটা ধ্বনিৰ কাম কৰে। তামিল ভাষাতেই ক বৰ্গৰ 'ক' ব পিছতেই ঙ; খ গ ঘ আদি তামিল ভাষাৰ উচ্চাৰণ পদ্ধতিৰ ভিতৰত নপৰে গতিকে আখৰো নাই। সংস্কৃত বা অন্যান্য ভাষাজ্ঞ শব্দৰ বাবে তেওঁলোকে আখৰৰ স্থান বিশেষে বেলেগ ধৰণে উচ্চাৰণ কৰে।

তামিল ভাষাত ঘোষ (Voiced) আৰু মহা প্ৰাণ (aspirated) বৰ্ণ সাধাৰণতে ব্যৱহৃত বা উচ্চাৰিত নহয়; সেইবাবেই 'ক'ৰ পিছত 'ঙ', 'চ'ৰ পিছত 'ঞ', 'প'ৰ পিছত 'ম'। য়, ৰ দুটা ল, ৱ . এই বিলাক আছে কিন্তু 'হ' ধ্বনি বা আখৰ নাই। সেইবাবে কাৰোবাৰ নাম হৰিহৰণ হ'লে তামিল আখৰত 'অৰিহৰণ' বুলিয়েই লেখিব লগীয়া হয়। 'হ' ধ্বনিৰ বাবে আৰু আনকেইটামান ধ্বনি S. J. আদিৰ বাবে কেইটামান বেলেগ আখৰৰ ব্যৱস্থা সম্প্ৰতি কৰা হৈছে। আনকি স, শ, ষ ও নাই (s) চ (ch) আখৰটোৰেই চ আৰু স (s) দুয়োটা কাম চলায়। 'সুভ্ৰক্ষণ্য ভাৰতী' নামৰ বিখ্যাত জাতীয়তাবাদী কবিজনৰ নামটো তামিল জোৰ্টানিত 'চুপ্ৰ মন্য পাবতি, লেখে কিন্তু পবম্পৰাগত বা পৰিচিত উচ্চাৰণেৰে সুভ্ৰক্ষণ্য ভাৰতী উচ্চাৰণেই কৰে। দময়ন্তী শব্দটো লেখোতেও 'তমহ্নতি' লেখে কিন্তু পঢ়ে 'তমহ্নদী' বা সংস্কৃত জনা সকলে দময়ন্তী বুলি। আনকি ত্ৰাদিড় শব্দটোও তামিল আখৰেৰে লেখিলে তাৰ আক্ষৰিক উচ্চাৰণ হয় 'ত্ৰিৰাডিড' কিন্তু সকলো তামিল ভাষীয়ে 'ত্ৰাদিড়' বুলিয়েই পঢ়ে আকৌ শব্দৰ প্ৰথম ধ্বনি হসন্ত উচ্চাৰণ

কবিব নোৱাৰি বাবেই আৰু যুক্তাক্ষৰৰ বেৱাজ নথকা কাৰণেই 'জ' উচ্চাৰণটো 'ভিব' লেখা হয়, অৰ্থাৎ 'ই' ধ্বনিৰ আগম ঘটে। তেনেকৈয়ে 'প্ৰত্যাক্ষৰণ' হৈ পৰে 'পিবপাক্ষৰণ'। তামিল উদাহৰণটো লৈছোঁ। এই কাৰণতেই যে সমস্তাটো তাত ওলোটা—কম আখৰত বেছি ধ্বনিৰ বোজা দিয়া হয়।

ইংৰাজীৰ বেলিকাও আখৰ আৰু ধ্বনিৰ অনুপাতত গৰমিল। ইংৰাজী ভাষাত স্বৰধ্বনি ১২টা, কিন্তু তাৰ বাবে আখৰ ৫টা। ০ আখৰটোৰে এ, অ, আ, আদি কেইবাটাও ধ্বনিৰ সংকেত দিয়া হয়। ব্যঞ্জনৰ খেলিমেলি c ৰে 'ক' ও হয় 'চ' ও হয়। সেইবোৰতো জনা কথা। জৰ্জ বাৰ্ণাৰ্জ শ্বই ইংৰাজী আখৰ জোৰ্টনিৰ অবৈজ্ঞানিকতাত ইমান বিবক্ত হৈছিল যে তেওঁ হেনো এবাৰ কৈছিল ইংৰাজী Fish শব্দটো ইচ্ছা কৰিলে GHOTI বুলিও বানান কবিব পাৰি। কেনেকৈ ? Laugh (লাফ) ৰ পৰা gh লোৱা হ'ব f ; Women (উইমেন) ৰ পৰা 'o' লোৱা, হ'ব ই (i) ; Nation ৰ পৰা ti লোৱা, হয় sh—গতিকে GHOTI ৰ উচ্চাৰণ fish।

মই বহু বন্ধী মানুহ বুলিয়েই এইবোৰ বকা নাই। মই নজনা ভাষা তামিল আৰু অলপ জনা ভাষা ইংৰাজীৰ উদাহৰণেৰে ইয়াকেই বুজাব খুজিছোঁ, যে আখৰ আৰু ধ্বনি অনুপাতৰ আৰু বানানৰ খেলিমেলি প্ৰায়বোৰ ভাষাত ব্যৱহৃত লিপিতেই আছে।

আন্তৰ্জাতিক ধ্বনি তাত্বিক সংস্থাই (ইংৰাজীত I.P.A. বুলি জনাজাত) প্ৰস্তুত কৰা ধ্বনি ভিত্তিক বৰ্ণমালা আৰু লিপিয়েই দৰাচলতে উচ্চাৰণ আৰু লিপিৰ সমানুপাত মোটাগুটিভাৱে বক্ষা কৰে। কিন্তু গোটেই পৃথিবীৰ বিভিন্ন লিপিৰ ঠাইত এটা লিপি হোৱা ঐতিহাসিক কাৰণতেই সম্ভৱ নহয়। তেতিয়ালৈকে অসমীয়া মানুহে সুবেঙ্গনাথ লিখি চুবেঙ্গনাথ উচ্চাৰণ কৰিব বঙালীয়ে 'স্মৃতি' লিখি 'স্মৃতি' বুলি পঢ়িব আত্মা লিখি পঢ়িব আৰ্জী বুলি। ইংৰাজীৰ gaol শব্দটো পালে জেইল বুলিয়েই পঢ়িব victual শব্দটো বিটল (Vittle) বুলি শুদ্ধকৈ

উচ্চাৰণ কৰিব। অসংগতিৰ লগত মিলি জুলি থকাটোৱেই যেন মানুহক আক মানুহৰ ভাবাৰ ধৰ্ম। টেনিচ খেলুৱৈ 'পিউ'ক Pugh পূগ বুলি লেখা অসমীয়াতহে দেখিছো।

এই পটভূমিত আমি এতিয়া চাওঁ—অসমীয়া ভাষা লিখিবলৈ বা পঢ়িবলৈ চেষ্টা কৰা শিশু বিলাকৰ মুৰব বোজাটোলৈ।

অসমীয়া বৰ্ণমালা শিকাওঁতে আমি দেখোঁ অসমীয়া সাধাৰণ উচ্চাৰণতকৈ বৰ্ণ বা আখৰৰ সংখ্যা অধিক। একেটা উচ্চাৰণৰে 'স' টোৰ বাবে তিনিটা আখৰ, গতিকে সিহঁতৰ বংশ পৰিচয় সূচক একোটা নাম দি লবলগীয়া হ'ল অ শ ষ স কোনোটোৱেই 'মুৰ্দ্ধা', দন্ত বা তালুৰ পৰা উচ্চাৰিত হয়নে নহয় ক'ব নোৱাৰো। একেটাই সিহঁতৰ উচ্চাৰণ। আচল নাম velar নে uvular ধ্বনি তাত্ত্বিক সকলেহে কব পাৰিব। দন্ত্য, ত্ৰালব্য, মুৰ্দ্ধন্য, সংস্কৃত মতে যদিও অসমীয়া ত ট ব উচ্চাৰণ দন্ত-মূলীয়া (alveolar) যেন হে লাগে। কিন্তু চ (ch) ছ (chh) ৰ বেলিকা আমি আখৰ দুটা শিকো, কিন্তু উচ্চাৰণ কৰো 'চ' s হিচাপে। গতিকে কোনো নাম দিব নোৱাৰি বোল নম্বৰেই মাঠোঁ—প্ৰথম চ, দ্বিতীয় ছ। আৰু 'স' অৰ্থাৎ শ ষ স তিনিটাৰে উচ্চাৰণটো আমি আমি আমাৰ জাতীয় উচ্চাৰণ বুলিয়েই আবেগময়ভাৱে গ্ৰহণ কৰোঁ। সেইটো ঠিক মতে উচ্চাৰণ কৰিব নোৱাৰিলে যেন খাটি অসমীয়াই হ'ব নোৱাৰি। সি যেন অসমীয়া জাতীয়তাবাদৰ Pass word! অথচ কেইখনমান জিলাৰ বিশেষ শ্ৰেণীৰ লোকৰ বাহিৰে সেই ধ্বনিটো উচ্চাৰণ কৰোঁতে হয় 'খৰ' ওচৰ চাপে, নহলেবা 'হ' ৰ কাষলৈ যায়!

মিছনাৰী সকলে উচ্চাৰণ মতে লিখিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল; কিন্তু হেৰোৱাৰ ভয়ত হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা আদিয়ে উচ্চাৰণ নথকা সত্ত্বেও সংস্কৃত বৰ্ণমালাৰে এটা তন্ত্ৰৰ ৰূপৰ প্ৰচলন কৰিলে। সংস্কৃতৰ লগত থকা সন্দ্বন্ধটো স্পষ্টত কৰিবৰ বাবেই হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই এই পদ্ধতি লৈছিল।

এনেবোৰ সমস্যা লৈয়েই আমি শিশুৰ ওচৰলৈ অসমীয়া বৰ্ণমালাখন লৈ যাওঁ—অসমীয়া আখৰবোৰো লৈ যাওঁ। আমাৰ ছাত্ৰৰ প্ৰথম

শ্ৰেণীৰ আদৰ্শ বয়স সম্ভৱত ছ-বছৰ (চিহ্ন প্লাচ) বুলি কোৱা শুনো। কিন্তু তাৰো আগতে এটা বছৰ প্ৰাক্ প্ৰাথমিক বুলি (Pre-Primary) শ্ৰেণী এটা তৰ মতে আছে, তথ্যমতে ক'ববাত ক'ববাতহে আছে। দৰাচলতে আমাৰ শাস্ত্ৰই কোৱা পঞ্চম বৰ্ষত বিছাৰস্তুটোৱেই চলি আছে।

এনে পৰিস্থিতিত বৰ্ণপৰিচয় দুটা পৰ্যায়ত হোৱা বাঞ্ছনীয়। এটা সাধাৰণ পৰিচয়, আনটো ঘনিষ্ঠ পৰিচয়। সাধাৰণ পৰিচয়ৰ সময়খিনিত পৰস্পৰাগত স্বৰ ব্যঞ্জন আৰু বৰ্ণানুযায়ী ব্যঞ্জন বৰ্ণসমূহ শিকোৱাটোৱেই ভাল, অৰ্থাৎ পাণিনিয়েই ভাল। মোৰ মতে তেতিয়া বৰ্ণমালাৰ ক্ৰমে আৰু আখৰবোৰৰ লগত মোটামুটিভাৱে চিনাকি হ'লেই হ'ল। গীত মাত আদিৰ যোগেৰে আখৰ নামৰ বস্তুটোৰ লগত এটা প্ৰাথমিক পৰিচয় হ'ব এই প্ৰথম পৰ্যায়ত, অৰ্থাৎ প্ৰাক্-প্ৰাথমিক স্তৰত।

প্ৰথম শ্ৰেণীত যেতিয়া আখৰবোৰ ঘনিষ্ঠভাৱে জ্ঞানিব লাগিব— সিহঁতৰ আকৃতি ভালদৰে শিকিব আৰু মনত ৰাখিব লগীয়া হ'ব, তেতিয়া আমি দুটা পদ্ধতি ল'ব পাৰোঁ। এটা হ'ল—বৰ্ণমালা ক্ৰম পৰস্পৰাগতভাৱে শিকাই যোৱা! দ্বিতীয়টো হ'ল সেইবাবেই এই প্ৰবন্ধ বা নিবন্ধ যি বোলে। এইখিনিতে এটা নতুন পৰীক্ষা আৰম্ভ কৰা হ'ল বাঠৰ দশকত, ৰাজহুৱাভাৱেই। আৰু সেই পদ্ধতি প্ৰচলন কৰাত আমিও ভাগ ল'বলগীয়া হৈছিল। দৰাচলতে, আমি যি সকলে কুঁহিপাঠ নামৰ পাঠ্যপুথিখন প্ৰণয়ন কৰিছিলোঁ, আমি বৰ নতুন কিবা এটা কৰা নাছিলোঁ। আখৰৰ লগত চিনাকি ঘনিষ্ঠ কৰিবলৈ আৰু বিশেষকৈ লিখিবলৈ শিকোৱাৰ সময়ত যিমানদূৰ সম্ভৱ আকৃতিগতভাৱে আগবাঢ়িবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছিল। আমাৰ শিক্ষক মহাশয়সকলেও সেইটো কৰিছিল ব্যক্তিগত পৰ্যায়ত। আমি তাকেই ৰাজহুৱা উপায় হিছাপে স্বীকাৰ কৰি ল'লো মাত্ৰ। সেইবাবেই কুঁহিপাঠ সহজতম ত্ৰিভুজ আকৃতিৰ 'ব'ৰে আৰম্ভ। মোৰ মনত পৰে আমাৰ ল'ৰালিৰ শিক্ষক কমলাকান্ত বৰদলৈ, মোৰ কছাৰ শিক্ষক উমেশ চন্দ্ৰ শৰ্মা আদিয়েও তেনেকৈয়ে আখৰ চিনি পোৱা আৰু লেখাৰ ক্ষেত্ৰত সেই পদ্ধতিকে

প্ৰয়োগ কৰিছিল। 'ব'ত নাল লগালে ক, কাঙ্কত টোপোলা দিলে
 -ৰ, পেট কাটিলে ব...এইবোৰ আমাৰ শৈশৱৰ যাত্ৰৰ দৰে আছিল।
 বহুতো ভাষাত বৰ্ণমালা খেলিমেলিকৈ সজোৱা—ইংৰাজী আৰবী
 আদিত। তাতো আংশিকভাৱে আকৃতিগতভাৱে আখৰবোৰ ওচৰা-
 উচৰিকৈ থাকে। EF, MN...ইত্যাদি। এসময়ত আমি মহাত্মাজীৰ
 সূত্ৰমতে হিন্দুস্থানী শিকিছিলোঁ। মহাত্মা দেৱ-নাগৰী আৰু আৰবী-
 কাৰ্টা অৰ্থাৎ উৰ্ছ হুয়োটা লিপিতে ভাষাটো শিকোৱাৰ পক্ষে আছিল।
 তেতিয়াই মন কৰিছিলো দ্বিতীয়ৰ পৰা চতুৰ্থবৰ্ণ বে, পে, তে, চে ব মূল
 আকৃতি একেটাই, মাত্ৰ মুক্ত। অৰ্থাৎ বিন্দু কেহটামানৰ ব্যৱহাৰেই
 আখৰ কেইটা পৃথক কৰে। সেইদৰে দাল, জাল, জে, বে,...অৰ্থাৎ
 দ, জ, জ, ব-প্ৰায় একে আকৃতিৰেই।

ইংৰাজী শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত কিছুদিন শিক্ষা-বিষয়া আছিলো মাধ্যমিক
 শিক্ষা পৰিষদত। তাত আখৰ লিখিবলৈ শিকাওঁতে (বিশেষকৈ সৰু ফলা
 Small letter-ৰ ক্ষেত্ৰত) ০ টো লিখি তাৰ পৰাই c-b-d-e আদি
 শিকোৱাৰ উপায় অৱলম্বন কৰা হৈছিল।

গতিকে আকৃতিগতভাৱে আখৰৰ লগত নিবিড় পৰিচয় কৰিবৰ
 বাবে এই উপায় উজু আৰু কাৰ্যকৰণ। আকৌ মনত পৰে, ত্ৰিছৰ দশকভে
 শিক্ষাবিদ কুমুদচন্দ্ৰ বৰঠাকুৰে বক্ৰবেধা (arc), সৰলবেধা (line) আৰু
 বিন্দুৰ (dot) ৰ ব্যৱহাৰে আখৰ চিনাকি কৰিব পাৰি বুলি এক প্ৰকাৰ
 শৈক্ষিক আহিলা প্ৰস্তুত কৰিছিল। নাজানো সেই বিলাকৰ কি দশা
 হ'ল। কুঁহিপাঠৰ পদ্ধতিত এই আটাইবোৰ ধৰণেৰে অবিহণ আছে।
 কুঁহিপাঠ প্ৰাক্-প্ৰাথমিক স্তৰত গাই-বাই শিকি অহা পৰম্পৰাগত
 অসমীয়া বৰ্ণমালাখন আকৃতিগত পদ্ধতিৰে শিকাই পাহুত আকৌ এবাৰ
 দোহৰা হৈছে—যাতে য'ৰ বস্তু ত'ত যেন ধাপ-খাই যায়।

যুক্তাক্ষৰ ছাত্ৰৰ এটা সহজে পাব হ'ব নোৱৰা অনুবিধা। উক্ত-
 ভাৱত আটাইবোৰ ভাষাতে এই সমস্যাটো আছে। তামিল ভাষাত
 নাই। আখৰৰ ওপৰত বিন্দু এটাৰে হসন্ত চিন দি ভাঙি লেখা হয়।

কিন্তু তাতো খব চিহ্নবোৰ জটিল। একো একোটা আখৰত উ-যোগ হ'লে বেলেগ ৰূপ লয়। আমাৰ 'কু' আৰু 'ক'ব দৰে সমস্ত। শিক্ষক-সকল বা গ্ৰন্থ প্ৰস্তুতকাৰকসকল সংস্কাৰক হ'ব নোৱাৰে—কাৰণ ছাত্ৰ-সকলে সমাজত যি ধৰণৰ স্বীকৃত আখৰ ছপাতে হওক বা হাতেলেখাই হওক যিহতে পায়, সেইবোৰৰ লগত চিনাকি কৰি দিয়াটোৱে এই স্তৰত শিক্ষক বা পাঠ্যপুথিৰ উদ্দেশ্য। এসময়ত লতা বা পকোৱা আখৰ পঢ়িবলৈ শিকোৱাটোও বৰ্ণ পৰিচয় অঙ্গ আছিল। বিভিন্ন ধৰণৰ নতুন ছপা পদ্ধতি, লিনো টাইপ, মনোটাাইপ, টাইপ ৰাইটাৰ আদিৰ বাবে মুদ্ৰণৰ ক্ষেত্ৰত আমাৰ যুক্তাক্ষৰসমূহৰ কিছু সবলীকৰণ সম্ভৱ হৈছে। কিন্তু বেছি ভাগ সাধাৰণ কিতাপতে পৰম্পৰাগত সংযোগী বৰ্ণই ব্যৱহৃত হয়। গতিকে এই দুয়োবিধ যুক্তাক্ষৰ ৰূপৰ লগত চিনাকি কৰি দিয়াটো ভাল। কুঁহিপাঠৰ পুৰণি আৰু নতুন দুয়োটা সংস্কৰণতেই সেইটো কৰা হৈছে। সহজ কৰাটো সিমান সহজ নহয়।

আৰু কিছুমান খুটি-নাটি কথাৰ বাবে যুক্তাক্ষৰ শিকাওঁতে কিছু কথা মনত ৰাখিব লগীয়া হয়। যুক্ত বৰ্ণত দুয়োটা (বা তিনিওটা) বৰ্ণৰ অংশবোৰ চিনাকি আখৰৰ ৰূপত থাকিলে সেইবোৰ বেলেগ আৰু ৰূপ পৰিৱৰ্তন হোৱাবোৰ বেলেগ শিকালে সহজ হয়। শু, য়, এইবোৰ সেই ধৰণৰ আখৰ। কিন্তু ত্ৰ, ক্ৰ ক্ৰ এইবোৰৰ গঢ় লবে। (অৱশ্যে আজি কালি ক্ৰু, ত্ৰু, ক্ৰু আদি ৰূপতো দেখা যায়।) বেছি উদাহৰণ নিদিওঁ। আপোনালোকে নিজ অভিজ্ঞতাৰ পৰা সেইবোৰ গম পায়। ক্ৰটি শব্দটো ক্ৰুটি বুলি উচ্চাৰণ কৰে।

কেৱল মাত্ৰ এটা সাধাৰণ অথচ প্ৰয়োজনীয় কথাৰে আলোচনাটিৰ মোখনি। অসমীয়াত কিছুমান আখৰ যুক্ত হ'লে ৰূপৰ লগতে বা ৰূপৰ নহ'লেও উচ্চাৰণৰ সলনি হয়। তিনিওটা স-ৰ (শ য় স) লগত ঋ-কাৰ, ব-কাৰ, য-কাৰকে ধৰি অস্ফাট ব্যঞ্জন যুক্ত হ'লে 'স' টো চ-ৰ দৰে উচ্চাৰিত হয়। শই নই, শ+ন=শ্ন (sna) স+ত=স্ত (sta),

বত স্ব-কাৰে ব্য, কিন্তু হত স্বকাৰে হ্য ব্যৰ দৰে উচ্চাৰণ। শত স্ব-কাৰে
 ঞ (sra) স ত স্ব-কাৰে স্ৰ (Sri).. ইত্যাদি।

শিক্ষা বিভাগৰ যি খন কাৰিকুলাম আৰু চিলাবাচ তাৰ উদ্দেশ্য
 বিলাক নিৰ্ণীত কৰে শিক্ষণীয় বিষয়টোৰ সামাজিক উদ্দেশ্যই। পাঠ্য
 পুথিৰ বচক বা শিক্ষকে ইচ্ছা কৰিলেই সেইবোৰ বাদ দিব নোৱাৰে।
 এসময়ত অসমীয়া আখৰ শিকোৱা পুথিত (কুঁহিপাঠ আদি) থকা
 যুক্তাক্ষৰবোৰ বাদ দিবলৈ আমেৰিকাৰ পৰা এজন অসমীয়াই বৰ বিদ্ৰ-
 পাত্মক ভংগীত সমালোচনা কৰি কৈছিল। হৰিপ্ৰসাদ বৰুৱা আৰু
 বৰদাস লিপি নামেৰে সৰল অসমীয়া লিপিৰ উদ্ভাৱক লক্ষ্মীনাথ দাস আৰু
 কেশৱকান্ত বৰুৱাই একোটা গঠনমূলক কামো কৰিছিল। কিন্তু যি দেখা
 গ'ল, সেইবোৰ সৰ্বজন গ্ৰাহ্য নহ'ল।

উচ্চাৰণ সংক্ৰান্ত এটা বৈ গ'ল। আমি প্ৰায়েই পাহৰি যাওঁ যে
 খণ্ড 'ত' (ৎ) লগ লাগিলে সিও এক প্ৰকাৰ যুক্তাক্ষৰ—উচ্চাৰণৰ
 ফালৰ পৰা। যেনে চিকিৎসা, কোনেও চিকিৎসা (chikitxa) বোলা
 শুনা নাই। সেইদৰে উৎস—উৎস (utsa) হে উৎস (utxa) নহয়।
 উৎসৱো তথৈবচ। (x আখৰটো ইয়াত শ স্ব স ব উচ্চাৰণ সংকেত
 হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। বৰ্ষাৰ ক্ষেত্ৰত বৰ্ষা (Barxa) বুলিলেও
 ভৰ্ৎসনা (bhartsana) হোৱাই যুক্ত। এনেবোৰ ক্ষেত্ৰত
 আপোনালোকৰ কষটি শিল হ'ব তৎসম (সংস্কৃত) শব্দৰ তন্ত্ৰ
 (অসমীয়া) ৰূপটো। উৎসৱৰ অসমীয়া ৰূপ উছৱ, 'উসব' নহয়।
 ভৰ্ৎসনাৰ তদ্ৰূপ ৰূপ ভচ্ৰ্ৎনা, 'ভসৰ্ৎনা' বা 'ভবৰ্ৎসনা' নহয়। কিন্তু বৰ্ষাৰ
 পৰা হোৱা অসমীয়া শব্দ হ'ল বাৰিষা, বৰষা .....

বৰ্তমানে অসমীয়া ভাষাত সাক্ষৰ হ'বৰ বাবে ইমানবোৰ বোজা মূৰত
 ল'ব লগীয়া বা দিব লগীয়া হয়। সাক্ষৰতাৰ মূল্য ইমান বেছি।
 প্ৰায়বোৰ ভাষাতেই এই সমস্যা। ভাষাৰ প্ৰথম দুটা জ্ঞান থাকিলে
 সাক্ষৰ নোহোৱাকৈয়ে বহুত কথা শিকিব পাৰি নিশ্চয়। মোৰতো মনত
 কেতিয়াবা এনে ভাব হয় যে প্ৰযুক্তি বিজ্ঞানৰ প্ৰয়োগত কথা লিপিবদ্ধ

নকৰি বাণীবদ্ধ কৰিও জ্ঞান সংৰক্ষণ আৰু বিতৰণ (Preservation and dissemination) কৰিব পৰা হ'ব। সাহিত্যৰ দৰে ভাষাভিত্তিক কলাৰ বাবে কিতাপৰ সলনি বাণীবদ্ধ কেছেটে ব্যৱহাৰ হ'বগৈ পাৰে। আমাৰ শ্ৰীৰেণ ভট্টাচাৰ্যৰ কবিতাৰ কিতাপৰ বজাৰ তেওঁৰ কবিতাৰ কেছেটে দখল কৰি লোৱাটোও অসম্ভৱ নহয়। আমাৰে আত্মীয় ছোৱালী এটিয়ে আমেৰিকাৰ পৰা ঘৰলৈ খা-খবৰ টে'পত বাণীবদ্ধ কৰি পঠিওৱা দেখিছো। তাই অৱশ্যে আমেৰিকাৰ ঘৰত বিহু সৰস্বতী পূজাও পাতে। ল'ৰা-ছোৱালী কেইটিয়ে ভাল অসমীয়াও কয়।

শুনা আৰু চোৱা (audio-visual) পদ্ধতিৰ যি ধৰণে প্ৰচাৰ আৰু প্ৰসাৰ ঘটিছে তাৰ ফলত শ্ৰাম বেনেগালৰ 'ভাৰত এক খোজ' চোৱাৰ পিছত নেহৰুৰ Discovery of India নপঢ়িলেও হ'ব পাৰে বুলি ধাৰণা হৈছেই। কালত হয়তো কিতাপ পঢ়াটো এটা পুৰণিকলীয়া বেক ডেটেট অভ্যাস বা প্ৰয়োজন বুলি পৰিগণিত হ'ব। তেতিয়া কাণেৰে শুনিব, চকুৰে দেখিব আৰু মন আৰু বুদ্ধিৰে বুজিব। পঢ়িবৰ বাবে আখৰ শিকাৰ, লেখাৰ এই বোজাটো আঁতৰি যাব।

মোৰ আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ দৰেই ক'বৰ মন গৈছে : যি সময়ত অসমীয়াক অসমীয়াই বোলে নে ভৱিষ্যতক ভবিচ্যত লেখে, নে, শ্ৰীদীনেশ দত্তক সৃডিনেচ দট্টই বা Laughter বক Lufter লেখে.....সেই সমস্যাবোৰ দূৰ হ'ব.....এই লেঠাবোৰৰ পৰা হাত সাৰি মনটোৱে গভীৰ চিন্তা কৰিব পাৰিব, মানৱ শিশুৰ হাত দুখনে আঁজৰি হৈ বেহেলা বজাব পাৰিব, বেডমিন্টন বা পিংপং খেলিব পাৰিব, বক্সিং বা মাৰ্ছিয়েল আৰ্ট শিকিব পাৰিব.....আৰু বহুত কিবা-কিবি কৰিবও পাৰিব—তেনে সময়, হে কুব্ৰ-বাহন বিজ্ঞানেশ্বৰ, শীঘ্ৰে ঘটোৱা.....।

সুশীল পাঠক, ক্ষমা কৰিব, মনত খেলি-মেলি লাগিলে মই তেনেকৈ ধেমালি-ধুমুলা অলপ কৰোঁ। কিন্তু পুৰণি চুঙালগা কলগানৰ দৰে

কিতাপ, আখৰ বানান এইবোৰ পুৰণি-কলীয়া, 'সেকেলে' হৈ গ'লেও
 ভাৰাৰ এটা গুণ বৰ্জিত নহ'ব.....সেইটো হ'ল উচ্চাৰণ সেই ধেমালি
 অস্ত এদিন ।*

* 'পূৰ্বাচল' ত প্ৰকাশিত

স্বগতঃ

মাথোন একেটি কথা ক'ম বুলি ভাবিছিলোঁ তোমাক পৃথিবী

কত কথা কই গ'লো

তথাপিও এটিবাবো নোৱাৰিলো ক'ব সেই কথা

—সেই আদিৰ কথা ।

হয়তোবা সেই কথা ভাবিছিল পৃথিবীৰ প্ৰথম মানুহে ।

হেজাৰ ব'বাগী আহি সেই কথা ক'ম বুলি

গানে গানে বিচাৰিলে সোণৰ সোলে

হেজাৰ শিল্পীয়ে আহি ক'লে সেই কথা

তুলিৰে—ভাষাৰে

অনামী কবিৰ গানে পুৰণি প্ৰথম বাণী

বাবে বাবে শুनावহি

ভবিষ্যৰ জীৱন মেলাত

হেজাবো শিল্পীৰ স্বপ্ন

ৰূপ ৰঙ হেৰালেও

থাকি যাব পৃথিবীৰ মগ্ন বুৰঞ্জীত ।

আক মই ?

মইতো হেৰাই যাম

মোৰ আধা কোৱা কথা হয়তো হেৰাই যাব

ঈশাৰৰ ভ্ৰষ্ট তবঙ্গত ।

সেই বাবে আজি মই সহজ ভাষাত

কই দিও যেন লাগে

নেলাগে কবিতা হ'ব

সুৰৰ পৰশে তাক গান কৰি নেলাগে তুলিব,

এশাবী সহজ কথা সবল ভাষাত

আজি মই কই যাওঁ :

হে পৃথিৱী ভালপাওঁ তোমাক সঁচায়ে

—তাৰ বেচি আৰু একো নাই ।

সন্দেহৰ বহু মেঘ পাব হৈ দুখৰ নিশাত

আজি মই এটি কথা কওঁ ।

সহজ সবল সঁচা—

ভালপাওঁ তোমাক পৃথিৱী ।

দ্বিধাৰ ডাৱৰ বোবে

আমাৰ ই ভালপোৱা ।

কৰি তোলে দুখেৰে সুন্দৰ ।

সন্দেহৰ ভ্ৰুকুটিৰ বেথা

কয়টি শিলত সি যে

কাঞ্চনৰ লেখা ।

প্ৰথম শীল

ভাইৰ ভেজ্জৰে খোৱা হ'ল আইৰ মাহ প্ৰসাদ

জগন্নাথৰ ভোগৰ কাৰণে

স্তন-পীযুষত সিজোৱা হ'ল সন্তানৰ মণ্ডহ

নিবিলাবা আৰু সেই মহামাসৰ প্ৰসাদ ।

মই কবি, শব্দই মোৰ আশ্ৰয়,

শব্দই মোৰ সেতু

শব্দৰ স্তম্ভৰ সঁকোৰে মই পাৰ হৈ আহিছো

অবিশ্বাসৰ অন্ধ গহ্বৰ

লাভ কি শব্দক ব্ৰহ্ম বুলি কৈ, ঈশ্বৰ বুলি ভাবি
মানুহৰ তেজৰে মানুহে যেতিয়া বন্ধা কৰিব খোজে
তাৰ মৰ্যাদা

মই বিশ্বাস নকৰোঁ শব্দৰ কোনো বৈদ্যুতিক শক্তিত
যাৰ সৃষ্টি হয়

ভাইৰ ক্ষৰিত বক্তৃতাৰ পৰা

কেৱল ছটামান অভিশপ্ত আক্ৰান্ত শব্দ—

(ইমান সহজে বিধি-বিধান হৈ পৰিব পাৰে বসি-বিধান ।)

—যাৰ পৰা উদগীৰিত হয় মৃত্যুবাৰী ঘৃণা

অবিশ্বাসৰ প্ৰাতৃঘাতী ধোঁৱা, আৰু

য'ৰ পৰা বোৱাই দিয়া হয় বিভ্ৰান্ত দৰিদ্ৰৰ

তেজৰ নৈ ।

হে মোৰ জনতা-অশোক

ধুই আহাঁ তোমাৰ ভাইৰ তেজৰ চেকা লগা হাত

অনুশোচনাৰ অশ্ৰুৰে ।

নিজক পবিত্ৰ কৰা, ভ্ৰষ্ট মস্তিষ্কে নহয়,

চিত্তা প্ৰেম আৰু শ্ৰম জলৰ সৃষ্টিৰ ঐক্যৰে

চণ্ডাশোক, হোৱা ধৰ্মাশোক ।

দুটি গীত

(১)

আকাশ আমাক অকণি আকাশ দিয়া

মাটিৰ বুকুত উচুপে আমাৰ

আকাশ পিয়াসী হিয়া

অকণি আকাশ দিয়া ॥

আমাৰ ব্যথাত তোমাৰ হৃদয় নীলা

তোমাৰ মেঘত আমাৰ বেগিৰ লীলা

তথাপি আকাশ আমাৰ নোহোৱা ভূমি

টুট আঘাতত ক্ষুৰু আমাৰ

জীৱনৰ বেলা ভূমি

আমাৰ আপোন এই যে ধৰণী

ঘাউতি যুগমীয়া ॥

(২)

বাৰিষাৰ বাতি মনত পৰেনে

অকঙ্কতী !

আবেগিৰ বতাহে সোঁৱৰাই দিয়া

তোমাৰ চুলিৰ অতনু স্মৰতি,

সেমেকা দূৰি বনৰ বীণাত

জোনাকী ভাষাৰ কৰণ পূৰ্বী—

মনত পৰেনে বাৰিষাৰ বাতি

অকঙ্কতী !

বহুতো আকাশ পাৰ হৈ অহা ধুমুহা পখীৰ

এটি লহমাৰ নীড় ;

চুলিৰ মেঘত হেৰোৱা কিমান

জোনবাই আঙুলিৰ

পৰম নিবিড় শাস্তি

মনত পৰেনে অকঙ্কতী ।

গ. নৱকান্ত-ৰচনাৱলী

কবিতা :

- (১) হে অৰণ্য হে মহানগৰ (১২৫১)
- (২) এটি ছুটি এঘাৰটি তৰা (১২৫৮)
- (৩) যতি আৰু কেইটামান স্কেচ্ছ (১২৬০)
- (৪) সত্ৰাট (১২৬২)
- (৫) ৰাৱণ (১২৬৩)
- (৬) মোৰ আৰু পৃথিবীৰ (১২৭৩)
- (৭) বহ্নাকৰ (১২৮৬)

গীত-সংকলন :

- (৮) মনৰ খবৰ (১২৬৩)

উপন্যাস :

- (৯) কপিলী পৰীয়া সাধু (১২৫৩)
- (১০) ককাদেউতাৰ হাড় (১২৭৩)
- (১১) গৰমা কুঁৱৰী (১২৮০)
- (১২) মানুহ আটাইবোৰ স্বীপ (১২৮০)
- (১৩) অ-পদাৰ্থ (১২৮১)
- (১৪) এহি ভিক্ৰুণী (১২৮৭)
- (১৫) অহিংসাৰ জুই (অসম্পূৰ্ণ, 'সীৰলু'ত প্ৰকাশিত)

বিবিধ :

- (১৬) মোৰে ভাৰতৰে (১২৬২)
- (১৭) অসমীয়া ছন্দ শিল্পৰ ভূমিকা (১২৫৮)
- (১৮) ৰমণীয় (১২৬৩)
- (১৯) কবিতাৰ দেহ বিচাৰ (১২৮৭)

ভ্ৰমণ-বৃত্তান্ত

(২০) দেশে দেশে মোৰ দেশ (১৯৮৯)

নাটক :

(২১) এটি গীতৰ জন্ম হ'ল

(২২) কুশ জাতক

(২৩) অভিক্ৰপ নন্দা

শিশু-ৰচনা : (উপস্থাসিকা, গীতিনাট্য, গল্প ইত্যাদি)

(২৪) আখৰৰ জখলা (১৯৫৮)

(২৫) শিয়ালী পালেগৈ বতনপুৰ (১৯৫৫)

(২৬) ভাত উকাৰে ভু (১৯৬০)

(২৭) মাখনৰ কুকুৰা পোৱালী (১৯৬২)

(২৮) মই টুনীয়ে টুন টুনালোঁ (১৯৮১)

(২৯) গোলাপ আৰু বেলিকুল (১৯৮১)

(৩০) মনত পৰাৰ শব্দ (১৯৮৩)

(৩১) কিশোৰ বামায়ণ (১৯৮৭)

(৩১) মকৰা ফুল (সংকলন-সম্পাদন—১৯৮৪)

ভাষান্তৰ :

(৩৩) বিশ্বমানৱৰ অভিমুখে (মূল : ববীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰ)

(৩৪) ৱাণ্ট ছইটমেনৰ এশ কবিতা (সাহিত্য অকাদেমি

প্ৰকাশিত)

(৩৫) নজ্জকল ইচলামৰ কবিতা (সাহিত্য অকাদেমি প্ৰকাশিত)

(৩৬) স্মিত্ৰানন্দন পস্তৰ কবিতা (অসম ৰাষ্ট্ৰভাষা প্ৰচাৰ সমিতি

প্ৰকাশিত)

(৩৭) মুক্তধাৰা (মূল : ববীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰ)

(৩৮) এলচেছটিছ (মূল : ইউবিডিচ)

(৩৯) হিন্দু-মুছলমানৰ যুক্ত সাধনা (মূল : ক্ষিত্তিমোহন সেন)

(৪০) দুঃআহত মবাল (মূল : আলেকজেণ্ডাৰ পুৰ্চিনব —
'The wounded Swan')

সংকলন-সম্পাদনা :

- (৪১) ভাৰতীয় চাকৰলাৰ ভূমিকা
  - (৪২) আধুনিক অসমীয়া অভিধান
  - (৪৩) গাৰো-ইংৰাজী-অসমীয়া অভিধান
  - (৪৪) ববীশ্ৰ-চয়নিকা (বত্সকান্ত বৰকাকতিৰ সহযোগত)
  - (৪৫) সীৰলু, নতুন সীৰলু, জোনবাই, পোহৰ
-